

DISPOSO:

Article 1. Àmbit d'aplicació.

Aquest Reial decret llei té per objecte establir les línies bàsiques d'actuació i finançament per a la construcció de nous habitatges a Alcázar de San Juan amb la finalitat de procedir al reallotjament dels veïns del barri Hermanos Laguna afectats per les inundacions del mes de maig passat, en la forma i amb els requisits que posteriorment es determinin, a fi que disposin d'un habitatge de qualitat, construït en terrenys adequats i sense riscos naturals.

Article 2. Persones amb accés a l'habitatge.

Es reconeix el dret d'accés preferent a un dels nous habitatges a les persones que hagin de ser reallotjades procedents del grup d'habitatges Hermanos Laguna d'Alcázar de San Juan, en el mateix règim jurídic d'ocupació en què el gaudien el 23 de maig de 2007.

Els requisits i les condicions d'adjudicació dels habitatges als afectats s'han de determinar mitjançant una ordre ministerial del Ministeri d'Habitatge, de conformitat amb la normativa aplicable i amb subjecció als principis d'objectivitat i transparència i atenent criteris relatius al nombre de membres de la unitat familiar, la renda individual o familiar i la possible concurrència de situacions singulars de necessitat o dependència.

Article 3. Actuacions i finançament.

El Ministeri d'Habitatge, directament o a través dels seus organismes públics dependents, ha de participar en el finançament i la gestió de les actuacions necessàries per a la construcció urgent dels habitatges i de totes les obres i actuacions d'urbanització que siguin necessàries.

Article 4. Règim administratiu i de contractació.

S'ha d'aplicar el tràmit d'urgència a totes les actuacions municipals i de l'Administració General de l'Estat relacionades amb les obres a què es refereix l'article anterior.

Als efectes que preveu l'article 72 del Text refós de la Llei de contractes de les administracions públiques, aprovat pel Reial decret legislatiu 2/2000, de 16 de juny, tenen la consideració d'obres, serveis, adquisicions o subministraments d'emergència els que siguin necessaris per a la realització de les actuacions a què es refereix aquesta disposició.

Article 5. Conveni amb altres administracions públiques.

1. El Ministeri d'Habitatge ha de subscriure amb la Junta de Comunitats de Castella-la Manxa i l'Ajuntament d'Alcázar de San Juan el conveni corresponent per emprendre de manera immediata les actuacions que preveu l'article 3.

2. Es declaren d'utilitat pública les actuacions de l'Administració General de l'Estat que es prevegin en el conveni esmentat als efectes de l'ocupació dels terrenys afectats per riscos naturals a la barriada Hermanos Laguna del terme municipal d'Alcázar de San Juan per evitar futurs danys derivats d'aquests riscos.

3. Es declara l'interès social dels nous habitatges que es construeixin d'acord amb el que disposa aquest Reial decret llei.

Article 6. Crèdits pressupostaris.

Per al finançament de les actuacions que preveu aquest Reial decret llei, s'han de tramitar les modificaci-

ons pressupostàries necessàries per una quantia de 9.000.000 €, de conformitat amb el que preveuen els articles 50 i 55 de la Llei 47/2003, general pressupostària.

Disposició addicional única. *Compatibilitat amb altres ajudes.*

El dret d'accés dels particulars als habitatges construïts en virtut de les disposicions d'aquest Reial decret llei és independent i compatible amb les ajudes que puguin rebre per aplicació del Reial decret llei 5/2007, de 22 de juny.

Disposició final primera. *Facultat de desplegament.*

El Govern i els titulars dels departaments ministerials, en l'àmbit de les seves competències, han de dictar les disposicions necessàries i establir els terminis per a l'execució del que disposa aquest Reial decret llei.

Disposició final segona. *Entrada en vigor.*

Aquest Reial decret llei entra en vigor el mateix dia de la publicació en el «Butlletí Oficial de l'Estat».

Palma de Mallorca, 20 de juliol de 2007.

JUAN CARLOS R.

El president del Govern,

JOSÉ LUIS RODRÍGUEZ ZAPATERO

MINISTERI D'EDUCACIÓ I CIÈNCIA

14050 ORDRE ECI/2220/2007, de 12 de juliol, per la qual s'estableix el currículum i es regula l'ordenació de l'educació secundària obligatòria. («BOE» 174, de 21-7-2007.)

La Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació, disposa a l'article 6.4 que les administracions educatives han d'establir el currículum dels diferents ensenyaments que regula la Llei, del qual formen part els aspectes bàsics del currículum que constitueixen els ensenyaments mínims.

Fixats pel Govern els ensenyaments mínims de l'educació secundària obligatòria en el Reial decret 1631/2006, de 29 de desembre, és procedent que el Ministeri d'Educació i Ciència estableixi el currículum d'aquesta etapa educativa per als centres que pertanyen al seu àmbit de gestió.

En aquest currículum s'incorporen per primera vegada les competències bàsiques que permeten identificar els aprenentatges que es consideren imprescindibles des d'un plantejament integrador i orientat a l'aplicació dels sabers adquirits, que l'alumnat ha de desenvolupar en l'educació primària i assolir en l'educació secundària obligatòria.

Els objectius de l'educació secundària obligatòria es defineixen per al conjunt de l'etapa. A cada matèria es descriu la manera en què contribueix al desenvolupament de les competències bàsiques, els objectius generals, les orientacions metodològiques i, organitzats per cursos, els continguts i els criteris d'avaluació. Els criteris d'avaluació, a més de permetre la valoració del tipus i el grau d'aprenentatge adquirit, es converteixen en referent fonamental per valorar el desenvolupament de les competències bàsiques.

Als centres docents els correspon desenvolupar i completar, si s'escau, el currículum que estableix aquesta Ordre. Això respon al principi d'autonomia pedagògica, d'organització i de gestió que aquesta Llei atribueix als centres educatius amb la finalitat que el currículum sigui un instrument vàlid per donar resposta a les característiques i a la realitat educativa de cada centre.

La intervenció educativa té com a principi la combinació de l'educació comuna i l'atenció a la diversitat de l'alumnat. Es presenta una concepció comuna dels ensenyaments en els tres primers cursos i un quart curs amb caràcter més orientador, amb una organització flexible de les diferents matèries i, alhora, es potencien les mesures organitzatives i curriculars d'atenció a la diversitat que permetin als centres disposar de l'adequada resposta a les necessitats concretes de l'alumnat. Entre aquestes mesures, a més de l'atenció individualitzada i la posada en pràctica de mecanismes de reforç que pal·liïn les possibles dificultats d'aprenentatge, es regulen les matèries optatives, els programes de diversificació curricular i el tractament personalitzat per a l'alumnat amb necessitat específica de suport educatiu.

L'autonomia pedagògica i de gestió dels centres docents obliga, d'altra banda, a establir mecanismes d'avaluació. Per això, a més dels processos d'aprenentatge dels alumnes i les alumnes, l'avaluació ha d'abordar els processos d'ensenyament i la mateixa pràctica docent.

Així mateix, es regula la realització d'una avaluació de diagnòstic de les competències bàsiques assolides per l'alumnat en finalitzar el segon curs d'aquesta etapa. Aquesta avaluació té caràcter formatiu i orientador, proporciona informació sobre la situació de l'alumnat, dels centres i del mateix sistema educatiu, i permet adoptar les mesures pertinents per a la seva millora.

D'altra banda, el Reial decret 806/2006, de 30 de juny, pel qual s'estableix el calendari d'aplicació de la nova ordenació del sistema educatiu, determina les dates en què s'implantaran els ensenyaments corresponents a l'educació secundària obligatòria i s'extingiran els regulats per la Llei orgànica 1/1990, de 3 d'octubre, d'ordenació general del sistema educatiu. Per això, d'acord amb la disposició final segona del Reial decret esmentat és procedent regular les mesures d'ordenació que possibilitin la implantació de l'educació secundària obligatòria.

En virtut del que s'exposa i amb l'informe previ del Consell Escolar de l'Estat, dispenso:

Article 1. *Objecte i àmbit d'aplicació.*

1. Aquesta Ordre té per objecte establir el currículum de l'educació secundària obligatòria, d'acord amb el que disposen l'article 6.4 de la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació, i l'article 6.3 del Reial decret 1631/2006, de 29 de desembre, pel qual s'estableixen els ensenyaments mínims de l'educació secundària obligatòria.

2. Així mateix, té per objecte regular l'ordenació d'aquesta etapa educativa considerant la disposició final sisena de la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació, i la disposició final segona del Reial decret 806/2006, de 30 de juny, pel qual s'estableix el calendari d'aplicació de la nova ordenació del sistema educatiu, que estableix la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació.

3. Aquesta Ordre és aplicable als centres docents corresponents a l'àmbit de gestió del Ministeri d'Educació i Ciència, tant en el territori nacional com a l'exterior, on s'imparteixin ensenyaments d'educació secundària obligatòria presencials o a distància.

Article 2. *Principis generals.*

1. L'educació secundària obligatòria comprèn quatre anys acadèmics, que se segueixen ordinàriament entre

els dotze i els setze anys d'edat. Amb caràcter general, l'alumnat té dret a romandre-hi en règim ordinari fins als divuit anys d'edat complerts l'any en què s'acabi el curs.

2. L'educació secundària obligatòria s'organitza en quatre cursos i en diferents matèries, d'acord amb els principis d'educació comuna i d'atenció a la diversitat de l'alumnat. El quart curs té caràcter orientador, tant per als estudis postobligatoris com per a la incorporació a la vida laboral.

3. En l'educació secundària obligatòria s'ha de prestar una atenció especial a l'orientació educativa i professional de l'alumnat.

4. D'acord amb l'article 157.1.a) de la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació, el nombre màxim d'alumnes per aula és de 30 per a l'educació secundària obligatòria. En cas que hi hagi alumnat amb necessitats educatives especials i en consideració a les seves característiques, aquest nombre pot ser modificat segons la normativa que ho reguli.

Article 3. *Fins.*

La finalitat de l'educació secundària obligatòria consisteix a aconseguir que els alumnes i les alumnes adquireixin els elements bàsics de la cultura, especialment en els aspectes humanístic, artístic, científic i tecnològic; fer-los desenvolupar i consolidar hàbits d'estudi i de treball; preparar-los per a la incorporació a estudis posteriors i per a la seva inserció laboral, i formar-los per a l'exercici dels drets i les obligacions en la vida com a ciutadans.

Article 4. *Objectius de l'educació secundària obligatòria.*

L'educació secundària obligatòria ha de contribuir a desenvolupar en els alumnes i les alumnes les capacitats que els permetin:

a) Assumir responsablement els deures, conèixer i exercir els drets en el respecte als altres, practicar la tolerància, la cooperació i la solidaritat entre les persones i grups, exercitar-se en el diàleg afermant els drets humans com a valors comuns d'una societat plural i preparar-se per a l'exercici de la ciutadania democràtica.

b) Desenvolupar i consolidar hàbits de disciplina, estudi i treball individual i en equip com a condició necessària per a una realització eficaç de les tasques de l'aprenentatge i com a mitjà de desenvolupament personal.

c) Valorar i respectar la diferència de sexes i la igualtat de drets i oportunitats entre ells. Rebutjar els estereotips que suposin discriminació entre homes i dones.

d) Enfortir les capacitats afectives en tots els àmbits de la personalitat i en les relacions amb els altres, així com rebutjar la violència, els prejudicis de qualsevol tipus, els comportaments sexistes i resoldre pacíficament els conflictes.

e) Desenvolupar destreses bàsiques en la utilització de les fonts d'informació per adquirir, amb sentit crític, nous coneixements. Adquirir una preparació bàsica en el camp de les tecnologies, especialment les de la informació i la comunicació.

f) Concebre el coneixement científic com un saber integrat que s'estructura en diferents disciplines, així com conèixer i aplicar els mètodes per identificar els problemes en els diversos camps del coneixement i de l'experiència.

g) Desenvolupar l'esperit emprenedor i la confiança en si mateix, la participació, el sentit crític, la iniciativa personal i la capacitat per aprendre a aprendre, planificar, prendre decisions i assumir responsabilitats.

h) Comprendre i expressar amb correcció, oralment i per escrit, en la llengua castellana, textos i missatges complexos, i iniciar-se en el coneixement, la lectura i l'estudi de la literatura.

i) Comprendre i expressar-se en una o més llengües estrangeres de manera apropiada.

j) Conèixer, valorar i respectar els aspectes bàsics de la cultura i la història pròpies i dels altres, així com el patrimoni artístic i cultural.

k) Conèixer i acceptar el funcionament del propi cos i el dels altres, respectar les diferències, afermar els hàbits d'atenció i salut corporals i incorporar l'educació física i la pràctica de l'esport per afavorir el desenvolupament personal i social. Conèixer i valorar la dimensió humana de la sexualitat en tota la seva diversitat. Valorar críticament els hàbits socials relacionats amb la salut, el consum, la cura dels éssers vius i el medi ambient per contribuir a la seva conservació i millora.

l) Apreciar la creació artística i comprendre el llenguatge de les diferents manifestacions artístiques, utilitzant diversos mitjans d'expressió i representació.

m) Conèixer i apreciar les peculiaritats físiques, lingüístiques, socials i culturals del territori en què es viu, i valorar-ne les interrelacions.

Article 5. *Elements del currículum.*

1. S'entén per currículum de l'educació secundària obligatòria el conjunt d'objectius, competències bàsiques, continguts, mètodes pedagògics i criteris d'avaluació d'aquesta etapa educativa.

2. Els centres docents han de desenvolupar i completar el currículum establert en aquesta Ordre a través de l'elaboració d'una proposta curricular que ha de formar part del projecte educatiu del centre al qual fa referència l'article 6.4 del Reial decret 1631/2006, de 29 de desembre, pel qual s'estableixen els ensenyaments mínims de l'educació secundària obligatòria.

Article 6. *Competències bàsiques.*

1. A l'annex I d'aquesta Ordre es recullen les competències bàsiques que fixa el Reial decret 1631/2006, de 29 de desembre, que l'alumnat ha d'haver adquirit al final d'aquesta etapa:

Competència en comunicació lingüística.

Competència matemàtica.

Competència en el coneixement i la interacció amb el món físic.

Tractament de la informació i competència digital.

Competència social i ciutadana.

Competència cultural i artística.

Competència per aprendre a aprendre.

Autonomia i iniciativa personal.

La incorporació d'aquestes competències bàsiques al currículum permet posar l'accent en els aprenentatges que es consideren imprescindibles, des d'un plantejament integrador i orientat a l'aplicació dels sabers adquirits.

2. El currículum que estableix aquesta Ordre contribueix a garantir el desenvolupament d'aquestes competències. La proposta curricular que els centres realitzin s'ha d'orientar a facilitar el seu desenvolupament.

3. En establir la seva organització i funcionament, les activitats docents, les formes de relació entre els integrants de la comunitat educativa i les activitats complementàries i extraescolars, els centres també han de tenir com a objectiu el desenvolupament de les competències bàsiques.

Article 7. *Objectius, continguts i criteris d'avaluació.*

1. A l'annex II d'aquesta Ordre es fixen la contribució al desenvolupament de les competències bàsiques i els objectius de les diferents matèries, i també els continguts i els criteris d'avaluació de cada matèria en els diferents cursos.

2. Per tal d'orientar l'activitat docent per a cada una de les matèries, en aquest annex s'inclouen orientacions metodològiques i per a l'avaluació.

Article 8. *Principis metodològics.*

1. En aquesta etapa s'ha de posar un èmfasi especial a l'atenció a la diversitat de l'alumnat, a l'atenció individualitzada orientada a aconseguir el màxim desenvolupament de cada alumne i alumna, i a la resposta a les dificultats d'aprenentatge identificades o en aquelles que sorgeixin al llarg de l'etapa.

2. La metodologia didàctica ha de ser fonamentalment comunicativa, activa i participativa, i dirigida a l'assoliment dels objectius, especialment en els aspectes relacionats més directament amb les competències bàsiques.

3. L'acció educativa ha de procurar la integració dels aprenentatges posant de manifest les relacions entre les matèries i la seva vinculació amb la realitat. Així mateix, ha de promoure el treball en equip i afavorir una autonomia progressiva dels alumnes que contribueixi a desenvolupar la capacitat d'aprendre per ells mateixos.

4. Sense perjudici del tractament específic en les matèries de l'àmbit lingüístic, en totes les matèries s'han de planificar activitats que fomentin la comprensió lectora, l'expressió oral i escrita i el desenvolupament de la capacitat per dialogar i expressar-se en públic. Els centres han de garantir en la pràctica docent de totes les matèries un temps dedicat a la lectura a tots els cursos de l'etapa.

5. L'educació en valors ha de formar part dels processos d'ensenyament i aprenentatge per ser un dels elements rellevants en l'educació de l'alumnat.

6. La comunicació audiovisual i les tecnologies de la informació i la comunicació han de ser objecte de tractament en totes les matèries de l'etapa.

Article 9. *Organització dels tres primers cursos.*

1. Les matèries dels tres primers cursos són les següents:

Ciències de la naturalesa.

Ciències socials, geografia i història.

Educació física.

Educació per a la ciutadania i els drets humans.

Educació plàstica i visual.

Llengua castellana i literatura.

Llengua estrangera.

Matemàtiques.

Música.

Tecnologies.

La distribució d'aquestes matèries en cadascun dels cursos és la que estableix l'annex III d'aquesta Ordre.

2. Els alumnes i les alumnes han de cursar a més una matèria optativa en cadascun dels tres cursos.

3. Al tercer curs la matèria de Ciències de la naturalesa es desdobra en Biologia i geologia, d'una banda, i Física i química, de l'altra.

Article 10. *Organització del quart curs.*

1. Tot l'alumnat ha de cursar les matèries següents:

Ciències socials, geografia i història.

Educació èticocívica.

Educació física.

Llengua castellana i literatura.

Llengua estrangera.

Matemàtiques.

2. A més cada alumne ha de cursar tres matèries d'entre les següents:

Biologia i geologia.

Educació plàstica i visual.
Física i química.
Informàtica.
Llatí.
Música.
Segona llengua estrangera.
Tecnologia.

3. Cada alumne també ha de cursar una matèria optativa.

4. La matèria de Matemàtiques s'organitza en dues opcions A i B. L'opció A està dirigida a l'alumnat per al qual aquesta matèria té caràcter terminal.

5. Atès el caràcter orientador que té aquest quart curs, els centres han d'informar i orientar l'alumnat amb la finalitat que l'elecció de matèries faciliti tant la consolidació d'aprenentatges fonamentals, com la seva orientació educativa posterior o la possible incorporació a la vida laboral.

6. Els centres han d'oferir la totalitat de les matèries enumerades a l'apartat 2 d'aquest article i, amb la finalitat de facilitar l'elecció de l'alumnat, poden establir agrupacions d'aquestes matèries en diferents opcions amb caràcter exclusivament orientatiu.

Article 11. *Matèries optatives.*

1. En els dos primers cursos els alumnes i les alumnes han de cursar amb caràcter preferent una segona llengua estrangera. Els qui en virtut de l'informe individualitzat o segons el parer de l'equip docent requereixin un reforç de les competències bàsiques poden cursar una matèria optativa diferent dirigida a aconseguir el desenvolupament adequat d'aquestes.

2. Al tercer curs l'oferta de matèries optatives de cada centre inclou una segona llengua estrangera i cultura clàssica.

3. A quart curs la matèria optativa consisteix en la realització d'un treball monogràfic tutelat, referit a algun dels camps de coneixement de les matèries cursades per l'alumne i elegit per aquest entre l'oferta realitzada pel centre.

4. La secretària general d'Educació ha d'establir les matèries optatives, el currículum, els requisits i els procediments associats a la impartició, així com el règim de convalidacions que els afecti.

Article 12. *Orientació i tutoria.*

1. L'orientació educativa i professional i la tutoria personal de l'alumnat constitueixen elements fonamentals en l'ordenació d'aquesta etapa, i tenen com a objectiu el desenvolupament integral i equilibrat de les capacitats de tot l'alumnat, facilitant la seva relació amb les altres persones i, si s'escau, la seva inserció laboral.

2. L'orientació i direcció de l'aprenentatge i el suport al procés educatiu de l'alumnat és tasca de tot el professorat, en un marc de col·laboració amb el professor tutor, el departament d'orientació i les famílies.

3. Cada grup d'alumnes té el seu corresponent professor tutor o tutora, designat entre el professorat que imparteix classe al conjunt del grup. Els centres han de facilitar la continuïtat en el procés de tutoria, especialment en els dos primers cursos.

4. Correspon al professor tutor o tutora l'orientació de l'alumnat, l'atenció individualitzada i la coordinació de l'equip docent en totes les activitats de planificació, desenvolupament i avaluació dels processos d'ensenyament i aprenentatge, així com la mediació entre alumnat, professorat i famílies.

5. Els pares o tutors han de participar i recolzar l'evolució del procés educatiu dels fills o tutelats, i conèixer les decisions relatives a l'avaluació i promoció, i també col·

laborar en les mesures que adoptin els centres per facilitar el seu progrés educatiu.

6. Els centres han de prestar especial atenció a l'orientació, tant a l'alumnat com a les seves famílies, en els moments en què s'hagi d'escollir entre diferents opcions.

Article 13. *Avaluació.*

1. L'avaluació del procés d'aprenentatge de l'alumnat ha de ser contínua i diferenciada segons les diferents matèries del currículum i s'ha de portar a terme considerant els diferents elements que el constitueixen.

2. Els professors han d'avaluar els aprenentatges dels alumnes prenent com a referència les competències bàsiques, els objectius, els continguts i els criteris d'avaluació de cadascuna de les matèries recollides en els annexos d'aquesta Ordre i a la proposta curricular inclosa en el seu projecte educatiu. Els criteris d'avaluació de les matèries són referent fonamental per valorar el grau d'adquisició dels aprenentatges i les competències bàsiques.

3. L'avaluació de cada matèria la fa el professor corresponent. La resta de les decisions resultants del procés d'avaluació les adopta l'equip docent, constituït pel conjunt de professors i professores de l'alumne i coordinat pel professor tutor que actua de manera col·legiada al llarg d'aquest procés. Aquestes decisions s'han de prendre per consens i en el cas aquest no es produeixi s'adopten per majoria de dos terços.

4. El procediment per garantir el dret de l'alumnat que el seu rendiment sigui avaluat d'acord amb criteris objectius s'estableix a la normativa vigent.

Article 14. *Promoció.*

1. En fer cadascun dels cursos i com a conseqüència del procés d'avaluació, l'equip docent, que estableix l'article 13.3, ha de prendre les decisions corresponents sobre la promoció de l'alumnat del grup.

2. Amb la finalitat de facilitar a l'alumnat la recuperació de les matèries amb avaluació negativa, els centres han d'organitzar proves extraordinàries els primers dies del mes de setembre.

3. Es passa al curs següent si s'han superat els objectius de les matèries cursades o es té avaluació negativa en dues matèries com a màxim, i es repeteix curs amb avaluació negativa en tres matèries o més.

Excepcionalment, es pot autoritzar la promoció amb avaluació negativa en tres matèries quan l'equip docent consideri que la naturalesa d'aquestes matèries no li impedeix seguir amb èxit el curs següent, que té expectatives favorables de recuperació i que la promoció beneficiarà la seva evolució acadèmica.

La proposta curricular ha d'incorporar criteris que permetin l'aplicació homogènia del que disposa el paràgraf anterior. Aquests criteris es poden referir, entre altres coses, a la consideració horària de les matèries no superades, al conjunt de les qualificacions de l'alumne, a la seva repercussió en aprenentatges posteriors i a la disposició manifestada per l'alumne o l'alumna per a l'aprenentatge de les matèries no superades.

4. En el còmput de les matèries no superades, als efectes de promoció i titulació, es consideren tant les matèries del mateix curs, com les de cursos anteriors.

D'acord amb el que estableix l'article 4.4 del Reial decret 1631/2006, de 29 de desembre, la Biologia i geologia i la Física i química mantenen el caràcter unitari als efectes de promoció i titulació.

5. Qui passi de curs sense haver superat totes les matèries ha de seguir un programa de reforç destinat a recuperar els aprenentatges no adquirits i ha de superar l'avaluació corresponent a aquest programa. Els departaments s'han de fer càrrec de planificar el contingut dels

esmentats programes, adaptar-los a les necessitats de cada alumne, recolar el seu procés d'aprenentatge i avaluar-lo. La superació d'aquest programa, que es pot determinar en qualsevol moment del curs, suposa l'avaluació positiva de la matèria corresponent.

6. Qui no passi de curs ha de romandre un any més en el mateix curs. Aquesta mesura ha d'anar acompanyada d'un pla específic personalitzat, orientat a la superació de les dificultats detectades en el curs anterior. La secretària general d'Educació ha d'establir el marc perquè els centres organitzin aquest pla, que pot incloure tant mesures organitzatives com curriculars.

7. L'alumne o l'alumna pot repetir el mateix curs una sola vegada i dues vegades com a màxim dins de l'etapa. Excepcionalment pot repetir quart curs una segona vegada si no ha repetit en cursos anteriors de l'etapa.

8. Quan la segona repetició s'hagi de produir a l'últim curs de l'etapa, es prolongarà un any el límit d'edat que estableix l'article 2.1 d'aquesta Ordre.

Article 15. *Títol de graduat en educació secundària obligatòria.*

1. L'alumnat que en acabar l'educació secundària obligatòria hagi assolit les competències bàsiques i els objectius de l'etapa obté el títol de graduat en educació secundària obligatòria.

2. Els qui superin totes les matèries de l'etapa obtenen el títol de graduat en educació secundària obligatòria. Així mateix, poden obtenir aquest títol els qui hagin finalitzat el curs amb avaluació negativa en una o dues matèries, i excepcionalment en tres, sempre que l'equip docent consideri que la naturalesa i el pes d'aquestes en el conjunt de l'etapa no els ha impedit assolir les competències bàsiques i els objectius de l'etapa.

La proposta curricular ha d'incorporar criteris que permetin l'aplicació homogènia del que disposa el paràgraf anterior. Aquests criteris es poden referir, entre altres coses, a la consideració horària de les matèries no superades, al conjunt de les qualificacions de l'alumne, a la seva repercussió en l'adquisició de les competències bàsiques, a la seva disposició per a l'aprenentatge de les matèries no superades.

3. L'alumnat que cursi programes de diversificació curricular obté el títol de graduat en educació secundària obligatòria si supera tots els àmbits i matèries que integren el programa. Així mateix, poden obtenir aquest títol els qui, havent superat els àmbits científic tecnològic i lingüístic i social, tinguin avaluació negativa en una o dues matèries, i excepcionalment en tres, sempre que segons el parer de l'equip docent hagin assolit les competències bàsiques i els objectius de l'etapa.

4. Els qui en finalitzar l'etapa no hagin obtingut el títol de graduat en educació secundària obligatòria i tinguin l'edat màxima a què fa referència l'article 2.1 disposen durant els dos anys següents d'una convocatòria anual de proves per superar les matèries pendents de qualificació positiva, sempre que el nombre d'aquestes no sigui superior a cinc.

Aquestes proves s'han de fer en el centre en què s'hagi cursat l'últim curs.

5. L'alumnat que hagi superat un programa de qualificació professional inicial obté el títol de graduat en educació secundària obligatòria sempre que, a més, hagi superat els mòduls als quals fa referència l'article 30.3.c) de la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació.

6. L'alumnat que cursi l'educació secundària obligatòria i no obtingui el títol ha de rebre un certificat d'escolaritat en què constin els anys i les matèries que ha cursat.

Article 16. *Avaluació dels processos d'ensenyament i de la pràctica docent.*

El professorat ha d'avaluar els processos d'ensenyament i la seva pròpia pràctica en relació amb l'assoliment dels objectius educatius de l'etapa i de les matèries, i amb el desenvolupament de les competències bàsiques. L'avaluació ha d'incloure, com a mínim, els aspectes següents:

a) L'adequació dels objectius, continguts i criteris d'avaluació a les característiques i les necessitats dels alumnes.

b) Els aprenentatges aconseguits per l'alumnat.

c) Les mesures d'individualització de l'ensenyament amb especial atenció a les mesures de suport i reforç utilitzades.

d) La programació i el seu desenvolupament i, en particular, les estratègies d'ensenyament, els procediments d'avaluació de l'alumnat, l'organització de l'aula i l'aprofitament dels recursos del centre.

e) La relació amb l'alumnat, així com el clima de convivència.

f) La coordinació amb la resta de professors de cada grup i al si del departament i, si s'escau, amb el professorat d'educació primària.

g) Les relacions amb el tutor o la tutora i, si s'escau, amb les famílies.

Article 17. *Avaluació de diagnòstic.*

1. L'avaluació de diagnòstic, regulada a l'article 29 de la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació, que ha de fer tot l'alumnat en finalitzar el segon curs de l'educació secundària obligatòria, té caràcter formatiu i orientador per als centres i informatiu per a les famílies i per al conjunt de la comunitat educativa i no té efectes acadèmics.

2. Els centres han d'utilitzar els resultats d'aquestes avaluacions per organitzar, entre altres finalitats, les mesures i els programes necessaris dirigits a millorar l'atenció de l'alumnat i a garantir que assoleixi les competències bàsiques. Així mateix, aquests resultats permeten, juntament amb l'avaluació dels processos d'ensenyament i la pràctica docent, analitzar, valorar i consolidar o reorientar, si és procedent, les actuacions dutes a terme en els dos primers cursos de l'etapa.

3. La secretària general d'Educació ha de proporcionar als centres els models i els suports pertinents, a fi que tots puguin dur a terme de manera adequada aquestes avaluacions.

Article 18. *Coordinació amb altres etapes educatives.*

1. Amb la finalitat que la incorporació de l'alumnat a l'educació secundària obligatòria sigui gradual i positiva, s'han d'establir mecanismes que afavoreixin la coordinació entre els projectes educatius dels centres d'educació primària i educació secundària que comparteixin alumnat.

2. Abans del començament del curs escolar s'han d'analitzar els informes individualitzats dels alumnes que procedeixen d'educació primària amb la finalitat de garantir la continuïtat del seu procés de formació i adoptar des del principi les mesures necessàries.

Article 19. *Atenció a la diversitat.*

1. Les mesures d'atenció a la diversitat en aquesta etapa estan orientades a respondre a les necessitats educatives concretes de l'alumnat i a la consecució de les competències bàsiques i els objectius de l'educació secundària obligatòria, i no poden suposar, en cap cas,

una discriminació que els impedeixi assolir aquests objectius i la titulació corresponent.

2. Les mesures d'atenció a la diversitat s'han d'establir d'acord amb els criteris d'adaptació al temps necessari per a la recuperació dels aprenentatges, la consecució de la màxima integració i normalització en el grup ordinari i s'han de centrar en els aspectes que condicionen més el procés d'aprenentatge de cada alumne.

3. Les mesures ordinàries d'atenció a la diversitat les estableixen els centres en funció de l'alumnat i dels recursos disponibles, respectant els principis generals recollits als apartats anteriors. Entre aquestes mesures es poden preveure els agrupaments flexibles, desdoblaments de grup, suport en grups ordinaris, mesures de reforç i adaptacions del currículum.

4. Els centres estableixen el seguiment i el suport de l'alumnat a què fa referència l'article 14, apartats 5 i 6, d'aquesta Ordre.

5. Els centres han de disposar a primer curs de l'etapa d'un pla d'atenció específic per als alumnes l'informe individualitzat dels quals posi de manifest greus mancances en el moment d'incorporar-s'hi, i també per a aquells altres que ho requereixin, amb la finalitat d'assegurar els aprenentatges bàsics que els permetin seguir amb aprofitament els ensenyaments d'aquesta etapa.

6. La integració de matèries en àmbits, destinada a disminuir el nombre de professors i professores que intervenen en un mateix grup ha de respectar els objectius, continguts i criteris d'avaluació de totes les matèries que s'integren, i també l'horari assignat al seu conjunt. La integració té efectes en l'organització dels ensenyaments però no en les decisions associades a la promoció i ha de comptar amb el vistiplau de la Inspecció educativa.

7. Totes les mesures d'atenció a la diversitat que adoptin els centres, tant les ordinàries a què es refereixen els apartats 3 i 4, com aquelles altres recollides als apartats 5 i 6 d'aquest article, així com als articles 20 i 21, s'han d'incloure dins el pla d'atenció a la diversitat que al seu torn ha de formar part del projecte educatiu.

Article 20. *Programes de diversificació curricular.*

1. Els centres han d'organitzar programes de diversificació curricular per a l'alumnat que, després de l'oportuna avaluació, requereixi una organització dels continguts, les activitats pràctiques i les matèries del currículum diferent de l'establerta amb caràcter general i d'una metodologia específica per assolir els objectius i les competències bàsiques de l'etapa i el títol de graduat en educació secundària obligatòria.

2. Pot participar en aquests programes l'alumnat des de tercer curs d'educació secundària obligatòria. Així mateix, amb caràcter excepcional, ho poden fer els qui una vegada cursat el segon curs no estiguin en condicions de passar a tercer i hagin repetit una vegada en l'etapa.

L'equip docent pot proposar la incorporació a un programa de diversificació curricular de l'alumnat que en cursos anteriors hagi tingut dificultats generalitzades d'aprenentatge, sigui quina sigui la causa, en tal grau que, tot i manifestar una actitud positiva cap a l'aprenentatge, li hagi impedit assolir els objectius del curs corresponent i estigui en situació de risc evident de no assolir els objectius i les competències bàsiques cursant el currículum ordinari.

En tot cas, la seva incorporació requereix l'avaluació tant acadèmica com psicopedagògica i el vistiplau de la Inspecció educativa, i s'ha de fer una vegada escoltat el mateix alumne i la seva família.

3. La durada d'aquests programes és amb caràcter general de dos anys. No obstant això, es poden establir programes d'un any de durada per als qui s'hi incorporin després d'haver cursat quart curs. Excepcionalment, per

als qui tinguin més de disset anys que hagin estat dos anys a tercer curs sense superar-lo, es pot proposar la seva incorporació a un programa d'un any.

4. Aquests programes han d'incloure dos àmbits específics i almenys tres matèries. L'àmbit científic tecnològic integra continguts de tercer i quart curs de Matemàtiques, Ciències de la naturalesa i Tecnologies recollits en aquesta Ordre. L'àmbit lingüístic i social integra continguts de tercer i quart cursos de Ciències socials, geografia i història i Llengua castellana i literatura recollits en aquesta Ordre.

Aquests dos àmbits, juntament amb la matèria de Llengua estrangera, s'imparteixen en cadascun dels anys de durada del programa.

Els centres han de completar aquests programes amb algunes de les matèries següents: Educació èticocívica, Educació física, Educació plàstica i visual, Informàtica i Música, i garantir el tractament dels continguts que són comuns a tots els alumnes en l'etapa i afavorint que aquestes matèries es cursin en un grup ordinari.

5. Els centres han d'adaptar els continguts de l'àmbit científic tecnològic i de l'àmbit lingüístic i social quan el programa de diversificació tingui un any de durada.

6. Cada programa de diversificació curricular ha d'especificar la metodologia, els continguts i els criteris d'avaluació que garanteixin l'assoliment de les competències bàsiques. El programa de diversificació curricular s'ha de fer en el marc del que estableix aquesta Ordre i s'ha d'adaptar a les circumstàncies personals de cada alumne o alumna.

7. L'avaluació de l'alumnat que cursi un programa de diversificació curricular ha de tenir com a referent fonamental les competències bàsiques i els objectius de l'educació secundària obligatòria, així com els criteris d'avaluació específics del programa.

8. L'alumnat que en finalitzar el programa no estigui en condicions d'obtenir el títol de graduat en educació secundària obligatòria i compleixi els requisits d'edat establerts en aquesta Ordre amb caràcter general, pot romandre un any més en el programa.

9. La secretària general d'Educació ha d'establir les condicions d'accés a aquests programes i també les seves característiques.

Article 21. *Alumnat amb necessitat específica de suport educatiu.*

1. Perquè l'alumnat amb necessitat específica de suport educatiu pugui assolir el màxim desenvolupament de les seves capacitats personals i els objectius de l'etapa, els centres han d'establir les mesures curriculars i organitzatives oportunes que assegurin el seu progrés adequat, d'acord amb el que sobre això estableixi la Secretaria General d'Educació.

2. Els centres han d'afavorir la participació dels pares o tutors en les decisions que afectin l'escolarització i els processos educatius d'aquest alumne.

3. Per a l'atenció a l'alumnat que té necessitats educatives especials es poden fer adaptacions curriculars que s'apartin significativament dels objectius, continguts i criteris d'avaluació del currículum que requereixen l'avaluació psicopedagògica prèvia de l'alumne. En aquest cas, l'avaluació i promoció s'ha de fer prenent com a referent els criteris d'avaluació fixats a les adaptacions esmentades.

Sense perjudici de la permanència durant un curs més en el mateix curs, l'escolarització d'aquest alumne en l'etapa d'educació secundària obligatòria en centres ordinaris es pot prolongar un any més, sempre que això afavoreixi l'obtenció del títol de graduat en educació secundària obligatòria i sense detriment del que disposa l'article 28.6 de la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació.

4. Respecte a l'alumnat amb altes capacitats intel·lectuals, identificats com a tals pels serveis d'orientació educativa i psicopedagògica, la seva escolarització s'ha de flexibilitzar, en els termes que determina la normativa vigent, de manera que es pugui anticipar un curs l'inici de l'escolarització en l'etapa o reduir-se'n la durada, sempre que afavoreixi el desenvolupament del seu equilibri personal i la socialització.

5. L'escolarització de l'alumnat amb incorporació tardana al sistema educatiu s'ha de fer atenent les seves circumstàncies, els seus coneixements, l'edat i l'historial acadèmic. Els qui presentin un desfasament en el nivell de competència curricular de dos anys o més poden ser escolaritzats en un o dos cursos inferiors al que els correspondria per edat sempre que l'escolarització els permeti completar l'etapa dins els límits d'edat establerts amb caràcter general. En tot cas s'han d'adoptar les mesures de reforç necessàries que facilitin la seva integració escolar i la recuperació del desfasament.

6. Els alumnes i les alumnes que tinguin greus mancances en llengua castellana han de rebre una atenció específica que ha de ser, en tot cas, simultània a la seva escolarització en els grups ordinaris, amb els quals han de compartir el màxim temps possible de l'horari setmanal.

7. Els alumnes i les alumnes que, per condicions personals o d'història escolar, tinguin un desfasament elevat de competència curricular que requereixi una atenció educativa específica de caràcter temporal poden rebre una part d'aquesta en agrupaments específics. En qualsevol cas, cal assegurar-se que almenys la meitat de la jornada escolar la facin en un grup ordinari.

Article 22. *Horari.*

1. A l'annex III d'aquesta Ordre s'estableix, juntament amb la distribució per cursos de les diferents matèries, l'horari setmanal assignat a cadascuna d'aquestes.

2. A l'annex IV d'aquesta Ordre s'estableix l'horari setmanal corresponent als programes de diversificació curricular.

3. Qualsevol ampliació de l'horari escolar, en els centres sostinguts amb fons públics, ha de ser autoritzada pels corresponents directors provincials, cosa que ha de quedar recollida en el projecte educatiu de centre.

4. L'horari del centre, que ha de ser informat per la Inspecció educativa, ha de ser autoritzat pel director provincial.

Article 23. *Calendari.*

1. El calendari escolar inclou un mínim de 175 dies lectius. En cap cas el curs escolar no pot començar abans de l'1 de setembre ni finalitzar després del 30 de juny.

2. La secretària general d'Educació ha d'establir el calendari anual, així com els criteris per a l'organització de la jornada escolar, que han d'observar els centres en aquest nivell educatiu.

Disposició addicional primera. *Adaptació per a l'educació de persones adultes i per a l'oferta a distància.*

La secretària general d'Educació pot adaptar el que disposa aquesta Ordre a les especials necessitats i característiques de les persones adultes i de l'oferta a distància. Així mateix, ha d'establir les característiques de les proves perquè les persones de més de divuit anys puguin obtenir directament el títol de graduat en educació secundària obligatòria.

Disposició addicional segona. *Adaptació per a l'acció educativa a l'exterior.*

La Secretaria General d'Educació pot adaptar el que disposa aquesta Ordre a les especials necessitats i característiques dels centres en què s'imparteixen ensenyaments d'educació secundària obligatòria a l'exterior, a l'empara del Reial decret 1027/1993, de 25 de juny, pel qual es regula l'acció educativa a l'exterior.

Disposició addicional tercera. *Ensenyaments de religió.*

1. Els ensenyaments de religió s'inclouen a l'educació secundària obligatòria d'acord amb el que estableix la disposició addicional segona de la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació.

2. Els centres han de garantir que a l'inici del curs els alumnes majors d'edat i els pares o tutors dels alumnes menors d'edat puguin manifestar la seva voluntat de rebre o no rebre ensenyaments de religió.

3. Els centres docents han de disposar les mesures organitzatives necessàries per proporcionar la deguda atenció educativa en cas que no s'hagi optat per cursar ensenyaments de religió, i han de garantir, en tot cas, que l'elecció d'una o altra opció no suposi cap discriminació. Aquesta atenció no ha de comportar en cap cas l'aprenentatge de continguts curriculars associats al coneixement del fet religiós, ni a qualsevol matèria de l'etapa. Les mesures organitzatives que disposin els centres han de ser incloses en el seu projecte educatiu perquè les famílies i l'alumnat les coneguin amb anterioritat.

4. Els qui optin pels ensenyaments de religió poden escollir entre els ensenyaments de religió catòlica, o els de les altres confessions religioses amb les quals l'Estat hagi subscrit acords internacionals o de cooperació en matèria educativa, en els termes recollits en aquests acords, o l'ensenyament d'història i cultura de les religions.

5. L'avaluació dels ensenyaments de la religió catòlica i d'història i cultura de les religions s'ha de fer en els mateixos termes i amb els mateixos efectes que les altres matèries de l'etapa. L'avaluació de l'ensenyament de les diferents confessions religioses amb les quals l'Estat hagi subscrit acords de cooperació s'ha d'ajustar al que estableixin aquests acords.

6. El currículum d'història i cultura de les religions s'inclou a l'annex II d'aquesta Ordre. La determinació del currículum de l'ensenyament de religió catòlica i de les diferents confessions religioses amb les quals l'Estat ha subscrit acords de cooperació en matèria educativa és competència, respectivament, de la jerarquia eclesiàstica i de les corresponents autoritats religioses.

7. Amb la finalitat de garantir el principi d'igualtat i la lliure concurrència entre tot l'alumnat, les qualificacions que s'hagin obtingut en l'avaluació dels ensenyaments de religió no es computen en les convocatòries en les quals hagin d'entrar en concurrència els expedients acadèmics, ni en l'obtenció de la nota mitjana als efectes d'admissió de l'alumnat, quan sigui necessari acudir-hi per fer una selecció entre els sol·licitants.

Disposició addicional quarta. *Ensenyaments del sistema educatiu espanyol impartits en llengües estrangeres.*

1. La Secretaria General d'Educació pot autoritzar que una part de les matèries del currículum s'imparteixin en llengües estrangeres sense que això suposi la modificació del currículum que regula aquesta Ordre. En aquest cas, s'ha de procurar que al llarg de l'etapa els alumnes adquireixin la terminologia pròpia de les matèries en les dues llengües.

2. Els centres que imparteixin una part de les matèries del currículum en llengües estrangeres han d'aplicar,

en tot cas, els criteris per a l'admissió de l'alumnat que estableix la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació. Entre aquests criteris, no s'inclouen requisits lingüístics.

Disposició addicional cinquena. *Llibres de text i altres materials curriculars.*

1. D'acord amb la disposició addicional quarta de la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació, en l'exercici de l'autonomia pedagògica, correspon als òrgans de coordinació didàctica dels centres públics adoptar els llibres de text i altres materials que s'hagin d'utilitzar en el desenvolupament dels diversos ensenyaments.

2. L'edició i l'adopció dels llibres de text i altres materials no requereixen l'autorització prèvia del Ministeri d'Educació i Ciència. En tot cas, s'han d'adaptar al rigor científic adequat a les edats dels alumnes i al currículum regulat en aquesta Ordre. Així mateix, han de reflectir i fomentar el respecte als principis, valors, llibertats, drets i deures constitucionals, així com als principis i valors recollits a la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació.

3. Amb la finalitat de contribuir a l'efectiva igualtat entre homes i dones s'han de fomentar els principis i els valors recollits a la Llei orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de mesures de protecció integral contra la violència de gènere, als quals s'ha d'ajustar tota l'activitat educativa. Així mateix, els centres han de vetllar perquè en tots els materials educatius s'eliminin els estereotips sexistes o discriminatoris.

4. Una vegada adoptats els llibres de text i els materials curriculars, s'han de mantenir durant almenys quatre anys. Excepcionalment la Inspecció educativa pot autoritzar-ne el canvi abans d'aquest termini amb la sol·licitud prèvia raonada del centre.

Disposició transitòria primera. *Procés d'elaboració de la proposta curricular.*

1. Per al començament del curs 2007-08 els centres han d'iniciar l'elaboració de la proposta curricular per als cursos primer i tercer de l'etapa, així com per als programes de diversificació de dos anys de durada, d'acord amb el que disposa aquesta Ordre.

2. Al llarg del curs 2007-08 els centres han d'elaborar, per a la seva incorporació al projecte educatiu, el pla d'atenció a la diversitat, el pla de convivència i les estratègies per desenvolupar les competències bàsiques, així com les mesures a què fa referència l'apartat 3 de la disposició addicional tercera d'aquesta Ordre. Així mateix, han de completar la proposta curricular, segons el que disposa aquesta Ordre, per als cursos segon i quart de l'etapa i els programes de diversificació curricular d'un any de durada.

Disposició transitòria segona. *Vigència normativa.*

1. Tenint en compte el que disposa el Reial decret 806/2006, de 30 de juny, pel qual s'estableix el calendari d'aplicació de la nova ordenació del sistema educatiu, establerta per la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació, els ensenyaments d'aquesta etapa, mentre no siguin substituïts progressivament pel nou currículum aprovat per aquesta Ordre, es regeixen per:

a) El Reial decret 1345/1991, de 6 de setembre, pel qual s'estableix el currículum de l'educació secundària obligatòria, modificat pels reials decrets 1390/1995, de 4 d'agost, i 937/2001, de 3 d'agost.

b) L'Ordre de 28 de febrer de 1996, per la qual es dicten instruccions per a la implantació de l'educació secundària obligatòria, modificada per l'Ordre de 23 de juliol de 2001 i per l'Ordre ECD/2027/2002, d'1 d'agost.

c) L'Ordre de 4 d'agost de 1994, sobre els ensenyaments de les matèries Cultura clàssica i Segona llengua estrangera en l'educació secundària obligatòria.

d) El Reial decret 2438/1994, de 16 de desembre, que regula l'ensenyament de la religió.

e) L'Ordre de 3 d'agost de 1995 sobre activitats d'estudi alternatives als ensenyaments de religió.

f) La Resolució de 16 d'agost de 1995 de la Direcció General de Renovació Pedagògica, per la qual es desplega el que preveu l'Ordre de 3 d'agost de 1995 sobre activitats d'estudi alternatives als ensenyaments de religió de l'educació primària, al primer cicle d'educació secundària obligatòria i al segon curs de batxillerat.

g) La Resolució de 16 d'agost de 1995, de la Direcció General de Renovació Pedagògica, per la qual es desplega el que preveu l'Ordre de 3 d'agost de 1995 sobre activitats d'estudi alternatives als ensenyaments de religió, pel que fa a les activitats de Societat cultura i religió, durant els cursos 3r i 4t d'educació secundària obligatòria i 1r de batxillerat.

Disposició derogatòria única. *Derogació normativa.*

1. Queden derogades, d'acord amb el que estableix la disposició transitòria segona d'aquesta Ordre:

a) L'Ordre de 28 de febrer de 1996, per la qual es dicten instruccions per a la implantació de l'educació secundària obligatòria modificada per l'Ordre de 23 de juliol de 2001 i per l'Ordre ECD/2027/2002, d'1 d'agost.

b) L'Ordre de 4 d'agost de 1994, sobre els ensenyaments de les matèries Cultura clàssica i Segona llengua estrangera en l'educació secundària obligatòria.

2. També queden derogades pel que fa a aquesta etapa educativa, d'acord amb el que estableix la disposició transitòria segona d'aquesta Ordre, les normes següents:

a) L'Ordre de 3 d'agost de 1995, sobre activitats d'estudi alternatives als ensenyaments de religió.

b) La Resolució de 16 d'agost de 1995 de la Direcció General de Renovació Pedagògica, per la qual es desplega el que preveu l'Ordre de 3 d'agost de 1995 sobre activitats d'estudi alternatives als ensenyaments de religió de l'educació primària, al primer cicle d'educació secundària obligatòria i al segon curs de batxillerat.

c) La Resolució de 16 d'agost de 1995, de la Direcció General de Renovació Pedagògica, per la qual es desplega el que preveu l'Ordre de 3 d'agost de 1995 sobre activitats d'estudi alternatives als ensenyaments de religió, pel que fa a les activitats de Societat cultura i religió, durant els cursos 3r i 4t d'educació secundària obligatòria i 1r de batxillerat.

3. Queden derogades les altres normes del mateix rang o inferior quan s'oposin al que estableix aquesta Ordre.

Disposició final primera. *Aplicació de l'Ordre.*

Correspon a la Secretaria General d'Educació dictar totes les resolucions i instruccions que siguin necessàries per a l'aplicació d'aquesta Ordre.

Disposició final segona. *Entrada en vigor.*

Aquesta Ordre entra en vigor l'endemà de la publicació en el «Butlletí Oficial de l'Estat».

Madrid, 12 de juliol de 2007.–La ministra d'Educació i Ciència, Mercedes Cabrera Calvo-Sotelo.

ANNEX I

Competències bàsiques

La incorporació de competències bàsiques al currículum permet posar l'accent en els aprenentatges que es consideren imprescindibles, des d'un plantejament integrador i orientat a l'aplicació dels sabers adquirits. D'aquí el seu caràcter bàsic. Són les competències que ha d' haver desenvolupat un noi o una noia en finalitzar l'ensenyament obligatori per poder aconseguir la seva realització personal, exercir la ciutadania activa, incorporar-se a la vida adulta de manera satisfactòria i ser capaç de desenvolupar un aprenentatge permanent al llarg de la vida.

La inclusió de les competències bàsiques en el currículum té diverses finalitats. En primer lloc, integrar els diferents aprenentatges, tant els formals, incorporats a les diferents àrees o matèries, com els informals i no formals. En segon lloc, permetre a tots els estudiants integrar els seus aprenentatges, posar-los en relació amb diferents tipus de continguts i utilitzar-los de manera efectiva quan els resultin necessaris en diferents situacions i contextos. I, finalment, orientar l'ensenyament, atès que permet identificar els continguts i els criteris d'avaluació que tenen caràcter imprescindible i, en general, inspirar les diferents decisions relatives al procés d'ensenyament i d'aprenentatge.

Amb les àrees i matèries del currículum es pretén que tots els alumnes i les alumnes assoleixin els objectius educatius i, consegüentment, també que adquireixin les competències bàsiques. Tanmateix, no hi ha una relació unívoca entre l'ensenyament de determinades àrees o matèries i el desenvolupament de determinades competències. Cadascuna de les àrees contribueix al desenvolupament de diferents competències i, al seu torn, cadascuna de les competències bàsiques s'assoleix com a conseqüència del treball en diverses àrees o matèries.

El treball en les àrees i matèries del currículum per contribuir al desenvolupament de les competències bàsiques s'ha de complementar amb diverses mesures organitzatives i funcionals, imprescindibles per al seu desenvolupament. Així, l'organització i el funcionament dels centres i les aules, la participació de l'alumnat, les normes de règim intern, l'ús de determinades metodologies i recursos didàctics, o la concepció, organització i funcionament de la biblioteca escolar, entre altres aspectes, poden afavorir o dificultar el desenvolupament de competències associades a la comunicació, l'anàlisi de l'entorn físic, la creació, la convivència i la ciutadania, o l'alfabetització digital. Igualment, l'acció tutorial permanent pot contribuir de manera determinant a l'adquisició de competències relacionades amb la regulació dels aprenentatges, el desenvolupament emocional o les habilitats socials. Finalment, la planificació de les activitats complementàries i extraescolars pot reforçar el desenvolupament del conjunt de les competències bàsiques.

En el marc de la proposta realitzada per la Unió Europea, i d'acord amb les consideracions que s'acaben d'exposar, s'han identificat vuit competències bàsiques:

1. Competència en comunicació lingüística.
2. Competència matemàtica.
3. Competència en el coneixement i la interacció amb el món físic.
4. Tractament de la informació i competència digital.
5. Competència social i ciutadana.
6. Competència cultural i artística.
7. Competència per aprendre a aprendre.
8. Autonomia i iniciativa personal.

En aquest annex es recullen la descripció, la finalitat i els aspectes distintius d'aquestes competències, i es posa de manifest, en cadascuna d'aquestes, el nivell considerat

bàsic que ha d'assolir l'alumnat en finalitzar l'educació secundària obligatòria.

El currículum de l'educació secundària obligatòria s'estructura en matèries, és en aquestes en què s'han de buscar els referents que permetin el desenvolupament i l'adquisició de les competències en aquesta etapa. Així doncs, en cada matèria s'inclouen referències explícites sobre la seva contribució a les competències bàsiques a les quals s'orienta en major grau. D'altra banda, tant els objectius com la mateixa selecció dels continguts busquen assegurar el desenvolupament de totes aquestes. Els criteris d'avaluació serveixen de referència per valorar el grau d'adquisició progressiu.

1. Competència en comunicació lingüística

Aquesta competència es refereix a la utilització del llenguatge com a instrument de comunicació oral i escrita, de representació, interpretació i comprensió de la realitat, de construcció i comunicació del coneixement i d'organització i autoregulació del pensament, les emocions i la conducta.

Els coneixements, destreses i actituds propis d'aquesta competència permeten expressar pensaments, emocions, vivències i opinions, així com dialogar, formar-se un judici crític i ètic, generar idees, estructurar el coneixement, donar coherència i cohesió al discurs i a les pròpies accions i tasques, adoptar decisions, i gaudir escoltant, llegint o expressant-se de forma oral i escrita, cosa que contribueix a més al desenvolupament de l'autoestima i de la confiança en si mateix.

Comunicar-se i conversar són accions que suposen habilitats per establir vincles i relacions constructives amb els altres i amb l'entorn, i acostar-se a noves cultures, que adquireixen consideració i respecte en la mesura que es coneixen. Per això, la competència de comunicació lingüística és present en la capacitat efectiva de conviure i de resoldre conflictes.

El llenguatge, com a eina de comprensió i representació de la realitat, ha de ser instrument per a la igualtat, la construcció de relacions iguals entre homes i dones, l'eliminació d'estereotips i expressions sexistes. La comunicació lingüística ha de ser motor de la resolució pacífica de conflictes a la comunitat escolar.

Escoltar, exposar i dialogar implica ser conscient dels principals tipus d'interacció verbal, ser progressivament competent en l'expressió i comprensió dels missatges orals que s'intercanvien en situacions comunicatives diverses i adaptar la comunicació al context. També suposa la utilització activa i efectiva de codis i habilitats lingüístiques i no lingüístiques i de les regles pròpies de l'intercanvi comunicatiu en diferents situacions, per produir textos orals adequats a cada situació de comunicació.

Llegir i escriure són accions que suposen i reforcen les habilitats que permeten buscar, recopilar i processar informació, i ser competent a l'hora de comprendre, compondre i utilitzar diferents tipus de textos amb intencions comunicatives o creatives diverses. La lectura facilita la interpretació i la comprensió del codi que permet fer ús de la llengua escrita i és, a més, font de plaer, de descobriment d'altres entorns, idiomes i cultures, de fantasia i de saber, cosa que contribueix, al seu torn, a conservar i millorar la competència comunicativa.

L'habilitat per seleccionar i aplicar determinats propòsits o objectius a les accions pròpies de la comunicació lingüística (el diàleg, la lectura, l'escriptura, etc.) està vinculada a alguns trets fonamentals d'aquesta competència, com són les habilitats per representar-se mentalment, interpretar i comprendre la realitat, i organitzar i autoregular el coneixement i l'acció dotant-los de coherència.

Comprendre i saber comunicar són sabers pràctics que s'han de recolzar en el coneixement reflexiu sobre el

funcionament del llenguatge i les seves normes d'ús, i impliquen la capacitat de prendre el llenguatge com a objecte d'observació i anàlisi. Expressar i interpretar diferents tipus de discurs d'acord amb la situació comunicativa en diferents contextos socials i culturals implica el coneixement i l'aplicació efectiva de les regles de funcionament del sistema de la llengua i de les estratègies necessàries per interactuar lingüísticament d'una manera adequada.

Disposar d'aquesta competència comporta tenir consciència de les convencions socials, dels valors i els aspectes culturals i de la versatilitat del llenguatge en funció del context i la intenció comunicativa. Implica la capacitat empàtica de posar-se en el lloc d'altres persones; de llegir, escoltar, analitzar i tenir en compte opinions diferents de la pròpia amb sensibilitat i esperit crític; d'expressar adequadament –en fons i forma– les pròpies idees i emocions, i d'acceptar i fer crítiques amb esperit constructiu.

Amb diferent nivell de domini i formalització –especialment en llengua escrita– aquesta competència significa, en el cas de les llengües estrangeres, poder comunicar-se en algunes d'aquestes i, amb això, enriquir les relacions socials i desenvolupar-se en contextos diferents del propi. Així mateix, s'afavoreix l'accés a més i diverses fonts d'informació, comunicació i aprenentatge.

En síntesi, el desenvolupament de la competència lingüística al final de l'educació obligatòria comporta el domini de la llengua oral i escrita en múltiples contextos, i l'ús funcional d'una llengua estrangera, com a mínim.

2. Competència matemàtica

Consisteix en l'habilitat per utilitzar i relacionar els nombres, les operacions bàsiques, els símbols i les formes d'expressió i raonament matemàtic, tant per produir i interpretar diferents tipus d'informació, com per ampliar el coneixement sobre aspectes quantitativs i espacials de la realitat, i per resoldre problemes relacionats amb la vida quotidiana i amb el món laboral.

Forma part de la competència matemàtica l'habilitat per interpretar i expressar amb claredat i precisió informacions, dades i argumentacions, cosa que augmenta la possibilitat real de seguir aprenent al llarg de la vida, tant en l'àmbit escolar o acadèmic com fora d'aquest, i afavoreix la participació efectiva en la vida social.

Així mateix, aquesta competència implica el coneixement i el maneig dels elements matemàtics bàsics (diferents tipus de nombres, mesures, símbols, elements geomètrics, etc.) en situacions reals o simulades de la vida quotidiana, i la posada en pràctica de processos de raonament que porten a la solució dels problemes o a l'obtenció d'informació. Aquests processos permeten aplicar aquesta informació a una major varietat de situacions i contextos, seguir cadenes argumentals identificant les idees fonamentals, i estimar i jutjar la lògica i la validesa d'argumentacions i informacions. En conseqüència, la competència matemàtica suposa l'habilitat per seguir determinats processos de pensament (com la inducció i la deducció, entre altres) i aplicar alguns algorismes de càlcul o elements de la lògica, cosa que condueix a identificar la validesa dels raonaments i a valorar el grau de certesa associat als resultats derivats dels raonaments vàlids.

La competència matemàtica implica una disposició favorable i de progressiva seguretat i confiança cap a la informació i les situacions (problemes, incògnites, etc.), que contenen elements o suports matemàtics, així com cap a la seva utilització quan la situació ho aconsella, basades en el respecte i el gust per la certesa i en la seva recerca a través del raonament.

Aquesta competència adquireix realitat i sentit en la mesura que els elements i els raonaments matemàtics són utilitzats per enfrontar-se a les situacions quotidianes

que ho requereixin. Per tant, la identificació d'aquestes situacions, l'aplicació d'estratègies de resolució de problemes, i la selecció de les tècniques adequades per calcular, representar i interpretar la realitat a partir de la informació disponible hi estan incloses. En definitiva, la possibilitat real d'utilitzar l'activitat matemàtica en contextos tan diversos com sigui possible. Per això, el seu desenvolupament en l'educació obligatòria s'assolirà en la mesura que els coneixements matemàtics s'apliquin de manera espontània a una àmplia varietat de situacions, provinents d'altres camps de coneixement i de la vida quotidiana.

El desenvolupament de la competència matemàtica al final de l'educació obligatòria comporta utilitzar espontàniament –en els àmbits personal i social– els elements i raonaments matemàtics per interpretar i produir informació, per resoldre problemes provinents de situacions quotidianes i per prendre decisions. En definitiva, suposa aplicar les destreses i actituds que permeten raonar matemàticament, comprendre una argumentació matemàtica i expressar-se i comunicar-se en el llenguatge matemàtic, utilitzant les eines de suport adequades i integrant el coneixement matemàtic amb altres tipus de coneixement per donar una millor resposta a les situacions de la vida de diferent nivell de complexitat.

3. Competència en el coneixement i la interacció amb el món físic

És l'habilitat per interactuar amb el món físic, tant en els aspectes naturals com en els generats per l'acció humana, de manera que es possibilita la comprensió de successos, la predicció de conseqüències i l'activitat dirigida a la millora i preservació de les condicions de vida pròpia, de les altres persones i de la resta dels éssers vius. En definitiva, incorpora habilitats per desenvolupar-se adequadament, amb autonomia i iniciativa personal en àmbits de la vida i del coneixement molt diversos (salut, activitat productiva, consum, ciència, processos tecnològics, etc.), i per interpretar el món, cosa que exigeix l'aplicació dels conceptes i els principis bàsics que permeten l'anàlisi dels fenòmens des dels diferents camps de coneixement científic involucrats.

Així, forma part d'aquesta competència l'adequada percepció de l'espai físic en el qual es desenvolupen la vida i l'activitat humanes, tant a gran escala com a l'entorn immediat, i l'habilitat per interactuar amb l'espai circumdant: moure-s'hi i resoldre problemes en què intervinguin els objectes i la seva posició.

Així mateix, la competència d'interactuar amb l'espai físic porta implícit ser conscient de la influència que té la presència de les persones en l'espai, el seu assentament, la seva activitat, les modificacions que hi introdueixen i els paisatges resultants, així com de la importància que tots els éssers humans es beneficiïn del desenvolupament i del fet que aquest procuri la conservació dels recursos i la diversitat natural, i es mantingui la solidaritat global i intergeneracional. Suposa, així mateix, demostrar esperit crític en l'observació de la realitat i en l'anàlisi dels missatges informatius i publicitaris, així com uns hàbits de consum responsable en la vida quotidiana.

Aquesta competència, i partint del coneixement del cos humà, de la naturalesa i de la interacció dels homes i les dones amb aquesta, permet argumentar racionalment les conseqüències d'unes formes de vida o altres, i adoptar una disposició a una vida física i mental saludable en un entorn natural i social també saludable. Així mateix, suposa considerar la doble dimensió –individual i col·lectiva– de la salut, i adoptar actituds de responsabilitat i respecte cap als altres i cap a un mateix.

Aquesta competència fa possible identificar preguntes o problemes i obtenir conclusions basades en proves, amb la finalitat de comprendre i prendre decisions sobre

el món físic i sobre els canvis que l'activitat humana produeix sobre el medi ambient, la salut i la qualitat de vida de les persones. Suposa l'aplicació d'aquests coneixements i procediments per donar resposta al que es percep com a demandes o necessitats de les persones, de les organitzacions i del medi ambient.

També incorpora l'aplicació d'algunes nocions, conceptes científics i tècnics, i de teories científiques bàsiques prèviament compreses. Això implica l'habilitat progressiva per posar en pràctica els processos i les actituds propis de l'anàlisi sistemàtica i d'indagació científica: identificar i plantejar problemes rellevants; fer observacions directes i indirectes amb consciència del marc teòric o interpretatiu que les dirigeix; formular preguntes; localitzar, obtenir, analitzar i representar informació qualitativa i quantitativa; plantejar i contrastar solucions temptatives o hipòtesis; fer prediccions i inferències de diferent nivell de complexitat; i identificar el coneixement disponible, teòric i empíric) necessari per respondre a les preguntes científiques, i per obtenir, interpretar, avaluar i comunicar conclusions en diversos contextos (acadèmic, personal i social). Així mateix, significa reconèixer la naturalesa, les fortaleses i els límits de l'activitat investigadora com a construcció social del coneixement al llarg de la història.

Aquesta competència proporciona, a més, destreses associades a la planificació i el maneig de solucions tècniques, seguint criteris d'economia i eficàcia, per satisfer les necessitats de la vida quotidiana i del món laboral.

En definitiva, aquesta competència suposa el desenvolupament i l'aplicació del pensament científicotècnic per interpretar la informació que es rep i per predir i prendre decisions amb iniciativa i autonomia personal en un món en què els avenços que es produeixen en els àmbits científic i tecnològic tenen una influència decisiva en la vida personal, la societat i el món natural. Així mateix, implica la diferenciació i valoració del coneixement científic al costat d'altres formes de coneixement, i la utilització de valors i criteris ètics associats a la ciència i al desenvolupament tecnològic.

En coherència amb les habilitats i destreses relacionades fins aquí, són part d'aquesta competència bàsica l'ús responsable dels recursos naturals, la cura del medi ambient, el consum racional i responsable, i la protecció de la salut individual i col·lectiva com a elements clau de la qualitat de vida de les persones.

4. *Tractament de la informació i competència digital*

Aquesta competència consisteix a disposar d'habilitats per buscar, obtenir, processar i comunicar informació, i per transformar-la en coneixement. Incorpora diferents habilitats, que van des de l'accés a la informació fins a la seva transmissió en diferents suports una vegada tractada, incloent-hi la utilització de les tecnologies de la informació i la comunicació com a element essencial per informar-se, aprendre i comunicar-se.

Està associada a la recerca, selecció, registre i tractament o anàlisi de la informació, utilitzant tècniques i estratègies diverses per accedir-hi segons la font a què s'acudeixi i el suport que s'utilitzi (oral, imprès, audiovisual, digital o multimèdia). Requereix el domini de llenguatges específics bàsics (textual, numèric, icònic, visual, gràfic i sonor) i de les seves pautes de descodificació i transferència, així com aplicar en diferents situacions i contextos el coneixement dels diferents tipus d'informació, les fonts, les possibilitats i la localització, així com els llenguatges i els suports més freqüents en què aquesta se sol expressar.

Disposar d'informació no produeix de manera automàtica coneixement. Transformar la informació en coneixement exigeix destreses de raonament per organitzar-la, relacionar-la, analitzar-la, sintetitzar-la i fer inferències i

deduccions de diferent nivell de complexitat; en definitiva, comprendre-la i integrar-la en els esquemes previs de coneixement. Significa, així mateix, comunicar la informació i els coneixements adquirits utilitzant recursos expressius que incorporin no només diferents llenguatges i tècniques específiques, sinó també les possibilitats que ofereixen les tecnologies de la informació i la comunicació.

Ser competent en la utilització de les tecnologies de la informació i la comunicació com a instrument de treball intel·lectual inclou utilitzar-les en la doble funció de transmissores i generadores d'informació i coneixement. S'utilitzen en la funció generadora en utilitzar-les, per exemple, com a eina en l'ús de models de processos matemàtics, físics, socials, econòmics o artístics. Així mateix, aquesta competència permet processar i gestionar adequadament informació abundant i complexa, resoldre problemes reals, prendre decisions, treballar en entorns de col·laboració ampliant els entorns de comunicació per participar en comunitats d'aprenentatge formals i informals, i generar produccions responsables i creatives.

La competència digital inclou utilitzar les tecnologies de la informació i la comunicació extraient el seu màxim rendiment a partir de la comprensió de la naturalesa i la manera d'operar dels sistemes tecnològics, i de l'efecte que aquests canvis tenen en el món personal i sociolaboral. Així mateix, suposa manejar estratègies per identificar i resoldre els problemes habituals de programari i maquinari que sorgeixen. Igualment permet aprofitar la informació que proporcionen i analitzar-la de manera crítica mitjançant el treball personal autònom i el treball col·laboratiu, tant en el vessant sincrònic com diacrònic, coneixent i relacionant-se amb entorns físics i socials cada vegada més amplis. A més d'utilitzar-les com a eina per organitzar la informació, processar-la i orientar-la per aconseguir objectius i fins d'aprenentatge, treball i oci prèviament establerts.

En definitiva, la competència digital comporta fer ús habitual dels recursos tecnològics disponibles per resoldre problemes reals de manera eficient. Alhora, possibilita avaluar i seleccionar noves fonts d'informació i innovacions tecnològiques a mesura que van apareixent, en funció de la seva utilitat per emprendre tasques o objectius específics.

En síntesi, el tractament de la informació i la competència digital impliquen ser una persona autònoma, eficaç, responsable, crítica i reflexiva en seleccionar, tractar i utilitzar la informació i les seves fonts, així com les diferents eines tecnològiques; també tenir una actitud crítica i reflexiva en la valoració de la informació disponible, contrastant-la quan és necessari, i respectar les normes de conducta acordades socialment per regular l'ús de la informació i les seves fonts en els diferents suports.

5. *Competència social i ciutadana*

Aquesta competència fa possible comprendre la realitat social en què es viu, cooperar, conviure i exercir la ciutadania democràtica en una societat plural, així com comprometre's a contribuir a la seva millora. Hi estan integrats coneixements diversos i habilitats complexes que permeten participar, prendre decisions, escollir com comportar-se en determinades situacions i responsabilitzar-se de les eleccions i les decisions adoptades.

Globalment suposa utilitzar, per desenvolupar-se socialment, el coneixement sobre l'evolució i l'organització de les societats i sobre els trets i els valors del sistema democràtic, així com utilitzar el judici moral per escollir i prendre decisions, i exercir activament i responsablement els drets i deures de la ciutadania.

Aquesta competència afavoreix la comprensió de la realitat històrica i social del món, la seva evolució, els seus èxits i els seus problemes. La comprensió crítica de

la realitat exigeix experiència, coneixements i consciència de l'existència de diferents perspectives en analitzar aquesta realitat. Comporta recórrer a l'anàlisi multicausal i sistèmica per jutjar els fets i problemes socials i històrics i per reflexionar-hi de manera global i crítica, així com fer raonaments crítics i lògicament vàlids sobre situacions reals, i dialogar per millorar col·lectivament la comprensió de la realitat.

També significa entendre els trets de les societats actuals, la seva creixent pluralitat i el seu caràcter evolutiu, a més de demostrar comprensió de l'aportació que les diferents cultures han fet a l'evolució i el progrés de la humanitat, i disposar d'un sentiment comú de pertinença a la societat en què es viu. En definitiva, mostrar un sentiment de ciutadania global compatible amb la identitat local.

Així mateix, formen part fonamental d'aquesta competència les habilitats socials que permeten saber que els conflictes de valors i interessos formen part de la convivència, resoldre'ls amb actitud constructiva i prendre decisions amb autonomia utilitzant tant els coneixements sobre la societat com una escala de valors construïda mitjançant la reflexió crítica i el diàleg en el marc dels patrons culturals bàsics de cada regió, país o comunitat.

La dimensió ètica de la competència social i ciutadana comporta ser conscient dels valors de l'entorn, avaluar-los i reconstruir-los afectivament i racionalment per crear progressivament un sistema de valors propi i comportar-se en coherència amb aquests valors en afrontar una decisió o un conflicte. Això suposa entendre que no tota posició personal és ètica si no està basada en el respecte a principis o valors universals com els que conté la Declaració dels drets humans.

En conseqüència, entre les habilitats d'aquesta competència destaquen conèixer-se i valorar-se, saber comunicar-se en diferents contextos, expressar les pròpies idees i escoltar les alienes, ser capaç de posar-se en el lloc de l'altre i comprendre el seu punt de vista encara que sigui diferent del propi, i prendre decisions en els diferents nivells de la vida comunitària, valorant conjuntament els interessos individuals i els del grup. A més implica la valoració de les diferències alhora que el reconeixement de la igualtat de drets entre els diferents col·lectius, en particular, entre homes i dones. Igualment la pràctica del diàleg i de la negociació per arribar a acords com a forma de resoldre els conflictes, tant en l'àmbit personal com en el social.

Finalment, forma part d'aquesta competència l'exercici d'una ciutadania activa i integradora que exigeix el coneixement i la comprensió dels valors en què s'assen ten els estats i les societats democràtiques, dels seus fonaments, formes d'organització i funcionament. Aquesta competència permet reflexionar críticament sobre els conceptes de democràcia, llibertat, igualtat, solidaritat, coresponsabilitat, participació i ciutadania, amb particular atenció als drets i deures reconeguts en les declaracions internacionals, a la Constitució espanyola i a la legislació autonòmica, així com la seva aplicació per part de diverses institucions; i mostrar un comportament coherent amb els valors democràtics, que al seu torn comporta disposar d'habilitats com prendre consciència dels propis pensaments, valors, sentiments i accions, i el control i l'autoregulació d'aquests.

En definitiva, l'exercici de la ciutadania implica disposar d'habilitats per participar activament i plenament en la vida cívica. Significa construir, acceptar i practicar normes de convivència conformes amb els valors democràtics, exercir els drets, les llibertats, les responsabilitats i els deures cívics, i defensar els drets dels altres.

En síntesi, aquesta competència suposa comprendre la realitat social en què es viu, afrontar la convivència i els conflictes utilitzant el judici ètic basat en els valors i pràctiques democràtiques, i exercir la ciutadania, actuant amb

criteri propi, contribuir a la construcció de la pau i la democràcia, i mantenir una actitud constructiva, solidària i responsable davant el compliment dels drets i obligacions cíviques.

6. Competència cultural i artística

Aquesta competència suposa conèixer, comprendre, apreciar i valorar críticament diferents manifestacions culturals i artístiques, utilitzar-les com a font d'enriquiment i gaudi i considerar-les com a part del patrimoni dels pobles.

Apreciar el fet cultural en general, i el fet artístic en particular, porta implícit disposar de les habilitats i actituds que permeten accedir a les seves diferents manifestacions, així com habilitats de pensament, perceptives i comunicatives, sensibilitat i sentit estètic per poder comprendre-les, valorar-les, emocionar-se i gaudir-ne.

Aquesta competència implica posar en joc habilitats de pensament divergent i convergent, ja que comporta reelaborar idees i sentiments propis i aliens; trobar fonts, formes i vies de comprensió i expressió; planificar, avaluar i ajustar els processos necessaris per assolir uns resultats, ja sigui en l'àmbit personal o acadèmic. Es tracta, per tant, d'una competència que facilita tant expressar-se i comunicar-se com percebre, comprendre i enriquir-se amb diferents realitats i produccions del món de l'art i de la cultura.

Requereix posar en funcionament la iniciativa, la imaginació i la creativitat per expressar-se mitjançant codis artístics i, en la mesura que les activitats culturals i artístiques suposen moltes vegades un treball col·lectiu, és necessari disposar d'habilitats de cooperació per contribuir a la consecució d'un resultat final, i tenir consciència de la importància de donar suport a les iniciatives i contribucions alienes i apreciar-les.

La competència artística incorpora també el coneixement bàsic de les principals tècniques, recursos i convencions dels diferents llenguatges artístics, així com de les obres i manifestacions més destacades del patrimoni cultural. A més suposa identificar les relacions que hi ha entre aquestes manifestacions i la societat –la mentalitat i les possibilitats tècniques de l'època en què es creen–, o amb la persona o col·lectivitat que les crea. Això significa també tenir consciència de l'evolució del pensament, dels corrents estètics, les modes i els gustos, així com de la importància representativa, expressiva i comunicativa que els factors estètics han desenvolupat i desenvolupen en la vida quotidiana de la persona i de les societats.

Suposa igualment una actitud d'apreciació de la creativitat implícita en l'expressió d'idees, experiències o sentiments a través de diferents mitjans artístics, com la música, la literatura, les arts visuals i escèniques, o de les diferents formes que adquireixen les anomenades arts populars. Exigeix, així mateix, valorar la llibertat d'expressió, el dret a la diversitat cultural, la importància del diàleg intercultural i la realització d'experiències artístiques compartides.

En síntesi, el conjunt de destreses que configuren aquesta competència es refereix tant a l'habilitat per apreciar i gaudir amb l'art i altres manifestacions culturals, com a aquelles relacionades amb l'ús d'alguns recursos de l'expressió artística per realitzar creacions pròpies; implica un coneixement bàsic de les diferents manifestacions culturals i artístiques, l'aplicació d'habilitats de pensament divergent i de treball de col·laboració, una actitud oberta, respectuosa i crítica cap a la diversitat d'expressions artístiques i culturals, el desig i la voluntat de cultivar la pròpia capacitat estètica i creadora, i un interès per participar en la vida cultural i per contribuir a la conservació del patrimoni cultural i artístic, tant de la pròpia comunitat, com d'altres comunitats.

7. Competència per aprendre a aprendre

Aprendre a aprendre suposa disposar d'habilitats per iniciar-se en l'aprenentatge i ser capaç de continuar aprenent de manera cada vegada més eficaç i autònoma d'acord amb els propis objectius i necessitats.

Aquesta competència té dues dimensions fonamentals. D'una banda, l'adquisició de la consciència de les pròpies capacitats (intel·lectuals, emocionals, físiques), del procés i les estratègies necessàries per desenvolupar-les, així com del que pot fer un mateix i del que es pot fer amb l'ajuda d'altres persones o recursos. D'altra banda, disposar d'un sentiment de competència personal, que redunda en la motivació, la confiança en un mateix i el gust per aprendre.

Significa ser conscient del que se sap i del que és necessari aprendre, de com s'aprèn, i de com es gestionen i es controlen de manera eficaç els processos d'aprenentatge, optimitzant-los i orientant-los a satisfer objectius personals. Requereix conèixer les pròpies potencialitats i mancances, per treure profit de les primeres i tenir motivació i voluntat per superar les segones des d'una expectativa d'èxit, i augmentar progressivament la seguretat per afrontar nous reptes d'aprenentatge.

Per això, comporta tenir consciència de les capacitats que entren en joc en l'aprenentatge, com ara l'atenció, la concentració, la memòria, la comprensió i l'expressió lingüística o la motivació d'aconseguir-ho, entre altres, i obtenir un rendiment màxim i personalitzat d'aquestes capacitats amb l'ajuda de diferents estratègies i tècniques: d'estudi, d'observació i el registre sistemàtic de fets i relacions, de treball cooperatiu i per projectes, de resolució de problemes, de planificació i organització d'activitats i temps de forma efectiva, o del coneixement sobre els diferents recursos i fonts per a la recollida, la selecció i el tractament de la informació, inclosos els recursos tecnològics.

Implica també la curiositat de plantejar-se preguntes, identificar i manejar la diversitat de respostes possibles davant una mateixa situació o problema utilitzant diverses estratègies i metodologies que permetin afrontar la presa de decisions, racionalment i críticament, amb la informació disponible.

Inclou, a més, habilitats per obtenir informació –ja sigui individualment o en col·laboració– i, molt especialment, per transformar-la en coneixement propi, relacionant i integrant la nova informació amb els coneixements previs i amb la pròpia experiència personal i sabent aplicar els nous coneixements i capacitats en situacions semblants i contextos diversos.

D'altra banda, aquesta competència requereix plantejar-se objectius assolibles a curt, mitjà i llarg termini i complir-los, elevant els objectius d'aprenentatge de manera progressiva i realista.

També fa necessària la perseverança en l'aprenentatge, des de la seva valoració com un element que enriqueix la vida personal i social i que és, per tant, mereixedor de l'esforç que requereix. Comporta ser capaç d'autoavaluar-se i autoregular-se, responsabilitat i compromís personal, saber administrar l'esforç, acceptar els errors i aprendre dels altres i amb els altres.

En síntesi, aprendre a aprendre implica la consciència, gestió i control de les pròpies capacitats i coneixements des d'un sentiment de competència o eficàcia personal, i inclou tant el pensament estratègic, com la capacitat de cooperar, d'autoavaluar-se, i el maneig eficient d'un conjunt de recursos i tècniques de treball intel·lectual, la qual cosa es desenvolupa a través d'experiències d'aprenentatge conscients i gratificants, tant individuals com col·lectives.

8. Autonomia i iniciativa personal

Aquesta competència es refereix, d'una banda, a l'adquisició de la consciència i aplicació d'un conjunt de

valors i actituds personals interrelacionades, com la responsabilitat, la perseverança, el coneixement de si mateix i l'autoestima, la creativitat, l'autocrítica, el control emocional, la capacitat d'escollir, de calcular riscos i d'afrontar els problemes, així com la capacitat de demorar la necessitat de satisfacció immediata, d'aprendre dels errors i d'assumir riscos.

D'altra banda, remet a la capacitat d'escollir amb criteri propi, d'imaginar projectes, de tirar endavant les accions necessàries per desenvolupar les opcions i els plans personals –en el marc de projectes individuals o col·lectius– i responsabilitzant-se'n, tant en l'àmbit personal, com social i laboral.

Suposa poder transformar les idees en accions; és a dir, proposar-se objectius i planificar i portar a terme projectes. Requereix, per tant, poder reelaborar els plantejaments previs o elaborar noves idees, buscar solucions i portar-les a la pràctica. A més, analitzar possibilitats i limitacions, conèixer les fases de desenvolupament d'un projecte, planificar, prendre decisions, actuar, avaluar el que s'ha fet i autoavaluar-se, extreure conclusions i valorar les possibilitats de millora.

Exigeix, per tot això, tenir una visió estratègica dels reptes i les oportunitats que ajudi a identificar i complir objectius i a mantenir la motivació per aconseguir l'èxit en les tasques empreses, amb una sana ambició personal, acadèmica i professional. Igualment ser capaç de posar en relació l'oferta acadèmica, laboral o d'oci disponible, amb les capacitats, desitjos i projectes personals.

A més, comporta una actitud positiva cap al canvi i la innovació que pressuposa flexibilitat de plantejaments, i la possibilitat d'entendre aquests canvis com a oportunitats, adaptar-s'hi críticament i constructivament, afrontar els problemes i trobar solucions a cadascun dels projectes vitals que s'emprenen.

En la mesura que l'autonomia i la iniciativa personals involucren sovint altres persones, aquesta competència obliga a disposar d'habilitats socials per relacionar-se, cooperar i treballar en equip: posar-se al lloc de l'altre, valorar les idees dels altres, dialogar i negociar, l'assertivitat per fer saber adequadament als altres les pròpies decisions, i treballar de manera cooperativa i flexible.

Una altra dimensió important d'aquesta competència, molt relacionada amb aquest vessant més social, està constituïda per les habilitats i actituds relacionades amb el lideratge de projectes, que inclouen la confiança en un mateix, l'empatia, l'esperit de superació, les habilitats per al diàleg i la cooperació, l'organització del temps i les tasques, la capacitat d'afirmar i defensar drets o l'assumpció de riscos.

En síntesi, l'autonomia i la iniciativa personal suposen ser capaç d'imaginar, emprendre, desenvolupar i avaluar accions o projectes individuals o col·lectius amb creativitat, confiança, responsabilitat i sentit crític.

ANNEX II

MATÈRIES D'EDUCACIÓ SECUNDÀRIA OBLIGATÒRIA

Ciències de la naturalesa

Les Ciències de la naturalesa constitueixen la sistematització i formalització del coneixement sobre el món natural, a través de la construcció de conceptes i la recerca de relacions entre aquests, de manera que permet generar models que ajuden a comprendre'l millor, predir el comportament dels fenòmens naturals i actuar-hi, en cas que sigui necessari, per millorar les condicions de vida. La construcció d'aquests models explicatius i predictius es porta a terme a través de procediments de recerca, observació directa o experimentació, i de la formulació d'hipòtesis que després han de ser contrastades. Aquests procediments han permès la construcció del saber científic i

s'han estès també a altres camps del saber per la seva capacitat de generar coneixement.

El desenvolupament científic ha donat lloc a apassionants coneixements que han ampliat la visió de nosaltres mateixos i de l'univers, així com del seu passat i evolució, i fins i tot del seu possible futur. Per tot això, els coneixements científics s'integren avui en el saber humanístic que ha de formar part de la cultura bàsica de tots per a una adequada inserció a la societat, amb la capacitat de gaudir solidàriament dels èxits de la humanitat i de participar en la presa de decisions fonamentades sobre els problemes locals i globals als quals s'ha de fer front.

L'educació secundària obligatòria ha de facilitar a totes les persones una alfabetització científica que faci possible la familiarització amb la naturalesa i les idees bàsiques de la ciència i que ajudi a la comprensió dels problemes a la solució dels quals pot contribuir el desenvolupament tecnocientífic, facilitant actituds responsables dirigides a establir les bases d'un desenvolupament sostenible. I ha de fer possible, a més, valorar i incorporar en forma de coneixement vàlid el resultat de l'experiència i la informació sobre la naturalesa que es rep al llarg de la vida.

En síntesi, la ciència en aquesta etapa ha d'estar pròxima a l'alumnat i afavorir la seva familiarització progressiva amb la cultura científica, portant-lo a enfrontar-se a problemes oberts i a participar en la construcció i la posada a prova de solucions temptatives fonamentades. Aquesta és l'alfabetització científica que requereix la formació ciutadana, però també és la millor formació científica inicial que pot rebre un futur científic, perquè permet sortir al pas de visions deformades i empobrides, purament operatives de la ciència, que generen un rebuig cap a aquesta que és necessari superar.

En aquesta matèria es manegen idees i procediments propis de diverses disciplines científiques. En particular, el cos conceptual bàsic prové de la física, la química, la biologia i la geologia. S'incorporen a més, en connexió amb aquestes, altres ciències de naturalesa interdisciplinària com l'astronomia, la meteorologia o l'ecologia.

Partint del tractament integrat dels coneixements científics en l'etapa anterior, en què també es relacionen amb l'experiència social, en l'educació secundària obligatòria es van diferenciant, en la mesura que exigeixen un major grau de profunditat en les idees i en les relacions que es posen de manifest. Aquesta diferenciació progressiva no ha d'amagar la importància que té ressaltar el que és comú i global en l'aprenentatge científic; i això per diversos motius: perquè l'experiència amb el medi natural sol ser global i íntegra gairebé sempre aspectes diversos, perquè l'actuació sobre el medi no distingeix entre les ciències particulars i perquè els procediments per a la construcció del coneixement són bàsicament comuns. En la recerca de l'equilibri entre globalitat i especialització sembla necessari inclinar-se al començament de l'etapa per la primera per anar progressivament diferenciant cadascuna de les ciències.

Aquesta diferenciació progressiva es reflecteix en la presentació unificada dels continguts en els dos primers cursos, marcant a tercer curs la diferència entre els continguts que corresponen a biologia o geologia i a física o química. En l'últim curs de l'etapa es diferencien nítidament, perquè s'han d'impartir necessàriament de manera separada i amb caràcter opcional. En cada curs, els blocs de continguts s'entenen com un conjunt de sabers relacionats, que permeten l'organització al voltant de problemes estructurats d'interès que serveixen de fil conductor per la seva seqüenciació i interrelació, cosa que facilita un aprenentatge integrador.

Els conceptes de matèria, energia, unitat i diversitat són el fil conductor en un primer moment, per passar més tard, per la seva major complexitat, als d'interacció i canvi. Altres criteris que s'han tingut en compte en selec-

cionar i seqüenciar els continguts conceptuals, procedimentals i actitudinals han estat el caràcter obligatori dels tres primers cursos, el diferent nivell de desenvolupament cognitiu de l'alumnat i l'objectiu d'afavorir una progressiva familiarització amb la cultura científica, així com desenvolupar actituds positives cap a la ciència i el treball científic.

L'estudi de la Terra a l'Univers configura el primer curs. Després de començar amb una visió general de l'Univers, s'hi situa la Terra com a planeta i s'estudien les característiques de la matèria que la constitueix per seguir amb la introducció al coneixement de la geosfera i iniciar l'estudi de la diversitat dels éssers vius que l'habiten.

Al segon curs el nucli central és l'energia, les seves diverses formes de transferència, i s'estudia la calor, la llum i el so, així com els problemes associats a l'obtenció i l'ús dels recursos energètics. També s'aborda la transferència d'energia interna que es produeix a la Terra, i s'estudien a continuació les característiques funcionals dels éssers vius i les relacions entre aquests i amb el medi físic que condueixen a la iniciació en la ciència de l'ecologia.

La unitat i diversitat de la matèria és l'eix central dels continguts de física i química al tercer curs. Se n'estudien les propietats, des d'una perspectiva macroscòpica s'introdueixen els primers models interpretatius i predictius del seu comportament a nivell microscòpic, i s'arriba fins als primers models atòmics. En aquest mateix curs, els continguts de Biologia i geologia parteixen de l'estudi de l'estructura i la funció del cos humà que, des de la perspectiva de l'educació per a la salut, estableix la importància de les conductes saludables i assenyalava la relació de cada sistema orgànic amb la higiene i la prevenció de les seves principals malalties. Així mateix, es proposa una visió integradora de l'ésser humà amb el seu entorn, mitjançant l'estudi de les interaccions i interdependències entre les persones i el medi ambient. Finalment, s'aborda l'activitat geològica deguda a l'energia externa al planeta, la importància de la qual a la superfície terrestre la converteix en el marc de referència fonamental i dinàmic on tenen lloc aquelles interaccions.

La Física i química del quart curs inclou, d'una banda, l'estudi del moviment, les forces i l'energia des del punt de vista mecànic, fet que permet mostrar el difícil sorgiment de la ciència moderna i la seva ruptura amb visions simplistes de sentit comú. D'altra banda, s'inicia l'estudi de la Química orgànica, com un nou nivell d'organització de la matèria, fonamental en els processos vitals. Finalment, els continguts que es presenten a Un desenvolupament tecnocientífic per a la sostenibilitat, del bloc 5, permeten analitzar alguns dels grans problemes globals a què s'enfronta la humanitat, i incideix en la necessitat d'actuar per avançar cap a l'assoliment d'un desenvolupament sostenible.

La Biologia i geologia de l'últim curs planteja la introducció de les grans teories biològiques i geològiques que determinen les perspectives actuals de les dues disciplines. El coneixement de la història de la Terra i la seva activitat permet donar compte dels grans canvis produïts en la interpretació dels fenòmens geològics sota el paradigma de la tectònica de plaques. Per la seva banda, el tractament de la Biologia se centra en la teoria cel·lular, el paper unificador de la qual afecta tota la disciplina; el coneixement de l'herència biològica i la transmissió de la informació genètica, amb aplicacions i implicacions de gran abast social i la Teoria de l'evolució, que dona sentit a tota la Biologia. Finalment, es torna a reprendre l'estudi dels ecosistemes des d'un enfocament dinàmic i s'analitzen les necessitats energètiques dels éssers vius i la interdependència entre els organismes i el medi fisicoquímico, relacionant-ho amb la comprensió dels problemes mediambientals.

En tots els cursos es recullen conjuntament els continguts que tenen a veure amb les formes de construir la

ciència i de transmetre l'experiència i el coneixement científic. Es remarca així el seu paper transversal, en la mesura que són continguts que es relacionen igualment amb tots els blocs i que s'han de desenvolupar de la forma més integrada possible amb el conjunt dels continguts del curs.

En els aspectes en què aquesta matèria proporciona una visió integradora de l'ésser humà amb el seu entorn, mitjançant l'estudi de les interaccions i interdependències entre persones i medi ambient, la interpretació d'informacions sobre la naturalesa o el desenvolupament d'actituds de cura del medi ambient i de totes les formes de vida, el mateix entorn, sigui el de les ciutats de Ceuta o Melilla o el dels països on s'ubica el centre escolar, s'ha de convertir en una referència obligada. Es tracta no només d'acostar l'alumnat a les peculiaritats de la realitat en què viu sinó també d'ajudar-lo a transcendir-la en facilitar-li una comprensió contextualitzada en un món global.

Contribució de la matèria a l'adquisició de les competències bàsiques

La major part dels continguts de Ciències de la naturalesa té una incidència directa en l'adquisició de la competència en el Coneixement i la interacció amb el món físic. Precisament el millor coneixement del món físic requereix l'aprenentatge dels conceptes i procediments essencials de cadascuna de les ciències de la naturalesa i el maneig de les relacions entre aquests: de causalitat o d'influència, qualitatives o quantitatives, i requereix, així mateix, l'habilitat per analitzar sistemes complexos, en què intervenen diversos factors. Però aquesta competència també requereix els aprenentatges relatius a la manera de generar el coneixement sobre els fenòmens naturals. És necessari per això aconseguir la familiarització amb el treball científic, per al tractament de situacions d'interès, i amb el seu caràcter temptatiu i creatiu: des de la discussió sobre l'interès de les situacions proposades i l'anàlisi qualitativa i significativa d'aquestes, que ajudi a comprendre i a delimitar les situacions plantejades, passant pel plantejament de conjetures i inferències fonamentades i l'elaboració d'estratègies per obtenir conclusions, incloent-hi, si s'escau, dissenys experimentals, fins a l'anàlisi dels resultats.

Alguns aspectes d'aquesta competència requereixen, a més, una atenció precisa. És el cas, per exemple, del coneixement del propi cos i les relacions entre els hàbits i les formes de vida i la salut. També ho són les implicacions que l'activitat humana i, en particular, determinats hàbits socials i l'activitat científica i tecnològica tenen en el medi ambient. En aquest sentit és necessari evitar caure en actituds simplistes d'exaltació o de rebuig del paper de la tecnociència, i afavorir el coneixement dels grans problemes als quals s'enfronta avui la humanitat, la recerca de solucions per avançar cap a un desenvolupament sostenible i la formació bàsica per participar, fonamentadament, en la necessària presa de decisions sobre els problemes locals i globals plantejats.

La competència matemàtica està íntimament associada als aprenentatges de les Ciències de la naturalesa. La utilització del llenguatge matemàtic per quantificar els fenòmens naturals, per analitzar causes i conseqüències i per expressar dades i idees sobre la naturalesa proporciona contextos nombrosos i diversos per posar en joc els continguts associats a aquesta competència i, amb això, dona sentit a aquests aprenentatges. Però es contribueix des de les Ciències de la naturalesa a la competència matemàtica en la mesura que s'insisteixi en la utilització adequada de les eines matemàtiques i en la seva utilitat, en l'oportunitat del seu ús i en l'elecció precisa dels procediments i les formes d'expressió d'acord amb el context, amb la precisió requerida i amb la finalitat que es persegueixi. D'altra banda, en el treball científic es presenten

sovint situacions de resolució de problemes de formulació i solució més o menys obertes, que exigeixen posar en joc estratègies associades a aquesta competència.

El treball científic també té formes específiques per a la recerca, la recollida, la selecció, el processament i la presentació de la informació que s'utilitza a més de formes molt diferents: verbal, numèrica, simbòlica o gràfica. La incorporació de continguts relacionats amb tot això fa possible la contribució d'aquestes matèries al desenvolupament de la competència en el tractament de la informació i competència digital. Així, afavoreix l'adquisició d'aquesta competència la millora en les destreses associades a la utilització de recursos freqüents en les matèries com són els esquemes, els mapes conceptuals, etc., així com la producció i presentació de memòries, textos, etc. D'altra banda, en la faceta de competència digital, també es contribueix a través de la utilització de les tecnologies de la informació i la comunicació en l'aprenentatge de les ciències per comunicar-se, recollir informació, retroalimentar-la, simular i visualitzar situacions, per a l'obtenció i el tractament de dades, etc. Es tracta d'un recurs útil en el camp de les ciències de la naturalesa i que contribueix a mostrar una visió actualitzada de l'activitat científica.

La contribució de les Ciències de la naturalesa a la competència social i ciutadana està lligada, en primer lloc, al paper de la ciència en la preparació de futurs ciutadans d'una societat democràtica per a la seva participació activa en la presa fonamentada de decisions; i això pel paper que té la naturalesa social del coneixement científic. L'alfabetització científica permet la concepció i el tractament de problemes d'interès, la consideració de les implicacions i perspectives obertes per les investigacions realitzades i la presa fonamentada de decisions col·lectives en un àmbit de creixent importància en el debat social.

En segon lloc, el coneixement de com s'han produït determinats debats que han estat essencials per a l'avanç de la ciència contribueix a entendre millor qüestions que són importants per comprendre l'evolució de la societat en èpoques passades i analitzar la societat actual. Per bé que la història de la ciència té ombres que no han de ser ignorades, el millor d'aquesta ha contribuït a la llibertat del pensament i a l'extensió dels drets humans. L'alfabetització científica constitueix una dimensió fonamental de la cultura ciutadana, garantia, al seu torn, d'aplicació del principi de precaució, que es recolza en una creixent sensibilitat social davant les implicacions del desenvolupament tecnocientífic que puguin comportar riscos per a les persones o el medi ambient.

La contribució d'aquesta matèria a la competència en comunicació lingüística es realitza a través de dues vies. D'una banda, la configuració i la transmissió de les idees i les informacions sobre la naturalesa posa en joc una forma específica de construcció del discurs, dirigida a argumentar o a fer explícites les relacions, que només es pot aconseguir adquirir des dels aprenentatges d'aquestes matèries. La cura en la precisió dels termes utilitzats, en l'encadenament adequat de les idees o en l'expressió verbal de les relacions farà efectiva aquesta contribució. D'altra banda, l'adquisició de la terminologia específica sobre els éssers vius, els objectes i els fenòmens naturals fa possible comunicar adequadament una part molt rellevant de l'experiència humana i comprendre suficientment el que altres expressen en relació amb això.

Els continguts associats a la forma de construir i transmetre el coneixement científic constitueixen una oportunitat per al desenvolupament de la competència per aprendre a aprendre. L'aprenentatge al llarg de la vida, en el cas del coneixement de la naturalesa, es va produint per la incorporació d'informacions provinents unes vegades de la mateixa experiència i altres de mitjans escrits o audiovisuals. La integració d'aquesta informació en l'estructura de coneixement de cada persona es produeix si

es tenen adquirits en primer lloc els conceptes essencials lligats al nostre coneixement del món natural i, en segon lloc, els procediments d'anàlisi de causes i conseqüències que són habituals en les ciències de la naturalesa, així com les destreses lligades al desenvolupament del caràcter temptatiu i creatiu del treball científic, la integració de coneixements i recerca de coherència global, i l'autoregulació i interregulació dels processos mentals.

L'èmfasi en la formació d'un esperit crític, capaç de qüestionar dogmes i desafiar prejudicis, permet contribuir al desenvolupament de l'autonomia i la iniciativa personal. És important, en aquest sentit, assenyalar el paper de la ciència com a potenciadora de l'esperit crític en un sentit més profund: l'aventura que suposa enfrontar-se a problemes oberts, participar en la construcció temptativa de solucions, en definitiva, l'aventura de fer ciència. Quant a la faceta d'aquesta competència relacionada amb l'habilitat per iniciar i portar a terme projectes, s'hi pot contribuir a través del desenvolupament de la capacitat d'analitzar situacions valorant els factors que hi han incidit i les conseqüències que poden tenir. El pensament hipotètic propi de la tasca científica es pot transferir, així, a altres situacions.

Objectius

L'ensenyament de les Ciències de la naturalesa en aquesta etapa té com a finalitat el desenvolupament de les capacitats següents:

1. Comprendre i utilitzar les estratègies i els conceptes bàsics de les ciències de la naturalesa per interpretar els fenòmens naturals, així com per analitzar i valorar les repercussions de desenvolupaments tecnocientífics i les seves aplicacions.
2. Aplicar, en la resolució de problemes, estratègies coherents amb els procediments de les ciències, com ara la discussió de l'interès dels problemes plantejats, la formulació d'hipòtesis, l'elaboració d'estratègies de resolució i de dissenys experimentals, l'anàlisi de resultats, la consideració d'aplicacions i repercussions de l'estudi realitzat i la recerca de coherència global.
3. Comprendre i expressar missatges amb contingut científic utilitzant el llenguatge oral i escrit amb propietat, interpretar diagrames, gràfiques, taules i expressions matemàtiques elementals, així com comunicar als altres argumentacions i explicacions en l'àmbit de la ciència.
4. Obtenir informació sobre temes científics utilitzant diferents fonts, incloses les tecnologies de la informació i la comunicació, i utilitzar-la i valorar-ne el contingut, per fonamentar i orientar treballs sobre temes científics.
5. Adoptar actituds crítiques fonamentades en el coneixement per analitzar, individualment o en grup, qüestions científiques i tecnològiques.
6. Desenvolupar actituds i hàbits favorables a la promoció de la salut personal i comunitària, i facilitar estratègies que permetin fer front als riscos de la societat actual en aspectes relacionats amb l'alimentació, el consum, les drogodependències i la sexualitat.
7. Comprendre la importància d'utilitzar els coneixements de les ciències de la naturalesa per satisfer les necessitats humanes i participar en la necessària presa de decisions sobre els problemes locals i globals als quals ens enfrontem.
8. Conèixer i valorar les interaccions de la ciència i la tecnologia amb la societat i el medi ambient, amb atenció particular als problemes als quals s'enfronta avui la humanitat i la necessitat de recerca i aplicació de solucions, subjectes al principi de precaució, per avançar cap a un futur sostenible.
9. Reconèixer el caràcter temptatiu i creatiu de les ciències de la naturalesa, així com les seves aportacions al pensament humà al llarg de la història, apreciand els

grans debats superadors de dogmatismes i les revolucions científiques que han marcat l'evolució cultural de la humanitat i les seves condicions de vida.

PRIMER CURS

Continguts

Bloc 1. Continguts comuns.

Familiarització amb les característiques bàsiques del treball científic, per mitjà del plantejament de problemes, discussió del seu interès, formulació de conjetures, experimentació, etc., per comprendre millor els fenòmens naturals i resoldre els problemes que el seu estudi planteja.

Utilització dels mitjans de comunicació i les tecnologies de la informació per seleccionar informació sobre el medi natural.

Interpretació de dades i informacions sobre la naturalesa en general i sobre el propi i sobre el propi entorn, en particular; i utilització d'aquesta informació per conèixer-la.

Reconeixement del paper del coneixement científic en el desenvolupament tecnològic i en la vida de les persones.

Utilització curosa dels materials i els instruments bàsics d'un laboratori i respecte per les normes de seguretat i de protecció ambiental.

Bloc 2. La Terra a l'Univers.

L'Univers i el Sistema Solar.

L'Univers, estrelles i galàxies, la Via Làctia. El Sistema Solar.

Les distàncies a l'Univers. La Terra en el Sistema Solar.

La Terra com a planeta. Els fenòmens naturals relacionats amb el moviment dels astres: estacions, dia i nit, eclipsis. Les fases de la Lluna.

Utilització de tècniques d'orientació. Observació del cel diürn i nocturn.

El lloc de la Terra en l'Univers: el pas del geocentrisme a l'heliocentrisme. Visió actual de l'Univers.

La matèria a l'Univers.

Propietats generals de la matèria.

Estats en què es presenta la matèria a l'Univers i les seves principals característiques. Canvis d'estat.

Reconeixement de situacions i realització d'experiències senzilles en què es manifestin les propietats generals de sòlids, líquids i gasos.

Identificació de mesclures i substàncies. Exemples de materials d'interès i la seva utilització en la vida quotidiana.

Utilització de tècniques bàsiques per a la separació de substàncies d'una mescla.

Diversitat i unitat dels materials en l'Univers.

Bloc 3. Materials terrestres.

L'atmosfera.

Composició i propietats de l'atmosfera. Importància del debat que va portar a establir-ne l'existència contra les aparences i la creença en l'«horror al buit».

Estructura en capes de l'atmosfera.

Fenòmens atmosfèrics. Variables que condicionen el temps atmosfèric. Distinció entre temps i clima.

Característiques dels principals climes del planeta Terra amb atenció especial a les diferències climàtiques més notables del país.

Maneig d'instruments per mesurar la temperatura, la pressió, la velocitat i la humitat de l'aire i les precipitaci-

ons. Realització i interpretació de gràfics senzills de variables atmosfèriques.

Reconeixement del paper protector de l'atmosfera, de la importància de l'aire per als éssers vius i per a la salut humana, i de la necessitat de contribuir a tenir-ne cura.

La hidrosfera.

La importància de l'aigua en el clima, en la configuració del paisatge i en els éssers vius.

Estudi experimental de les propietats de l'aigua.

L'aigua a la Terra en les seves formes líquida, sòlida i gasosa.

El cicle de l'aigua a la Terra i la seva relació amb el Sol com a font d'energia.

Distribució de l'aigua en el planeta. L'aigua en l'entorn pròxim. Reserves d'aigua dolça: importància de la seva conservació. Dessalinització de l'aigua del mar.

Aigua i salut. La contaminació, depuració i cura de l'aigua.

Obtenció i consum d'aigua en les principals activitats humanes: industrials, agrícoles i domèstiques. Sistemes d'estalvi.

La geosfera.

Les roques i els minerals. Característiques que en permeten la identificació.

Tipus de roques: magmàtiques, sedimentàries i metamòrfiques.

Observació i descripció de les roques més freqüents.

Utilització de claus senzilles per identificar els minerals i les roques més comuns, fent especial èmfasi en les més abundants de la zona.

Importància i utilitat de minerals i roques. El seu reconeixement en els objectes i materials de la vida quotidiana. La seva explotació.

El carbó i el petroli. Jaciments del nostre entorn. Esgotament de jaciments minerals i recursos fòssils.

Introducció a la composició i estructura interna de la Terra.

Bloc 4. La vida a la Terra.

La biosfera.

Factors que fan possible la vida a la Terra.

Situació, dimensions i característiques de la biosfera. Influència dels éssers vius sobre el medi ambient físic. La seva importància en la configuració actual del planeta.

Característiques dels éssers vius que els diferencien de la matèria inert. Interpretació de les seves funcions vitals.

La història de la vida a través dels fòssils i el seu registre. El procés de fossilització.

La diversitat dels éssers vius.

La cèl·lula com a unitat de vida. Organismes unicel·lulars i pluricel·lulars.

Utilització de la lupa i el microscopi òptic per a l'observació i la descripció d'organismes unicel·lulars i pluricel·lulars petits.

Introducció a l'estudi de la biodiversitat. La classificació dels éssers vius: els cinc regnes (moneres, protoctistes, fongs, plantes i animals). Característiques principals.

Principals troncs de plantes i animals. L'espècie humana. Utilització de claus senzilles d'identificació d'éssers vius.

Els fòssils i la història de la vida.

La biodiversitat a Espanya.

Anàlisi dels problemes associats a la pèrdua de diversitat biològica en espècies en perill d'extinció més pròximes.

Valoració de la importància de mantenir la diversitat dels éssers vius. Desenvolupament d'actituds de respecte i cura de totes les formes de vida.

Críteris d'avaluació

1. Interpretar alguns fenòmens naturals mitjançant l'elaboració de models senzills i representacions a escala del Sistema Solar i dels moviments relatius entre la Lluna, la Terra i el Sol.

Es tracta de comprovar que l'alumnat és capaç de justificar raonadament alguns fenòmens naturals, com la durada dels anys, el dia i la nit, els eclipsis, les fases de la Lluna, les marees o les estacions a través de la interpretació dels moviments relatius de la Terra en el Sistema Solar. S'ha de valorar la capacitat d'interpretar i portar a terme models gràfics senzills (com el planetari o les representacions esquemàtiques a escala) que expliquin els fenòmens descrits. D'altra banda, s'ha d'avaluar si comprenen la situació de la Terra dins del Sistema Solar, de la Via Làctia i de l'Univers i són conscients de les mides dels astres i de les grans distàncies que hi ha entre aquests.

2. Descriure raonadament algunes de les observacions i procediments científics que han permès avançar en el coneixement del nostre planeta i del lloc que ocupa a l'Univers.

Es tracta d'avaluar si es comprenen els principals arguments que justifiquen el desenvolupament de les teories astronòmiques i la seva evolució històrica (sobre l'esfericitat de la Terra i els moviments terrestres, sistemes geocèntrics vs. sistemes heliocèntrics, etc.), posant èmfasi en les repercussions socials d'aquestes teories (influència de la religió en la història de la ciència, astrologia i conjectures pseudocientífiques) i en la visió que es té actualment de l'Univers.

3. Establir procediments per descriure les propietats de materials que ens envolten, com ara la massa, el volum, els estats en què es presenten i els seus canvis.

Es pretén comprovar que s'és capaç d'interpretar quantitativament i qualitativament algunes propietats de la matèria utilitzant experiències senzilles que permetin investigar-ne les característiques i identificar els canvis d'estat que experimenta, alhora que es valora el maneig de l'instrumental científic i les habilitats adquirides en la interpretació i la representació de les dades obtingudes i molt en particular dels gasos (per la seva contribució a l'establiment de l'estructura corpuscular de la matèria), utilitzant experiències senzilles que permetin comprendre que tenen massa, ocupen volum, es comprimeixen, es dilaten i es difonen, sortint al pas de les idees alternatives que solen tenir sobre aquests i les seves propietats.

4. Relacionar propietats dels materials amb l'ús que se'n fa i diferenciar entre mesclades i substàncies, gràcies a les propietats característiques d'aquestes últimes, així com aplicar algunes tècniques de separació.

Es tracta de relacionar l'ús dels materials en la construcció d'objectes amb les seves propietats i diferenciar les mesclades de les substàncies per la possibilitat de separar-les per processos físics com la filtració, la decantació, la cristallització, etc., aprofitant les propietats que diferencien cada substància de les altres, iniciant així, alhora, la familiarització amb algunes tècniques bàsiques de laboratori.

5. Conèixer l'existència de l'atmosfera i les propietats de l'aire, arribar a interpretar qualitativament fenòmens atmosfèrics i valorar la importància del paper protector de l'atmosfera per als éssers vius, i considerar les repercussions que hi té l'activitat humana.

L'alumnat ha de ser capaç d'obtenir i analitzar dades de diferents variables meteorològiques, utilitzant instruments de mesurament que li permetin familiaritzar-se amb aquests conceptes fins arribar a interpretar alguns fenòmens meteorològics senzills i mapes del temps (amb isòbares o isoterms). També s'ha de valorar el coneixement dels greus problemes de contaminació ambiental actuals, de caràcter global, i les seves repercussions, així

com la seva actitud positiva davant la necessitat de contribuir a solucionar-los.

6. Explicar, a partir del coneixement de les propietats de l'aigua, el cicle de l'aigua a la naturalesa i la seva importància per als éssers vius, considerant les repercussions de les activitats humanes en relació amb la seva utilització.

Es tracta d'avaluar la capacitat d'interpretar i elaborar esquemes sobre el cicle de l'aigua i valorar-ne la importància tenint en compte els problemes que les activitats humanes han generat quant a la gestió dels recursos d'aigua dolça i la seva contaminació, analitzant en particular els problemes de l'aigua en el seu entorn. D'aquesta manera, també s'ha de valorar l'actitud positiva davant la necessitat d'una gestió sostenible de l'aigua, posant èmfasi en les actuacions personals que potenciïn la reducció del consum i la reutilització.

7. Conèixer les roques i els minerals més freqüents, en especial els que es troben a l'entorn pròxim, utilitzant claus senzilles, i reconèixer-ne les principals aplicacions.

L'alumnat ha de distingir els diferents tipus de roques (magmàtiques, metamòrfiques i sedimentàries) i els minerals més comuns a partir de les seves propietats característiques, com ara, en el cas de les roques, l'homogeneïtat, l'aspecte, la densitat i les reaccions davant determinats reactius i, en el cas dels minerals, la brillantor, la duresa o la densitat. També s'ha de valorar la necessitat de reduir i gestionar de manera més sostenible l'explotació dels jaciments minerals per evitar-ne l'esgotament. S'ha de fer èmfasi en les roques que es troben a l'entorn més pròxim i identificar-ne les aplicacions més freqüents.

8. Reconèixer que els éssers vius estan constituïts per cèl·lules i que porten a terme funcions vitals que els diferencien de la matèria inert. Identificar i reconèixer les peculiaritats dels grups més importants, utilitzant claus dicotòmiques per a la seva identificació.

Es tracta de comprovar que l'alumnat és capaç de reconèixer i descriure les característiques d'estructura, organització i funció dels éssers vius, a partir de mostres, fotografies, dibuixos o altres mitjans. Així mateix, ha d'adquirir els criteris que permeten classificar els éssers vius, utilitzant claus senzilles i tècniques d'observació, com l'ús de la lupa binocular i el microscopi, per identificar cèl·lules d'organismes unicel·lulars i pluricel·lulars, i els trets més rellevants d'un ésser viu que expliquen la seva pertinença a un grup taxonòmic determinat.

9. Valorar la importància de la diversitat dels éssers vius i la necessitat de contribuir a la seva conservació.

Es tracta de comprovar que l'alumnat és conscient de la importància de la diversitat biològica i de l'existència de nombroses espècies vegetals i animals en perill d'extinció, a causa fonamentalment de les activitats humanes que provoquen la degradació dels ecosistemes, així com de les greus conseqüències de la seva pèrdua per a la vida al planeta i la necessitat, per tant, de contribuir a la seva protecció.

SEGON CURS

Continguts

Bloc 1. Continguts comuns.

Familiarització amb les característiques bàsiques del treball científic, per mitjà del plantejament de problemes, discussió del seu interès, formulació de conjectures, dissenys experimentals, etc., per comprendre millor els fenòmens naturals i resoldre els problemes que planteja el seu estudi.

Utilització dels mitjans de comunicació i les tecnologies de la informació i la comunicació per obtenir informació sobre els fenòmens naturals.

Expressió verbal o gràfica (per mitjà de dibuixos, diagrames, gràfics, etc.) del desenvolupament i resultat de les activitats realitzades.

Interpretació d'informació de caràcter científic i utilització d'aquesta informació per formar-se una opinió pròpia i expressar-se adequadament.

Reconeixement de la importància del coneixement científic per prendre decisions sobre els objectes i sobre un mateix.

Utilització correcta dels materials i els instruments bàsics d'un laboratori respectant les normes de seguretat i de protecció ambiental.

Bloc 2. Matèria i energia.

L'energia en els sistemes materials.

L'energia com a concepte fonamental per a l'estudi dels canvis que es produeixen en la matèria. Importància de l'energia al nostre planeta.

Anàlisi i valoració de les diferents fonts d'energia, renovables i no renovables.

Problemes associats a l'obtenció, transport i utilització de l'energia. L'hiperconsum de matèria i energia.

Solucions als problemes energètics. Tecnologies netes i consum responsable. Presa de consciència de la importància de l'estalvi energètic.

Energia i desenvolupament sostenible.

Bloc 3. Transferència d'energia.

Calor i temperatura.

Importància de la calor com a agent productor de canvis en la matèria.

Distinció entre calor i temperatura.

Reconeixement de situacions i realització d'experiències senzilles en què es manifestin els efectes de la calor sobre els cossos. Dilatació, canvis d'estat i equilibri tèrmic.

Interpretació qualitativa de la calor com a forma de transferència d'energia.

Valoració de la utilització pràctica de la calor. Les màquines tèrmiques i la revolució industrial. Les seves repercussions en el desenvolupament humà. Les pèrdues energètiques en forma de calor.

Llum i so.

Llum i visió: els objectes com a fonts secundàries de llum visible.

Propagació rectilínia de la llum en totes direccions. Reconeixement de situacions i realització d'experiències senzilles per posar-les de manifest.

Ombres i eclipsis.

Estudi qualitatiu de la reflexió i la refracció. Realització d'experiències amb miralls i lents per posar-les de manifest.

Descomposició de la llum: interpretació dels colors.

So i audició. Propagació i reflexió del so. Qualitats del so (intensitat, to i timbre).

Valoració del problema de la contaminació acústica i lumínica.

Bloc 4. Transformacions geològiques degudes a la transferència d'energia a la geosfera.

Transferència d'energia a l'interior de la Terra.

Les manifestacions de l'energia interna de la Terra: volcans i terratrèmols.

Vulcanisme: tipus de volcans i fenòmens associats. Productes volcànics. Vulcanisme a les Canàries i a la Península Ibèrica. Volcans del món. Algunes erupcions volcàniques històriques.

Sismologia: descripció senzilla d'un terratrèmol. El seu registre: els sismògrafs. Alguns terratrèmols històrics. Els tsunamis. Conseqüències geològiques.

Valoració dels riscos volcànics i sísmics i importància de la seva predicció i prevenció.

Roques originades pels processos geològics interns: magmàtiques i metamòrfiques. Característiques i processos de formació. Relació entre la seva textura i origen.

Identificació de les principals roques magmàtiques i metamòrfiques i relació entre la seva textura i el seu origen.

Modificacions del relleu com a conseqüència de l'activitat geològica interna: muntanyes, plecs i falles.

Bloc 5. La vida en acció.

Les funcions vitals.

La nutrició: obtenció i ús de matèria i energia pels éssers vius. Nutrició autòtrofa i heteròtrofa. La importància de la fotosíntesi en la vida de la Terra.

La respiració en els éssers vius.

Les funcions de relació: percepció, coordinació i moviment. Els sentits i el sistema nerviós en els animals. La locomoció en els grups més representatius d'éssers vius. Les nàsties.

Característiques de la reproducció sexual i asexual. Reproducció asexual en organismes unicel·lulars, plantes i animals. Òrgans reproductors i tipus de reproducció sexual en plantes i en animals.

Observació i descripció de cicles vitals en animals i plantes.

Realització d'experiències sobre problemes relacionats amb les funcions vitals, utilitzant diverses fonts documentals.

Valoració de la intervenció humana en la reproducció i nutrició animal i vegetal, així com la seva importància ecològica i econòmica.

La vida i el seu medi natural.

Biosfera, ecosfera i ecosistema. Identificació dels components d'un ecosistema: biòtop i biocenosi.

Components del medi ambient físic.

Influència dels components abiòtics en els ecosistemes. Adaptacions d'animals i plantes al medi físic.

Component biòtic dels ecosistemes. El paper que hi desenvolupen els organismes productors, consumidors i descomponedors. Exemples de cadenes i xarxes tròfiques senzilles.

Els ecosistemes aquàtics d'aigua dolça i marins: la seva caracterització.

Ecosistemes terrestres: els principals biomes. Distribució i característiques.

Realització d'indagacions senzilles sobre algun ecosistema de l'entorn pròxim.

Interpretació de gràfiques elementals sobre dades físiques i químiques del medi natural.

El problema de la degradació dels ecosistemes i la necessitat de preservar-los. Rebuig de les accions humanes responsables de la contaminació i degradació.

Desenvolupament d'actituds de respecte i sensibilitat envers el medi ambient.

Críteris d'avaluació

1. Utilitzar el concepte qualitatiu d'energia per explicar el seu paper en les transformacions que tenen lloc en el nostre entorn i reconèixer la importància i les repercussions per a la societat i el medi ambient de les diferents fonts d'energia renovables i no renovables.

Es pretén avaluar si l'alumnat relaciona el concepte d'energia amb la capacitat de realitzar canvis, si coneix diferents fonts d'energia, renovables i no renovables, els seus avantatges i inconvenients, i alguns dels principals problemes associats a la seva obtenció, transport i utilització. S'ha de valorar si l'alumnat és conscient de l'hiperconsum de les societats desenvolupades i de les mancan-

ces de milions de persones i comprèn la importància de l'estalvi energètic i l'ús d'energies netes per contribuir a un futur sostenible.

2. Analitzar les possibles solucions dels problemes materials i energètics en l'avanç cap a la sostenibilitat i valorar la importància de les accions individuals i col·lectives.

S'ha de comprovar si l'alumnat és conscient no només del paper de les tecnologies sostenibles, sinó també de la importància del que cadascun de nosaltres pot fer, individualment i col·lectivament, per contribuir a resoldre els greus problemes de gestió dels recursos materials i energètics als quals la humanitat ha de fer front, i si coneix i valora la necessitat de reduir, reutilitzar i reciclar; i de la solidaritat en la vida diària.

3. Resoldre problemes aplicant els coneixements sobre el concepte de temperatura i la seva mesura, l'equilibri i el desequilibri tèrmic, els efectes de la calor sobre els cossos i la seva forma de propagació.

Es pretén comprovar si l'alumnat comprèn la importància que la calor i les seves aplicacions han tingut al llarg de la història de la humanitat, així com la distinció entre calor i temperatura en l'estudi dels fenòmens tèrmics, i si és capaç de realitzar experiències senzilles que hi estiguin relacionades. S'ha de valorar si sap utilitzar termòmetres i en coneix el fonament, identifica l'equilibri tèrmic amb la igualació de temperatures, comprèn la transmissió de la calor associada al desequilibri tèrmic i sap aplicar aquests coneixements a la resolució de problemes senzills i d'interès, com ara l'aïllament tèrmic d'una zona.

4. Explicar fenòmens naturals referits a la transmissió de la llum i del so i reproduir-ne alguns tenint en compte les seves propietats.

Aquest criteri intenta avaluar la capacitat d'utilitzar els seus coneixements sobre les propietats de la llum i el so, com la reflexió i la refracció, en l'explicació de fenòmens naturals, aplicar-los en utilitzar miralls o lents, justificar el fonament físic d'aparells òptics senzills i muntar-ne alguns com ara la cambra fosca. També s'ha de valorar si comprèn les repercussions de la contaminació acústica i lumínica, i la necessitat de contribuir a solucionar-la.

5. Identificar les accions dels agents geològics interns en l'origen del relleu terrestre, així com en el procés de formació de les roques magmàtiques i metamòrfiques.

Es busca comprovar que l'alumnat té una concepció dinàmica de la naturalesa i que és capaç de reconèixer i interpretar en el camp o en imatges algunes manifestacions de la dinàmica interna en el relleu, com ara la presència de plecs, falles, serralades i volcans. També es pretén avaluar si entén les transformacions que hi poden haver entre els diferents tipus de roques endògenes en funció de les característiques de l'ambient geològic en què es troben i identifica i associa les característiques de les roques endògenes més comuns amb el seu procés de formació.

6. Reconèixer els riscos associats a fenòmens produïts pels processos geològics interns i valorar la importància de la seva prevenció i predicció.

Es valora la capacitat d'interpretar en el camp, en fotografies o il·lustracions i imatges d'Internet, o a través de notícies, algunes manifestacions de la dinàmica interna com ara volcans, terratrèmols, tsunamis, etc., i relacionar-los amb l'energia de la Terra. Així mateix, han de conèixer els principals riscos geològics associats a aquests fenòmens, les pautes de conducta que s'han de seguir per minimitzar les pèrdues de vides humanes i les repercussions en el medi natural i social, i valorar la importància de tenir en compte aquests fenòmens per disminuir l'efecte de les catàstrofes.

7. Interpretar els aspectes relacionats amb les funcions vitals dels éssers vius a partir de diferents observaci-

ons i experiències realitzades amb organismes senzills, comprovant l'efecte que tenen determinades variables en els processos de nutrició, relació i reproducció.

Aquest criteri intenta comprovar l'avanç dels alumnes en la comprensió que la cèl·lula és la unitat d'estructura i funció dels éssers vius i que coneixen les funcions vitals a partir de la teoria cel·lular. Han de ser capaços d'establir diferències entre la nutrició d'éssers autòtrofs i heteròtrofs, comprendre les característiques de la funció reproductora i els tipus de reproducció d'animals i plantes i analitzar cicles vitals de diferents organismes. També han de reconèixer els òrgans que intervenen en la funció de relació dels éssers vius i en els principals sistemes de locomoció dels animals.

8. Interpretar els aspectes relacionats amb les funcions vitals dels éssers vius a partir de diferents observacions i experiències realitzades amb organismes senzills, comprovant l'efecte que tenen determinades variables en els processos de nutrició, relació i reproducció.

S'avalua la capacitat de realitzar experiències senzilles amb plantes i animals (tropismes, fotosíntesi, fermentacions) per veure la incidència que tenen variables com la llum, l'oxigen, la clorofil·la, l'aliment, la temperatura, etc. en els processos de fotosíntesi i respiració, i obtenir conclusions sobre la gran importància de tots dos processos per a la vida. Han de saber esmentar els beneficis que aporten les plantes verdes a la resta dels éssers vius i la rellevància del procés de respiració com a procediment per a l'obtenció d'energia.

9. Identificar els components d'un ecosistema proper, biòtics i abiòtics, valorar-ne la diversitat i representar les relacions tròfiques establertes entre els éssers vius de l'ecosistema, així com conèixer les principals característiques dels grans biomes de la Terra.

Es tracta de conèixer el nivell de comprensió del concepte d'ecosistema a través de l'estudi d'ecosistemes concrets, i saber determinar alguns trets abiòtics (llum, humitat, temperatura, pH, roques, topografia) i biòtics (animals i plantes més abundants). Igualment han de ser capaços d'establir alguns tipus d'interaccions com són les relacions alimentàries i valorar la diversitat de l'ecosistema i la importància de la seva preservació.

10. Reconèixer les diferents adaptacions dels éssers vius al medi ambient, necessàries per sobreviure i reproduir-se.

S'han de saber identificar les adaptacions específiques dels éssers vius, tant els factors fisicoquímics del medi ambient (llum, temperatura, humitat, pressió, corrents, etc.), com els biològics (fugida, atac, defensa, reproducció, alimentació, etc.). També s'han de conèixer les diverses formes que adopten les estructures que conformen els organismes que els fan eficaços en un determinat medi (situació dels òrgans dels sentits, estructura del sistema circulatori, morfologia de la fulla vegetal, etc.).

TERCER CURS

Continguts

Física i química

Bloc 1. Continguts comuns.

Utilització d'estratègies pròpies del treball científic com el plantejament de problemes i discussió del seu interès, la formulació i posada a prova d'hipòtesis i la interpretació dels resultats.

Recerca i selecció d'informació de caràcter científic, utilitzant les tecnologies de la informació i comunicació i altres fonts.

Interpretació d'informació de caràcter científic i utilització d'aquesta informació per formar-se una opinió prò-

pia, expressar-se amb precisió i argumentar sobre problemes relacionats amb la naturalesa.

Utilització correcta del llenguatge propi de les ciències de la naturalesa en les seves aplicacions a la vida quotidiana.

Valoració de les aportacions de les ciències de la naturalesa per donar resposta a les necessitats dels éssers humans i millorar les condicions de la seva existència, així com per apreciar i gaudir de la diversitat natural i cultural, participant en la seva conservació, protecció i millora.

Utilització correcta dels materials, substàncies i instruments bàsics d'un laboratori i respecte per les normes de seguretat i protecció ambiental.

Utilització de fonts secundàries d'informació (llibres, diaris, revistes, vídeos) per a la realització de petites recerques.

Bloc 2. Diversitat i estructura de la matèria.

Els gasos i la naturalesa corpuscular de la matèria.

Contribució de l'estudi dels gasos al coneixement de l'estructura de la matèria. Revisió de les propietats dels gasos.

La pressió atmosfèrica: disseny i realització d'experiències per posar-la de manifest.

Construcció del model cinètic per explicar les propietats dels gasos.

Utilització del model per a la interpretació i l'estudi experimental de les lleis dels gasos: Boyle-Mariotte i Gay-Lussac. Aplicacions.

Extrapolació del model cinètic dels gasos a altres estats de la matèria.

Els materials i la hipòtesi atòmicomolecular.

Revisió del concepte macroscòpic de substància i la seva diferenciació del de mescla.

Procediments experimentals per determinar si un material és una mescla o una substància. Expressió de la composició d'una mescla de substàncies.

Mescles en la vida quotidiana. Composició de l'aire i problemes de contaminació atmosfèrica.

Substàncies simples i compostes. Distinció entre mescla i substància composta.

Procediments experimentals per indagar si una substància és composta. Composició de l'aigua i problemes de contaminació. Paper d'algunes substàncies en l'organisme humà.

La hipòtesi atòmicomolecular per explicar la diversitat de materials (mescles, substàncies simples i compostes): introducció del concepte d'element químic. Representació simbòlica dels elements i de les substàncies.

Abundància dels elements en la naturalesa. Importància d'algun d'aquests en l'organisme humà.

Bloc 3. Estructura interna de les substàncies.

Propietats elèctriques de la matèria.

Importància de la contribució de l'estudi de l'electricitat al coneixement de l'estructura de la matèria.

Interpretació de fenòmens elèctrics. Electricització per fregament. Càrrega elèctrica. Transmissió de la propietat elèctrica. Disseny i construcció d'instruments senzills per a l'estudi de la interacció elèctrica.

Estudi del corrent elèctric: conceptes d'intensitat i diferència de potencial. Llei d'Ohm. Anàlisi dels efectes del corrent elèctric. Maneig d'aparells que els posin de manifest.

Valoració de les repercussions de l'electricitat en el desenvolupament científic i tecnològic i en les condicions de vida dels éssers humans.

Estructura de l'àtom.

Problemes que van conduir a concebre l'existència d'una estructura interna en els àtoms. Justificació i des-

cripció dels primers models atòmics. Models atòmics de Thomson i de Rutherford.

Caracterització dels isòtops. Importància de les aplicacions de les substàncies radioactives i valoració de les repercussions del seu ús per als éssers vius i el medi ambient.

Bloc 4. Canvis químics i les seves repercussions.

Reaccions químiques i la seva importància.

Importància de l'estudi de les reaccions químiques. Conceptualització macroscòpica de la reacció química com a procés de transformació d'unes substàncies en unes altres. Realització experimental d'alguns canvis químics.

Explicació de les reaccions químiques mitjançant el model atomicomolecular. Interpretació de la conservació de la massa (Llei de Lavoisier) i de la constància de les proporcions en massa amb què es combinen les substàncies en una reacció química (Llei de Proust). Representació simbòlica d'una reacció química. Anàlisi del paper de les reaccions químiques en l'evolució i el desenvolupament de la vida.

Valoració de les repercussions de la fabricació i ús de materials freqüents en la vida ordinària i en el nostre entorn més pròxim.

Criteris d'avaluació

1. Determinar els trets distintius del treball científic, a través de l'anàlisi contrastada d'algun problema científic o tecnològic d'actualitat, així com la seva influència sobre la qualitat de vida de les persones.

Es tracta de descobrir la capacitat de buscar bibliografia referent a temes d'actualitat, com la radioactivitat, la conservació de les espècies o la intervenció humana en la reproducció, i d'utilitzar les destreses comunicatives suficients per elaborar informes que estructurin els resultats del treball. També es pretén avaluar si es té una imatge del treball científic com un procés en contínua construcció, que es recolza en els treballs col·lectius de molts grups, que té els condicionaments de qualsevol activitat humana i que per això es pot veure afectada per variables de diferent tipus.

2. Descriure propietats de la matèria en els seus diferents estats d'agregació i utilitzar el model cinètic per interpretar-les, diferenciant la descripció macroscòpica de la interpretació amb models.

Es tracta de comprovar que l'alumnat coneix les propietats dels gasos duent a terme experiències senzilles que les posin de manifest, concep el model cinètic que les explica i que, a més, és capaç d'utilitzar-lo per comprendre el concepte de pressió del gas, les lleis dels gasos, els canvis d'estat, i com l'estudi dels gasos ha contribuït al coneixement de l'estructura corpuscular de la matèria. Així mateix, es valoren competències procedimentals, com ara l'emissió d'hipòtesis sobre les relacions entre les variables de què depèn la pressió d'un gas, portar a terme la seva contrastació, o la representació i interpretació de gràfiques en què es relacionin la pressió, el volum i la temperatura.

3. Utilitzar procediments que permetin saber si un material és una substància, simple o composta, o bé una mescla, i saber expressar la composició de les mescles.

Aquest criteri intenta constatar si l'alumnat reconeix quan un material és una substància o una mescla i, en aquest últim cas, si coneix tècniques de separació, sap dissenyar i realitzar-ne algunes al laboratori, sap classificar les substàncies en simples i compostes, i diferenciar una mescla d'un compost. També s'ha de comprovar que entén i sap expressar la composició de les mescles, especialment el percentatge en massa en el cas de mescles de substàncies sòlides i la concentració del solut en el cas de

dissolucions. Així mateix, que interpreta el valor de la composició percentual en volum de l'aire i les conseqüències que per pot tenir per als éssers vius una variació en la composició.

4. Justificar la diversitat de substàncies que hi ha a la naturalesa i que totes estan constituïdes d'uns pocs elements i descriure la importància que tenen alguna d'aquestes per a la vida.

A través d'aquest criteri es comprova si l'alumnat comprèn la importància que ha tingut la recerca d'elements en l'explicació de la diversitat de materials que hi ha i reconeix la desigual abundància d'elements en la naturalesa, així com la rellevància que tenen alguns, com ara el ferro, el calci, el magnesi o el iode, en l'organisme humà. S'ha de conèixer el símbol dels elements més comuns i saber el significat de les fórmules d'algunes substàncies d'ús quotidià. També s'ha de constatar que es coneix la importància que alguns materials i substàncies tenen en la vida quotidiana, especialment en la salut i en l'alimentació, com l'aigua, la sal comuna o la glucosa.

5. Conèixer com els fenòmens electroestàtics contribueixen a explicar les propietats elèctriques de la matèria, així com comprendre i valorar les repercussions dels coneixements sobre l'electricitat en el desenvolupament científic i tecnològic i en les condicions de vida de les persones.

Es pretén constatar si l'alumnat és capaç de realitzar i justificar amb el concepte de càrrega experiències electroestàtiques, explicar fenòmens atmosfèrics naturals, com els llamps, i comprendre l'estructura elèctrica de la matèria. També s'ha de valorar si és capaç de construir instruments senzills com ara versoris o electroscopis. Així mateix, es tracta de comprovar si comprèn com les càrregues es desplacen quan hi ha una diferència de potencial i originen el corrent elèctric i els seus diferents efectes, amb múltiples aplicacions a la nostra societat, i si sap fer estimacions de consum energètic i és conscient dels problemes associats, la necessitat de l'estalvi energètic, etc.

6. Descriure els primers models atòmics i justificar-ne l'evolució per poder explicar nous fenòmens, així com les aplicacions que tenen algunes substàncies radioactives i les repercussions del seu ús en els éssers vius i en el medi ambient.

Es tracta de comprovar que es comprenen els primers models atòmics, per què s'estableixen i posteriorment evolucionen d'un a l'altre, per exemple com el model de Thomson sorgeix per explicar l'electroneutralitat habitual de la matèria, i per què apareix el model de Rutherford, a quines preguntes permet donar resposta i quines són les limitacions, etc. També es tracta de comprovar si es coneixen les aplicacions dels isòtops radioactius, principalment en medicina, i les repercussions que poden tenir per als éssers vius i el medi ambient.

7. Descriure les reaccions químiques com ara canvis macroscòpics d'unes substàncies en altres, interpretar-les des de la teoria atòmica i representar-les mitjançant equacions químiques. Valorar, a més, la importància d'obtenir noves substàncies i de protegir el medi ambient.

Aquest criteri pretén comprovar que l'alumnat comprèn que les reaccions químiques són processos en què unes substàncies es transformen en unes altres de noves, que sap explicar-les amb el model elemental de reacció i que és capaç de portar-les a terme en algun exemple d'interès i representar-les mitjançant equacions. També s'ha de valorar si coneixen la importància que tenen en l'evolució, en la millora i en la qualitat de vida i les possibles repercussions negatives, sent conscients de la rellevància i responsabilitat de la química per a la protecció del medi ambient i la salut de les persones.

Biologia i geologia

Bloc 1. Continguts comuns.

Utilització d'estratègies pròpies del treball científic, com el plantejament de problemes i discussió del seu interès, la formulació i posada a prova d'hipòtesis i la interpretació dels resultats.

Recerca i selecció d'informació de caràcter científic, utilitzant les tecnologies de la informació i comunicació i altres fonts.

Interpretació d'informació de caràcter científic i utilització d'aquesta informació per formar-se una opinió pròpia, expressar-se amb precisió i argumentar sobre problemes relacionats amb la naturalesa.

Utilització correcta del llenguatge propi de les ciències de la naturalesa en les seves aplicacions a la vida quotidiana.

Valoració de les aportacions de les ciències de la naturalesa per donar resposta a les necessitats dels éssers humans i millorar les condicions de la seva existència, així com per apreciar i gaudir de la diversitat natural i cultural, participant en la seva conservació, protecció i millora.

Maneig correcte dels materials, substàncies i instruments bàsics d'un laboratori respectant les normes de seguretat i de protecció ambiental.

Utilització de fonts secundàries d'informació (llibres, diaris, revistes, vídeos) per a la realització de petites recerques.

Bloc 2. Les persones i la salut.

El cos humà i la promoció de la salut.

Organització general del cos humà: aparells i sistemes, òrgans, teixits i cèl·lules.

La cèl·lula com a unitat estructural i funcional dels éssers vius.

La salut i la malaltia. Factors determinants de la salut.

La malaltia i els seus tipus. Les malalties infeccioses. La lluita contra aquestes malalties. Les malalties no infeccioses. Causes i prevenció.

Les malalties provocades per paràsits externs com els polls o interns com tènies, anisakis, etc. Els seus perills, transmissió i mesures d'higiene i prevenció.

Sistema immunitari. Vacunes.

El trasplantament i la donació de cèl·lules, sang i òrgans. Implicacions ètiques i socials.

Primers auxilis.

Valoració de la importància de l'adquisició d'estils de vida saludables.

Utilització de procediments per mesurar les constants vitals en diferents situacions d'activitat corporal. Interpretació d'anàlisi senzilles de sang i d'orina.

Necessitat d'una correcta utilització del sistema sanitari.

El consum de medicaments, els seus beneficis i els riscos de fer-ne un mal ús.

Sexualitat i reproducció humana.

La reproducció humana. Canvis físics i psíquics en l'adolescència. Els aparells reproductors masculí i femení.

El cicle menstrual. Fecundació, embaràs i part. Noves tècniques de reproducció. Anàlisi dels diferents mètodes anticonceptius.

Les malalties de transmissió sexual.

La resposta sexual humana. Sexe i sexualitat.

Hàbits saludables d'higiene sexual.

Realització d'investigacions per contrastar hipòtesis sobre problemes relacionats amb els processos de reproducció i sexualitat.

Valoració de la importància d'informar-se sobre qüestions de sexualitat i sol·licitar ajuda a professionals i centres especialitzats.

Alimentació i nutrició humanes.

Les funcions de nutrició. L'aparell digestiu. Principals malalties. Alimentació i salut. Anàlisi de dietes saludables. Hàbits alimentaris i la seva relació amb la salut.

Algunes alteracions relacionades amb l'alimentació. Obesitat, anorèxia, bulímia, celiàquia i diabetis. Problemes generats per l'escassetat d'aigua i aliments.

Alimentació i consum. El etiquetatge dels aliments envasats. Els additius. La biotecnologia en alimentació. Els nous aliments. Conservació i higiene dels aliments. Alimentació i medi ambient.

Anatomia i fisiologia de l'aparell respiratori. Higiene i atencions. Alteracions més freqüents. El problema del tabaquisme. Els efectes sobre la salut de la contaminació ambiental.

Anatomia i fisiologia del sistema circulatori. Estils de vida per a una salut cardiovascular.

L'aparell excretor: anatomia i fisiologia. Prevenció de les malalties més freqüents.

Valoració dels efectes que tenen sobre la salut els hàbits d'alimentació, higiene, consultes preventives i cura corporal.

Les funcions de relació: percepció, coordinació i moviment.

La percepció; els òrgans dels sentits; la seva cura i higiene.

La coordinació i el sistema nerviós: organització i funció.

El sistema endocrí: les glàndules endocrines i el seu funcionament. Les principals alteracions.

L'aparell locomotor. Els fonaments d'una postura correcta. Anàlisi dels principals problemes de l'esquena i prevenció.

Salut mental. Factors socials que hi repercuteixen. Influència del medi social i de la publicitat en les conductes.

Les substàncies addictives: el tabac, l'alcohol i altres drogues. Problemes socials i de salut associats al seu consum i abús. Actitud responsable davant pressions per al consum de drogues o activitats que suposen un atemptat contra la salut personal o col·lectiva.

Actitud responsable davant conductes de risc per a la salut.

Tolerància i respecte per les diferències individuals físiques i psíquiques.

Reconeixement de l'existència de conflictes interpersonals, grupals i de gènere; valoració del diàleg com a mesura de salut mental.

Bloc 3. Les persones i el medi ambient.

L'activitat humana i el medi ambient.

Els recursos naturals i els seus tipus. Problemes associats a la seva obtenció i criteris per fer-ne un ús sostenible.

Conseqüències ambientals de la generació i el consum humà d'energia.

Importància de l'ús i la gestió sostenible dels recursos hídrics. La potabilització i els sistemes de depuració.

Els residus i la seva gestió. Utilització de tècniques senzilles per conèixer el grau de contaminació i depuració de l'aire, de l'aigua i dels sòls.

Valoració de l'impacte de l'activitat humana en els ecosistemes.

Principals problemes ambientals de l'actualitat. Impacte de les explotacions intensives, dels incendis forestals i importància de la seva prevenció.

Valoració de la necessitat de cuidar el medi ambient i adoptar conductes solidàries i respectuoses.

Reconeixement de la funció que compleixen els diferents components de l'ecosistema i la seva contribució al seu equilibri.

Bloc 4. Transformacions geològiques degudes a l'energia externa.

L'activitat geològica externa del planeta Terra.

L'energia solar a la Terra. L'atmosfera i la seva dinàmica.

Interpretació de mapes del temps senzills. El relleu terrestre i la seva representació. Els mapes i les maquetes topogràfics: lectura. Interpretació i realització de perfils topogràfics.

La formació de roques sedimentàries. L'origen i la utilitat del carbó, del petroli i del gas natural. Valoració de les conseqüències de la seva utilització i esgotament. L'increment de l'efecte hivernacle i els seus efectes. Mesures imprescindibles per reduir la concentració de CO₂ a l'atmosfera.

Canvis en el relleu: processos geològics externs que el modifiquen. Factors fonamentals que condicionen el modelat del relleu: tipus de roca i clima.

Les formes del relleu: alteracions de les roques produïdes per l'aire i l'aigua. La meteorització. Els torrents, rius i aigües subterrànies com a agents geològics. La sobreexplotació d'aqüífers. L'acció geològica del gel i el vent. Dinàmica marina.

Relleus amb influència litològica: relleus granítics, càrstics i volcànics.

El paisatge com a resultat de l'acció conjunta dels fenòmens naturals i de l'activitat humana. Riscos geològics relacionats amb els processos externs i la seva prevenció.

Adquisició d'un esperit crític davant les transformacions que destrueixen el paisatge natural. Els efectes d'un creixement urbà desordenat.

Criteris d'avaluació

1. Determinar els trets distintius del treball científic, a través de l'anàlisi contrastada d'algun problema científic o tecnològic d'actualitat, així com la seva influència sobre la qualitat de vida de les persones.

Es tracta de descobrir la capacitat de buscar bibliografia referent a temes d'actualitat, com la radioactivitat, la conservació de les espècies o la intervenció humana en la reproducció, i d'utilitzar les destreses comunicatives suficients per elaborar informes que estructurin els resultats del treball. També es pretén avaluar si es té una imatge del treball científic com un procés en contínua construcció, que es recolza en els treballs col·lectius de molts grups, que té els condicionaments de qualsevol activitat humana i que per això es pot veure afectada per variables de diferent tipus.

2. Reconèixer que en la salut influeixen aspectes físics, psicològics i socials, i valorar la importància dels estils de vida per prevenir malalties i millorar la qualitat de vida, així com les contínues aportacions de les ciències biomèdiques. Descriure els òrgans i aparells implicats en les funcions vitals de les persones.

Amb aquest criteri es pretén valorar si l'alumnat té un concepte actual de salut, i si és capaç d'establir relacions entre les diferents funcions de l'organisme i els factors que tenen més influència en la salut, com són els estils de vida. A més, ha de saber distingir els diferents tipus de malalties entenen-ne l'origen: infeccioses, conductuals, parasitàries, genètiques, per intoxicació, per efecte de la contaminació mediambiental, etc., relacionant les causes amb els efectes. Ha d'entendre els mecanismes de defensa corporal i l'acció de vacunes, antibiòtics i altres

aportacions de les ciències biomèdiques en la lluita contra la malaltia.

3. Conèixer els procediments que permeten ajudar els altres en situacions de risc provocades per accidents o malaltia, i, en particular, les maniobres bàsiques de primers auxilis i la donació de sang o d'òrgans.

L'alumnat s'ha de familiaritzar amb les pautes que s'han de seguir (neteja de ferides, d'hemorràgies, atenció a ferits, tècniques del massatge cardíac, etc.) davant incidents que requereixin primers auxilis, i com demanar ajuda, entenent que les seves accions no han de ser substitutives del personal sanitari, als quals s'ha d'avisar en primera instància. Així mateix, s'ha de valorar si han desenvolupat actituds solidàries davant situacions que reclamin la donació de sang o d'òrgans.

4. Conèixer els aspectes bàsics de la reproducció humana, i descriure els esdeveniments fonamentals de la fecundació, l'embaràs i el part. Diferenciar la reproducció de la sexualitat. Comprendre el funcionament dels mètodes de control de la natalitat i valorar l'ús de mètodes de prevenció de malalties de transmissió sexual i la necessitat d'adoptar mesures d'higiene.

A través d'aquest criteri s'intenta comprovar si es reconeix la diferència entre el procés de reproducció, com un mecanisme biològic de perpetuació de l'espècie, i la sexualitat, entesa com una activitat de comunicació afectiva i personal i lligada a totes les etapes de la vida de l'ésser humà. Han de conèixer els trets generals anatòmics i de funcionament dels aparells reproductors masculí i femení i explicar a partir d'ells els fonaments d'alguns mètodes de control de la reproducció o de certes solucions a problemes d'infertilitat. A partir d'aquests coneixements, han de ser capaços de justificar la necessitat de prendre mesures d'higiene sexual individual i col·lectiva per viure una sexualitat sana i evitar malalties de transmissió sexual.

5. Explicar els processos fonamentals a què se sotmet un aliment al llarg de tot el procés de la nutrició, utilitzant esquemes i representacions gràfiques per il·lustrar cada etapa, i justificar la necessitat d'adquirir hàbits alimentaris saludables i evitar les conductes alimentàries insanes.

Es pretén avaluar si es coneixen les funcions de cadascun dels aparells i òrgans implicats en les funcions de nutrició (digestiu, respiratori, circulatori, excretor), les relacions entre ells, així com les principals alteracions, i la necessitat d'adoptar determinats hàbits d'higiene. Explicar els processos fonamentals que tenen lloc en els aliments des de la ingestió fins a la seva arribada i aprofitament en les cèl·lules, i justificar, a partir d'ells, uns hàbits alimentaris i d'higienes saludables. Així mateix, s'ha de valorar si han desenvolupat actituds solidàries davant situacions com ara la fam crònica d'una part important de la població mundial; si relacionen les funcions de nutrició amb l'adopció de determinats hàbits alimentaris saludables per prevenir malalties com ara l'obesitat, la diabetis o les malalties cardiovasculars; i si han desenvolupat una actitud crítica davant determinats hàbits consumistes poc saludables.

6. Conèixer els òrgans dels sentits i explicar la missió integradora dels sistemes nerviós i endocrí. Relacionar les alteracions més freqüents amb els òrgans i els processos implicats en cada cas. Identificar els factors socials que repercuteixen negativament en la salut, com ara l'estrès i el consum de substàncies addictives i saber actuar de manera positiva.

Es pretén comprovar que els estudiants coneixen les principals característiques anatòmiques i fisiològiques dels òrgans dels sentits, saben com es coordinen el sistema nerviós i l'endocrí, i apliquen aquest coneixement a problemes senzills utilitzant diagrames de flux o altres models similars, i ho relacionen amb determinats hàbits d'higiene. Així mateix, han de caracteritzar les principals

malalties, valorar la importància d'adoptar hàbits de salut mental, i identificar els efectes perjudicials de determinades conductes com el consum de drogues, l'estrès, la falta de relacions interpersonals sanes, la pressió dels mitjans de comunicació, etc.

7. Localitzar els principals ossos i músculs que integren l'aparell locomotor i conèixer els fonaments d'una postura correcta per a la prevenció dels mals hàbits posturals.

S'ha d'avaluar la capacitat d'identificar els diferents ossos i músculs del cos humà, en làmines anatòmiques, diapositives, etc. A més, han de conèixer què és una esquena sana, el concepte de postura i les bases anatòmiques i fisiològiques de la columna vertebral, i ser capaços de desenvolupar estratègies per prevenir o curar els principals problemes de l'esquena, adoptant en la vida diària bons hàbits d'higiene postural.

8. Recopilar informació procedent de diverses fonts documentals sobre la influència de les actuacions humanes sobre els ecosistemes: efectes de la contaminació, desertització, disminució de la capa d'ozó, esgotament de recursos i extinció d'espècies. Analitzar aquesta informació i argumentar possibles actuacions per evitar el deteriorament del medi ambient i promoure una gestió més racional dels recursos naturals.

Es persegueix avaluar la capacitat de valorar la complexitat de les interrelacions que hi ha entre els diferents components de l'ecosistema i si se saben explicar algunes alteracions concretes produïdes pels éssers humans en la naturalesa, mitjançant la utilització de tècniques senzilles (indicadors biològics, proves químiques senzilles) o la recollida de dades en publicacions, per estudiar i valorar problemes com ara l'avanç de la desertització, la pluja àcida, l'augment de l'efecte hivernacle, la disminució dels aqüífers, etc., i les mesures necessàries per contribuir a la solució dels. Finalment, valorar el medi ambient com un patrimoni de la humanitat i argumentar les raons de determinades actuacions individuals i col·lectives per evitar-ne el deteriorament.

9. Identificar les accions dels agents geològics externs i el modelat del relleu terrestre, així com en el procés de formació de les roques sedimentàries.

Es tracta de comprovar que l'alumnat té una concepció dinàmica de la naturalesa i que és capaç de reconèixer i interpretar en el camp o en imatges l'acció dels agents geològics externs més importants. També es pretén avaluar si explica els diferents tipus de modelat del relleu terrestre produït pels agents geològics externs, així com la influència de factors com ara el clima, el tipus de roca, la seva estructura, etc. Ha d'identificar en el paisatge les diferents influències que s'hi manifesten –geològiques, dels éssers vius i derivades de l'activitat humana– i apreciar la necessitat d'avançar cap a un desenvolupament sostenible.

QUART CURS

Continguts

Física i química

Bloc 1. Continguts comuns.

Familiarització amb les característiques bàsiques del treball científic: plantejament de problemes i discussió del seu interès, formulació d'hipòtesis, estratègies i dissenys experimentals, anàlisi i interpretació i comunicació de resultats.

Recerca i selecció d'informació de caràcter científic, utilitzant les tecnologies de la informació i comunicació i altres fonts.

Interpretació d'informació de caràcter científic i utilització d'aquesta informació per formar-se una opinió prò-

pia, expressar-se amb precisió i prendre decisions sobre problemes relacionats amb les ciències de la naturalesa.

Reconeixement de les relacions de la física i la química amb la tecnologia, la societat i el medi ambient, considerant les possibles aplicacions de l'estudi realitzat i les seves repercussions.

Utilització correcta dels materials, substàncies i instruments bàsics d'un laboratori respectant les normes de seguretat i de protecció ambiental.

Bloc 2. Les forces i els moviments.

Les forces com a causa dels canvis de moviment.

Importància de l'estudi del moviment i els seus canvis en el sorgiment de la ciència moderna.

Caràcter relatiu del moviment. Estudi qualitatiu dels moviments rectilinis i curvilinis.

Estudi quantitatiu del moviment rectilini i uniforme.

Acceleració. El moviment rectilini i uniformement accelerat. Galileu i l'estudi experimental de la caiguda lliure.

Resolució de problemes d'interès en la vida ordinària i, en particular, en la circulació viària.

Els principis de la Dinàmica com a superació de la física «del sentit comú». Estudi experimental de la relació entre força i acceleració produïda: equació fonamental de la dinàmica. Identificació de forces que intervenen en la vida quotidiana: formes d'interacció.

Equilibri de forces. La pressió. Principi fonamental de l'estàtica de fluids. La pressió atmosfèrica: disseny i realització d'experiències per mesurar-la. Experiment de Torricelli.

La superació de la barrera cels-Terra: Astronomia i gravitació universal.

L'Astronomia: implicacions pràctiques i el seu paper en les idees sobre l'Univers.

El sistema geocèntric. El seu qüestionament i el sorgiment del model heliocèntric.

Copèrnic i la primera gran revolució científica.

Valoració i implicacions de l'enfrontament entre dogmatisme i llibertat de recerca. Importància del telescopi de Galileu i les seves aplicacions com a exemple de les relacions ciència-tecnologia.

Ruptura de la barrera cels-Terra: la gravitació universal. Importància i implicacions de la síntesi newtoniana. Explicació qualitativa de les marees, comportament dels estels, etc.

La concepció actual de l'Univers. Les grans distàncies a l'Univers: l'any llum. Valoració d'avenços científics i tecnològics.

Aplicacions dels satèl·lits. El perill de la ferralla espacial.

Bloc 3. Aprofundiment en l'estudi dels canvis.

Energia, treball i calor.

Valoració del paper de l'energia a les nostres vides. Utilització de l'energia pels éssers humans al llarg de la història.

Conceptes qualitatiu de treball i energia i les seves relacions.

Naturalesa, avantatges i inconvenients de les diverses fonts d'energia. Problemes associats a l'obtenció i el consum de l'energia.

Conceptes de treball i energia. Estudi de les formes d'energia: cinètica i potencial gravitatòria. Mesura de l'eficàcia en la realització de treball: concepte de potència.

Llei de conservació i transformació de l'energia i les seves implicacions. Interpretació de la concepció actual de la naturalesa de la calor com a transferència d'energia.

Revisió de les màquines tèrmiques i les seves repercussions. Rendiment energètic.

Les ones: estudi qualitatiu d'una altra forma de transferència d'energia.

Idea qualitativa de la degradació de l'energia.

Bloc 4. Estructura i propietats de les substàncies. Transformacions químiques. Iniciació a l'estudi de la química orgànica.

Estructura de l'àtom i enllaços químics.

L'estructura de l'àtom. El sistema periòdic dels elements químics. Classificació de les substàncies segons les seves propietats. Estudi experimental. Importància de l'ordenació periòdica.

L'enllaç químic. Enllaços iònic, covalent i metàl·lic. Enllaços intermoleculars. Estudi experimental i interpretació d'algunes de les propietats de les substàncies: estat físic a temperatura ambient, conductivitat i solubilitat.

Introducció a la formulació i nomenclatura dels compostos binaris segons les normes de la IUPAC.

Transformacions químiques.

La reacció química com a canvi substancial. Realització experimental d'algunes reaccions senzilles. Representació simbòlica i ajust.

Estudi de canvis materials que tenen lloc en les reaccions químiques: magnitud quantitat de substància i la seva unitat, el mol. La constant d'Avogadro.

Càlcul i determinació de la quantitat de substància d'un compost en els casos en què es presenti en estat sòlid, en dissolució o en estat gasós.

Reaccions amb intervenció de gasos. La combustió i les seves repercussions.

Reaccions en dissolució. Àcids i bases. Indicadors. Estudi d'alguns àcids i bases d'importància industrial.

Iniciació a l'estudi dels compostos de carboni.

Origen i importància de la química orgànica. La síntesi dels compostos orgànics com a superació del vitalisme.

Interpretació de les peculiaritats de l'àtom de carboni: possibilitats de combinació amb l'hidrogen i altres àtoms. Les cadenes carbonades.

Formulació i nomenclatura dels compostos orgànics.

Els hidrocarburs i la seva importància com a recursos energètics. El problema de l'increment de l'efecte hivernacle: causes i mesures per a la prevenció.

Macromolècules: importància en la constitució dels éssers vius.

La reacció de polimerització. Usos i aplicacions de polímers.

Valoració del paper de la química en la comprensió de l'origen i el desenvolupament de la vida.

Bloc 5. La contribució de la ciència a un futur sostenible.

Un desenvolupament tecnocientífic per a la sostenibilitat.

Els problemes i els desafiaments globals, estretament interconnectats, a què s'enfronta avui la humanitat: contaminació sense fronteres, canvi climàtic, esgotament de recursos, pèrdua de biodiversitat, desertització, pobresa extrema de milers de milions de persones, etc.

Paper del desenvolupament tecnocientífic en la gènesi i en la resolució dels problemes. Importància de l'aplicació del principi de precaució i de la participació ciutadana en la presa de decisions.

Valoració de l'educació científica de la ciutadania com a requisit de societats democràtiques sostenibles. La cultura científica com a font de satisfacció personal.

Criteris d'avaluació

1. Reconèixer les magnituds necessàries per descriure els moviments, aplicar aquests coneixements als

moviments de la vida quotidiana i valorar la importància de l'estudi dels moviments en el sorgiment de la ciència moderna.

Es tracta de constatar que se saben plantejar i resoldre problemes d'interès en relació amb el moviment que porta un mòbil (uniforme o variat) i de determinar les magnituds característiques per descriure'l. També s'ha de valorar si comprèn el concepte d'acceleració en els moviments accelerats; sap interpretar expressions com ara distància de seguretat, o velocitat mitjana, i comprèn les aportacions de Galileu i les dificultats a què es va haver d'enfrontar, així com la importància de la cinemàtica per la contribució al naixement de la ciència moderna.

2. Identificar el paper de les forces com a causa dels canvis de moviment i reconèixer les principals forces presents a la vida quotidiana.

Pretén comprovar si l'alumnat comprèn que la idea de força, com a interacció i causa de les acceleracions dels cossos, qüestiona les evidències del sentit comú sobre la suposada associació força-moviment; si sap identificar forces que actuen en situacions quotidianes, així com el tipus de força, gravitatòria, elèctrica, elàstica o les exercides pels fluids; i si reconeix com s'han utilitzat les característiques dels fluids en el desenvolupament de tecnologies útils en la nostra societat, com els vaixells, el baròmetre, etc. D'altra banda, s'ha de valorar si comprèn el caràcter col·lectiu del desenvolupament científic, tenint en compte les aportacions de Newton en el desenvolupament de la ciència però sense oblidar la gran quantitat de contribucions de molts altres científics que, com ell, van aconseguir un gran desenvolupament d'aquesta branca de la ciència.

3. Utilitzar la llei de la gravitació universal per justificar l'atracció entre qualsevol objecte dels que componen l'Univers i per explicar la força pes i els satèl·lits artificials.

Es tracta que l'alumnat compregui la importància de l'Astronomia, i que l'establiment del caràcter universal de la gravitació va suposar la ruptura de la barrera cels-Terra, donant pas a una visió unitària de l'Univers. També s'ha d'avaluar que comprèn la forma en què aquesta llei permet explicar el pes dels cossos i el moviment de planetes i els satèl·lits en el sistema solar.

4. Aplicar el principi de conservació de l'energia a la comprensió de les transformacions energètiques de la vida diària, reconèixer el treball i la calor com a formes de transferència d'energia i analitzar els problemes associats a l'obtenció i l'ús de les diferents fonts d'energia utilitzades per produir-los.

Aquest criteri pretén avaluar si l'alumnat té una concepció significativa dels conceptes de treball i energia i les seves relacions, i si és capaç de valorar les diferents fonts d'energia, aprofundint en l'estudi iniciat el cicle anterior, comprendre les formes d'energia (en particular, cinètica i potencial gravitatòria), així com aplicar la llei de conservació de l'energia a alguns exemples senzills, comprenent la seva utilitat per resoldre problemes que, per procediments cinemàtics i dinàmics, resulten complexos. També s'ha de valorar si és conscient dels problemes globals del planeta relatius a l'obtenció i l'ús de les fonts d'energia i les mesures que s'han d'adoptar en els diferents àmbits per avançar cap a la sostenibilitat.

5. Identificar les característiques dels elements químics més representatius de la taula periòdica, predir-ne el comportament químic en unir-se amb altres elements, així com les propietats de les substàncies simples i compostes formades.

Amb aquest criteri es pretén constatar la capacitat de distribuir els electrons dels àtoms en capes, justificar l'estructura de la taula periòdica, i aplicar la regla de l'octet per explicar els models d'enllaç iònic, covalent i metàl·lic. Així mateix, s'ha de comprovar si és capaç d'explicar qualitativament, amb aquests models, la classificació de les substàncies segons les seves principals propietats físi-

ques: temperatures de fusió i ebullició, conductivitat elèctrica i solubilitat en aigua, incloent en aquestes explicacions, si és procedent, les forces intermoleculares que hi ha entre les partícules que constitueixen la substància.

6. Comprendre el significat d'una transformació química, representar i ajustar reaccions i utilitzar la magnitud 'quantitat de substància' per facilitar els càlculs estequiomètrics en els processos químics.

Es pretén comprovar si l'alumnat comprèn, en els nivells de representació macroscòpica i microscòpica, els canvis que hi ha en una reacció química, basant-se en la conservació i reorganització dels àtoms de les partícules que formen les substàncies que interaccionen. S'ha de valorar la capacitat de representar i ajustar reaccions químiques, així com de portar a terme experimentalment algunes que no comporten perill. També s'ha d'avaluar si l'alumnat entén el significat i sap calcular la quantitat de substància dels reactius en les reaccions químiques, i ho sap aplicar a diferents exemples, en particular, en aquells en què intervenen gasos com les combustions i en aquelles altres que es produeixen en dissolució aquosa com les reaccions entre àcids i bases.

7. Justificar la gran quantitat de compostos orgànics que hi ha i, en particular, la formació de macromolècules i la importància que aquestes tenen tant en els éssers vius com en la vida actual.

Es tracta d'avaluar que els estudiants comprenen la importància de la química orgànica des dels orígens, així com la societat actual i les enormes possibilitats de combinació que presenta l'àtom de carboni, i si són capaços d'escriure fórmules desenvolupades de compostos senzills. Així mateix, s'ha de comprovar que comprenen la formació de macromolècules, el seu paper en la constitució dels éssers vius i l'assoliment que va suposar la síntesi dels primers compostos orgànics davant el vitalisme a la primera meitat del segle XIX. També s'ha de comprovar que entenen el significat de la polimerització i coneixen alguns dels molts usos i aplicacions que actualment tenen els polímers.

8. Reconèixer les aplicacions energètiques derivades de les reaccions de combustió d'hidrocarburs i valorar la seva influència en l'increment de l'efecte hivernacle.

Amb aquest criteri s'avalua si l'alumnat reconeix el petroli i el gas natural com a combustibles fòssils que, al costat del carbó, constitueixen les fonts energètiques més utilitzades actualment. També es valora si són conscients del seu esgotament, dels problemes que sobre el medi ambient ocasiona la seva combustió i de la necessitat de prendre mesures viables per evitar-los.

9. Analitzar els problemes i desafiaments, estretament relacionats, als quals s'enfronta la humanitat en relació amb la situació de la Terra, reconèixer la responsabilitat de la ciència i la tecnologia i la necessitat de la seva implicació per resoldre'ls i avançar cap a l'assoliment d'un futur sostenible.

Es pretén comprovar si l'alumnat és conscient de la situació d'autèntica emergència planetària caracteritzada per tota una sèrie de problemes vinculats: contaminació sense fronteres, esgotament de recursos, canvi climàtic, pèrdua de biodiversitat i diversitat cultural, hiperconsum, etc., i si comprèn la responsabilitat del desenvolupament tecnocientífic i la seva necessària contribució a les possibles solucions, tenint sempre present el principi de precaució. Es valora si és conscient de la importància de l'educació científica per a la seva participació en la presa fonamentada de decisions.

Biologia i geologia

Bloc 1. Continguts comuns.

Actuació d'acord amb el procés de treball científic: plantejament de problemes i discussió del seu interès,

formulació d'hipòtesis, estratègies i dissenys experimentals, anàlisi i interpretació i comunicació de resultats.

Recerca i selecció d'informació de caràcter científic, utilitzant les tecnologies de la informació i comunicació i altres fonts.

Interpretació d'informació de caràcter científic i utilització d'aquesta informació per formar-se una opinió pròpia, expressar-se amb precisió i prendre decisions sobre problemes relacionats amb les ciències de la naturalesa.

Reconeixement de les relacions de la biologia i la geologia amb la tecnologia, la societat i el medi ambient, considerant les possibles aplicacions de l'estudi realitzat i les seves repercussions.

Utilització correcta dels materials i els instruments bàsics d'un laboratori respectant les normes de seguretat i de protecció ambiental.

Bloc 2. La Terra, un planeta en canvi continu.

La història de la Terra.

L'origen de la Terra. El temps geològic: idees històriques sobre l'edat de la Terra. Principis i procediments que permeten reconstruir-ne la història. Utilització de l'actualisme com a mètode d'interpretació.

Els fòssils, la seva importància com a testimoni del passat. Els primers éssers vius i la seva influència en el planeta. La informació paleogeològica, paleoclimàtica i paleoecològica aportada pels fòssils.

Les eres geològiques: ubicació d'esdeveniments geològics i biològics importants.

Identificació d'alguns fòssils característics.

Reconstrucció elemental de la història d'un territori a partir d'una columna estratigràfica senzilla.

Interpretació d'un tall geològic senzill.

La tectònica de plaques i les seves manifestacions.

El problema de l'origen de les serralades: algunes interpretacions històriques. El cicle de les roques.

La teoria de la deriva continental de Wegener. Proves del desplaçament dels continents. Mancança d'una explicació causal del seu moviment.

Distribució de volcans i terratrèmols. Les dorsals i el fenomen de l'expansió del fons oceànic.

Interpretació del model dinàmic de l'estructura interna de la Terra.

Les plaques litosfèriques i els seus límits. Interaccions entre processos geològics interns i externs. Formació de les serralades: tipus i processos geològics associats.

La tectònica de plaques, una revolució en les Ciències de la Terra. Utilització de la tectònica de plaques per a la interpretació del relleu i dels esdeveniments geològics. El motor del moviment de les plaques.

Valoració de les conseqüències que la dinàmica de l'interior terrestre té en la superfície del planeta.

Bloc 3. L'evolució de la vida.

La cèl·lula, unitat de vida.

La teoria cel·lular i la seva importància en Biologia. La cèl·lula com a unitat estructural i funcional dels éssers vius. El món microscòpic.

Els processos de divisió cel·lular. La mitosi i la meiosi. Característiques diferencials i importància biològica de cadascuna.

Estudi de l'ADN: composició, estructura i propietats. Valoració del seu descobriment en l'evolució posterior de les ciències biològiques.

Els nivells d'organització biològics.

Utilització de la teoria cel·lular per interpretar l'estructura i el funcionament dels éssers vius.

L'herència i la transmissió dels caràcters.

El mendelisme. Les tres lleis de l'herència.

Resolució de problemes senzills relacionats amb les lleis de Mendel.

Genètica humana. L'herència del sexe. L'herència lligada al sexe. Estudi d'algunes malalties hereditàries. El fenotip com a resultat de la interacció entre genotip i medi ambient.

Aproximació al concepte de gen. El codi genètic. Les mutacions.

Enginyeria i manipulació genètica: aplicacions, repercussions i desafiaments més importants.

Biotecnologia. Obtenció del pa i del formatge. Les noves tècniques biotecnològiques i els seus productes.

Els aliments transgènics. La clonació. El genoma humà.

Implicacions ecològiques, socials i ètiques dels avenços en biotecnologia genètica i reproductiva.

Origen i evolució dels éssers vius.

Hipòtesis sobre l'origen de la vida a la Terra. Evolució dels éssers vius: teories fixistes i evolucionistes.

Dades que recolzen la teoria de l'evolució de les espècies. Reconeixement de les principals característiques de fòssils representatius. Aparició i extinció d'espècies.

Teories actuals de l'evolució. Gradualisme i equilibri puntuat.

Valoració de la biodiversitat com a resultat del procés evolutiu. El paper de la humanitat en l'extinció d'espècies i les seves causes.

Estudi del procés de l'evolució humana.

Bloc 4. Les transformacions en els ecosistemes.

La dinàmica dels ecosistemes.

Anàlisi de les interaccions que hi ha en l'ecosistema: les relacions tròfiques. Cicle de matèria i flux d'energia. Identificació de cadenes i xarxes tròfiques en ecosistemes terrestres i aquàtics. Cicles biogeoquímics.

Elaboració i interpretació de cadenes, xarxes i piràmides tròfiques, en ecosistemes terrestres i aquàtics.

Les successions ecològiques. La formació i la degradació dels sòls. Impacte dels incendis forestals i importància de la seva prevenció.

La modificació del medi ambient per part dels éssers vius i les adaptacions dels éssers vius al seu entorn. Els canvis ambientals de la història de la Terra.

Planificació, realització i difusió d'algun estudi experimental que permeti contrastar hipòtesis sobre les relacions en l'ecosistema i analitzar les interaccions entre els factors atmosfèrics, litològics i biològics.

Introducció dels conceptes d'equilibri ecològic i regulació dels ecosistemes, relacionant-los amb mesures que evitin el deteriorament del medi ambient.

Autoregulació de l'ecosistema: les plagues i la lluita biològica.

Cura i respecte com a part essencial de la protecció del medi natural. Valoració del paper desenvolupat per l'ésser humà en el seu entorn. Necessitat d'una sostenibilitat planetària.

Críteris d'avaluació

1. Identificar i descriure fets que mostrin la Terra com un planeta canviant i registrar alguns dels canvis més notables de la seva llarga història utilitzant models temporals a escala.

Es pretén avaluar la capacitat de l'alumnat per reconèixer la magnitud del temps geològic mitjançant la identificació dels esdeveniments fonamentals de la història de la Terra en una taula cronològica i, especialment, a través de la identificació i ubicació dels fòssils més representatius de les principals eres geològiques i d'altres registres geològics com ara la datació estratigràfica, els tipus de roques, les serralades i els processos orogènics o les

transgressions i regressions marines. També s'ha de valorar que és capaç d'apreciar la forma de creixement de les ciències a través dels debats que van donar lloc a la visió d'un planeta en evolució contínua.

2. Utilitzar el model dinàmic de l'estructura interna de la Terra i la teoria de la tectònica de plaques per estudiar els fenòmens geològics associats al moviment de la litosfera i relacionar-los amb la seva ubicació en mapes terrestres.

S'ha de comprovar la capacitat per aplicar el model dinàmic de l'estructura interna de la Terra, així com el coneixement i la valoració del que va significar la teoria de la tectònica de plaques en la comprensió de la formació dels continents, en l'explicació de fenòmens aparentment no relacionats entre si, com la formació de serralades, l'expansió del fons oceànic, la coincidència geogràfica de terratrèmols i volcans a molts llocs de la Terra, les coincidències geològiques i paleontològiques en territoris actualment separats per grans oceans, etc. També s'ha d'avaluar la capacitat d'associar la distribució de sísmes i volcans als límits de les plaques litosfèriques en mapes d'escala adequada, i de relacionar tots aquests processos.

3. Aplicar els postulats de la teoria cel·lular a l'estudi de diferents tipus d'éssers vius i identificar les estructures característiques de la cèl·lula procariòtica, eucariòtica vegetal i animal, i relacionar cadascun dels elements cel·lulars amb la seva funció biològica.

S'ha de reconèixer, utilitzant les tècniques adequades, l'existència de cèl·lules en diferents organismes. Es tracta d'avaluar si s'identifiquen les estructures cel·lulars en dibuixos i microfotografies, assenyalant la funció de cadascuna d'elles. Així mateix, s'ha d'entendre la necessitat de coordinació de les cèl·lules que componen els organismes pluricel·lulars i valorar el que va suposar el descobriment de la cèl·lula per interpretar l'estructura i el funcionament dels éssers vius i de l'ADN per comprendre l'enorme desenvolupament de les ciències biològiques.

4. Reconèixer les característiques del cicle cel·lular i descriure la reproducció cel·lular, assenyalant les diferències principals entre meiosi i mitosi, així com el significat biològic de totes dues.

Es tracta de comprovar que l'alumnat reconeix la mitosi com un tipus de divisió cel·lular asexual necessària en la reproducció dels organismes unicel·lulars i que assegura el creixement i la reparació del cos en els organismes pluricel·lulars. També ha d'explicar el paper dels gàmetes i de la meiosi en la reproducció sexual. Es tracta de comparar els dos tipus de divisió cel·lular respecte al tipus de cèl·lules que la fan, al seu mecanisme d'acció, als resultats obtinguts i a la importància biològica dels dos processos. Es pot considerar la utilització i interpretació de dibuixos esquemàtics, models de cicles cel·lulars o fotografies de cariotips.

5. Resoldre problemes pràctics de genètica en diversos tipus d'encreuaments utilitzant les lleis de Mendel i aplicar els coneixements adquirits a investigar la transmissió de determinats caràcters en la nostra espècie.

Es pretén avaluar la capacitat de diferenciar els conceptes bàsics de genètica i resoldre problemes senzills sobre la transmissió de caràcters hereditaris, calculant percentatges genotípics i fenotípics dels descendents i reconeixent en aquests resultats el seu caràcter aleatori. També s'ha de valorar si aplica aquests coneixements a problemes concrets de l'herència humana, com l'hemofília, el daltonisme, el factor Rh, el color dels ulls i els cabells, etc. i valora la importància i les implicacions ecològiques, socials i ètiques dels avenços en biotecnologia genètica i reproductiva.

6. Conèixer que els gens estan constituïts per ADN i ubicats en els cromosomes. Interpretar el paper de la diversitat genètica (intraespecífica i interespecífica) i les mutacions a partir del concepte de gen i valorar crítica-

ment les conseqüències dels avenços actuals de l'enginyeria genètica.

Es pretén comprovar si l'alumnat explica que l'emmagatzematge de la informació genètica resideix en els cromosomes, interpreta mitjançant la teoria cromosòmica de l'herència les excepcions a les lleis de Mendel i coneix el concepte molecular de gen, així com l'existència de mutacions i les seves implicacions en l'evolució i diversitat dels éssers vius. Utilitzar els seus coneixements per crear-se un criteri propi sobre les repercussions sanitàries i socials dels avenços en el coneixement del genoma i analitzar, des d'una perspectiva social, científica i ètica, els avantatges i inconvenients de la moderna biotecnologia (teràpia gènica, aliments transgènics, etc.).

7. Exposar raonadament els problemes que van conduir a enunciar la teoria de l'evolució, els principis bàsics d'aquesta teoria i les controvèrsies científiques, socials i religioses que va suscitar.

S'han de conèixer les controvèrsies entre fixisme i evolucionisme i després entre diferents teories evolucionistes com les de Lamarck i Darwin, així com les teories evolucionistes actuals més acceptades. Es tracta de valorar si l'alumnat sap interpretar, tenint en compte la teoria de l'evolució dels éssers vius, el registre paleontològic, l'anatomia comparada, les semblances i diferències genètiques, embriològiques i bioquímiques, la distribució biogeogràfica, etc., així com si valora el que ha suposat la teoria de l'evolució en la ruptura de la barrera entre els éssers humans i la resta de les espècies.

8. Relacionar l'evolució i la distribució dels éssers vius, destacant les seves adaptacions més importants, amb els mecanismes de selecció natural que actuen sobre la variabilitat genètica de cada espècie.

S'ha de valorar que l'alumnat sap interpretar, tenint en compte la teoria de l'evolució, les dades més rellevants del registre paleontològic, l'anatomia comparada, les semblances i diferències genètiques, embriològiques i bioquímiques, la distribució biogeogràfica i altres aspectes relacionats amb l'evolució dels éssers vius.

9. Explicar com es produeix la transferència de matèria i energia al llarg d'una cadena o xarxa tròfica concreta i deduir les conseqüències pràctiques en la gestió sostenible d'alguns recursos per part de l'ésser humà.

Es tracta d'avaluar la capacitat de relacionar les pèrdues energètiques produïdes en cada nivell amb l'aprofitament dels recursos alimentaris del planeta des d'un punt de vista sostenible (consum d'aliments pertanyents als últims nivells tròfics) i les repercussions de les activitats humanes en el manteniment de la biodiversitat en els ecosistemes (desaparició de depredadors, sobreexplotació pesquera, espècies introduïdes, etc.) i la necessitat de contribuir a la seva protecció per avançar cap a l'assoliment de la sostenibilitat.

Orientacions metodològiques i per a l'avaluació

Es presenten, en primer lloc, unes orientacions metodològiques generals, fruit d'aportacions de la recerca i innovació educatives i, en particular, de la didàctica de les ciències experimentals, que són fruit d'un consens generalitzat de la comunitat científica. En segon lloc, s'aborden les funcions i característiques fonamentals d'una avaluació del procés d'ensenyament i aprenentatge coherent amb les orientacions metodològiques prèviament descrites.

Orientacions metodològiques

Les contribucions de la recerca i la innovació en didàctica de les ciències apunten a unes estratègies dirigides, essencialment, a implicar els estudiants en la construcció dels seus propis coneixements, aproximant l'activitat que realitzen a un tractament tecnocientífic de resolució de

problemes. Es tracta, en síntesi, de plantejar l'aprenentatge com un procés de recerca i d'innovació, a través del tractament de situacions problemàtiques rellevants perquè els alumnes i les alumnes adquireixin les competències bàsiques, en particular el coneixement i la interacció amb el món físic, i compreguin l'interès d'aconseguir innovacions tecnològiques per satisfer determinades necessitats socials. S'ha de preveure com una activitat oberta i creativa, degudament orientada pel professor, que s'inspira en el treball de científics i tecnòlegs, i que hauria d'incloure tota una sèrie d'aspectes, com són els següents:

La discussió del possible interès i rellevància de situacions problemàtiques proposades, que donin sentit al seu estudi i eviti que l'alumnat es vegi submergit en el tractament d'una situació sense haver pogut formar-se una primera idea motivadora sobre la conveniència o no de l'esmentat treball, tenint en compte la possible contribució a la comprensió i transformació del món, les repercussions socials i mediambientals, etc. Així es pot contribuir al desenvolupament de la competència social i ciutadana de l'alumnat mitjançant activitats que afavoreixin la incorporació de debats històrics, el reconeixement de qüestions científiques o de problemes actuals a què s'enfronta la humanitat, implicant-los com a futurs ciutadans i ciutadanes en la recerca de solucions.

L'estudi qualitatiu, significatiu, de les situacions problemàtiques obertes, que ajudi a comprendre-les i a delimitar-les tenint en compte els coneixements disponibles i els objectius perseguits fins arribar a formular preguntes operatives sobre el que es busca. En aquest aspecte, els estudiants poden començar a explicitar de manera funcional les seves idees i formes de raonament de sentit comú, que es poden debatre juntament amb hipòtesis científiques fruit de la reflexió col·lectiva en interacció amb el professor o la professora.

La invenció de conceptes i emissió d'hipòtesis fonamentades, susceptibles de focalitzar i orientar el tractament de les situacions, alhora que permet als estudiants utilitzar les seves concepcions alternatives per fer prediccions que poden ser sotmeses a prova.

L'elaboració i posada en pràctica d'estratègies de resolució, incloent-hi, si s'escau, el disseny i la realització de muntatges experimentals per sotmetre a prova les hipòtesis tenint en compte el cos de coneixements de què disposa, cosa que exigeix un treball de naturalesa tecnològica per a la resolució dels problemes pràctics que se solen plantejar. És ben conegut pel professorat l'interès dels estudiants en el disseny i la realització d'experiments que exigeixen i ajuden a desenvolupar una multiplicitat de competències d'aprenentatge de conceptes i procediments essencials en Ciències, així com la competència matemàtica i digital. Es trenca així amb els aprenentatges mal anomenats «teòrics» i es contribueix a mostrar l'estreta vinculació ciència-tecnologia.

L'anàlisi i comunicació dels resultats, comparant-los amb els obtinguts per altres grups d'estudiants i per la comunitat científica. Això es pot convertir en cas que hi hagi conflicte cognoscitiu entre diferents concepcions (preses totes com a hipòtesis), i obligar l'estudiant a concebre noves conjectures, o noves solucions tècniques i a replantejar la recerca. S'afavoreix així el desenvolupament de competències per aprendre a aprendre que requereixen no només saber conceptes i procediments, sinó també integrar-los en l'estructura cognitiva de l'estudiant.

Ens hem d'aturar aquí en la importància de la comunicació com a substrat de la dimensió col·lectiva del treball científic i tecnològic. Això suposa que els estudiants es familiaritzin amb la lectura i l'elaboració de memòries científiques i treballs de divulgació. En aquest sentit, es pot posar l'èmfasi en l'aprenentatge de l'argumentació, utilitzada per interpretar les evidències i les dades empíri-

ques que han d'ajudar a desenvolupar les competències de comunicació lingüística de l'alumnat.

La consideració de les possibles perspectives: connexió dels coneixements construïts amb altres de coneguts, l'elaboració i el perfeccionament dels productes tecnològics que es buscaven o que són concebuts com a resultat de les recerques realitzades, així com el plantejament de nous problemes. Tot això es converteix en ocasió del maneig reiterat dels nous coneixements en una varietat de situacions, contribuint al seu aprofundiment i ressaltant les relacions ciència, tecnologia, societat i ambient que emmarquen el desenvolupament científic, amb atenció a les repercussions de qualsevol índole dels coneixements científics i tecnològics (des de la contribució de la ciència i la tècnica al desenvolupament de la humanitat, a la seva relació amb els greus problemes que hipotequen el seu futur i les possibles solucions per a l'assoliment d'un desenvolupament sostenible), propiciant, en aquest sentit, la presa de decisions i l'adquisició de la competència social i ciutadana.

S'ha d'insistir, a més, en la necessitat de dirigir tot aquest tractament a mostrar el caràcter de cos coherent que té qualsevol ciència, afavorint per això les activitats de síntesi (esquemes, recapitulacions, mapes conceptuals i, especialment, les memòries detallades del treball realitzat) i l'elaboració de productes susceptibles de trencar amb plantejaments excessivament escolars i de reforçar l'interès per la tasca.

En aquest procés s'ha de tenir bona cura perquè el nivell cognitiu i afectiu de les activitats que es programin tinguin en compte l'edat psicològica de l'alumnat. En els primers cursos se suggereix iniciar l'alumnat en les noves formes de pensament a través d'activitats d'aproximació al coneixement del medi que promoguin actituds i comportaments de respecte i defensa de la naturalesa i de la vida al planeta. Es presta més atenció a aspectes qualitatius, i es prioritza activitats que augmentin l'interès i la curiositat. Al seu torn, en aquests primers cursos s'ha d'iniciar els alumnes en el tractament de qüestions científiques, algunes de les quals s'estudiaran amb més profunditat en els cursos següents.

Ahora convé sortir al pas de dificultats permanents o transitòries en les dimensions conceptual, procedimental o actitudinal, que segurament apareixeran en l'aprenentatge. Són ben conegudes les concepcions alternatives de l'alumnat que poden constituir obstacles epistemològics com ara l'estreta associació entre força i velocitat, àmpliament assumida pels estudiants de qualsevol nivell educatiu i cultural; la reducció dels sistemes químics en mesclures i substàncies simples (considerades com a elements químics); o la concepció d'animal, reduïda a l'espècie dels mamífers, en nens i nenes del voltant de 12 anys. Així mateix, es presenten dificultats en la dimensió procedimental com ara la reducció funcional, segons la qual a un efecte li correspon una única causa (reduccionisme causal), sense considerar altres possibles variables que també hi poden intervenir.

No és necessari oblidar, a més, la necessitat de tenir en compte els aspectes afectius, de motivació, per aconseguir un aprenentatge significatiu en l'alumnat. Com ha mostrat la recerca educativa, la implicació real en una tasca i, per tant, els seus èxits estan determinats, en gran mesura, per l'interès que aquesta tasca pot generar, des del simple interès extrínsec per l'èxit i el reconeixement social, fins al que el mateix contingut del treball pot oferir. Sense aquest interès, les possibilitats d'èxit són molt reduïdes, mentre que quan algú arriba a interessar-se per una tasca, les possibles dificultats per avançar són abordades com a reptes que val la pena plantejar-se i persistir en la seva consecució, cosa que constitueix un factor essencial, gairebé una garantia, per a l'èxit en la seva realització.

Finalment, convé indicar que les orientacions que aquí s'han expressat són igualment idònies per ajudar a superar les dificultats d'aquells alumnes i aquelles alumnes que requereixen mesures específiques d'atenció a la diversitat. Aquestes poden abraçar un ampli repertori, des dels programes de diversificació curricular fins a les adaptacions curriculars per a estudiants amb més dificultats. De fet, la major part de les innovacions educatives s'han introduït per ajudar els estudiants amb dificultats i posteriorment s'ha vist l'interès de generalitzar-les.

Orientacions per a l'avaluació

L'avaluació de qualsevol procés ha de tenir com a funció principal l'anàlisi del funcionament d'aquest procés per veure si es compleixen els objectius previstos i, en cas contrari, retroalimentar adequadament el procés, cosa que implica adoptar les mesures correctores que es necessitin.

En el nostre cas, es tracta d'avaluar si l'ensenyament realitzat en un currículum determinat ha aconseguit els aprenentatges esperats i, si no ha estat així, és necessari ajudar l'alumnat amb dificultats, reorientar l'ensenyament o incidir en el currículum. Així doncs, podem resumir que les funcions de l'avaluació consisteixen a afavorir l'aprenentatge, contribuir a millorar l'ensenyament i ajustar el currículum perquè pugui ser treballat amb interès i profit per l'alumnat.

Aquí s'han de presentar fonamentalment orientacions relatives a l'avaluació com a instrument d'aprenentatge, encara que és necessari insistir en la necessitat de trencar els reduccionismes, estenent l'avaluació a l'activitat del professorat i al mateix currículum. Aconseguir que l'avaluació constitueixi un instrument d'aprenentatge i es converteixi en una avaluació formativa suposa dotar-la d'unes característiques que siguin coherents amb el model d'aprenentatge seleccionat i amb les orientacions metodològiques detallades anteriorment.

Una primera característica que ha de tenir l'avaluació per jugar un paper orientador i impulsor del treball dels estudiants és que pugui ser percebuda com una ajuda real, generadora d'expectatives positives. El docent ha d'aconseguir transmetre el seu interès pel progrés dels alumnes i les alumnes, i el seu convenciment que un treball adequat acabarà produint els èxits desitjats, fins i tot si inicialment hi ha dificultats. Convé per això fer una planificació molt curosa dels inicis del curs, començant amb un ritme pausat, revisant els prerequisits (perquè no es converteixin, com passa sovint, en un obstacle), plantejant tasques senzilles, etc.

Una segona característica que ha de tenir l'avaluació perquè pugui jugar la seva funció d'instrument d'aprenentatge és la seva extensió a tots els aspectes –conceptuals, procedimentals i actitudinals– de l'aprenentatge de les ciències, trencant amb una habitual reducció al que suposadament permet una mesura més fàcil i ràpida: la repetició mecànica dels «coneixements teòrics» i la seva aplicació igualment repetitiva a problemes de llapis i paper.

Es tracta d'ajustar l'avaluació –és a dir, el seguiment i la retroalimentació– a les finalitats i prioritats establertes per a l'aprenentatge de les ciències i, en particular, a l'assoliment de les competències indicades en les orientacions metodològiques expressades anteriorment. L'avaluació respon així a uns criteris explícits d'èxits que els estudiants han d'assolir, al contrari del que passa amb l'avaluació amb caràcter classificador, basada en la comparació dels exercicis per establir els «millors», els «pitjors» i el «terme mitjà».

D'altra banda, no s'ha d'oblidar, a l'hora de fixar els criteris, que només el que s'avalua és percebut pels estudiants com realment important. És indispensable, doncs, avaluar tot el que fan els estudiants: des d'un pòster con-

feccionat en equip, fins als dossiers personals del treball realitzat. En particular, s'ha de ressaltar la importància d'aquests dossiers o «portafolis», en els quals cada estudiant ha de recollir i organitzar el coneixement construït i que es poden convertir –si el professor s'implica en la seva revisió i millora– en un producte fonamental, capaç de reforçar i sedimentar l'aprenentatge, evitant adquisicions disperses.

Si s'accepta que el paper fonamental de l'avaluació és incidir positivament en el procés d'aprenentatge, es dedueix que ha de ser d'una avaluació al llarg de tot el procés i no de valoracions terminals. Això significat integrar les activitats avaluadores al llarg de tot el procés amb la finalitat d'incidir-hi positivament, adoptant les mesures correctores necessàries en el moment convenient. Una valoració terminal, sense possibilitat de retroalimentació del que no s'ha après, segurament dificultarà l'aprenentatge posterior. A més, una valoració terminal contribueix a accentuar la impressió que no s'estudien les coses per adquirir uns coneixements útils i interessants, sinó per passar unes proves. És important sobre això ser conscients de les «lleis de l'oblit» i planificar revisions o aprofundiments del que es consideri realment important, perquè els alumnes i les alumnes afermin aquests coneixements encara que això obligui, és evident, a seleccionar els continguts, sense tractar alguns aspectes que, de tota manera, serien mal apresos i oblidats molt ràpidament.

És necessari que els estudiants participin en la regulació del seu propi procés d'aprenentatge, donant-los l'oportunitat de reconèixer i valorar els seus avenços, de rectificar les seves idees inicials, d'acceptar l'error com a inevitable en el procés de construcció de coneixements.

L'alumnat ha de veure degudament valorades totes les seves realitzacions –des de la construcció d'un instrument fins al seu quadern de classe o portafolis– i no només aquelles plantejades com a proves. S'incrementa així la informació disponible per valorar i orientar adequadament l'aprenentatge dels alumnes i es contribueix que aquests vegin reconeguts tots els seus esforços amb el consegüent efecte motivador.

Tots aquests aspectes que juguen un paper rellevant en la creació d'un clima d'aula susceptible de facilitar la implicació de l'alumnat en les tasques que el seu aprenentatge requereix i, com ha mostrat la recerca i la pràctica educativa, d'augmentar el seu interès cap a la ciència i el seu aprenentatge.

Finalment, assenyalar que els criteris d'avaluació serveixen de referència per valorar en quina mesura s'han produït els aprenentatges que es consideren especialment rellevants per a l'adquisició de les capacitats recollides en els objectius. Els criteris són a més l'element que uneix objectius i continguts i on s'observa amb més claredat la contribució de la matèria a l'assoliment de les competències bàsiques, perquè es refereixen a conductes observables que permeten comprovar si s'han adquirit els aprenentatges que es consideren imprescindibles i en quin grau.

Ciències socials, geografia i història

El coneixement de la societat, tant pel que fa a la seva organització i funcionament al llarg del temps i a l'actualitat, com pel que fa al territori en què s'estableix i organitza, ha constituït sempre, en la nostra tradició educativa, una part fonamental de l'educació dels joves.

La matèria de Ciències socials, geografia i història en l'educació secundària obligatòria pretén aprofundir en aquest coneixement partint dels aprenentatges que els alumnes i les alumnes han adquirit a l'etapa anterior a l'àrea de Coneixement del medi natural, social i cultural. L'evolució de l'alumnat en aquesta etapa fa procedent un major aprofundiment en el coneixement del fet social i

permet un enfocament més disciplinar d'aquesta matèria que prengui com a referència fonamental la Geografia i la Història. Aquestes dues disciplines són eixos vertebradors de l'àmbit social perquè contempen la realitat humana i social des d'una perspectiva global i integradora, a més d'oferir una major capacitat estructuradora dels fets socials. No obstant això, la comprensió actual de la realitat humana i social requereix la intervenció d'altres disciplines, que formen part de les Ciències socials i que presenten perspectives d'anàlisi diferents. És el cas de les aportacions proporcionades des de l'Economia, la Sociologia, la Història de l'art o l'Ecologia que complementen la comprensió d'aquesta realitat.

L'ensenyament en aquesta matèria pretén que els alumnes i les alumnes adquireixin els coneixements, les destreses i les actituds necessaris per comprendre la realitat del món en què viuen, les experiències col·lectives passades i presents, així com l'espai en què es desenvolupa la vida en societat.

D'una banda, proporciona idees fonamentals sobre la dimensió espacial de les societats i la configuració territorial, entesa aquesta en àmbits que van des del local fins al mundial, alhora que acostava l'alumnat als principis d'interacció de les societats i el seu entorn físic, i possibilita que es pugui valorar l'actuació dels homes en l'espai i les potencialitats i constriccions del medi. També afavoreix que l'alumnat pugui adquirir més consciència sobre l'organització espacial de les societats, les seves dimensions demogràfiques, econòmiques o socials, les formes d'intervenció i els seus possibles impactes.

D'altra banda, la comprensió dels fets i els fenòmens socials en el context en què es produeixen i l'anàlisi dels processos de canvi històric en la societat, adquireixen sentit en la valoració, comprensió i valoració dels trets i problemes centrals de la societat en el moment actual. Des d'aquesta perspectiva, es considera convenient proporcionar a l'alumnat un coneixement global necessari per a la interpretació de la realitat actual com a construcció humana en el curs del temps i un marc general per a la comprensió del temps històric. D'aquí la importància que té en aquestes edats adquirir unes referències bàsiques sobre l'esdevenir històric que permetin incorporar aprenentatges posteriors.

Tot i que l'ensenyament i l'aprenentatge d'aquesta matèria en aquesta etapa estan facilitats pel desenvolupament intel·lectual de l'alumnat del pensament concret al formal, la complexitat d'aquestes disciplines té algunes dificultats relacionades amb l'adquisició de nocions espacials i temporals, la naturalesa multicausal i intencional de l'explicació dels fets humans i socials o el processament d'informacions diverses. Per això, és necessari fer un treball continuat a tots els cursos que faciliti l'adquisició progressiva d'aquestes nocions al llarg de l'etapa.

L'acostament a les diferents tècniques relacionades amb l'ús adequat de la informació a través de l'observació o la documentació, el seu tractament, la seva organització, la seva representació gràfica o la seva comunicació, alhora que aquells treballs que afavoreixen l'adquisició de procediments i tècniques propis de cada disciplina, ha de permetre que els alumnes i les alumnes rebin uns coneixements no tancats, i amb això se'ls capaciti perquè, des d'aquesta matèria, puguin anar aprenent en el futur per si mateixos, de manera progressivament autònoma.

Els continguts i els criteris d'avaluació s'organitzen per cursos. Amb la finalitat de facilitar una presentació més clara, els primers s'agrupen en blocs, que incorporen al seu torn epígrafs que enuncien aspectes concrets.

En tots els cursos en un bloc inicial, denominat Continguts comuns, s'hi inclou l'aprenentatge dels aspectes fonamentals en el coneixement geogràfic i històric que són procediments de tipus general o es refereixen, si s'escau, a actituds. La presència en el currículum d'aquest bloc inicial té com a finalitat ressaltar-los, i es considera

que hauria de ser en aquest marc en què s'hauria de desenvolupar la resta.

A primer curs s'aborda l'estudi dels mitjans o dominis naturals, tant des de la interacció dels seus elements com de les interrelacions amb els grups humans en la configuració del territori, amb referència espacial a l'àmbit mundial i, en més profunditat, a l'espanyol i europeu, context en el qual s'ha d'abordar el marc concret en què viu l'alumnat. La valoració de la biodiversitat i la presa de consciència de la necessitat de contribuir al seu manteniment són actituds associades a aquests continguts que s'integren en el bloc 2, la Terra i els medis naturals.

L'estudi de les societats al llarg del temps s'organitza amb un criteri cronològic. El primer curs se centra en l'evolució de les societats històriques des dels orígens fins a l'edat antiga. En aquest marc es ressalten els aspectes en què es pot reconèixer més clarament l'evolució de les societats, així com aquells l'aportació dels quals, vista des de la perspectiva temporal, pot resultar més significativa en la configuració de les societats actuals. En un àmbit espacial mundial i particularment europeu s'inseureix la caracterització de la història d'Espanya i les referències concretes al lloc en què es viu. El bloc 3, Societats prehistòriques, primeres civilitzacions i edat antiga, integra aquests continguts.

Al segon curs es preveu fer l'estudi de la població, dels comportaments i les tendències demogràfiques, de les seves conseqüències, però també els trets de les societats actuals, en especial l'espanyola i l'europea, la seva estructura i diversitat; així com el paper que desenvolupen les migracions en la configuració de les societats; a més s'aborda la forma de vida a les ciutats i la caracterització de l'espai urbà (bloc 2, Població i societat). D'altra banda, es continua l'anàlisi de l'evolució històrica, des de les societats medievals fins a la configuració de l'Estat modern. En aquest bloc 3, Societats preindustrials, es dona una especial rellevància a la Península Ibèrica en aquell temps, a la configuració plural del territori peninsular a l'edat mitjana, a la monarquia hispànica i la colonització d'Amèrica.

A tercer i quart s'introdueix una major especialització; tenen en comú l'atenció que es presta a l'estudi del món actual des de perspectives que resulten complementàries.

Correspon a tercer l'anàlisi del territori en les seves diferents facetes i àmbits espacials. Partint de l'estudi de les activitats econòmiques i la configuració d'espais i paisatges que generen, s'analitza l'organització política i l'espai geogràfic dels grans àmbits geopolítics i econòmics del món, de la Unió Europea, d'Espanya i del territori en què es viu, així com les transformacions i els problemes d'un món interdependent, amb especial referència a les desigualtats en el desenvolupament humà. Els blocs 2, Activitat econòmica i espai geogràfic, 3, Organització política i espai geogràfic i 4, Transformacions i desequilibris en el món actual, articulen aquests continguts.

El quart curs posa l'accent en l'evolució i caracterització de les societats actuals. L'anàlisi de les bases històriques de la societat actual contempla les transformacions econòmiques, polítiques i socials produïdes des del segle XVIII fins a la primera meitat del segle XX, per abordar posteriorment l'ordre polític i econòmic mundial actual, els processos d'integració, els canvis socials, els centres de poder i els focus de tensió. Es dona especial rellevància a la configuració de l'Estat democràtic a Espanya i la seva pertinença a la Unió Europea. Aquests continguts es corresponen amb els blocs 2 i 3: Bases històriques de la societat actual i el món actual.

El currículum inclou referències a diferents escales d'anàlisi geogràfica i històrica: des del territori en què es viu –sigui el de les ciutats de Ceuta o Melilla o el corresponent al país en què s'ubiqui el centre escolar– fins a l'àmbit mundial, passant per referències a Espanya i a Europa.

No obstant això, per bé que s'ha d'aprofitar el que és proper per conèixer les peculiaritats geogràfiques, socials, històriques o culturals que conformen la realitat immediata de l'alumnat, s'ha de posar especial cura a transcendir-les per possibilitar una comprensió contextualitzada i l'acostament a la realitat global que el món actual presenta.

La selecció d'objectius i continguts d'aquesta matèria té en consideració la presència en l'etapa de les matèries d'Educació per a la ciutadania i els drets humans i Educació èticocívica que complementen el coneixement del fet social. En els aspectes en què es relacionen s'ha buscat l'enfocament que és específic d'aquesta matèria o bé que resulta complementari.

Contribució de la matèria a l'adquisició de les competències bàsiques

El caràcter integrador de la matèria de Ciències socials, geografia i història, fa que el seu aprenentatge contribueixi a l'adquisició de diverses competències bàsiques.

La competència social i ciutadana està estretament vinculada al mateix objecte d'estudi. Es pot dir que tot el currículum contribueix a l'adquisició d'aquesta competència, perquè la comprensió de la realitat social, actual i històrica és el mateix objecte d'aprenentatge, però ho farà realment si es té la perspectiva que el coneixement sobre l'evolució i organització de les societats, dels seus èxits i dels seus problemes, s'ha de poder utilitzar per l'alumnat per desenvolupar-se socialment. Contribueix òbviamment a entendre els trets de les societats actuals, la seva pluralitat, els elements i interessos comuns de la societat en què viu, contribuint a crear sentiments comuns que afavoreixen la convivència.

També ajuda a l'adquisició d'habilitats socials. D'una banda, la comprensió de les accions humanes del passat o del present exigeix que aquestes siguin vistes per l'alumnat des de la perspectiva dels mateixos agents del seu temps amb què s'afavoreix el desenvolupament de la capacitat de posar-se en el lloc de l'altre, és a dir, l'empatia. D'altra banda, ho fa quan la comprensió possibilita la valoració i l'exercici del diàleg com a via necessària per a la solució dels problemes, o el respecte per les persones amb opinions que no coincideixen amb les pròpies, però a més preveu l'exercici d'aquests valors en proposar un treball col·laboratiu o la realització de debats en què es puguin expressar les pròpies idees i escoltar i respectar les dels altres. L'acostament a diferents realitats socials, actuals o històriques, o la valoració de les aportacions de diferents cultures ajuda, encara que sigui més indirectament, al desenvolupament de les habilitats de tipus social.

En l'adquisició de la competència en el Coneixement i la interacció amb el món físic, la contribució és rellevant. Aquesta competència inclou, entre altres aspectes, la percepció i el coneixement de l'espai físic en què es desenvolupa l'activitat humana, tant en grans àmbits com a l'entorn immediat, així com la interacció que es produeix entre tots dos. La percepció directa o indirecta de l'espai en què es desenvolupa l'activitat humana constitueix un dels principals eixos de treball de la geografia: la comprensió de l'espai en què tenen lloc els fets socials i la pròpia vida de l'alumne, és a dir, la dimensió espacial. Es contribueix a la competència en la mesura que s'asseguri que aquesta dimensió impregna l'aprenentatge dels continguts geogràfics, adquirint especial importància per això els procediments d'orientació, localització, observació i interpretació dels espais i els paisatges, reals o representats.

Una altra aportació, no menys significativa, es possibilita des del coneixement de la interacció home-medi i l'organització del territori resultant. La matèria proporciona abundants ocasions per analitzar l'acció de l'home en

la utilització de l'espai i els seus recursos, no només els problemes que a vegades genera, sinó també les accions que, des d'un ús responsable de tots dos, busquen assegurar la protecció i la cura del medi ambient i contribuir a la sostenibilitat.

La contribució a la competència cultural i artística es relaciona principalment amb el seu vessant de conèixer i valorar les manifestacions del fet artístic. Aquesta contribució es facilita realment si es fa una selecció d'obres d'art rellevants, bé sigui pel seu significat en la caracterització d'estils o artistes, o bé per formar part del patrimoni cultural, i es dota l'alumnat de destreses d'observació i de comprensió dels elements tècnics imprescindibles per a la seva anàlisi. Des d'aquest plantejament s'afavoreix l'apreciació de les obres d'art, s'adquireixen habilitats perceptives i de sensibilització, es desenvolupa la capacitat d'emocionar-se, i s'ajuda a valorar el patrimoni cultural, a respectar-lo i a interessar-se per la seva conservació.

La contribució a la competència en el tractament de la informació i competència digital ve donada per la importància que té en la comprensió dels fenòmens socials i històrics disposar de destreses relatives a l'obtenció i comprensió d'informació, element imprescindible d'una bona part dels aprenentatges de la matèria. Es contribueix, de manera particular, a la recerca, obtenció i tractament d'informació procedent de l'observació directa i indirecta de la realitat, així com de fonts escrites, gràfiques, audiovisuals, tant si utilitzen com a suport el paper, com si s'han obtingut mitjançant les tecnologies de la informació i la comunicació. L'establiment de criteris de selecció de la informació proporcionada per diverses fonts segons criteris d'objectivitat i pertinença, la distinció entre els aspectes rellevants i els que no ho són, la relació i comparació de fonts o la integració i l'anàlisi de la informació de manera crítica són algunes de les aportacions fonamentals que es fan a l'adquisició d'aquesta competència.

D'altra banda, el llenguatge no verbal que s'utilitza moltes vegades en la comprensió de la realitat contribueix al coneixement i la interpretació de llenguatges icònics, simbòlics i de representació. És el cas, en especial, del llenguatge cartogràfic i de la imatge.

El pes que té la informació en aquesta matèria singularitza les relacions que hi ha entre aquesta competència i la competència en comunicació lingüística, més enllà de la utilització del llenguatge com a vehicle de comunicació en el procés d'ensenyament-aprenentatge. A més, es facilita aconseguir habilitats per utilitzar diferents variants del discurs, especialment la descripció, la narració, la dissertació i l'argumentació, i es col·labora en l'adquisició de vocabulari el caràcter bàsic del qual hauria de venir donat per les paraules que, corresponent al vocabulari específic, haurien de formar part del llenguatge habitual de l'alumne o d'aquelles altres que tenen un clar valor funcional en l'aprenentatge de la matèria.

També es contribueix, en certa manera, a l'adquisició de la competència matemàtica. El coneixement dels aspectes quantitius i espacials de la realitat permet col·laborar en la seva adquisició en la mesura que la matèria incorpora operacions senzilles, magnituds, percentatges i proporcions, nocions d'estadística bàsica, ús d'escala numèriques i gràfiques, sistemes de referència o reconeixement de formes geomètriques, així com criteris de mesurament, codificació numèrica d'informacions i la seva representació gràfica. La utilització de totes aquestes eines en la descripció i l'anàlisi de la realitat social amplien el conjunt de situacions en què els alumnes perceben la seva aplicabilitat i, amb això, fan més funcionals els aprenentatges associats a la competència matemàtica.

La competència per aprendre a aprendre suposa tenir eines que facilitin l'aprenentatge, però també tenir una visió estratègica dels problemes i saber preveure i adap-

tar-se als canvis que es produeixen amb una visió positiva. A tot això s'hi contribueix des de les possibilitats que ofereix per aplicar raonaments de diferent tipus, buscar explicacions multicausals i predicció d'efectes dels fenòmens socials i proporciona coneixements de les fonts d'informació i de la seva utilització mitjançant la recollida i classificació de la informació obtinguda per diversos mitjans i sempre que se'n faci una anàlisi d'aquesta. També hi contribueix quan s'afavoreix el desenvolupament d'estratègies per pensar, organitzar, memoritzar i recuperar informació, com ara resums, esquemes o mapes conceptuals.

Perquè aquesta matèria contribueixi a l'autonomia i iniciativa personal és necessari afavorir el desenvolupament d'iniciatives de planificació i execució, així com processos de presa de decisions, presents més clarament en la realització de debats i de treballs individuals o en grup perquè implica idear, analitzar, planificar, actuar, revisar el que s'ha fet, comparar els objectius previstos amb els assolits i extreure'n conclusions.

Objectius

L'ensenyament de les Ciències socials, geografia i història en aquesta etapa té com a finalitat el desenvolupament de les capacitats següents:

1. Identificar els processos i els mecanismes que regeixen els fets socials i les interrelacions entre fets polítics, econòmics i culturals, i utilitzar aquest coneixement per comprendre la pluralitat de causes que expliquen l'evolució de les societats actuals, el paper que homes i dones hi desenvolupen i els seus problemes més rellevants.

2. Identificar, localitzar i analitzar, a diferents escales, els elements bàsics que caracteritzen el medi físic, les interaccions que es donen entre aquests i les que els grups humans estableixen en la utilització de l'espai i dels seus recursos, valorant les conseqüències econòmiques, socials, culturals, polítiques i mediambientals que en deriven i la necessitat de garantir la sostenibilitat.

3. Comprendre el territori com el resultat de la interacció de les societats sobre el medi en què es desenvolupen i al qual organitzen.

4. Identificar, localitzar i comprendre les característiques bàsiques de la diversitat geogràfica del món i de les grans àrees geoeconòmiques, així com els trets físics i humans d'Europa i Espanya.

5. Identificar i localitzar en el temps i en l'espai els processos i els esdeveniments històrics rellevants de la història del món, d'Europa i d'Espanya per adquirir una perspectiva global de l'evolució de la Humanitat i elaborar-ne una interpretació que faciliti la comprensió de la pluralitat de comunitats socials a què es pertany.

6. Conèixer la realitat territorial en què es viu, així com els fets i els processos rellevants del seu esdevenir històric, i identificar-ne les peculiaritats en el context al qual pertany.

7. Valorar la diversitat cultural i manifestar actituds de respecte i tolerància cap a altres cultures i envers opinions que no coincideixen amb les pròpies, sense renunciar a fer-ne un judici.

8. Comprendre els elements tècnics bàsics que caracteritzen les manifestacions artístiques en la seva realitat social i cultural per valorar i respectar el patrimoni natural, històric, cultural i artístic, assumint la responsabilitat que suposa la seva conservació, i apreciar-lo com a recurs per a l'enriquiment individual i col·lectiu.

9. Adquirir i utilitzar el vocabulari específic que aporten les ciències socials perquè la seva incorporació al vocabulari habitual augmenti la precisió en l'ús del llenguatge i millori la comunicació.

10. Buscar, seleccionar, comprendre i relacionar informació verbal, gràfica, icònica, estadística i cartogràfica, procedent de fonts diverses, inclosa la que proporciona l'entorn físic i social, els mitjans de comunicació i les tecnologies de la informació; tractar-la d'acord amb el fi perseguit i comunicar-la als altres de manera organitzada i intel·ligible.

11. Dur a terme tasques en grup i participar en debats amb una actitud constructiva, crítica i tolerant, fonamentant adequadament les opinions i valorant el diàleg com una via necessària per a la solució dels problemes humans i socials.

12. Conèixer el funcionament de les societats democràtiques, i apreciar-ne els valors i principis fonamentals, així com els drets i les llibertats com una fita irrenunciable que és necessari defensar i condició necessària per a la pau, denunciant actituds i situacions discriminatòries i injustes i mostrant-se solidari amb els pobles, grups socials i persones privades dels seus drets o dels recursos econòmics necessaris.

PRIMER CURS

Continguts

Bloc 1. Continguts comuns.

Lectura i interpretació d'imatges i mapes de diferents escales i característiques. Percepció de la realitat geogràfica pròxima i llunyana mitjançant l'observació directa o indirecta. Interpretació de gràfics i elaboració d'aquests a partir de dades.

Obtenció d'informació de fonts diverses (iconogràfiques, arqueològiques, escrites, proporcionades per les tecnologies de la informació, etc.) i elaboració escrita de la informació obtinguda.

Localització en el temps i en l'espai dels períodes, cultures, civilitzacions i esdeveniments històrics. Representació gràfica de seqüències temporals.

Identificació de causes i conseqüències dels fets històrics i dels processos d'evolució i canvi relacionant-los amb els factors que els van originar.

Exercitació de l'empatia històrica i establiment de relacions entre el passat i el present.

Coneixement dels elements bàsics que caracteritzen les manifestacions artístiques més rellevants, contextualitzant-les a la seva època. Valoració de la riquesa i la diversitat de l'herència cultural i del patrimoni artístic com a riquesa que s'ha de preservar i col·laborar en la seva conservació.

Bloc 2. La Terra i els mitjans naturals.

La representació de la Terra. Aplicació de tècniques d'orientació i localització geogràfica convencionals i per mitjans tecnològics.

Reconeixement de la distribució en l'espai i caracterització de continents, oceans, mars, unitats del relleu i rius al món, a Europa i a Espanya.

Identificació dels elements i els factors bàsics del clima i de les principals varietats climàtiques. Elaboració i interpretació de climogrames.

Identificació dels components del relleu, clima, aigües i vegetació; comprensió de les interaccions que mantenen en la configuració dels mitjans naturals. Localització i caracterització dels principals mitjans naturals, amb especial atenció al territori espanyol i europeu, particularitzant en aquests àmbits el territori en què es viu.

Observació i interpretació d'imatges representatives de la diversitat de medis. Valoració de la diversitat com a riquesa que s'ha de conservar.

Els grups humans i la utilització del medi: anàlisi de les seves interaccions. Riscos naturals. Estudi d'algun

problema mediambiental com ara l'acció humana sobre la vegetació, el problema de l'aigua o el canvi climàtic.

Presa de consciència de les possibilitats que el medi ofereix i disposició favorable per contribuir al manteniment de la biodiversitat i a un desenvolupament sostenible.

Bloc 3. Societats prehistòriques, primeres civilitzacions i edat antiga.

Anàlisi de les formes de vida dels pobles primitius: caçadors i recol·lectors; canvis produïts per la revolució neolítica. Aspectes significatius de la Prehistòria en el territori espanyol actual.

Les primeres civilitzacions urbanes.

El món clàssic: Grècia. La polis. La democràcia atenesa.

Roma. Les formes d'organització econòmica, administrativa i política romanes. L'expansió de Roma i la romanització. Hispània romana. La ciutat i la forma de vida urbana.

Aportació del món clàssic a la configuració del pensament, la cultura i l'art occidental. Anàlisi contextualitzat d'algunes obres representatives.

El judaisme: origen de les grans religions monoteistes. El cristianisme i la seva expansió.

Fi de l'Imperi romà i fraccionament de la unitat mediterrània.

Criteris d'avaluació

1. Localitzar llocs o espais en un mapa utilitzant dades de coordenades geogràfiques i obtenir informació sobre l'espai representat a partir de la llegenda i la simbologia, comunicant les conclusions de forma oral o escrita.

Amb aquest criteri s'intenta comprovar que s'és capaç d'identificar les línies bàsiques del sistema d'orientació geogràfica (meridians, paral·lels i línies bàsiques imaginàries) i situar llocs en el mapa mitjançant la longitud i la latitud. Així mateix, permet avaluar si se sap descodificar informació simbòlica i interpretar-la per descriure el contingut de la informació expressada en un mapa.

2. Localitzar en un mapa els elements bàsics que configuren el medi físic mundial, d'Europa i d'Espanya (oceans i mars, continents, unitats de relleu i rius) i caracteritzar els trets que predominen en l'espai concret en què es viu.

Amb aquest criteri es tracta d'avaluar que es coneix el mapa físic del món, d'Europa i Espanya en els seus trets bàsics i particularment el del territori en què es viu, es localitzen espacialment els seus elements i s'és capaç de descriure aquells que predominen en cada territori.

3. Comparar els trets físics més destacats (relleu, clima, aigües i elements biogeogràfics) que configuren els grans medis naturals del planeta, amb especial referència a Espanya en general i al territori en què es viu en particular, i localitzar-los en l'espai representat i relacionar-los amb les possibilitats que ofereixen als grups humans.

Es tracta d'avaluar si s'és capaç de reconèixer i localitzar en l'espai els principals medis naturals del territori en què viu, d'Espanya i del món, d'identificar les seves característiques i distingir-los en funció de la interacció dels trets físics predominants que conformen paisatges geogràfics diferenciats, i relacionar-los amb els recursos i les formes de vida que possibiliten.

4. Obtenir informació sobre el paisatge de l'entorn mitjançant l'observació directa, identificar els elements que el componen distingint entre els d'origen natural i antròpic, relacionar-los i posar exemples de com influeixen en alguns aspectes de la vida quotidiana.

Amb aquest criteri s'avalua si se sap obtenir informació proporcionada per la visualització d'un determinat

paisatge, identificant-hi els elements naturals i els humanitzats, així com la seva interacció. També es tracta de comprovar si se sap deduir la influència d'alguns d'aquests elements en les formes de vida que possibiliten, els recursos que proporcionen, etc.

5. Identificar i explicar alguns exemples dels impactes que l'acció humana té sobre el medi natural, analitzant-ne les causes i els efectes, i aportant mesures i conductes que serien necessàries per limitar-los.

Amb aquest criteri es tracta d'avaluar si es coneixen alguns problemes mediambientals rellevants, en especial els més directament relacionats amb les característiques del medi natural (escassetat d'aigua, pèrdua de boscos, canvi climàtic, etc.), si els relaciona amb les causes i els possibles efectes, així com si és capaç d'exposar accions que poden contribuir a la seva millora, a través de la ciència, la tecnologia, el consum responsable, etc.

6. Utilitzar les convencions i unitats cronològiques i les nocions d'evolució i canvi, i aplicar-les als fets i processos de la prehistòria i la història antiga del món i dels territoris que configuren l'Espanya actual.

Amb aquest criteri es tracta d'avaluar si s'utilitza la periodització i datació correcta com a referència temporal en la localització de fets i processos històrics, i s'identifiquen, en processos referits a les societats a la Prehistòria i l'edat antiga, elements de permanència i de canvi.

7. Identificar i exposar els canvis que va suposar la revolució neolítica en l'evolució de la humanitat en comparació dels elements que van conformar les societats depredadores, i valorar-ne la importància i les conseqüències.

Amb aquest criteri es tracta de comprovar que s'identifiquen els elements més significatius que van conformar les principals societats depredadores i els canvis radicals que van acompanyar la revolució neolítica, i constatar les conseqüències que va tenir en l'evolució de la humanitat. També s'ha de valorar en l'exposició la correcció en el llenguatge i la utilització d'un vocabulari bàsic adequat.

8. Localitzar en l'espai i en el temps algunes de les primeres civilitzacions urbanes i descriure'n els trets més rellevants.

Amb aquest criteri es tracta de comprovar que s'és capaç de localitzar en el temps i en l'espai les civilitzacions d'Egipte o Mesopotàmia i caracteritzar els elements bàsics que les van conformar: economia, organització política, organització social, creences, etc.

9. Descriure els trets més significatius de la civilització grega, identificar-ne els elements originals i valorar aspectes significatius de la seva aportació a la civilització occidental.

Amb aquest criteri es tracta de comprovar que s'és capaç de localitzar en el temps i en l'espai la civilització grega i caracteritzar els elements bàsics de la seva organització política, econòmica i social. Així mateix, es tracta de comprovar si es reconeixen en el món actual i en el patrimoni cultural i artístic elements rellevants de l'aportació de Grècia a la configuració de la civilització occidental i aportar-ne exemples concrets.

10. Caracteritzar els trets de l'organització política, econòmica i social de la civilització romana, valorar la transcendència de la romanització a Hispània i la pervivència del seu llegat al nostre país i analitzar algunes de les aportacions més representatives.

Amb aquest criteri es tracta d'avaluar el coneixement dels trets de la civilització romana, amb especial atenció a l'organització políticocultural i econòmica, reconèixer la pertinença d'Hispania a la unitat del món mediterrani creada per Roma, i identificar en el patrimoni artístic i en altres trets culturals actuals el llegat de la civilització romana a l'Espanya actual.

11. Fer una lectura comprensiva de fonts d'informació escrita de contingut geogràfic o històric i comunicar la informació obtinguda de manera correcta per escrit.

Amb aquest criteri es tracta d'avaluar que es fa una lectura comprensiva de diferents fonts d'informació escrita utilitzades en l'estudi de la matèria, obtenir les idees principals que contenen i relacionar-les amb altres per formar esquemes explicatius, i ser capaç de comunicar la informació obtinguda utilitzant correctament l'expressió escrita i el vocabulari adequat.

SEGON CURS

Continguts

Bloc 1. Continguts comuns.

Localització en el temps i en l'espai de períodes i esdeveniments històrics. Aplicació de nocions de simultaneïtat, evolució i canvi en diversos fenòmens històrics. Representació gràfica de seqüències temporals.

Reconeixement de causes i conseqüències en els fets i processos històrics i distingir-ne la naturalesa. Identificació de la multiplicitat causal en els fets socials. Valoració del paper dels homes i les dones com a subjectes de la història.

Exercitació de l'empatia històrica i establiment de relacions entre el passat i el present.

Recerca, obtenció i selecció d'informació de l'entorn, de fonts escrites, iconogràfiques, gràfiques, audiovisuals i proporcionades per les tecnologies de la informació. Elaboració escrita de la informació obtinguda. Transformació d'informació estadística en gràfics.

Reconeixement d'elements bàsics que caracteritzen els estils artístics i interpretació d'obres significatives considerant el seu context. Valoració de l'herència cultural i del patrimoni artístic com a riquesa que s'ha de preservar i col·laborar en la seva conservació.

Interès i curiositat pel coneixement de la realitat social del passat, així com de la seva possible relació amb la societat actual. Anàlisi d'algun aspecte de l'època medieval o moderna relacionat amb un fet o situació rellevant de l'actualitat.

Bloc 2. Població i societat.

Identificació de fonts per a l'estudi de la població. Lectura i interpretació de dades, taxes i gràfics demogràfics.

Anàlisi de l'evolució de la població a escala local, espanyola i mundial. Distribució de les principals concentracions i buits demogràfics, identificant els factors que els expliquen.

Aplicació dels conceptes bàsics de demografia a la comprensió dels comportaments demogràfics actuals (esperança de vida, creixement demogràfic, migracions, etc.), analitzant i interpretant-ne les conseqüències al món i a Espanya, amb especial atenció al territori en què es viu.

Les societats actuals. Identificació dels elements de la seva estructura: edat, sexe, ocupació, etc. Caracterització de la societat del lloc en què es viu, espanyola i europea. Factors de diversitat cultural i desigualtat social. Incidència de la immigració i actuacions d'integració.

Anàlisi i valoració relativa de les diferències culturals; apreciació dels elements comuns i respecte per la varietat de manifestacions culturals. Reflexió sobre la societat multicultural en relació amb la convivència i la cohesió social.

La vida en l'espai urbà. Urbanització del territori en el món actual. Jerarquia urbana. Funcions i identificació espacial de l'estructura urbana. Problemes urbans. Les ciutats espanyoles. Anàlisi d'exemples del territori en què es viu.

Bloc 3. Les societats preindustrials.

La societat medieval. Identificació dels trets bàsics de la societat, l'economia i el poder a l'Europa feudal.

Canvis econòmics i polítics a la baixa edat mitjana. El ressorgiment de la ciutat i l'intercanvi comercial. La cultura i l'art medieval: el paper de l'Església.

L'Islam: origen i expansió.

La Península Ibèrica a l'edat mitjana. Al-Andalus i els regnes cristians. Anàlisi de les formes de vida i de la confluència de cultures: cristians, musulmans i jueus. La forma de vida a les ciutats cristianes i musulmanes. La presència jueva.

Evolució social política i econòmica a l'edat moderna. Característiques de l'Estat Modern a Europa: enfortiment del poder real. Renaixement. L'expansió europea i la fractura del món cristià.

Evolució política i econòmica d'Espanya en l'època moderna. Reis Catòlics. La monarquia hispànica dels Austries i la colonització d'Amèrica. Unitat i expulsió: valoració de l'expulsió de jueus i moriscos. Hegemonia i crisi.

Art i cultura a l'època moderna. La significació de l'aportació espanyola: el Segle d'Or.

criteris d'avaluació

1. Descriure els factors que condicionen els comportaments demogràfics coneixent i utilitzant els conceptes bàsics de la demografia per a la seva anàlisi, caracteritzant les tendències predominants i aplicant aquest coneixement a l'anàlisi de l'actual règim demogràfic espanyol i les seves conseqüències.

Amb aquest criteri es pretén avaluar si es coneix i s'és capaç d'expressar, utilitzant el vocabulari geogràfic adequat i els indicadors demogràfics bàsics, les tendències del creixement i les seves causes, utilitzant aquests coneixements per explicar els contrastos, problemes i perspectives que actualment hi ha al món i a Espanya: envelliment, immigració, etc. També permet avaluar si és capaç de llegir, interpretar o elaborar representacions gràfiques senzilles de dades, mapes, etc.

2. Localitzar les àrees de concentració de població, incloses les principals aglomeracions urbanes, i els buits demogràfics en el món i a Espanya, identificant alguns dels factors naturals i humans que expliquen aquesta distribució.

Es tracta d'avaluar que s'identifiquen els trets fonamentals de l'actual distribució de la població i les concentracions de població urbana a partir de l'elaboració o interpretació de mapes, croquis o gràfics i s'és capaç d'explicar els desequilibris territorials que hi ha en funció dels diferents factors que incideixen.

3. Identificar els trets característics de la societat espanyola actual distingint la varietat de grups socials que la configuren, l'augment de la diversitat que genera la immigració, reconeixent la seva pertinença al món occidental i exposant alguna situació que reflecteixi desigualtat social.

Amb aquest criteri es tracta d'avaluar si es coneixen els trets actuals de l'organització social a Espanya identificant els canvis produïts en els últims temps (en la família, en l'origen o procedència dels habitants, en la mobilitat social, en els valors, etc.), si reconeixen en ells característiques comunes de les societats desenvolupades occidentals i s'identifiquen algunes evidències de desigualtat o discriminació degudes a l'origen o a la pertinença a un determinat grup social o cultural.

4. Analitzar el creixement de les àrees urbanes, la diferenciació funcional de l'espai urbà i algun dels problemes que es plantegen als seus habitants, aplicant aquest coneixement a exemples de ciutats espanyoles.

Amb aquest criteri es tracta d'avaluar que es coneixen les causes que provoquen l'augment de la població urbana i el creixement de les ciutats. També es tracta d'avaluar, a través d'algun exemple espanyol, si s'identifiquen les diferents funcions de l'espai urbà i es proposen mesures que contribueixin a millorar alguns dels problemes que presenta la vida a la ciutat.

5. Descriure els trets socials, econòmics, polítics, religiosos, culturals i artístics que caracteritzen l'Europa feudal a partir de les funcions desenvolupades pels diferents estaments socials i reconèixer la seva evolució fins a l'aparició de l'Estat modern.

Amb aquest criteri es tracta de comprovar si es reconeixen els elements bàsics que caracteritzen l'economia feudal, el paper social dels diferents estaments i les relacions entre senyors i pagesos, identificant els canvis socials, culturals i artístics que introdueix el renaixement de les ciutats i l'enfortiment progressiu de l'autoritat monàrquica fins a l'aparició de l'Estat modern.

6. Situar en el temps i en l'espai les diverses unitats polítiques que van coexistir a la Península Ibèrica durant l'edat mitjana, distingint les seves peculiaritats i reconeixent a l'Espanya actual exemples de la pervivència del llegat cultural i artístic.

Es pretén avaluar que s'identifiquen les diferents etapes en la formació i consolidació dels regnes cristians i d'Al-Andalus, les característiques polítiques, econòmiques i culturals fonamentals i es reconeix la seva aportació cultural i artística a partir de l'anàlisi d'algunes obres rellevants i, en particular, la pervivència a les ciutats d'origen cristià i musulmà. Per això es pot recórrer, per exemple, a l'elaboració i explicació d'eixos i frisos cronològics o a la interpretació de mapes històrics referits a la situació de la Península Ibèrica a l'edat mitjana en diferents moments.

7. Distingir els principals moments en la formació de l'Estat modern a Europa i a Espanya, destacant les característiques més rellevants de la monarquia hispànica i de l'imperi colonial espanyol.

Aquest criteri intenta comprovar que, en el marc de l'evolució europea, s'identifiquen les diferents etapes de la monarquia hispànica i les seves característiques polítiques, com són la unió dinàstica dels Reis Catòlics, l'Imperi europeu de Carles V i l'Imperi hispànic de Felip II, així com el relleu en l'hegemonia europea, reconeixent la importància econòmica i política, per a Espanya i per a Amèrica, del descobriment i la formació de l'Imperi colonial espanyol. Per això es poden utilitzar, entre altres mitjans, l'elaboració o interpretació d'eixos o frisos cronològics que reflecteixin fets i períodes històrics relatius a l'edat moderna a Europa i relacionar-los amb altres referits a la monarquia hispànica en aquesta mateixa època.

8. Identificar les causes i les conseqüències de fets o processos històrics significatius de l'edat mitjana i moderna, establir connexions entre elles i reconeixent la causalitat múltiple que comporten els fets socials.

Amb aquest criteri es tracta de comprovar que es reconeixen i es tipifiquen diferents causes que provoquen els fets i els processos històrics i socials, s'identifiquen alguns factors que influeixen en un fet o un procés, es determinen algunes conseqüències a curt i llarg termini i se saben establir relacions causa-efecte entre diferents fets o situacions històriques successives.

9. Identificar les característiques bàsiques que donen lloc als principals estils artístics de l'edat mitjana i l'edat moderna, contextualitzant-les en l'etapa en què van tenir l'origen i aplicar aquest coneixement a l'anàlisi d'algunes obres d'art rellevants i representatives.

Es tracta de comprovar que es diferencien els elements bàsics dels estils artístics medievals (romànic, gòtic, art islàmic) del Renaixement i del Barroc, i s'aplica aquest coneixement a l'anàlisi d'obres rellevants reconeixent la significació d'alguns autors espanyols, particularment del Segle d'Or.

10. Realitzar de manera individual i en grup, amb l'ajuda del professor, un treball senzill de caràcter descriptiu sobre algun fet o tema, utilitzant fonts diverses (observació, premsa, bibliografia, pàgines web, etc.), seleccionant la informació pertinent, integrant-la en un esquema

o guió i comunicant els resultats de l'estudi amb correcció i amb el vocabulari adequat.

Aquest criteri intenta avaluar en quina mesura l'alumne és capaç de planificar i fer un petit treball de síntesi o indagació, selecciona informació pertinent en funció de l'objectiu proposat, l'organitza adequadament i presenta les conclusions correctament. D'altra banda, permet comprovar si assumeix amb responsabilitat les seves tasques, particularment les que li corresponen com a membre d'un grup.

TERCER CURS

Continguts

Bloc 1. Continguts comuns.

Obtenció i processament d'informació, explícita i implícita, a partir de la percepció dels paisatges geogràfics de l'entorn o d'imatges, de fonts orals i de documents visuals, cartogràfics i estadístics, inclosos els proporcionats per les tecnologies de la informació i la comunicació, i d'indicadors socioeconòmics. Comunicació oral o escrita de la informació obtinguda, utilitzant una expressió correcta i un vocabulari adequat.

Realització de debats, anàlisi de casos o resolució de problemes sobre alguna qüestió d'actualitat, utilitzant, entre altres, les fonts d'informació que proporcionen els mitjans de comunicació, valorant críticament informacions diferents sobre un mateix fet, fonamentant les opinions, argumentant les propostes, respectant les dels altres i utilitzant el vocabulari geogràfic adequat.

Realització de treballs de síntesi o indagació, utilitzant informació de fonts diverses i presentació correcta dels treballs, combinant diferents formes d'expressió, incloses les possibilitats que proporcionen les tecnologies de la informació i la comunicació.

Identificació i rebuig de les situacions de desigualtat, injustícia i discriminació que afecten persones i col·lectius al món actual.

Bloc 2. Activitat econòmica i espai geogràfic.

L'activitat econòmica. Necessitats humanes i recursos econòmics. Conceptes, agents i institucions bàsiques que intervenen en l'economia de mercat i la seva relació amb les unitats familiars.

Processos econòmics presents en el món actual: globalització, renovació tecnològica, terciarització. Canvis en el món del treball.

Les activitats agràries i les transformacions al món rural. L'activitat pesquera i la utilització del mar. L'activitat industrial, processos d'innovació i espais industrials. Diversitat i importància dels serveis en l'economia actual. El paper de les xarxes de comunicació i transport. Observació, identificació i anàlisi de diferents paisatges geogràfics resultants de l'activitat econòmica.

Localització i caracterització de les principals zones i focus d'activitat econòmica, amb especial referència al territori espanyol i europeu. Desequilibris en el repartiment territorial de les activitats econòmiques i de la riquesa.

Presa de consciència del caràcter esgotable dels recursos, de la necessitat de racionalitzar-ne el consum i de l'impacte de l'activitat econòmica en l'espai. El concepte de sostenibilitat i desenvolupament sostenible.

Aplicació dels conceptes bàsics en l'anàlisi de les activitats econòmiques pròpies del territori en què es viu, inserint-les en el marc d'un món globalitzat.

Bloc 3. Organització política i espai geogràfic.

L'organització política de les societats. Diferents tipus de règims polítics i formes de govern. Identificació dels principis i les institucions dels règims democràtics.

L'organització política i administrativa d'Espanya. Les comunitats i les ciutats autònomes. Principals institucions. La diversitat geogràfica i els contrastos regionals.

L'espai geogràfic europeu. Organització política i administrativa de la Unió Europea. Funcionament de les institucions.

Localització i caracterització dels grans àmbits geopolítics, econòmics i culturals del món. Identificació de les principals organitzacions internacionals i les seves funcions.

Bloc 4. Transformacions i desequilibris en el món actual.

Interdependència i globalització. Valoració de les conseqüències de la globalització de l'economia.

Desenvolupament humà desigual. Actitud crítica davant el desigual repartiment del desenvolupament i rebuig de les desigualtats entre les persones i els pobles del món. Polítiques de cooperació.

Tendències i conseqüències dels desplaçaments de població en el món actual. Anàlisi de la situació a Espanya i a Europa.

Riscos i problemes mediambientals. Identificació de l'impacte dels processos productius i de les formes d'assentament de la població sobre el territori. Mesures correctores i polítiques de sostenibilitat.

Disposició favorable per contribuir, individualment i col·lectivament, a la racionalització en el consum i al desenvolupament humà de manera equitativa i sostenible.

Criteris d'avaluació

1. Identificar els principals agents i institucions econòmiques, així com les funcions que desenvolupen en el marc d'una economia cada vegada més interdependent, i aplicar aquest coneixement a l'anàlisi de la realitat econòmica de l'entorn pròxim.

Amb aquest criteri es pretén avaluar si es coneix el funcionament de l'economia a través del paper que compleixen els diferents agents i les institucions econòmiques i si disposen, per tant, de les claus imprescindibles per analitzar alguns dels fets i problemes econòmics del seu entorn pròxim, que els afecten directament a ells o les seves famílies (inflació, cost de la vida, mercat laboral, consum, etc.) o que caracteritzen l'actual globalització de l'economia (espai financer i econòmic únic, extensió del sistema capitalista, etc.).

2. Caracteritzar els principals sistemes d'explotació agrària que hi ha en el món, localitzant-ne alguns exemples representatius, i utilitzar aquesta caracterització per analitzar alguns problemes de l'agricultura espanyola.

Aquest criteri intenta avaluar si els alumnes saben reconèixer els trets dels principals sistemes agraris i les noves tècniques industrials aplicades a l'agricultura. Tracta, així mateix, de comprovar si utilitzen aquests conceptes en analitzar situacions concretes que il·lustrin els problemes més destacats de l'agricultura actual i en particular de l'agricultura espanyola en el marc del mercat europeu.

3. Descriure i analitzar les transformacions que s'estan produint en les activitats i els espais industrials –en el camp de les tecnologies, l'organització empresarial o la localització– situant en l'espai i caracteritzant els principals centres de producció en el món i a Espanya, analitzant les relacions d'intercanvi que s'estableixen entre països i zones.

Es tracta d'avaluar que es coneixen els principals tipus d'indústries, s'identifiquen les actuals formes de producció i els nous paisatges industrials i es localitzen les zones productores d'energia i béns industrials més destacats, reconeixent els corrents d'intercanvi que genera la producció i el consum, així com les relacions entre la globalització econòmica i la deslocalització industrial.

4. Identificar el desenvolupament i la transformació recent de les activitats terciàries per entendre els canvis que s'estan produint, tant en les relacions econòmiques com socials.

Amb aquest criteri es tracta d'avaluar que es coneix el progressiu desenvolupament i predomini de les activitats de serveis en l'economia actual, així com el paper que hi tenen els transports i les comunicacions, utilitzant aquest coneixement per explicar l'augment de la població urbana i el creixement de les ciutats.

5. Identificar i localitzar al mapa d'Espanya les comunitats i ciutats autònomes, les seves capitals, els estats d'Europa i els principals països i àrees geoeconòmiques i culturals del món, reconeixent els trets bàsics de l'organització politicoadministrativa de l'Estat espanyol i la seva pertinença a la Unió Europea.

Aquest criteri pretén avaluar la localització, en els seus respectius mapes polítics, de les comunitats i ciutats autònomes espanyoles, els estats europeus i els grans països i àrees geoeconòmiques del món, identificant els trets i les institucions que regeixen l'ordenament territorial d'Espanya, així com la seva participació en les institucions de la Unió Europea.

6. Descriure els trets geogràfics comuns i diversos que caracteritzen l'espai geogràfic espanyol i explicar el paper que hi juguen els principals centres d'activitat econòmica i els grans eixos de comunicació com a organitzadors de l'espai i com la seva localització es relaciona amb els contrastos regionals.

Amb aquest criteri es pretén avaluar que es reconeixen els trets físics i humans bàsics del territori espanyol i es té una representació clara dels centres econòmics i la xarxa principal de comunicacions i si sap explicar que en aquesta organització hi ha regions i àrees territorials diferenciades.

7. Analitzar indicadors socioeconòmics de diferents països i utilitzar aquest coneixement per reconèixer desequilibris territorials en la distribució dels recursos, explicant algunes de les seves conseqüències i mostrant sensibilitat davant les desigualtats.

Amb aquest criteri s'intenta avaluar que se sap extreure i comprendre la informació proporcionada per dades numèriques, exposant les seves conclusions, i s'utilitza aquesta informació per identificar situacions diferenciades en el grau de desenvolupament dels països. A més, es tracta d'avaluar si es dedueixen algunes conseqüències d'aquestes diferències, en particular les relacions de dependència que generen, mostrant en les seves opinions rebuig cap a les desigualtats.

8. Analitzar la situació espanyola com a exemple representatiu de les tendències migratòries a l'actualitat, identificant-ne les causes i relacionant-ho amb el procés de globalització i d'integració econòmica que s'està produint, identificant les conseqüències tant per al país receptor com per als països emissors i manifestant actituds de solidaritat en la valoració d'aquest fenomen.

Amb aquest criteri es pretén avaluar que se saben utilitzar els coneixements sobre les tendències del creixement demogràfic i de desenvolupament econòmic per explicar les tendències migratòries predominants en el món actual, en particular el caràcter de la immigració com un fenomen estructural de les societats europees i espanyola, analitzant un exemple representatiu pròxim a l'experiència de l'alumnat, i emetent un judici raonat sobre les múltiples conseqüències que comporten.

9. Descriure algun cas que demostrï les conseqüències mediambientals de les activitats econòmiques i els comportaments individuals, discriminant les formes de desenvolupament sostenible de les que són nocives per al medi ambient i aportant algun exemple dels acords i les polítiques internacionals per frenar el seu deteriorament.

Amb aquest criteri es tracta de comprovar que s'ha pres consciència dels problemes que l'ocupació i l'exploració de l'espai poden generar en el medi ambient i es

coneixen plantejaments i polítiques de defensa del medi ambient, suggerint actuacions i polítiques concretes que milloren la qualitat ambiental i col·laboren en la recerca d'un desenvolupament sostenible.

10. Utilitzar fonts diverses (gràfics, croquis, mapes temàtics, bases de dades, imatges, fonts escrites) per obtenir, relacionar i processar informació sobre fets econòmics i socials, i comunicar les conclusions de forma organitzada i intel·ligible, utilitzant les possibilitats que ofereixen les tecnologies de la informació i la comunicació.

Aquest criteri avalua el maneig correcte dels instruments gràfics i cartogràfics, així com la lectura i interpretació de gràfics i mapes temàtics, d'una dificultat similar o inferior a l'habitual en els mitjans de comunicació. Es tracta igualment de comprovar si s'utilitza en la presentació de les conclusions les possibilitats que proporciona un processador de textos o una presentació, per exemple.

11. Utilitzar amb rigor la informació obtinguda de fonts diverses i exposar opinions raonades en participar en debats sobre qüestions d'actualitat pròximes a la vida de l'alumne, manifestant actituds de solidaritat.

Aquest criteri permet comprovar la sensibilitat davant problemes del món actual, com ara l'existència de col·lectius desfavorits, situacions de discriminació, deteriorament ambiental, mercat de treball, pautes del consum, etc., que s'aborden amb rigor i amb actitud solidària. D'altra banda, permet avaluar l'ús adequat del llenguatge oral i de l'argumentació, així com l'acceptació de les normes que regeixen el diàleg i la intervenció en grup.

QUART CURS

Continguts

Bloc 1. Continguts comuns.

Localització en el temps i en l'espai dels esdeveniments i processos històrics més rellevants. Identificació dels factors que intervenen en els processos de canvi històric, diferenciació de causes i conseqüències. Valoració del paper dels homes i les dones, individualment i col·lectivament, com a subjectes de la història.

Identificació dels components econòmics, socials, polítics i culturals que intervenen en els processos històrics i comprensió de les interrelacions que es donen entre aquests.

Recerca, selecció i obtenció d'informació de fonts documentals, obtinguda segons criteris d'objectivitat i pertinença, diferenciant els fets de les opinions i les fonts primàries de les secundàries. Contrast d'informacions contradictòries o complementàries a propòsit d'un mateix fet o situació. Anàlisi i treball amb textos històrics d'especial rellevància.

Exercitació de l'empatia històrica i establiment de relacions entre el passat i el present. Anàlisi de fets o situacions rellevants de l'actualitat amb indagació dels seus antecedents històrics i de les circumstàncies que els condicionen.

Reconeixement dels drets individuals i col·lectius. Assumpció d'una visió crítica i rebuig de qualsevol forma d'injustícia, discriminació, domini o genocidi. Valoració del diàleg i la recerca de la pau en la resolució dels conflictes.

Reconeixement dels elements bàsics que configuren els principals estils o artistes rellevants de l'època contemporània, contextualitzant-los a la seva època. Aplicació d'aquest coneixement a l'anàlisi d'algunes obres significatives.

Bloc 2. Bases històriques de la societat actual.

Trets polítics, econòmics i socials de l'antic règim i factors de canvi i continuïtat en les seves fases finals. L'Estat absolut. Il·lustració. Reformisme borbònic a Espanya.

Transformacions polítiques i socioeconòmiques al segle XIX. Revolucions polítiques i canvis socials. Liberalisme i nacionalisme. Valoració dels canvis econòmics i socials que implica la Revolució industrial. Formes de vida a la ciutat industrial. Proletariat i moviment obrer.

Imperialisme i expansió colonial a finals del segle XIX.

Crisi de l'Antic Règim. Els peculiars processos d'industrialització i de construcció de l'Estat liberal i els conflictes i canvis socials a l'Espanya del segle XIX. Anàlisi de l'evolució espanyola en el context internacional.

L'ordre polític i social a la primera meitat del XX: canvis i conflictes. Primera guerra mundial i nou mapa d'Europa. Revolució russa. Gran depressió. Feixismes. Segona guerra mundial. L'Holocaust jueu: singularitat i exemplaritat.

Transformacions a l'Espanya del segle XX: crisis de l'Estat liberal; la II República; Guerra civil i el Franquisme.

Art i cultura en l'època contemporània: ruptures i noves formes i funcions de l'art. Anàlisi d'obres d'alguns artistes representatius.

Bloc 3. El món actual.

L'ordre polític i econòmic mundial a la segona meitat del segle XX: blocs de poder, models socioeconòmics i relacions entre països. El paper dels organismes internacionals.

El procés de descolonització i les seves conseqüències en la configuració del món actual.

El procés de construcció de la Unió Europea fins a l'actualitat. Espanya en el procés d'integració europea i en el context mundial.

Transició política i configuració de l'Estat democràtic a Espanya. La constitució de 1978.

Canvis en les societats actuals. Ideologies i conflictes. Els nous moviments socials i culturals. Els mitjans de comunicació i la seva influència. La cultura de masses.

Globalització i nous centres de poder.

Focus de tensió i perspectives en el món actual. Valoració del diàleg i la cooperació com a forma pacífica de resoldre els conflictes.

Críteris d'avaluació

1. Situar en el temps i en l'espai els períodes i els fets transcendents i els processos històrics rellevants que s'estudien en aquest curs, identificant el temps històric en la caracterització del món, Europa i Espanya en aquesta època, aplicant les convencions i els conceptes habituals a l'estudi de la Història.

Es tracta d'avaluar que es coneixen les principals etapes i períodes cronològics i s'és capaç de comprendre les nocions de simultaneïtat i canvi i els moments i processos que caracteritzen el trànsit d'unes etapes a unes altres, aplicant aquestes nocions a l'evolució històrica des del segle XVIII fins al món actual.

2. Identificar les causes i conseqüències de fets i processos històrics significatius establint connexions entre aquestes, reconeixent la causalitat múltiple que comporten els fets socials.

Amb aquest criteri es tracta de comprovar que s'és capaç d'explicar els factors que influeixen en un fet o procés històric significatiu, reconeixent la naturalesa, jerarquització i interrelació de les causes així com les seves conseqüències a curt i llarg termini.

3. Enumerar les transformacions que es produeixen a Europa al segle XVIII, prenent com a referència les característiques socials, econòmiques i polítiques de l'Antic Règim, i explicar els trets propis del reformisme borbònic a Espanya.

Amb aquest criteri es tracta de comprovar, partint del coneixement dels trets generals de la societat a l'Antic Règim, que es reconeixen els canvis que es produeixen al

segle XVIII i que van desembocar en les transformacions del segle XIX. Igualment es tracta que identifiquin i descriuïn el caràcter centralitzador i reformista propi del despotisme il·lustrat a Espanya.

4. Identificar els trets fonamentals dels processos d'industrialització i modernització econòmica que comporta la Revolució industrial identificant les causes, valorant els canvis que suposa i considerant les conseqüències que té, reconeixent les peculiaritats d'aquest procés a Espanya.

Aquest criteri pretén avaluar que es coneixen els canvis que la revolució industrial va introduir en la producció i en l'economia en general, els diferents ritmes d'implantació en el territori europeu i les seves conseqüències, així com les transformacions socials que en deriven, establint connexions entre processos de naturalesa econòmica i social. Igualment es tracta de comprovar si s'identifiquen la peculiaritat d'aquest procés a Espanya i les raons d'aquesta.

5. Identificar els trets fonamentals del procés de canvi produït per les revolucions liberals i nacionalistes a Europa, valorant les transformacions polítiques i socials que van suposar, identificant en aquest context les peculiaritats d'aquest procés a Espanya.

Aquest criteri pretén avaluar que es coneixen els factors que van originar les revolucions liberals burgeses i nacionalistes, les seves bases polítiques, la localització en el temps i en l'espai i que es comprenen les conseqüències polítiques i socials que van suposar. Han de saber explicar també els trets propis d'aquests processos a Espanya.

6. Explicar les raons del poder polític i econòmic dels països europeus a la segona meitat del segle XIX, identificant els conflictes i problemes que caracteritzen aquests anys, tant a nivell internacional com a l'interior dels estats, especialment els relacionats amb l'expansió colonial i amb les tensions socials i polítiques.

Es tracta d'avaluar que es coneixen els esdeveniments més rellevants que expliquen el protagonisme d'Europa durant l'època de l'Imperialisme, però també les conseqüències d'aquesta expansió colonial en l'àmbit de les relacions internacionals i en els mateixos països.

7. Identificar i caracteritzar les diferents etapes de l'evolució política i econòmica d'Espanya durant el segle XX i els avenços i retrocessos fins aconseguir la modernització econòmica, la consolidació del sistema democràtic i la pertinença a la Unió Europea.

Aquest criteri intenta avaluar si es reconeix la crisi de la monarquia parlamentària, les polítiques reformistes empreses durant la Segona República, el Franquisme, el desenvolupament econòmic i la transició política fins a la Constitució de 1978 i la consolidació de l'Estat democràtic, en el marc de la pertinença d'Espanya a la Unió Europea.

8. Caracteritzar i situar en el temps i en l'espai les grans transformacions i els conflictes mundials que han tingut lloc al segle XX i aplicar aquest coneixement a la comprensió d'alguns dels problemes internacionals de l'actualitat.

Mitjançant aquest criteri es pretén valorar que s'identifiquen els principals esdeveniments en el panorama internacional del segle XX, com són les revolucions socialistes, les guerres mundials o la independència de les colònies, per exemple, a fi de comprendre millor la realitat present. Serà interessant comprovar la capacitat d'aplicar els seus coneixements històrics a l'anàlisi, comprensió i interpretació d'algun problema internacional destacat de l'actualitat.

9. Explicar les transformacions que han tingut lloc en el món a la segona meitat del segle XX, tant en el context internacional com a l'interior de les societats, analitzant-ne els orígens i comprenent les tensions que hi ha al món actual.

Aquest criteri permet comprovar si s'identifiquen, en l'àmbit internacional i en l'àmbit social i polític, les transformacions que han conduït d'un món configurat en blocs a un món globalitzat comprnent els factors que han influït en aquests canvis i les conseqüències que han tingut. També s'ha de mirar de comprovar que l'alumne és capaç d'analitzar algunes situacions actuals, d'un àmbit pròxim o llunyà, tenint en compte les transformacions esmentades.

10. Dur a terme treballs individuals i en grup sobre algun focus de tensió política o social en el món actual, indagant els seus antecedents històrics, analitzant les causes i plantejant possibles desenllaços, utilitzant fonts d'informació, pertinents, incloses algunes que ofereixin interpretacions diferents o complementàries d'un mateix fet.

Amb aquest criteri es tracta d'avaluar la capacitat de l'alumne per abordar, assessorat pel professor, l'estudi d'una situació del món en què viu, buscant els antecedents i les causes que l'originen i aplicant els seus coneixements per plantejar amb lògica les possibles conseqüències. També es tracta de comprovar la iniciativa per planificar el treball, accedir amb una certa autonomia a diverses fonts d'informació, analitzar i organitzar-la i presentar les conclusions de manera clara utilitzant per fer-ho, si s'escau, les possibilitats que ofereixen les tecnologies de la informació i la comunicació.

11. Reconèixer alguns elements culturals i artístics del món contemporani, interpretant-ne el significat i la funció, valorant-ne els components estètics i comprnent el paper que els nous mitjans de comunicació tenen en la seva configuració.

Es tracta de comprovar, analitzant alguna obra concreta per exemple, que es coneixen formes artístiques rellevants a l'actualitat, es reconeix el seu llenguatge i els valors estètics, contextualitzats en el temps en què sorgeixen i es relacionen amb el desenvolupament de noves formes culturals i nous mitjans de comunicació.

Orientacions metodològiques i per a l'avaluació

El mètode d'ensenyament que s'utilitzi a l'aula influeix en els processos mitjançant els quals l'alumnat s'apropia dels continguts de la matèria i els integra en els seus esquemes de coneixement, alhora que ho fa en el tipus d'exercicis i activitats d'aprenentatge que es planifiquin, en la gestió de l'aula o en les activitats d'avaluació que es proposin.

La concepció que tingui el docent sobre les disciplines que integren la matèria, sobre l'aprenentatge, o sobre altres aspectes com ara la complexitat de les tasques o el nombre d'estudiants als quals s'adreça la intervenció educativa, incideixen sens dubte en les decisions metodològiques. No obstant això, la concepció del currículum de Ciències socials, geografia i història, el seu paper en la formació de l'alumnat d'aquestes edats i la contribució a l'adquisició de les competències bàsiques en aquesta etapa, permet fer, més enllà d'opcions personals, algunes consideracions que col·laborin a afavorir que s'assoleixi el que es pretén.

Orientacions metodològiques

Les estratègies d'ensenyament han de contribuir a proporcionar a l'alumnat no només coneixements sobre geografia i història sinó a saber com utilitzar-los per explicar fenòmens, resoldre problemes o plantejar noves qüestions. Es busca amb això dotar-los d'estratègies que els serveixin per afrontar i resoldre situacions diverses de manera progressivament autònoma, alhora que es contribueix a presentar el contingut de la matèria com una construcció no acabada, subjecta a enfocaments diferents i oberta a l'aparició de temes o interpretacions noves.

Aquesta pretensió es pot facilitar si habitualment es lliguen el passat i el present, es comparen fenòmens, fets o situacions contextualitzats a la societat que els ha generat o en el marc territorial en què es produeixen, si es ressalten les interrelacions, s'analitzen societats pròximes i allunyades en l'espai o en el temps, s'interpreten fonts o es posa l'accent en el descobriment de les raons que hi ha al darrere dels fenòmens, fets i processos.

La pluralitat de capacitats pròpies de pensament social i del pensament crític, associades als objectius de la matèria, fa convenient que per desenvolupar-les s'utilitzi un mètode de treball que, almenys, combini estratègies interactives i de participació amb altres de tipus expositiu.

Les explicacions del professor poden ser útils per presentar informacions, panorames generals i síntesis sobre un determinat aspecte o tema però un ús generalitzat fomenta el pensament rutinari i els comportaments passius. A més, adquireixen més significat per a l'alumne si aquest disposa de coneixements previs, si s'aconsegueix la seva atenció, reté el més important i posteriorment sistematitza la informació com a pas per a l'assimilació i la memorització. Però tot i així, el desenvolupament de les capacitats que impliquen fer servir informació, aplicar tècniques, afrontar i resoldre problemes reals, formular hipòtesis, valorar diferents punts de vista, produir idees o treballar en equip, per exemple, fa imprescindible que s'utilitzin altres mètodes l'ús dels quals s'hauria d'assegurar a tots els cursos.

Les activitats basades en l'anàlisi, interpretació o resolució de casos, situacions o problemes, la realització de treballs d'indagació sobre qüestions històriques o geogràfiques, convenientment delimitats i paütats en funció del curs, utilitzant textos, imatges, mapes, croquis o dades estadístiques, o els treballs de camp utilitzats com a estratègia didàctica contribueixen més fàcilment a desenvolupar aquestes capacitats plurals perquè requereixen exercir estratègies de processament d'informació, obliguen a analitzar i interpretar, exigeixen una organització del treball i la presentació dels resultats mitjançant diferents tipus de textos o expressats en croquis, mapes o gràfiques. Tot això afavoreix l'aplicabilitat i significativitat dels continguts i facilita el desenvolupament de les capacitats.

L'aprenentatge de coneixements temporals és imprescindible en aquesta matèria. El temps és un component sense el qual no hi ha la història; els fenòmens i els canvis que estudia s'han produït en una situació i a un ritme determinat i han tingut una determinada durada. Partint del que s'ha fet en educació primària, en aquesta etapa s'hauria d'assegurar l'aprenentatge de categories i conceptes temporals aplicables i aplicats a diferents situacions.

L'ensenyament de la cronologia és un suport previ per a la construcció del temps històric. El maneig del sistema de mesurament històric habitual i de la periodització bàsica comuna en el nostre àmbit cultural, mitjançant l'ordenació de dates i fets, realització i comparació de cronologies, línies o frisos de temps, etc. proporcionen la carcassa necessària que serveix a l'alumnat de marc de referència per situar-se en l'evolució històrica i aprendre història. Tanmateix, el coneixement de dates, la successió de fets o fins i tot la durada, entesa com a temps transcorregut, no és per si mateix un indicador vàlid de la comprensió del temps històric. Aquesta exigeix que es completi amb les seves categories específiques, les que es refereixen a la successió, la durada qualitativa (curta, mitjana i llarga), la simultaneïtat, els ritmes, el canvi o la permanència, diacronia i sincronia, amb la finalitat que s'adquireixi un sentit de la continuïtat i del canvi social, associat, d'altra banda, al concepte de causalitat.

Ser conscient de les dificultats de l'alumnat per ubicar-se i comprendre el temps històric, en part per la manera

com els adolescents construeixen la temporalitat, demana un entrenament sistemàtic amb activitats intencionadament planificades. Pensar el temps és una operació complexa i les capacitats intel·lectuals necessàries per fer-ho es desenvolupen molt lentament; per això és necessari treballar-ho reiteradament i aplicar-ho a diferents continguts i situacions.

Un dels eixos essencials de la matèria també és la dimensió espacial. El seu aprenentatge implica ensenyar a fer servir procediments relacionats amb l'orientació, la interpretació i la representació de l'espai en què tenen lloc els fenòmens socials.

Com tots els procediments, el seu ensenyament requereix un tractament recurrent. El maneig de mapes demana dedicar temps a treballar procediments d'interpretació que són molt específics, atès el caràcter simbòlic i concís que té la informació que inclouen. No s'ha de donar per sabut. L'alumne tendeix a llegir els mapes de manera molt superficial i l'acció didàctica ha d'ajudar a anar donant significat als components espacials i a les seves relacions. Pot resultar adequat insistir en els diferents nivells de lectura d'un mapa: la informació explícita (noms, per exemple), la informació implícita (escales, símbols, coordenades, corbes de nivell, etc.) per passar després a desentranyar les relacions entre els components espacials a partir de l'anàlisi global de l'estructura del mapa. És necessari ensenyar a establir inferències com ara la relació entre els aspectes físics i humans, entre altitud i clima, entre densitat de població i vies de comunicació, etc., de manera que s'hi vagi donant significat i arribin a donar sentit a l'espai representat pel mapa. En aquesta progressió en l'aprenentatge, en els cursos inferiors de l'etapa es podria insistir en l'obtenció d'informació i en els següents en la seva interpretació.

Però no només és aquest aspecte el que s'ha de tenir en compte en relació amb l'espai. El currículum inclou referències al territori en què es viu, a Espanya, la Unió Europea i el món, és a dir, a l'espai considerat en diferents escales, el que comporta una anàlisi geogràfica també a diferents escales.

El local i el global són dos aspectes inseparables de la realitat actual i, d'altra banda, el pròxim i el llunyà formen una sola realitat en la ment dels estudiants. Per això, l'espai geogràfic sobre el qual en cada cas es treballi no s'ha d'entendre ni com a unitats territorials aïllades ni com a unitats d'anàlisi geogràfica independents. Si es fa de forma aïllada, encara que es pugui arribar fins i tot a descriure els esmentats espais, es dificultaria la seva explicació. La interrelació entre països, territoris i cultures, les característiques de l'organització de la producció mundial o de les comunicacions, per exemple, els canvis que s'han produït en les societats tenen el seu reflex en una nova organització espacial que s'ha de tenir en compte. Per establir un discurs explicatiu és necessari referir-se a diferents escales i a les relacions que s'estableixen entre elles.

Aquests plantejaments metodològics afavoreixen el desenvolupament de la competència en el coneixement i la interacció amb el món físic i la competència social i ciutadana. Però a més, si es pretén propiciar la mateixa construcció del coneixement, és oportú considerar que aquest té el seu punt de partida, en gran mesura, en habilitats que són fonamentals en l'aprenentatge de les ciències socials, vinculades estretament a la competència en el tractament de la informació.

Els afers socials es caracteritzen perquè moltes de les seves dades i coneixements s'obtenen a partir de fonts diverses, amb formats plurals i llenguatges diferents. Buscar i seleccionar informació, comprendre-la, organitzar-la, relacionar-la, comparar-la, integrar-la o jutjar-la obliga a ensenyar i exercir aquestes destreses per poder fer-la servir i això s'ha de fer progressivament. En un altre ordre de coses, les ciències socials, la geografia i la histò-

ria són riques en informació i el seu aprenentatge comporta memorització de fets i conceptes. No obstant això, el desenvolupament d'aquesta capacitat intel·lectual fa necessària una rigorosa selecció del que s'ha de recordar; alhora exigeix al professorat ensenyar l'alumne a memoritzar comprensivament, a discriminar dades informatives essencials que han de ser recordades de les que només tenen un interès conjuntural i no ho exigeixen. També és necessari afavorir l'ús de tècniques de recuperació de la informació com ara associacions, resums, analogies, esquemes, etc. que contribueixen a fer que es vagi més enllà de l'hàbit de repetir, tècnica insuficient a mesura que augmenta la complexitat del que es va aprenent.

D'altra banda, l'ús al llarg de l'etapa d'un treball orientat a fer que sigui l'alumne qui busqui possibles solucions, exposi i argumenti les seves opinions sobre fets o idees, formuli explicacions, prengui decisions, planifiqui, etc. facilita el desenvolupament progressiu de la seva autonomia i fomenta la seva capacitat d'iniciativa. De la mateixa manera, si determinades activitats d'aprenentatge es fan en grup s'afavoreix no només un aprenentatge cooperatiu sinó l'adquisició d'habilitats interpersonals i socials aplicables a altres àmbits de la seva vida.

En planificar l'activitat a l'aula és necessari tenir en compte les característiques de cada grup i de cada alumne per adoptar mesures que d'una banda atenguin les diferències més freqüents en l'aprenentatge d'aquesta matèria, com la varietat en la formalització del pensament abstracte, la capacitat per generalitzar, la percepció espacial i la seva representació o el diferent domini d'un llenguatge adequat que permeti expressar-se i d'altra banda permetin ajustar la intervenció educativa als estils i els ritmes d'aprenentatge de l'alumne.

La varietat en les activitats d'aprenentatge, una planificació d'aquestes que incorpori sobre un mateix aspecte diferents nivells de tractament –aprofundiment o reforç– o que deixi un cert marge d'elecció a l'alumne, la utilització de recursos expressius diferents a la presentació d'informació o la combinació de treball en gran i petit grup i de treball individual proporcionen alguns instruments i referències per intervenir educativament des de la diversitat.

Orientacions per a l'avaluació

El procés d'avaluació és inseparable dels processos d'ensenyament i aprenentatge de qualsevol matèria i en el marc de qualsevol metodologia didàctica. Aquest procés implica tant el professorat com l'alumnat. Permet al primer identificar si s'han aconseguit els aprenentatges esperats i amb això la idoneïtat o no del currículum i de la seva intervenció educativa i a l'alumnat comprovar els èxits i els obstacles en el seu aprenentatge i la construcció d'estratègies de superació.

En el procés d'avaluació és important comprovar l'estat inicial dels coneixements dels alumnes i les alumnes, el procés d'aprenentatge seguit i els resultats. Aquesta última funció, associada habitualment a una funció qualificadora, se situa al final del procés o en un determinat moment d'aquest. Però l'avaluació considerada com un instrument de l'aprenentatge ha de posar l'accent, d'aquí la seva importància, en el seguiment de l'evolució de l'aprenentatge de l'alumne perquè permet prendre mesures immediates per intervenir-hi ajustant l'ajuda educativa per a la seva millora. En aquest sentit, és important per a la implicació del mateix alumne que aquest la percebi com una ajuda real en el seu aprenentatge i és convenient aconseguir transmetre l'interès del professor pel seu progrés.

L'avaluació s'ha d'estendre a tots els aspectes de la matèria –conceptes, procediments i actituds– i de manera particular a aquells que contribueixen en major mesura al desenvolupament i l'adquisició de les competències bàsiques de l'etapa. S'ha de fer un esforç per no centrar l'aten-

ció en la importància de continguts per si mateixos evitant avaluar únicament la seva restitució o fins i tot la mera aplicació de procediments, sinó que és fonamental que es realitzi una vertadera mobilització de capacitats i sabers. El més important no és assegurar que els estudiants reproduïxin informació sobre etapes, personatges o fets més significatius d'un determinat procés històric o una determinada realitat geogràfica o social, el que es busca és garantir que sàpiguen què fer amb aquesta informació per comprendre el món social passat o present. Per això sembla convenient que els instruments d'avaluació que s'utilitzin posin l'estudiant habitualment davant de situacions que permetin observar la qualitat de les accions que aquest realitza per resoldre-les. Una activitat d'avaluació que inclogui l'ús i l'anàlisi de conceptes en funció de la tasca d'elaborar un text interpretatiu, a partir d'informació donada i algunes preguntes formulades, podria ser un exemple en aquest sentit.

En qualsevol dels casos, qualsevol avaluació ha de tenir característiques coherents amb el model d'aprenentatge i la metodologia seleccionada i, per tant, les activitats d'avaluació, dissenyades com a tals, han de ser similars a les activitats d'aprenentatge utilitzades.

Per a la verificació del grau i el tipus d'adquisició dels aprenentatges previstos, un element fonamental en l'avaluació el constitueixen els criteris d'avaluació. Són el referent més directe per avaluar els aprenentatges de l'alumnat perquè presenten integrades diferents capacitats referides a continguts concrets. Els criteris són a més l'element que uneix objectius i continguts i on s'observa amb més claredat la contribució de la matèria a l'assoliment de les competències bàsiques, ja que es refereixen a conductes observables que permeten comprovar si s'han adquirit els aprenentatges que es consideren imprescindibles, i en quin grau. El seu enunciat no s'ha de transformar mecànicament en una única activitat d'avaluació perquè ofereixen possibilitats diverses de tasques específiques.

S'ha de considerar que amb un únic tipus d'instrument és difícil poder mesurar adequadament aprenentatges molt diferents o complexos. Per comprovar la memorització d'informació o la identificació de conceptes es poden utilitzar proves objectives o ampliar-les incloent-hi la justificació de la resposta; l'exposició d'un tema permet valorar els coneixements que es té sobre aquest, la capacitat d'organització i l'expressió; les proves amb material en què a partir d'una informació, dades o imatges es plantegen preguntes obertes afavoreixen l'aplicació de sabers, etc.

D'altra banda, el seguiment del treball, la participació en les activitats habituals de l'aula i totes les activitats que realitzin els alumnes i les alumnes s'han de tenir en compte perquè proporcionen informació valuosa sobre el seguiment del procés d'aprenentatge, a més que en fer-ho es contribueix a fer que l'alumnat valori la importància que té la continuïtat en l'aprenentatge.

En aquest sentit la mateixa activitat de l'alumne a l'aula és adequada no només per comprovar el seu treball escolar, l'interès, la curiositat o la participació en les tasques col·lectives, sinó que l'observació adquireix especial significat quan s'ha de valorar el desenvolupament d'actituds relatives a la sensibilització cap als problemes de la societat, la tolerància, etc. En la realització de debats, per exemple, es facilita la comprovació de la utilització de l'argumentació en les intervencions, el respecte a les opinions dels altres o la mateixa expressió oral.

Les activitats diàries recollides en els quaderns de classe, els dossiers o un altre tipus de treballs de més envergadura proporcionen també informació sobre la manera de fer, l'organització i fins i tot la presentació del que es fa.

Educació física

El cos i el moviment són els eixos bàsics en què s'ha de centrar l'acció educativa de l'educació física. D'una banda, constitueixen l'especificitat de l'àrea que anirà dirigida cap a la millora de les qualitats físiques i motrius. D'altra banda, l'educació a través del cos i el moviment serà essencial per adquirir competències de caràcter afectiu i relacional, necessàries per a la vida en societat.

El desenvolupament harmònic i integral de l'ésser humà comporta ineludiblement la inclusió en la formació dels joves dels ensenyaments que han de potenciar el desenvolupament de les seves capacitats i habilitats motrius, aprofundint en el coneixement d'aquesta conducta com a organització significant del comportament humà, i assumint actituds, valors i normes amb referència al cos i al moviment.

En una societat que progressa cap a l'economia màxima de l'esforç intel·lectual i físic, es fa imprescindible la pràctica i sobretot l'aprenentatge i la valoració de l'activitat física com a mitjà d'equilibri psicofísic i també com a alternativa d'ocupació del temps lliure. El sedentarisme, conseqüència d'aquest estalvi de l'esforç, és una de les causes principals del creixent increment dels índexs de sobrepès en la població infantil i juvenil. La matèria d'Educació física actua en aquest sentit com a factor de prevenció de primer ordre.

En l'educació secundària obligatòria la matèria d'Educació física ha de contribuir a l'assoliment dels objectius generals de l'etapa i a l'adquisició de les competències bàsiques. No n'hi ha prou amb desenvolupar les capacitats instrumentals i habitar-se a la pràctica continuada d'activitat física, sinó que a més és necessari vincular aquesta pràctica al coneixement dels efectes que aquesta té sobre el desenvolupament personal i social.

L'educació física que es proposa té un caràcter integrador en el sentit que reconeix la seva multiplicitat de funcions, com són la funció de coneixement, en la mesura que el moviment és un dels instruments cognitius fonamentals de la persona tant per conèixer-se a si mateixa com per explorar i estructurar el seu entorn immediat; la funció anatomicofuncional, millorant i incrementant, mitjançant el moviment, la pròpia capacitat motriu en diferents situacions i per a diferents fins i activitats; l'estètica i expressiva, a través de manifestacions artístiques; la comunicativa i de relació, en tant que la persona utilitza el seu cos i el seu moviment per relacionar-se amb altres persones compensant així les restriccions del medi i el sedentarisme habitual de la societat actual; la higiènica, relativa a la conservació i millora de la salut i l'estat físic, l'agonística, en tant que la persona pot demostrar la seva destresa, competir i superar dificultats a través del moviment corporal, la catàrtica i hedonista, en la mesura que les persones, a través de l'exercici físic, s'alliberen de tensions, restableixen el seu equilibri psíquic, etc.

L'Educació física ha de contribuir, per tant, a la consolidació d'hàbits saludables per a la millora de la qualitat de vida, sobretot d'aquells que fan referència a l'activitat física i que acompanyen el ciutadà al llarg de la vida.

Els continguts s'organitzen al voltant de quatre grans blocs: Condició física i salut, Jocs i esports, Expressió corporal i Activitats en el medi natural. Aquesta divisió facilita l'organització de l'ampli ventall de mitjans de què disposa la matèria per aconseguir els objectius que pretén i ha de ser entesa com a blocs relacionats entre si, que no es poden treballar aïlladament. A cadascun dels blocs hi són presents, de forma integrada, els continguts de conceptes, procediments i actituds; s'entén així que els tres tipus de continguts són importants i han de formar part del desenvolupament de la programació d'aquesta matèria. A més, en tots els blocs hi ha una progressió en l'aplicació dels diferents continguts al llarg de l'etapa.

El bloc de condició física i salut agrupa continguts referits a la salut física, hàbits d'exercici físic i de pràctica esportiva com a mitjà d'adaptació a la vida social i a l'ús constructiu del temps lliure que incideixen en la millora i el desenvolupament de les capacitats físiques de l'individu per a la millora de la seva qualitat de vida.

Els jocs i els esports en Educació física tenen un caràcter obert, flexibilitzant les seves regles per adaptar-les a les característiques del grup (edat, nivell, etc.), a les instal·lacions i al material disponible. A més, han de fomentar la màxima participació de tot l'alumnat, sense que ningú es pugui veure discriminat per raó de sexe, nivell d'habilitat, origen cultural o altres criteris i s'han de fer, així mateix, amb fins educatius, centrats en la millora de les capacitats que són objectiu de l'educació i acompanyats de pràctiques que fomentin la col·laboració.

Mitjançant les activitats d'expressió corporal, l'alumnat aprendrà a expressar i a comunicar, mitjançant el cos, emocions, sentiments i idees a través de diferents tècniques. L'orientació lúdica i emocional facilita la seva utilització com a font de gaudi i enriquiment personal.

Les activitats realitzades al medi natural són una oportunitat única perquè l'alumnat interaccioni directament amb un entorn que li és familiar i valori la seva conservació mitjançant activitats senzilles i segures.

Contribució de la matèria a l'adquisició de les competències bàsiques

La matèria d'Educació física contribueix de manera directa i clara en la consecució de dues competències bàsiques: la competència en el coneixement i la interacció amb el món físic i la competència social i ciutadana. El cos humà constitueix una peça clau en la interrelació de la persona amb l'entorn, i l'educació física està directament compromesa amb l'adquisició del màxim estat de benestar físic, mental i social possible en un entorn saludable.

Respecte a la competència en el coneixement i la interacció amb el món físic, a través de l'educació física l'alumnat coneix, practica i valora l'activitat física com a element indispensable per mantenir el cos en un estat saludable al llarg de la vida. Aquesta matèria proporciona coneixements i destreses sobre determinats hàbits saludables que acompanyaran l'alumnat més enllà de l'etapa obligatòria. A més, aporta al futur ciutadà criteris per al manteniment i la millora de la condició física, sobretot de les qualitats físiques associades a la salut: resistència cardiovascular, força-resistència i flexibilitat. Les activitats físiques realitzades a la natura, a fer un ús responsable del medi natural, realitzant tan sols aquelles que suposen un baix impacte ambiental i practicant-les en condicions de màxima seguretat.

L'Educació física planteja situacions especialment favorables a l'adquisició de la competència social i ciutadana. Les característiques pròpies d'aquesta matèria la fan propícia per a l'educació d'habilitats socials, quan la intervenció educativa fa incidència en aquest aspecte. Les activitats físiques són un mitjà eficaç per facilitar la integració i fomentar el respecte, alhora que contribueixen al desenvolupament de la cooperació, la igualtat i el treball en equip. La pràctica i l'organització de les activitats esportives col·lectives requereixen la integració en un projecte comú, l'acceptació de les diferències i limitacions dels participants, seguint normes democràtiques en l'organització del grup i assumint cada integrant els seus propis drets i deures. El compliment de les normes i els reglaments que regeixen les activitats esportives col·laboren en l'acceptació dels codis de conducta propis d'una societat.

Aquesta matèria contribueix de manera rellevant a l'adquisició de la competència cultural i artística en diferents aspectes. A l'apreciació i comprensió del fet cultural ho fa mitjançant el reconeixement i la valoració de les

manifestacions culturals de la motricitat humana, com ara els esports, els jocs tradicionals, les activitats expressives o la dansa i la seva consideració com a part del patrimoni cultural dels pobles. A l'expressió d'idees o sentiments de forma creativa hi contribueix mitjançant l'exploració i la utilització de les possibilitats i els recursos expressius del cos i el moviment. Així mateix, mostrar-se corporalment davant els altres proporciona experiències al voltant a les pròpies possibilitats expressives. A l'adquisició d'habilitats perceptives, aquesta matèria hi col·labora especialment des de les experiències sensorials i emocionals pròpies de les activitats de l'expressió corporal. D'altra banda, el coneixement de les manifestacions lúdiques, esportives i d'expressió corporal pròpies d'altres cultures ajuda a l'adquisició d'una actitud oberta cap a la diversitat cultural.

En un altre sentit, aquesta matèria està compromesa amb l'adquisició d'una actitud oberta i respectuosa davant el fenomen esportiu com a espectacle, mitjançant l'anàlisi i la reflexió crítica davant la violència en l'esport o altres situacions contràries a la dignitat humana que s'hi produeixen.

L'educació física ajuda de manera destacable a la consecució d'autonomia i iniciativa personal fonamentalment en dos sentits. D'una banda, donant protagonisme a l'alumnat en aspectes d'organització individual i col·lectiva de jornades i activitats físiques i esportives o de ritme, i en aspectes de planificació d'escalfaments i d'activitats per a la millora de la condició física. D'altra banda, l'educació física col·labora en la consolidació d'aquesta competència en la mesura que enfronta l'alumnat a situacions en què ha de manifestar habilitats personals d'auto-superació, perseverança i actitud positiva com en l'aprenentatge d'habilitats d'una certa dificultat tècnica o en la millora del nivell de condició física en relació amb la salut. Aquesta matèria també situa l'alumnat davant situacions en què ha de manifestar iniciativa davant actituds i habilitats socials com la responsabilitat individual, l'honestat en l'aplicació de les regles bàsiques de les diferents activitats físiques i esports i l'acceptació dels diferents nivells de condició física i d'execució motriu dins el grup.

L'educació física col·labora en la consecució de la competència per aprendre a aprendre en l'adquisició d'habilitats per al treball en equip en les diferents activitats esportives col·lectives i en les activitats expressives en grup. Així mateix, contribueix perquè en la resolució de situacions reduïdes de joc s'obtenen aprenentatges tècnics, estratègics i tàctics que són generalitzables per a diverses activitats esportives. De la mateixa manera, aquesta matèria ofereix recursos per a la planificació d'escalfaments i determinades activitats físiques a partir d'un procés d'experimentació. Tot això permet que l'alumnat sigui capaç de regular el seu propi aprenentatge i pràctica d'activitat física en el seu temps lliure, de manera organitzada i estructurada.

Tenint en compte que la utilització de les tecnologies de la informació i la comunicació no pot substituir l'activitat física en l'horari assignat a la matèria, es contribueix al tractament de la informació i la competència digital mitjançant la recerca, selecció i valoració de la informació que permeti una certa autonomia en la planificació i organització de l'activitat física. A més, la utilització de recursos gràfics i audiovisuals per al reconeixement de moviments i presa de consciència corporal contribueix a la interpretació de la informació, especialment de llenguatges no verbals.

D'altra banda, aquesta matèria col·labora en l'adquisició d'una actitud crítica i reflexiva en la valoració dels missatges referits al cos procedents dels mitjans d'informació i comunicació, que poden danyar la pròpia imatge corporal. Així mateix, la valoració de l'activitat física per al temps lliure contribueix al reconeixement dels inconvenients de l'excessiu oci sedentari derivat de l'ús de les tec-

nologies de la informació i comunicació per a l'entreteniment.

A l'adquisició de la competència en comunicació lingüística s'hi contribueix oferint una gran varietat de situacions en què la interacció entre iguals es produeix a través del llenguatge verbal i no verbal. És fonamental en la transmissió d'idees per a la resolució de problemes motors, la construcció de judicis amb relació amb els codis de conducta i en l'expressió de sentiments i emocions.

D'alguna manera l'educació física contribueix a l'adquisició de la competència matemàtica sobretot pel que fa a aspectes quantitius. Aquesta matèria facilita l'estimació en la mesura de magnituds, l'aplicació d'algoritmes que intervenen en el càlcul de percentatges i l'ús de fórmules senzilles per calcular l'índex de massa corporal o el llindar aeròbic, l'elaboració i interpretació de gràfics relacionats amb l'atenció de la salut i l'ús d'escales numèriques i gràfiques en les activitats d'orientació en el medi.

Objectius

L'ensenyament de l'Educació física en aquesta etapa té com a finalitat el desenvolupament de les capacitats següents:

1. Conèixer els trets que defineixen una activitat física saludable i els efectes beneficiosos que aquesta té per a la salut individual i col·lectiva.
2. Valorar la pràctica habitual i sistemàtica d'activitats físiques com a mitjà per millorar les condicions de salut i qualitat de vida.
3. Dur a terme tasques dirigides a l'increment de les possibilitats de rendiment motor, a la millora de la condició física per a la salut i al perfeccionament de les funcions d'ajust, domini i control corporal, adoptant una actitud d'autoexigència en la seva execució.
4. Conèixer i consolidar hàbits saludables, tècniques bàsiques de respiració i relaxació com a mitjà per reduir desequilibris i alleujar tensions produïdes en la vida quotidiana i en la pràctica fisicoesportiva.
5. Planificar activitats que permetin satisfer les necessitats en relació amb les capacitats físiques i habilitats específiques a partir de la valoració del nivell inicial.
6. Realitzar activitats fisicoesportives en el medi natural que tinguin baix impacte ambiental, contribuint a la seva conservació.
7. Conèixer i realitzar activitats esportives i recreatives individuals, col·lectives i d'adversari, aplicant els fonaments reglamentaris tècnics i tàctics en situacions de joc, amb progressiva autonomia en la seva execució.
8. Mostrar habilitats i actituds socials de respecte, treball en equip i esportivitat en la participació en activitats, jocs i esports, independentment de les diferències culturals, socials i d'habilitat.
9. Practicar i dissenyar activitats expressives amb base musical o sense, utilitzant el cos com a mitjà de comunicació i expressió creativa.
10. Adoptar una actitud crítica davant el tractament del cos, l'activitat física i l'esport en el context social.

PRIMER CURS

Continguts

Bloc 1. Condició física i salut.

L'escalfament i el seu significat en la pràctica de l'activitat física.

Execució de jocs i exercicis apropiats per a l'escalfament: desplaçaments, mobilitzacions articulars, estiraments i jocs motors.

Valoració de l'escalfament com a hàbit saludable a l'inici d'una activitat física.

Realització d'activitats de baixa intensitat en la finalització de l'activitat física.

Condició física. Qualitats físiques relacionades amb la salut: resistència aeròbica, força resistència i flexibilitat.

Condicionament físic a través del desenvolupament de les qualitats físiques relacionades amb la salut.

Realització d'exercicis individuals i col·lectius per a la millora de la pròpia condició física.

Anàlisi de posicions corporals susceptibles de risc postural i exercitació d'aquelles adequades en la pràctica d'activitats físiques i en la vida quotidiana.

Enfortiment de la musculatura de sosteniment mitjançant exercicis de mobilitat articular i de relaxació.

Atenció a la higiene corporal després de la pràctica d'activitat física.

Bloc 2. Jocs i esports.

L'esport individual i col·lectiu com a fenomen social i cultural.

Exercitació d'habilitats motrius vinculades a accions esportives: desplaçaments amb pilota o sense, manipulació de mòbils.

Pràctica d'activitats d'agilitat com a mitjà per desenvolupar les capacitats coordinatives.

Realització de gestos tècnics bàsics i identificació d'elements reglamentaris d'un esport individual.

Les fases del joc en els esports col·lectius: concepte i objectius.

Exercitació dels aspectes tècnics, tàctics i reglamentaris comuns dels esports col·lectius.

Control en el maneig de diferents mòbils en les activitats esportives col·lectives.

Interpretació dels rols que exigeixen les diferents situacions de joc.

Acceptació del propi nivell d'execució i disposició a la seva millora.

Valoració de les activitats esportives com una forma de millorar la salut.

Respecte i acceptació de les regles de les activitats, jocs i esports practicats.

Bloc 3. Expressió corporal.

El cos expressiu: postura, gest i moviment.

Aplicació de la consciència corporal a les activitats expressives.

Utilització de tècniques expressives bàsiques: mímica, ombres, màscares, etc.

Utilització de la respiració i la relaxació com a mitjans per a la millora de l'expressió corporal.

Experimentació d'activitats expressives orientades a afavorir una dinàmica positiva del grup.

Combinació de diferents ritmes i maneig de diversos objectes en la realització d'activitats expressives.

Disposició favorable a la desinhibició en les activitats d'expressió corporal.

Participació i respecte en activitats artisticoexpressives i comunicatives.

Bloc 4. Activitats en el medi natural.

Les activitats fisicoesportives en el medi natural: terra, aire i aigua.

Realització de recorreguts a partir de la identificació de senyals de rastreig.

Apreciació de distàncies, consciència de la direccionalitat i projecció de la lateralitat en petits recorreguts d'orientació.

Coneixement de les activitats en espais oberts que es poden desenvolupar a l'entorn pròxim.

Acceptació i respecte de les normes per a la conservació del medi urbà i natural.

Críteris d'avaluació

1. Recopilar activitats, jocs, estiraments i exercicis de mobilitat articular apropiats per a l'escalfament i realitzats a classe.

S'ha de comprovar que l'alumnat, una vegada ha realitzat a classe jocs i exercicis diversos per escalfar, proposats pel professorat, recull en suport escrit o digital exercicis que poden ser utilitzats en l'escalfament de qualsevol activitat física.

2. Identificar els hàbits higièncs i posturals saludables relacionats amb l'activitat física i amb la vida quotidiana.

Es pretén analitzar si, durant la pràctica d'activitat física, s'identifiquen i es porten a terme determinats hàbits, com per exemple fer servir la indumentària adequada, hidratar-se durant l'activitat o atendre la higiene personal després de les sessions. També s'han de reconèixer les postures adequades en les activitats físiques que es realitzin i en accions de la vida quotidiana com estar assegut, aixecar càrregues o transportar motxilles.

3. Incrementar les qualitats físiques relacionades amb la salut treballades durant el curs respecte al nivell inicial.

Amb aquest criteri es pretén que l'alumnat es mostri autoexigent en el seu esforç per millorar els nivells de les qualitats físiques relacionades amb la salut. Per a l'avaluació s'ha de tenir en compte, sobretot, la millora respecte als seus propis nivells inicials en les capacitats de resistència aeròbica, força resistència i flexibilitat, i no només el resultat obtingut.

4. Millorar l'execució dels aspectes tècnics fonamentals d'un esport individual, acceptant el nivell assolit.

Mitjançant aquest criteri s'avalua la progressió de les capacitats coordinatives en les habilitats específiques d'un esport individual. A més s'observa si fa una autoavaluació ajustada del seu nivell d'execució, i si és capaç de resoldre amb eficàcia els problemes motors plantejats.

5. Realitzar l'acció motriu oportuna en funció de la fase de joc que es desenvolupi, atac o defensa, en el joc o esport col·lectiu proposat.

S'ha de demostrar que, en situacions d'atac, s'intenta conservar la pilota, avançar i aconseguir la marca, seleccionant les accions tècniques adequades; i, en situacions de defensa, s'intenta recuperar la pilota, frenar l'avanç i evitar que els oponents aconseguixin la marca. Dins d'aquest criteri també s'han de tenir en compte els aspectes actitudinals relacionats amb el treball en equip i la cooperació.

6. Millorar el nivell d'agilitat en un circuit en què es combinen diferents habilitats amb mòbil o sense respecte al seu nivell inicial.

L'alumnat ha de demostrar la millora en el seu nivell d'agilitat; és a dir, en les activitats en les quals es combinen, d'una banda, habilitats bàsiques com ara desplaçaments, salts o girs, i de l'altra, habilitats amb mòbil com ara conduccions, passades i recepcions, llançaments i copejos. Aquestes habilitats en diferents direccions i sentits i a la màxima velocitat possible. Per a l'avaluació s'ha de tenir en compte la millora respecte al seu propi nivell inicial en l'execució de les diferents habilitats proposades.

7. Elaborar un missatge de forma col·lectiva, mitjançant tècniques com el mim, el gest, la dramatització o la dansa i comunicar-lo a la resta de grups.

Es pretén avaluar la capacitat d'elaborar col·lectivament un missatge i comunicar-lo, escollint alguna de les tècniques d'expressió corporal treballades. S'analitza la capacitat creativa, així com l'adequació i la posada en pràctica de la tècnica expressiva escollida. També es poden avaluar tots els aspectes relacionats amb el treball en equip en la preparació de l'activitat final.

8. Seguir les indicacions dels senyals de rastreig en un recorregut pel centre o els seus voltants.

S'ha d'identificar el significat dels senyals necessaris per completar el recorregut i, a partir de la seva lectura, seguir-los per realitzar-lo en l'ordre establert i al més ràpid possible. També s'ha de valorar en aquest criteri la capacitat de desenvolupar-se respectuosament amb l'entorn físic i social en què es desenvolupi l'activitat.

9. Identificar les activitats que es poden realitzar en espais oberts pròxims al centre, així com el material i les condicions necessàries per practicar-les amb seguretat.

L'alumnat ha de conèixer les activitats que es poden desenvolupar a les proximitats del centre educatiu, així com les característiques de cadascuna d'aquestes. També ha d'identificar el material que es requereix per practicar-les i les mesures de seguretat, tant pròpies com de l'entorn natural, per poder desenvolupar-les amb garanties.

SEGON CURS

Continguts

Bloc 1. Condició física i salut.

Objectius de l'escalfament.

Escalfament general i específic.

Identificació i realització de jocs i exercicis dirigits a l'escalfament general i específic.

Qualitats físiques relacionades amb la salut: resistència aeròbica i flexibilitat.

Control de la intensitat de l'esforç: presa de la freqüència cardíaca i càlcul de la zona d'activitat.

Condicionament físic general amb especial incidència en la resistència aeròbica i en la flexibilitat.

Exercitació de la resistència aeròbica mitjançant activitats contínues harmòniques i variables.

Exercitació de la flexibilitat activa i passiva mitjançant exercicis estàtics i dinàmics.

Reconeixement i valoració de la relació existent entre una bona condició física i la millora de les condicions de salut.

Reconeixement i valoració de la importància de l'adopció d'una postura correcta en activitats quotidianes.

Relació entre hidratació i pràctica d'activitat física.

Efectes que tenen sobre la salut determinats hàbits com el consum de tabac i alcohol.

Bloc 2. Jocs i esports.

Realització de gestos tècnics bàsics i identificació d'elements reglamentaris d'un esport individual diferent del realitzat el curs anterior.

Els esports d'adversari com a fenomen social i cultural.

Els jocs populars i tradicionals. Valoració de la pràctica de jocs populars i tradicionals com a fets culturals.

Identificació i pràctica de jocs populars i tradicionals de les cultures presents a l'entorn.

Realització de jocs i activitats amb elements tècnics, tàctics i reglamentaris dels esports d'adversari.

Adquisició dels fonaments tècnics, tàctics i reglamentaris de les activitats de lluita.

Respecte i acceptació de les normes dels esports d'adversari i de les establertes pel grup.

Pràctica dels fonaments tècnics, tàctics i reglamentaris d'un esport col·lectiu.

Autocontrol davant les situacions de contacte físic que es donen en els jocs i l'esport.

Cooperació en les funcions atribuïdes dins una tasca d'equip per a la consecució d'objectius comuns.

Tolerància i esportivitat per damunt de la recerca desmesurada dels resultats.

Bloc 3. Expressió corporal.

El llenguatge corporal i la comunicació no verbal.

Els gestos i les postures. Experimentació d'activitats encaminades al domini, al control corporal i a la comunicació amb els altres.

Control de la respiració i la relaxació en les activitats expressives.

Pràctica d'equilibris estàtics i dinàmics de forma individual i col·lectiva amb una finalitat estètica.

Realització de moviments corporals globals i segmentaris amb una base rítmica, combinant les variables d'espai, temps i intensitat, destacant-ne el valor expressiu.

Realització d'improvisacions col·lectives i individuals com a mitjà de comunicació espontània.

Aplicació de tècniques expressives bàsiques en les improvisacions: mímica, ombres, màscares, etc.

Acceptació de les diferències individuals en l'expressió corporal.

Participació i respecte en activitats artisticoexpressives i comunicatives.

Bloc 4. Activitats en el medi natural.

Recorreguts en espais oberts: senyalització, material i vestimenta necessaris.

Realització de recorreguts preferentment en espais oberts.

Aplicació pràctica de l'apreciació de distàncies, de la consciència de la direccionalitat i la projecció de la lateralitat en recorreguts d'orientació.

Presa de consciència dels usos adequats del medi urbà i natural.

Respecte pel medi ambient i valoració d'aquest com un lloc ric en recursos per a la realització d'activitats recreatives.

Criteris d'avaluació

1. Incrementar la resistència aeròbica i la flexibilitat respecte al seu nivell inicial.

Es pretén comprovar que l'alumnat és autoexigent en el seu esforç per millorar els nivells de resistència i flexibilitat, mitjançant la participació activa en les sessions. S'ha de tenir en compte la millora respecte al seu propi nivell inicial, i no només respecte al resultat obtingut.

2. Reconèixer a través de la pràctica, les activitats físiques que es desenvolupen en una franja de la freqüència cardíaca beneficiosa per a la salut.

En relació amb els conceptes, s'ha d'avaluar si l'alumnat calcula la seva zona de treball òptima a partir d'un càlcul percentual de la seva freqüència cardíaca màxima teòrica. Posteriorment, quant als procediments, ha d'analitzar si diferents activitats físiques estan dins l'interval del que es considera una activitat aeròbica.

3. Mostrar autocontrol en l'aplicació de la força i en la relació amb l'adversari, davant situacions de contacte físic en jocs i activitats de lluita.

Aquest criteri serveix per comprovar si s'aplica la força de manera proporcionada atenent la variabilitat de la situació i aplicant de manera correcta les tècniques ensenyades. També es valora la capacitat de mostrar-se respectuós amb l'oponent, realitzant l'activitat de lluita dins les normes establertes.

4. Manifestar actituds de cooperació, tolerància i esportivitat tant quan s'adopta el paper de participant com el d'espectador en la pràctica d'un esport col·lectiu.

L'alumnat ha de participar en situacions competitives de l'esport col·lectiu escollit. Es valora la seva capacitat d'implicar-se i esforçar-se a complir les responsabilitats que li assigna el seu equip. També es valora el respecte a les normes, a l'àrbitre, als companys i als oponents, així com l'acceptació del resultat. Quan actui com a espectador, es valora la capacitat de mostrar-se participatiu i

motivats per la competició i el respecte als jugadors, a l'àrbitre i les seves decisions.

5. Proposar i participar activament en jocs o esports populars i tradicionals de les cultures presents a l'entorn.

L'alumnat, de manera individual o col·lectiva, ha de buscar jocs o esports tradicionals propis de la cultura de la zona, o del seu lloc d'origen, que puguin practicar la majoria dels companys. Ha d'explicar l'activitat, contextualitzant-la dins la cultura en què es desenvolupa. Posteriorment, s'avalua la capacitat de participar activament en totes les activitats, mostrant una actitud de respecte al material utilitzat.

6. Crear i posar en pràctica una seqüència harmònica de moviments corporals a partir d'un ritme escollit.

L'alumnat ha d'escollir un ritme i seleccionar una seqüència de moviments per desenvolupar-los harmònicament. Es valora l'adequació de la seqüència al ritme, així com la capacitat creativa i la desinhibició personal en la preparació i execució de l'activitat.

7. Construir una composició corporal col·lectiva amb sentit estètic, basada en l'equilibri, a partir d'una sèrie d'indicacions prèvies.

Mitjançant aquest criteri s'avalua la capacitat creativa, el treball en equip i el sentit de l'equilibri de l'alumnat per realitzar una figura o piràmide en grup. En el moment de l'avaluació l'alumnat ha de ser informat del nombre de suports a realitzar, les zones de contacte amb el sòl i el temps que disposa per crear la figura o piràmide. S'ha de comprovar que en l'execució s'atén a totes les mesures de seguretat proposades al llarg del procés d'aprenentatge.

8. Realitzar de forma autònoma un recorregut de camí, complint normes de seguretat bàsiques i mostrant una actitud de respecte per la conservació de l'entorn en què es porta a terme l'activitat.

L'alumnat ha de ser capaç de fer el recorregut de forma autònoma complint unes normes de seguretat bàsiques com ara portar una indumentària adequada, seguir el camí i disposar de tot el material necessari per completar el recorregut. També s'avalua la capacitat de fer servir recipients on dipositar els residus produïts durant la marxa, o com evolucionar per terrenys sense perjudicar la flora i la fauna de l'entorn.

TERCER CURS

Continguts

Bloc 1. Condició física i salut.

L'escalfament. Efectes. Pautes per a la seva elaboració.

Identificació, en la realització d'escalfaments dirigits pel professorat, de criteris bàsics per a la seva elaboració com la durada, la intensitat i el tipus d'activitats.

Elaboració i posada en pràctica d'escalfaments, previ anàlisi de l'activitat física que es realitza.

Relació entre la millora de les qualitats físiques relacionades amb la salut i l'adaptació dels aparells i sistemes del cos humà.

Condicionament de les qualitats relacionades amb la salut: resistència aeròbica, flexibilitat i força resistència general, mitjançant la posada en pràctica de sistemes i mètodes d'entrenament.

Desenvolupament de sistemes i mètodes continus per a la millora de la resistència aeròbica.

Posada en pràctica del mètode de repeticions mitjançant activitats de baixa càrrega per al desenvolupament de la força resistència.

Execució de mètodes passius i actius per al desenvolupament de la flexibilitat.

Disseny i realització d'activitats de condició física de les qualitats treballades.

Reconeixement de l'efecte positiu que la pràctica d'activitat física produeix en els aparells i els sistemes del cos humà.

Adopció de postures correctes en les activitats físiques i esportives realitzades.

Anàlisi de les posicions del raquis en les diferents activitats esportives i de la vida quotidiana.

Alimentació i activitat física: equilibri entre la ingesta i la despesa calòrica.

Càlcul de la ingesta i la despesa calòrica diària en un període de temps concret.

Valoració de l'alimentació com a factor decisiu en la salut personal.

Execució de mètodes de relaxació com a mitjà per alliberar tensions.

Realització de mètodes de relaxació: Jacobson, Schultz, Alexander, etc.

Bloc 2. Jocs i esports.

Les fases del joc en els esports col·lectius: organització de l'atac i la defensa.

Pràctica dels fonaments tècnics, tàctics i reglamentaris d'un esport col·lectiu diferent del realitzat. Realització de jocs i activitats cooperatives dirigides a l'aprenentatge dels fonaments tècnics i tàctics de l'esport col·lectiu escollit.

Participació activa en les activitats i jocs i en l'esport col·lectiu escollit.

Assumpció de la responsabilitat individual en una activitat col·lectiva, com a condició indispensable per a la consecució d'un objectiu comú.

Propostes i elecció democràtica de normes que afavoreixin la participació de tots els jugadors.

Respecte i acceptació de les decisions arbitrals i del resultat esportiu.

Valoració de les activitats esportives com a mitjà per a la millora de la condició física i la salut.

Bloc 3. Expressió corporal.

Balls i danses: aspectes culturals en relació amb l'expressió corporal.

Execució de balls de pràctica individual, per parelles o col·lectiva.

Maneig harmònic i coordinat d'objectes i materials, com per exemple teles, en activitats expressives.

Aplicació de tècniques com la mímica, les ombres o les màscares en activitats expressives.

Realització de balls propis de les cultures presents a l'entorn.

Predisposició a realitzar els balls i danses amb qualsevol company i companya.

Contribució activa i respecte en activitats artístic-expressives i comunicatives.

Bloc 4. Activitats en el medi natural.

Normes de seguretat per a la realització de recorreguts d'orientació en el medi urbà i natural.

Aplicació de l'apreciació de distàncies, de la consciència de la direccionalitat i de la projecció de la lateralitat en recorreguts d'orientació de certa complexitat.

Utilització de plans o mapes en la realització de recorreguts d'orientació.

Acceptació de les normes de seguretat i protecció en la realització d'activitats d'orientació.

Críteris d'avaluació

1. Relacionar les activitats físiques amb els efectes que produeixen en els diferents aparells i sistemes del cos humà, especialment amb aquells que són més rellevants per a la salut.

Es pretén saber si es coneixen els aparells i sistemes sobre els quals incideix la pràctica d'exercici físic, així

com les adaptacions que aquesta produeix. S'ha de posar èmfasi en els aparells i els sistemes més directament relacionats amb la salut, és a dir, bàsicament en l'aparell cardiovascular i l'aparell locomotor. Així mateix, s'ha de demostrar la repercussió que tenen aquests canvis en la qualitat de vida i en l'autonomia de les persones en el curs de la seva vida.

2. Incrementar els nivells de resistència aeròbica, flexibilitat i força resistència a partir del nivell inicial, participant en la selecció de les activitats i exercicis en funció dels mètodes d'entrenament propis de cada capacitat.

L'alumnat ha de conèixer un ventall d'activitats i exercicis que ha de combinar per incrementar, a partir dels mètodes d'entrenament establerts pel professorat, el nivell de les capacitats físiques. Per tant, ha de desenvolupar un treball regular, autònom i responsable encaminat a l'increment de les qualitats físiques relacionades amb la salut, d'acord a les seves possibilitats i basat en l'esforç diari.

3. Fer exercicis de condicionament físic atenent criteris d'higiene postural com a estratègia per a la prevenció de lesions.

Aquest criteri avalua les execucions correctes de molts exercicis, sobretot de força muscular i de flexibilitat que, realitzades incorrectament, poden resultar potencialment perillosos per a la salut. A més ha d'aplicar les pautes de moviment facilitades per transferir-les a les posicions corporals de les activitats quotidianes.

4. Dissenyar i portar a la pràctica un escalfament orientat a qualsevol activitat física i esportiva respectant les seves característiques bàsiques.

Amb aquest criteri es pretén dotar l'alumnat d'eines suficients per preparar un escalfament per a qualsevol activitat física i esportiva. S'ha de valorar l'adequació dels exercicis i els estiraments a l'activitat posterior, la seva durada proporcional al temps de pràctica de l'activitat i realitzats a una intensitat moderada.

5. Reflexionar sobre la importància que té per a la salut una alimentació equilibrada a partir del càlcul de la ingesta i la despesa calòrica, tenint en compte les racions diàries de cada grup d'aliments i de les activitats diàries realitzades.

L'alumnat ha de calcular l'aportació calòrica de la ingesta i el consum, reflexionant posteriorment sobre la importància de mantenir un equilibri diari entre tots dos aspectes. Així mateix, ha de ser conscient dels riscos per a la salut i les malalties que deriven dels desequilibris que es puguin produir entre la ingesta i la despesa calòrica.

6. Resoldre situacions de joc reduït d'un o diversos esports col·lectius, aplicant els coneixements tècnics, tàctics i reglamentaris adquirits.

S'ha de valorar prioritàriament la presa de decisions necessària per a la resolució de situacions de joc reduït més que l'execució tècnica de les habilitats que es desenvolupen. Les situacions escollides han de ser aplicables a la majoria dels esports col·lectius treballats, fomentar la participació i simplificar els mecanismes de decisió.

7. Dur a terme tasques arbitrals en l'esport col·lectiu escollit i aplicar les normes pactades pel grup.

L'alumnat ha d'arbitrar les situacions de joc de l'esport elegit. S'ha de valorar el coneixement de les normes, la capacitat en la presa de decisions, la seguretat en l'actuació i la capacitat de diàleg amb els companys per solucionar possibles conflictes derivats del joc.

8. Realitzar balls per parelles o en grup, indistintament amb qualsevol membre del mateix grup, amb respecte i desinhibició.

L'alumnat ha d'interaccionar directament amb els companys i companyes, i respectar-se i adaptar-se a cadascun d'ells. En la proposta de formes jugades o balls s'han de plantejar activitats en què la distància i el contacte directe entre els integrants sigui variable, de menor

a major proximitat entre els participants, i han de ser seleccionades en funció de les característiques del grup.

9. Completar una activitat d'orientació, preferentment en el medi natural, amb l'ajuda d'un mapa i respectant les normes de seguretat.

S'ha de posar en joc la capacitat per completar una activitat en què s'ha d'orientar amb l'ajuda d'un mapa i, si es considera pertinent, amb l'ajuda d'altres mètodes d'orientació, atenent les mesures de seguretat en relació sobretot en la roba i el calçat adequat, la hidratació, l'ús de mapes, etc.

Cada centre ha de triar l'espai per dur a terme l'activitat en funció de les instal·lacions i l'entorn, i prioritzar el fet de portar a terme aquesta activitat en un entorn natural.

QUART CURS

Continguts

Bloc 1. Condició física i salut.

Realització i pràctica d'escalfaments autònoms previ anàlisi de l'activitat física que es realitza.

L'escalfament com a mitjà de prevenció de lesions.

Sistemes i mètodes d'entrenament de les qualitats físiques relacionades amb la salut: resistència aeròbica, flexibilitat i força resistència.

Efectes del treball de resistència aeròbica, de flexibilitat i de força resistència sobre l'estat de salut: efectes beneficiosos, riscos i prevenció.

Els mètodes d'entrenament de la resistència aeròbica, de la flexibilitat i de la força resistència.

Els principis bàsics de l'entrenament esportiu que fan referència als components de la càrrega en un programa orientat a la salut: volum, intensitat i recuperació.

Elaboració i posada en pràctica d'un pla de treball d'una de les qualitats físiques relacionades amb la salut, seguint els principis bàsics de l'entrenament, així com els mètodes treballats de cada capacitat.

Presa de consciència de la pròpia condició física i predisposició a millorar-la.

Relaxació i respiració. Aplicació de tècniques i mètodes de relaxació de manera autònoma i valoració dels mètodes per alleujar tensions de la vida quotidiana.

Valoració dels efectes negatius de determinats hàbits (fumar, beure, sedentarisme) sobre la condició física i la salut.

Actitud crítica davant els esmentats hàbits i davant el tractament de determinades pràctiques corporals pels mitjans de comunicació.

Presa de consciència de la importància de la consolidació d'hàbits saludables per a una vida sana.

Primeres actuacions davant les lesions més comunes que es poden manifestar en la pràctica esportiva.

Bloc 2. Jocs i esports.

Realització de jocs i esports individuals, d'adversari i col·lectius d'oci i recreació.

Realització de jocs amb material alternatiu.

Pràctica dels fonaments tècnics, tàctics i reglamentaris d'esports d'adversari que requereixin la utilització d'un implement.

Planificació i organització de tornejos en què s'utilitzin sistemes de puntuació que potenciïn les actituds, els valors i el respecte de les normes.

Valoració dels jocs i els esports com a activitats físiques d'oci i temps lliure i de les seves diferències respecte a l'esport professional.

Acceptació de les normes socials i democràtiques que regeixen un treball en equip.

Recerca de solucions dialogades i consensuades en conflictes derivats del joc.

Participació activa en els tornejos dels diferents esports que hagin organitzat.

Bloc 3. Expressió corporal.

Adquisició de directrius per al disseny de composicions coreogràfiques.

Utilització de tècniques expressives bàsiques: mímica i màscara en el disseny de composicions coreogràfiques.

L'estructura musical i la seva aplicació en les composicions coreogràfiques: frases i blocs musicals.

Identificació i execució dels passos bàsics de qualsevol activitat física expressiva col·lectiva amb suport musical.

Creació de composicions coreogràfiques col·lectives amb suport d'una estructura musical incloent-hi els diferents elements: espai, temps i intensitat.

Participació i aportació al treball en grup en les activitats rítmiques.

Cooperació i respecte en activitats artisticoexpressives i comunicatives.

Bloc 4. Activitats en el medi natural.

Relació entre l'activitat física, la salut i el medi natural.

Les activitats realitzades en espais oberts i en contacte directe amb la naturalesa com a forma saludable d'ocupació del temps d'oci.

Participació en l'organització d'activitats de baix impacte ambiental, en el medi urbà, terrestre o aquàtic.

Realització de les activitats organitzades en el medi natural.

Presa de consciència de l'impacte que tenen algunes activitats físicoesportives en el medi natural.

Criteris d'avaluació

1. Planificar i posar en pràctica escalfaments autònoms, respectant pautes bàsiques per a la seva elaboració i atenent les característiques de l'activitat física que s'ha de dur a terme.

Es tracta de comprovar si l'alumnat ha adquirit una autonomia relativa en la planificació i la posada en pràctica d'escalfaments adequats a les pautes i característiques requerides perquè siguin eficaços. També s'ha d'observar que siguin adequats a l'activitat física que es realitzarà.

2. Analitzar els efectes beneficiosos i de prevenció que el treball regular de resistència aeròbica, de flexibilitat i de força resistència suposen per a l'estat de salut.

Amb aquest criteri d'avaluació es pretén que l'alumnat conegui els efectes i les adaptacions generals que el treball continuat de cada qualitat física relacionada amb la salut suposa per a l'organisme i per a la millora del seu estat. També ha de reconèixer els riscos que comporta el dèficit d'activitat física diària per a la salut i la qualitat de vida.

3. Dissenyar i portar a terme un pla de treball d'una qualitat física relacionada amb la salut, incrementant el propi nivell inicial, a partir del coneixement de sistemes i mètodes d'entrenament.

A partir de la pràctica i el desenvolupament dels sistemes i mètodes d'entrenament de les qualitats relacionades amb la salut, l'alumnat ha d'elaborar un pla de treball d'una d'aquestes qualitats, amb l'objectiu de millorar el nivell inicial. Es fa necessari guiar l'alumnat en tot el procés i proporcionar unes pautes bàsiques per al desenvolupament del pla i recursos materials que li permetin compilar exercicis i activitats per al treball de la qualitat que ha decidit millorar.

4. Analitzar críticament el propi estil de vida i incorporar-hi canvis que impliquin una millora de la salut i la qualitat de vida.

L'alumnat ha d'analitzar els seus hàbits diaris, tant els que són beneficiosos per a la salut com els que no ho són, i fer diferents propostes que li comportarien una millora de la salut. S'ha d'avaluar la capacitat per reconèixer conductes de risc per a la salut, la capacitat d'autoavaluació del tipus de vida que desenvolupa i l'adequació de les propostes a les seves necessitats i inquietuds.

5. Resoldre supòsits pràctics sobre les lesions que es poden produir en la vida quotidiana, en la pràctica d'activitat física i en l'esport, aplicant unes primeres atencions.

L'alumnat ha de demostrar que té un coneixement teoricopràctic bàsic de les actuacions que s'han de portar a terme davant lesions que es puguin produir en el seu entorn habitual i, concretament, en la pràctica d'activitat física. S'ha d'incidir molt especialment en els aspectes preventius i en els que eviten la progressió de la lesió. L'alumnat ha d'aprendre per exemple a netejar una ferida o aplicar fred a un traumatisme musculoesquelètic.

6. Manifestar una actitud crítica davant les pràctiques i les valoracions que es fan de l'esport i del cos a través dels diferents mitjans de comunicació.

Amb aquest criteri es pretén que l'alumnat, a partir de l'anàlisi de la informació que ofereixen els mitjans de comunicació: premsa, revistes per a adolescents, Internet, ràdio, televisió, abordi temàtiques vinculades a l'esport i al cos, vigents a la societat i analitzi de forma crítica temes com la imatge corporal, els estils de vida a la societat actual, els valors dels diferents vessants de l'esport o la violència i la competitivitat.

7. Participar en l'organització i posada en pràctica de tornejos en què es practiquin esports i activitats físiques realitzades al llarg de l'etapa.

L'alumnat ha de col·laborar en l'organització de situacions esportives competitives dels diferents esports realitzats al llarg de l'etapa, a més de participar-hi activament. En aquestes trobades, autogestionades pel mateix alumnat, s'ha de valorar, en relació amb l'organització, aspectes com la iniciativa, la previsió i l'anticipació davant possibles desajustos; i quant a la pràctica, aspectes com la participació activa, la col·laboració amb els membres d'un mateix equip i el respecte per les normes i pels adversaris.

8. Participar de forma desinhibida i constructiva en la creació i realització d'activitats expressives col·lectives amb suport musical.

L'alumnat ha de participar activament en el disseny i l'execució de coreografies senzilles amb suport musical en petits grups, en què s'ha de valorar la capacitat de seguir el ritme de la música, l'expressivitat del cos, l'originalitat de la coreografia, així com el seguiment del treball de cada grup al llarg del procés de creació de la coreografia.

9. Utilitzar els tipus de respiració i les tècniques i mètodes de relaxació com a mitjà per a la reducció de desequilibris i l'alleugeriment de tensions produïdes en la vida quotidiana.

Amb aquest criteri d'avaluació es pretén que l'alumnat sigui capaç d'aplicar autònomament tipus de respiració i les tècniques i els mètodes de relaxació apresos al llarg de l'etapa. S'han de tenir en compte indicadors com ara la localització i el control de la respiració, la concentració, la dissociació de sensacions de tensió-relaxació o fred-calor i les sensacions corporals després del seu ús.

Orientacions metodològiques i per a l'avaluació

Orientacions metodològiques

L'Educació física porta associada, en el mateix títol de la denominació de la matèria, els dos conceptes que articulen i orienten les decisions metodològiques d'aquest currículum en l'educació secundària obligatòria: «educació» i «física». La primera és la gran finalitat: educar

l'alumnat. La segona és l'eina, el mitjà per educar utilitzant el cos i les seves possibilitats de moviment. Aquesta dualitat ha d'acompanyar el professorat en totes les decisions que prengui quan apliqui el currículum al llarg de l'etapa.

Per primera vegada en el currículum de les diferents matèries s'incorporen les competències bàsiques. L'Educació secundària és una etapa obligatòria i és necessari assegurar-se que l'alumnat adquireix una sèrie d'aprenentatges clau per viure en societat i per seguir aprenent al llarg de tota la vida. Aquests aprenentatges han d'anar més enllà dels objectius específics de cada matèria. D'aquesta concepció globalitzadora i interdisciplinària neix el concepte de «competències bàsiques».

Aquest enfocament situa l'educació física en una posició privilegiada en tant que col·labora en l'adquisició d'una sèrie de competències que abracen coneixements, procediments i actituds, mitjançant una potent i singular eina que acompanyarà l'alumnat al llarg de tota la vida: el cos humà.

Aquest enfocament també és el que explica la important aportació de l'educació física en la consecució de la competència en el coneixement i la interacció amb el món físic. Si en el currículum hi ha un bloc de continguts vertebrador, aquest és sense cap mena de dubte el bloc que fa referència a la condició física i la salut. L'alumnat ha d'acabar l'escolaritat obligatòria coneixent com funciona el seu cos i què ha de fer per mantenir-lo en forma, no pas per rendir en el món de l'esport de competició i superar els altres, sinó per consolidar tota una sèrie d'hàbits saludables que l'acompanyin al llarg de la vida i per superar-se a si mateix. Així, pot utilitzar aprenentatges assimilats en l'educació física de forma responsable i autònoma: escalfar abans de qualsevol activitat física, estirar en acabar, hidratar-se durant la pràctica d'exercici físic, adoptar postures adequades en activitats esportives i de la vida quotidiana, etc.

Els blocs de continguts estan interrelacionats de manera que fan que la pràctica de qualsevol esport, d'activitats expressives o d'aquelles realitzades en el medi natural siguin oportunitats per al treball de la condició física orientada a la salut, actuant com a mitjans i no com a finalitat en si mateixes. Per aquesta raó, les qualitats físiques que desenvolupa el currículum són únicament les que fan referència a la salut.

Les estratègies didàctiques utilitzades per a la consecució d'aquesta competència, o d'altres possibles intervencions educatives, han de començar al principi de l'etapa amb la utilització preferent d'estils d'ensenyament en què el professorat prengui la major part de les decisions del procés d'ensenyament-aprenentatge. A poc a poc, de manera progressiva, el professorat ha de dotar l'alumnat de les eines necessàries perquè, quan s'acabi l'etapa obligatòria, adquireixi determinades cotes d'autonomia que li permetin prendre decisions i gestionar la seva condició física. En els últims cursos de l'etapa ha d'utilitzar estils d'ensenyament en què el professor ha de cedir el protagonisme que havia adquirit en una primera fase i el seu paper serà de guia, assessor del procés. En el moment en què l'alumnat se sent partícip del seu propi procés d'aprenentatge, augmenta la seva motivació i permet que millori el clima de classe. Així, per exemple, en el primer curs l'alumnat recopila exercicis adequats per a la part general d'un escalfament dels proposats pel professorat; a segon diferencia el que és un escalfament general d'un d'específic; a tercer se li donen pautes per a la seva elaboració i disseny i pot preparar-los per a un petit grup de companys o per parelles; i finalment a quart, acabar orientant el seu propi escalfament en funció de l'activitat posterior que ha de realitzar. L'alumnat, doncs, estarà en condicions d'aprendre i consolidar una àmplia gamma d'habilitats humanes on relacionar-se amb entorns artificials i naturals i amb diferents instruments tècnics.

Les activitats esportives, sobretot les col·lectives, són una excel·lent oportunitat de reproduir un escenari on es manifesten actituds i valors de la vida en societat: la integració, el respecte a unes normes, a companys, a adversaris i a l'àrbitre, a les diferències, la solidaritat, el treball en equip, la cooperació, l'acceptació de les pròpies limitacions individuals, l'assumpció de responsabilitats dins del grup, etc. Es contribueix d'aquesta manera al desenvolupament i a la interiorització de la competència social i ciutadana, sense oblidar que, des d'un punt de vista metodològic, les activitats que es proposin per al desenvolupament d'aquests continguts han de tenir un marcat accent dirigit a la consecució de la competència. Així, si el que pretenem és fomentar el respecte a l'adversari, proposarem situacions en què es manifestin aquest tipus d'actituds.

Que l'educació física col·labora en la competència autonomia i iniciativa personal ho demostra el fet que a l'alumnat se li ofereix, conforme avança en l'etapa, oportunitats perquè aconseguixi gestionar la seva pròpia activitat física en funció dels seus interessos. L'ensenyament en aquesta etapa ha de tendir a la consecució d'una creixent autonomia per part de l'alumnat, que a la pràctica s'ha de traduir en una disminució en la presa de decisions per part del professorat i un augment d'aquestes per l'alumnat, de manera progressiva conforme avança l'etapa. La culminació d'aquest procés és la participació de l'alumnat de forma reflexiva i responsable en nombrosos aspectes de la programació com ara selecció de tasques i mitjans a utilitzar, organització d'activitats, fins arribar a planificar la seva pròpia activitat física. Així, serà capaç per exemple, d'organitzar un petit torneig de qual-sevol disciplina esportiva, d'elaborar una coreografia musical o de realitzar un pla de millora d'una de les qualitats físiques relacionades amb la salut.

El potencial cultural que porten associades les diferents manifestacions de la motricitat humana els esports, les danses, els jocs populars i tradicionals, les activitats expressives, etc. contribueixen al desenvolupament de la competència cultural i artística. Des d'aquest punt de vista, seria convenient introduir des d'activitats físiques i esportives conegudes, fins a aquelles més alternatives o poc practicades. La incorporació en el currículum d'educació física d'aquesta competència ofereix la possibilitat de mostrar a l'alumnat no només les activitats tradicionals arrelades al propi territori que han anat passant d'avis a pares i de pares a fills, sinó també aquelles que formen part de la cultura dels alumnes que procedeixen d'altres països d'origen diferents al nostre. L'acceptació, el respecte, la tolerància i la solidaritat davant el fenomen de la diversitat cultural afavorirà, sens dubte, la convivència en els centres educatius.

Un dels reptes més importants als quals ha de fer front l'educació física del futur és col·laborar en la competència per aprendre a aprendre amb l'objectiu que, quan s'acabi l'etapa obligatòria, l'alumnat tingui una base sòlida a partir de la qual articular nous aprenentatges que l'acompanyin la resta de la vida. Per aquesta raó, s'ha de donar prioritat a la pràctica d'activitats globals que combinin l'execució tècnica de determinades habilitats amb la presa de decisions i que siguin transferibles a la resolució d'altres situacions semblants. Les dues hores setmanals d'educació física poden no ser suficients per consolidar i perfeccionar gestos tècnics, però sí per establir les bases de futurs apresos fora de l'horari lectiu, dins o fora del centre escolar.

Aquestes consideracions justifiquen la importància de definir la intencionalitat a l'hora de seleccionar i dissenyar els continguts. Així, una vegada realitzat un diagnòstic del grup per identificar les necessitats i traduir-les en objectius didàctics, és a dir a allò que l'alumnat ha d'aconseguir al llarg del procés d'aprenentatge, llavors i només llavors, el professorat seleccionarà els continguts que encaixin

millor en el seu plantejament. Al llarg de l'etapa, les unitats didàctiques sobre els diferents esports (individuals, col·lectius o d'adversari) considerats amb una finalitat en si mateixos, haurien d'anar deixant pas a plantejament d'unitats l'orientació dels quals doni prioritat als aprenentatges que l'alumnat ha d'aconseguir utilitzant l'esport com a eina.

Programar unitats didàctiques pensant en l'alumnat suposa tenir en compte la diversitat del grup, respectant la individualitat de cadascun dels seus membres. Hi pot haver una part de l'alumnat que necessiti una atenció més personalitzada que s'ajusti millor a les seves necessitats. Serà el moment d'anticipar-se a problemes derivats d'aquesta falta d'atenció i dissenyar una adaptació curricular modificant els elements que permetin a l'alumnat aconseguir l'èxit en el procés d'ensenyament-aprenentatge iniciat.

Finalment, les orientacions que aquí s'han expressat són igualment idònies per ajudar a superar les dificultats d'aquells alumnes que requereixen mesures específiques d'atenció a la diversitat. Aquestes poden abraçar un ampli repertori, des dels programes de diversificació curricular fins a les adaptacions curriculars per a estudiants amb més dificultats, ja siguin permanents o transitòries. De fet, l'opció metodològica per la qual optem, l'organització i selecció de continguts, així com la concreció dels criteris d'avaluació han de tenir com a referència la diversitat del grup, respectant la individualitat de cadascun dels seus membres.

Orientacions per a l'avaluació

Tradicionalment el concepte d'avaluació en educació física ha estat associat a la quantificació de resultats i més concretament al mesurament del rendiment de l'alumnat en proves de condició física. Actualment, l'avaluació és entesa des d'una perspectiva pedagògica, integrada en el procés d'ensenyament-aprenentatge. Només d'aquesta manera el professorat coneixerà el progrés individual de l'alumnat quan aquest competeix amb ell mateix i millora a partir dels seus nivells inicials. La funció social de l'avaluació que selecciona, classifica i orienta l'aprenent s'ha de complementar amb la funció formativa de tot el procés. L'avaluació és, doncs, l'eina educativa que permet conèixer si s'han aconseguit i en quina mesura els objectius que persegueix l'educació física, alhora que informa del grau de contribució a la consecució de les competències bàsiques.

Els criteris d'avaluació del currículum són una excel·lent referència per determinar la consecució dels aprenentatges en cada curs de l'etapa a través de clares referències per a la seva valoració, per saber en quina mesura s'han produït aquells aprenentatges que es consideren especialment rellevants per a l'adquisició de les capacitats recollides en els objectius. Els criteris són a més l'element que uneix objectius i continguts i on s'observa amb més claredat la contribució de la matèria a l'assoliment de les competències bàsiques, ja que es refereixen a conductes observables que permeten comprovar si s'han adquirit els aprenentatges que es consideren imprescindibles, i en quin grau. A partir d'aquests, el professor els ha d'ajustar a les necessitats dels alumnes i del context en què es troba.

D'altra banda, perquè els aprenentatges que es persegueixen siguin realment significatius per a l'alumnat és necessari realitzar un diagnòstic inicial. Aquesta funció de pronòstic de l'avaluació permetrà la recollida d'informació sobre els coneixements previs de l'alumnat. A partir del que l'alumnat ja sap, haurà d'anar consolidant nous aprenentatges. D'aquesta manera l'avaluació inicial deixa pas a la gran protagonista de l'acte avaluatiu: l'avaluació formativa. Aquest moment de l'avaluació es converteix en regulador de tot el procés d'ensenyament-aprenentatge,

recollint informació que permetrà reorientar-lo i prendre mesures de prevenció de les dificultats en el moment en què apareixen.

En aquest sentit, qualsevol activitat d'ensenyament i aprenentatge pot ser una activitat d'avaluació sempre que compleixi un requisit: que hi hagi un instrument d'avaluació que permeti al professorat anotar les conductes observables que permeten corroborar que els objectius didàctics establerts s'han complert o no.

Tradicionalment, els procediments d'observació han estat i són els més utilitzats pel professorat per la seva objectivitat i senzillesa d'aplicació. Dins d'aquest grup de procediments, s'hauria d'afavorir la utilització d'instruments que ofereixin una informació que, tot i ser més subjectiva i per tant més interpretable, sigui més qualitativa i descriu molt millor els aprenentatges aconseguits. És el cas, per exemple, de les escales descriptives en les quals es descriu el fet observable i normalment cinc nivells d'adquisició de l'habilitat avaluada, proporcionant així informació del nivell inicial i final, alhora que ajuden a discriminar el grau de consecució d'un aprenentatge.

Respecte a l'avaluació del grau d'adquisició de les diferents competències des de la matèria, les estratègies didàctiques referides a l'avaluació de la competència en el coneixement i la interacció amb el món físic han d'anar dirigides a comprovar, d'una banda, si l'alumnat millora la condició física a partir del seu propi nivell inicial (avaluació referida al criteri) i, de l'altra, si disposa dels coneixements necessaris per portar una vida sana i saludable.

En relació amb la competència social i ciutadana, les activitats esportives col·lectives són l'escenari ideal per avaluar les habilitats i actituds socials. Mitjançant procediments d'observació subjectiva, com podria ser el registre anecdòtic, professorat i alumnat de forma conjunta poden valorar-les en situacions similars a les que es donen a la societat.

Les contribucions a la competència cultural i artística poden ser avaluades a partir d'activitats de reflexió i debat sobre les diferents manifestacions culturals de la motricitat humana. És una excel·lent oportunitat per despertar l'actitud crítica de l'alumnat respecte a tot el que envolta l'esport d'alt nivell.

En l'etapa de secundària adquireix especial importància la participació de l'alumnat en el procés d'avaluació. Conforme l'alumnat avança en l'etapa, aquest ha de participar més activament en el procés d'avaluació; en primer lloc, coneixent els criteris i instruments amb els quals serà avaluat pel professorat; posteriorment, apropiant-se'n en situacions de coavaluació entre l'alumnat; i, finalment i per culminar el procés en el qual s'ha d'acabar veient protagonista, aplicant-los en activitats d'autoavaluació.

Encara que l'heteroavaluació ha de seguir sent una eina al servei del professorat, conforme avança l'etapa l'alumnat ha de col·laborar en els processos avaluatius en primer lloc, mitjançant activitats de coavaluació (professorat i alumnat conjuntament) i en segon lloc, i per culminar un procés del qual és el protagonista principal, a través d'activitats d'autoavaluació. Tot això per aconseguir que l'alumnat finalitzi l'etapa obligatòria amb un grau de responsabilitat i autoexigència que li permeti regular el seu propi procés d'aprenentatge futur. Així és com l'educació física col·labora en l'adquisició de la competència d'autonomia i iniciativa personal i en la competència per aprendre a aprendre.

Educació per a la ciutadania

L'Educació per a la ciutadania, que s'incorpora amb entitat pròpia en el currículum d'aquesta etapa, situa la promoció de la ciutadania democràtica com a part del conjunt dels objectius i activitats educatives, en la mateixa línia en què ho fan diferents organismes internacionals. La Unió Europea inclou com a objectiu dels sistemes edu-

catius vetllar perquè es promogui realment, entre la comunitat escolar, l'aprenentatge dels valors democràtics i de la participació democràtica amb la finalitat de preparar les persones per a la ciutadania activa, en sintonia amb la Recomanació 12 del Consell de Ministres del Consell d'Europa de 2002. D'altra banda, la Constitució espanyola a l'article 1.1 es refereix als valors en què s'ha de sustentar la convivència social, que són la llibertat, la justícia, la igualtat i el pluralisme polític i, a l'article 14, estableix la igualtat de tots davant la llei i rebutja qualsevol discriminació per raó de naixement, raça, sexe, religió, opinió o qualsevol altra condició o circumstància personal o social.

Respecte a les obligacions de l'Estat en la formació de tots els ciutadans i ciutadanes en valors i virtuts cíviques que afavoreixin la cohesió social, l'article 27.2 diu que l'educació té per objecte el ple desenvolupament de la personalitat en el respecte als principis democràtics de convivència i els drets i llibertats fonamentals, que s'ha d'interpretar segons el que estableixen la Declaració universal de drets humans i els tractats i acords internacionals sobre les mateixes matèries ratificats per Espanya.

Aquestes recomanacions internacionals i el mandat constitucional són els eixos que vertebraran el currículum d'aquesta matèria. L'acció educativa ha de permetre als joves assumir d'una manera crítica, reflexiva i progressiva l'exercici de la llibertat, dels seus drets i dels seus deures individuals i socials en un clima de respecte per altres persones i altres postures morals, polítiques i religioses diferents de la pròpia. A més, la identificació dels deures ciutadans i l'assumpció i exercici d'hàbits cívics a l'entorn escolar i social, permetrà que s'iniciïn en la construcció de societats cohesionades, lliures, pròsperes, equitatives i justes.

L'Educació per a la ciutadania té com a objectiu afavorir el desenvolupament de persones lliures i íntegres a través de la consolidació de l'autoestima, la dignitat personal, la llibertat i la responsabilitat i la formació de futurs ciutadans amb criteri propi, respectuosos, participatius i solidaris, que coneguin els seus drets, assumeixin els seus deures i desenvolupin hàbits cívics perquè puguin exercir la ciutadania de forma eficaç i responsable. Un altre objectiu d'aquesta nova matèria és que la joventut aprengui a viure en una societat plural i globalitzada en la qual la ciutadania, a més dels aspectes civils, polítics i socials que ha anat incorporant en etapes històriques anteriors, inclogui com a referent la universalitat dels drets humans que, reconeixent les diferències, procuren la cohesió social.

Per aconseguir aquests objectius s'aprofundeix en els principis d'ètica personal i social i s'inclouen, entre altres continguts, els relatius a les relacions humanes i a l'educació afectivoemocional, els drets, deures i llibertats que garanteixen els règims democràtics, les teories ètiques i els drets humans com a referència universal per a la conducta humana, els relatius a la superació de conflictes, la igualtat entre homes i dones en les societats plurals actuals, la tolerància i l'acceptació de les minories i de les diverses cultures.

Ara bé, aquests continguts no es presenten de manera tancada i definitiva, perquè un element substancial de l'educació cívica és la reflexió encaminada a enfortir l'autonomia dels alumnes per analitzar, valorar i decidir des de la confiança en si mateixos, contribuint que construeixin un pensament i un projecte de vida propis. És important, a més, que des de l'exercici de l'autonomia dels centres es puguin incorporar a cada moment els elements puntuals que el projecte educatiu de centre o la programació general anual considerin complementaris o actualitzadors dels continguts previstos en el currículum.

En aquest sentit, és necessari desenvolupar, al costat dels coneixements i la reflexió sobre els valors democràtics, els procediments i les estratègies que afavoreixin la

sensibilització, presa de consciència i adquisició d'actituds i virtuts cíviques. Per aconseguir-ho, és imprescindible fer dels centres i de les aules de secundària uns llocs model de convivència, en què es respectin les normes, es fomenti la participació de tots els implicats en la presa de decisions, es permeti l'exercici dels drets i s'assumeixin les responsabilitats i els deures individuals. Espais, en definitiva, en què es practiqui la participació i l'acceptació de la pluralitat i la diversitat, que ajudin els alumnes a construir-se una consciència moral i cívica d'acord amb les societats democràtiques, plurals, complexes i canviant en què vivim.

L'Educació per a la ciutadania està configurada en aquesta etapa per dues matèries: l'Educació per a la ciutadania i els drets humans, que s'imparteix en un dels tres primers cursos, i l'Educació èticocívica de quart curs. Les dues matèries s'estructuren en diversos blocs que van des d'allò personal i més pròxim fins al global i més general; en totes dues hi ha un conjunt de continguts comuns a aquests blocs, que porten a l'adquisició de procediments, habilitats socials i actituds bàsiques per al desenvolupament d'una bona convivència i de la ciutadania democràtica.

Així, és comuna a les dues matèries partir de la reflexió sobre la persona i les relacions interpersonals. També són comuns el coneixement i la reflexió sobre els drets humans des de la perspectiva del caràcter històric, afavorint que l'alumnat valori que no estan garantits per l'existència d'una declaració, sinó que és possible la seva ampliació o el seu retrocés segons el context. Finalment, les dues matèries comparteixen l'estudi de les característiques i els problemes fonamentals de les societats i del món global del segle XXI. A l'Educació per a la ciutadania i els drets humans es planteja el coneixement de la realitat des de l'aprenentatge del social, centrant-se l'educació èticocívica en la reflexió ètica que comença en les relacions afectives amb l'entorn més pròxim per contribuir, a través dels dilemes morals, a la construcció d'una consciència moral cívica.

L'Educació per a la ciutadania i els drets humans tracta aspectes relacionats amb les relacions humanes en l'àmbit personal, familiar i social. Aborda, així mateix, els deures i drets ciutadans, aprofundint en el sentit dels principis que els sustenten i en la identificació de situacions en què es conculquen per aconseguir, d'aquesta manera, que l'alumnat valori la defensa d'aquests.

El coneixement de les societats democràtiques aproxima l'alumnat a l'anàlisi de l'ordenament jurídic, als fonaments i funcionament de l'Estat de dret i, en particular, al model polític espanyol, així com els deures i compromisos de l'Estat amb els ciutadans i d'aquests amb l'Estat.

Finalment s'emmarca la ciutadania en un món global en analitzar problemes i situacions de la societat actual en què es manifesta interdependència, desigualtat o conflicte alhora que es preveuen diverses maneres de buscar solucions.

Els continguts es presenten organitzats en cinc blocs. Al bloc 1 hi figuren els continguts comuns, que estan encaminats a desenvolupar les habilitats i destreses relacionades amb la reflexió i amb la participació. L'entrenament en el diàleg i el debat, l'aproximació respectuosa a la diversitat personal i cultural alhora que fomenten una valoració crítica de les desigualtats, constitueixen una de les aportacions fonamentals de la nova matèria i contribueixen, de manera específica, a l'adquisició d'algunes competències bàsiques.

El bloc 2, Relacions interpersonals i participació, tracta aspectes relatius a les relacions humanes des del respecte a la dignitat personal i la igualtat de drets individuals, el reconeixement de les diferències, el rebuig a les discriminacions i el foment de la solidaritat. Així mateix, s'aborden aspectes relatius a la participació i representació al

centre escolar i el compromís amb activitats socials encaminades a aconseguir una societat justa i solidària.

El bloc 3, Deures i drets ciutadans aprofundeix en un contingut treballat en el tercer cicle de primària. A més del coneixement dels principis recollits als textos internacionals, proposa la reflexió en el sentit dels esmentats principis, en la identificació de situacions de violació dels drets humans i en l'actuació que correspon als tribunals ordinaris i als tribunals internacionals quan aquestes situacions de violació dels drets humans es produeixen.

El bloc 4, Les societats democràtiques del segle XXI, inclou continguts relatius a la diversitat social i al funcionament dels estats democràtics centrant-se particularment en el model polític espanyol. S'analitza el paper dels diferents serveis públics administradors del bé comú, atenent tant a la responsabilitat de les administracions en la seva prestació i millora, com els deures i compromisos dels ciutadans en el seu manteniment.

El bloc 5, Ciutadania en un món global, aborda algunes de les característiques de la societat actual: la desigualtat en les seves diverses manifestacions, el procés de globalització i interdependència, els principals conflictes del món actual, així com el paper dels organismes internacionals en la seva prevenció i resolució.

Quant a l'Educació èticocívica de quart curs, parteix també de l'anàlisi de les relacions interpersonals i de la convivència, analitzant la llibertat i responsabilitat com a característiques que defineixen la persona i que fan possible la convivència a partir del respecte de les diferències, amb especial èmfasi en el rebuig a la violència en les relacions humanes i l'acceptació del principi del respecte a la dignitat de tota persona com a element bàsic per a la convivència.

L'estudi dels drets humans des de la perspectiva ètica i moral porta l'alumnat a la comprensió dels fonaments morals de la convivència, identificant els diferents elements comuns que des de les diverses teories ètiques s'aporten per a la construcció d'una ètica comuna, base de la convivència a les modernes societats complexes. Això permet igualment aprofundir en el sentit de la democràcia i en el fonament i el funcionament de les institucions democràtiques, així com en els principals valors presents a la Constitució.

Des d'aquest punt de vista ètic s'aborda l'anàlisi de determinats problemes característics de la societat actual, com ara l'estudi dels factors de discriminació de diferents col·lectius, l'anàlisi de la globalització, el concepte de ciutadania global, el desenvolupament humà sostenible o la cooperació i desenvolupament d'una cultura de pau.

Especial interès mereix la igualtat que s'ha de donar entre homes i dones, analitzant les causes i els factors responsables de la discriminació de les dones, la seva valoració des dels principis de la dignitat de la persona i la igualtat en llibertat, considerant igualment les alternatives a l'esmentada discriminació i a la violència contra les dones.

També a 4t curs es proposen continguts comuns a tots els temes enfocats a l'adquisició de determinats procediments, com saber raonar i argumentar, reconèixer els propis sentiments o saber avaluar críticament les informacions presentades pels diferents mitjans de comunicació. Igualment, es preveuen continguts enfocats al desenvolupament d'actituds bàsiques per a la convivència, com ara la tolerància, l'actitud de diàleg i negociació, l'actitud a favor de la pau o la solidaritat.

L'Educació èticocívica de quart curs s'organitza en sis blocs, que inclouen en el primer d'aquests els continguts comuns assenyalats.

El bloc 2, Identitat i alteritat. Educació afectivoemocional, se centra en els valors de la identitat personal, la llibertat i la responsabilitat, amb particular atenció a la relació entre intel·ligència, sentiments i emocions.

Al bloc 3, Teories ètiques, els drets humans, s'inclou l'anàlisi de les grans línies de reflexió ètica i, particularment, el referent ètic universal que representen les diferents formulacions dels drets humans.

El bloc 4, Ètica i política. La democràcia. Els valors constitucionals, aborda l'anàlisi dels fonaments ètics i jurídics de l'Estat de dret i del sistema polític democràtic plantejant-ho en un nivell d'universalitat i d'abstracció racional superior al dels cursos anteriors, atesa la major maduresa de l'alumnat.

El bloc 5, Problemes socials del món actual, inclou la valoració ètica dels grans problemes i dilemes morals generats en el món actual des de la perspectiva dels drets humans: la globalització i els problemes del desenvolupament, els conflictes armats i l'actuació de la comunitat internacional en la seva resolució, etc., tot això des de la perspectiva del rebuig de les discriminacions i de la valoració de l'actuació d'aquells moviments i forces internacionals que contribueixen a fomentar la cultura de la pau i la cooperació.

El bloc 6, La igualtat entre homes i dones, torna a l'estudi de continguts ja tractats en cursos anteriors (la igualtat d'homes i dones a la família i el món laboral, la lluita pels drets de les dones, etc.); en aquest curs s'opta per incloure un bloc amb entitat pròpia que faci possible la reflexió en profunditat sobre la igualtat, la llibertat i les causes de la discriminació de les dones, així com les possibles alternatives a la discriminació.

L'adaptació dels continguts del Decret d'ensenyaments mínims a l'àmbit de gestió directa del Ministeri d'Educació i Ciència ha de tenir en compte els trets específics de les societats i els àmbits polítics en què es troba el centre concret en què es desenvolupa el currículum, de manera que s'integri l'estudi de les relacions dels diferents territoris o estats amb l'Estat espanyol, segons es tracti de centres de ciutats autònomes de Ceuta i Melilla o ubicats a qualsevol altre país.

Contribució de la matèria a l'adquisició de les competències bàsiques

L'Educació per a la ciutadania i els drets humans i l'Educació èticocívica es relacionen directament amb la competència social i ciutadana però, a més, contribueixen a desenvolupar alguns aspectes destacats d'altres competències bàsiques.

En relació amb la competència social i ciutadana s'afronta l'àmbit personal i públic que hi està implícit: propicia l'adquisició d'habilitats per viure en societat i per exercir la ciutadania democràtica. A més de contribuir a reforçar l'autonomia, l'autoestima i la identitat personal, afavoreix el desenvolupament d'habilitats que permeten participar, prendre decisions, escollir la forma adequada de comportar-se en determinades situacions i responsabilitzar-se de les decisions adoptades i de les conseqüències que se'n deriven. També contribueix a millorar les relacions interpersonals en treballar les habilitats encaminades a aconseguir la presa de consciència dels propis pensaments, valors, sentiments i accions. Impulsa els vincles personals basats en sentiments i ajuda a afrontar les situacions de conflicte en proposar la utilització sistemàtica del diàleg i altres procediments no violents per a la seva resolució. L'educació afectivoemocional, la convivència, la participació, el coneixement de la diversitat i de les situacions de discriminació i injustícia, permeten consolidar les habilitats socials, ajuden a generar sentiments compartits i no excloents, a reconèixer, acceptar i fer servir convencions i normes socials de convivència i interioritzar els valors de respecte, cooperació, solidaritat, justícia, no violència, compromís i participació tant en l'àmbit personal com en el social.

També es contribueix a la competència a partir de l'adquisició del coneixement dels fonaments i les formes

d'organització dels estats i de les societats democràtics i d'altres continguts específics com l'evolució històrica dels drets humans i la forma com es concreten i es respecten o es vulneren en el món actual, particularment, en casos de conflicte. En aquesta etapa s'inclouen continguts relatius a l'actuació dels organismes internacionals i d'aquells moviments, organitzacions i forces que treballen a favor dels drets humans i de la pau.

Es contribueix directament a la dimensió ètica de la competència social i ciutadana afavorint que els alumnes i les alumnes reconeguin els valors de l'entorn i, alhora, puguin avaluar-los i comportar-se coherentment amb aquests en prendre una decisió o en afrontar un conflicte. Els valors universals i els drets i deures continguts a la Declaració universal dels drets humans i a la Constitució espanyola constitueixen el referent ètic comú.

En ser continguts específics els relacionats amb el coneixement de la pluralitat social i el caràcter de la globalització i les implicacions que comporta per als ciutadans, facilitarà instruments per construir, acceptar i practicar normes de convivència d'acord amb els valors democràtics, exercir els drets i llibertats, assumir les responsabilitats i deures cívics i, en definitiva, participar activament i plenament en la vida cívica.

L'Educació per a la ciutadania contribueix al desenvolupament de la competència per aprendre a aprendre fomentant la consciència de les pròpies capacitats a través de l'educació afectiu emocional i les relacions entre intel·ligència, emocions i sentiments. Així mateix, l'estímul de les habilitats socials, l'impuls del treball en equip, la participació i l'ús sistemàtic de l'argumentació, la síntesi de les idees pròpies i alienes, la confrontació ordenada i crítica de coneixement, informació i opinió afavoreixen també els aprenentatges posteriors.

Des dels procediments de l'àrea s'afavoreix la competència bàsica autonomia i iniciativa personal perquè es desenvolupen iniciatives de planificació, presa de decisions, participació i assumpció de responsabilitats. El currículum atén especialment l'argumentació, la construcció d'un pensament propi, l'estudi de casos que suposin una presa de posició sobre un problema i les possibles solucions. El plantejament de dilemes morals, propi de l'educació èticocívica de quart curs, contribueix a fer que els alumnes i les alumnes construeixin un judici ètic propi basat en els valors i les pràctiques democràtiques. També s'afavoreix aquesta competència quan s'intenten portar a la pràctica idees i acords presos de forma cooperativa, acceptant la disciplina del treball en comú o exercint el lideratge en el grup.

L'ús sistemàtic del debat contribueix a la competència en Comunicació lingüística, perquè exigeix exercitar-se a l'escolta, l'exposició i l'argumentació. D'altra banda, la comunicació de sentiments, idees i opinions, imprescindibles per aconseguir els objectius d'aquestes matèries, en utilitzar tant el llenguatge verbal com l'escrit, la valoració crítica dels missatges explícits i implícits en fonts diverses i, particularment, en la publicitat i en els mitjans de comunicació, també ajuden a l'adquisició de la competència. Finalment, el coneixement i l'ús de termes i conceptes jurídics i propis de l'anàlisi del fet social i moral, possibiliten l'enriquiment del vocabulari.

La utilització del debat, imprescindible en el desenvolupament de l'àrea, requereix la recerca d'informació sobre esdeveniments, fenòmens i problemes d'actualitat, cosa que contribueix a l'adquisició de la competència digital i de tractament de la informació, perquè es requereix l'ús de les noves tecnologies tant per recopilar informació diversa, plural i rellevant, com per tractar-la i presentar-la de manera adequada i intercanviar-la de manera eficaç. També pot contribuir al desenvolupament d'aquesta competència la participació o creació per part dels alumnes en alguns dels fòrums d'opinió d'Internet.

Objectius

Les matèries Educació per a la ciutadania i els drets humans i l'Educació èticocívica en aquesta etapa tenen com a objectiu el desenvolupament de les capacitats següents:

1. Reconèixer la condició humana en la seva dimensió individual i social, acceptant la pròpia identitat, les característiques i experiències personals respectant les diferències amb els altres i desenvolupant l'autoestima.

2. Desenvolupar i expressar els sentiments i les emocions, així com les habilitats comunicatives i socials que permeten participar en activitats de grup amb actitud solidària i tolerant, utilitzant el diàleg i la mediació per abordar els conflictes.

3. Desenvolupar la iniciativa personal assumint responsabilitats i practicar formes de convivència i participació basades en el respecte, la cooperació i el rebuig a la violència als estereotips i prejudicis.

4. Conèixer, assumir i valorar positivament els drets i les obligacions que deriven de la Declaració universal dels drets humans i de la Constitució espanyola, identificant els valors que els fonamenten, acceptant-los com a criteris per valorar èticament les conductes personals i col·lectives i les realitats socials.

5. Identificar la pluralitat de les societats actuals, reconeixent la diversitat com a enriquidora de la convivència i defensar la igualtat de drets i oportunitats de totes les persones, rebutjant les situacions d'injustícia i les discriminacions que hi ha per raó de sexe, origen, creences, diferències socials, orientació afectivosexual o de qualsevol altre tipus, com una vulneració de la dignitat humana i causa pertorbadora de la convivència.

6. Reconèixer els drets de les dones, valorar la diferència de sexes i la igualtat de drets entre ells i rebutjar els estereotips i prejudicis que suposin discriminació entre homes i dones.

7. Conèixer i apreciar els principis que fonamenten els sistemes democràtics i el funcionament de l'Estat espanyol i de la Unió Europea, prenent consciència del patrimoni comú i de la diversitat social i cultural.

8. Conèixer els fonaments de la manera de vida democràtic i aprendre a obrar d'acord amb aquests en els diferents àmbits de convivència. Assumir els deures ciutadans en el manteniment dels béns comuns i el paper de l'Estat com a garant dels serveis públics.

9. Valorar la importància de la participació en la vida política o altres formes de participació ciutadana, com la cooperació, l'associacionisme i el voluntariat.

10. Conèixer les causes que provoquen la violació dels drets humans, la pobresa i la desigualtat, així com la relació entre els conflictes armats i el subdesenvolupament; valorar les accions encaminades a la consecució de la pau i la seguretat i la participació activa com a mitjà per aconseguir un món més just.

11. Reconèixer-se membres d'una ciutadania global. Mostrar respecte crític pels costums i formes de vida de poblacions diferents a la pròpia i manifestar comportaments solidaris amb les persones i els col·lectius desfavorits.

12. Identificar i analitzar les principals teories ètiques, reconèixer els principals conflictes socials i morals del món actual i desenvolupar una actitud crítica davant els models que es transmeten a través dels mitjans de comunicació.

13. Adquirir un pensament crític, desenvolupar un criteri propi i habilitats per defensar les seves posicions en debats a través de l'argumentació documentada i raonada, així com valorar les raons i els arguments dels altres.

SEGON CURS

Continguts

Educació per a la ciutadania i els drets humans

Bloc 1. Continguts comuns.

Exposició d'opinions i judicis propis amb arguments raonats i expressats amb correcció. Capacitat per modificar o matisar les pròpies opinions i per acceptar les opinions dels altres.

Pràctica del diàleg com a estratègia per abordar els conflictes de forma no violenta. Acceptació de la discrepància raonada i desenvolupament d'actituds cooperatives. Anàlisi crítica de les posicions teòriques i pràctiques que dificulten el diàleg i el consens.

Preparació i realització de debats sobre aspectes rellevants de la realitat, manifestant una actitud de compromís per millorar-la.

Anàlisi comparativa i avaluació crítica d'informacions proporcionades per diverses fonts i, en particular, pels mitjans de comunicació, sobre un mateix fet o qüestió d'actualitat.

Bloc 2. Relacions interpersonals i participació.

Pautes bàsiques del comportament personal: autonomia i relacions interpersonals, el paper dels afectes i les emocions. El valor de l'empatia.

Les relacions humanes: relacions entre homes i dones i relacions intergeneracionals. La família en el marc de la Constitució espanyola. El desenvolupament d'actituds no violentes en la convivència diària.

Cura de les persones dependents. La responsabilitat dels poders públics (lleis, assistència) i el compromís individual: ajuda a companys o persones i col·lectius en situació desfavorida.

Valoració crítica de la divisió social i sexual del treball i dels prejudicis socials racistes, xenòfobs, antisemites, sexistes, homòfobs o altres basats en la discriminació.

La participació de tots en el centre educatiu. Autoritat, democràcia i participació: òrgans de participació i de decisió compartida. Elecció de delegats, activitats de mediació, normes de convivència.

Drets i deures dels alumnes.

Coneixement i col·laboració en activitats social que contribueixin a possibilitar una societat justa i solidària.

Bloc 3. Deures i drets ciutadans.

Declaració universal dels drets humans, pactes i convenis internacionals. Condemna de les violacions dels drets humans i reconeixement de l'actuació judicial ordinària i dels tribunals internacionals. Valoració dels drets i deures humans com a conquestes històriques inacabades.

Les constitucions, i en particular la Constitució espanyola, com a font de reconeixement de drets.

Igualtat de drets i diversitat. Respecte i valoració crítica de les opcions personals dels ciutadans.

La conquesta dels drets de les dones (participació política, educació, treball remunerat, igualtat de tracte i oportunitats). Els drets de les dones en el món actual.

Bloc 4. Les societats democràtiques del segle XXI.

L'Estat de dret i el seu funcionament. El model polític espanyol: la Constitució espanyola i l'Estat de les autonomies. La política com a servei a la ciutadania: la responsabilitat pública.

Diversitat social i cultural. Convivència de cultures diferents en una societat plural: valors comuns i valors diferencials. Respecte crític cap a les creences i opcions diferents a les pròpies. Rebuig de les discriminacions pro-

vocades per les desigualtats personals, econòmiques o socials.

Identificació, estima i cura dels béns comuns i dels serveis públics. La funció dels impostos i la contribució dels ciutadans. Els serveis públics com a elements de compensació de desigualtats i de redistribució de la renda. La Seguretat Social.

Consum racional i responsable i la seva influència en el desenvolupament humà sostenible. Reconeixement dels drets i deures dels consumidors. La influència del missatge publicitari en els models i els hàbits socials.

Estructura i funcions de la protecció civil. Cura de l'entorn. Prevenció i gestió dels desastres naturals i provocats: l'acció col·lectiva i l'actuació individual. Gestió internacional dels desastres.

La circulació viària i la responsabilitat ciutadana: infraccions i sancions. Violència vial: costos humans, socials i econòmics dels accidents de circulació: grups de risc, causes i conseqüències.

Bloc 5. Ciutadania en un món global.

Un món desigual: riquesa i pobresa. Causes i manifestacions de la pobresa: desigual distribució dels recursos, falta d'accés a l'educació, «feminització de la pobresa». La lluita contra la pobresa i l'ajuda al desenvolupament: l'acció dels organismes internacionals, dels governs i de les ONG.

Els conflictes en el món actual: el paper dels organismes internacionals i de les forces armades d'Espanya en missions internacionals de pau. Dret internacional humanitari. Accions individuals i col·lectives a favor de la pau.

Globalització i interdependència: noves formes de comunicació, informació i mobilitat. Valoració crítica dels avantatges i els inconvenients de la globalització. Relacions entre els ciutadans, el poder econòmic i el poder polític.

Críteris d'avaluació

1. Identificar i rebutjar, a partir de l'anàlisi de fets reals o figurats, les situacions de discriminació cap a persones de diferent origen, gènere, ideologia, religió, orientació afectivosexual i altres, respectant les diferències personals i mostrant autonomia de criteri.

Aquest criteri permet comprovar si l'alumnat, davant la presentació d'un cas o situació simulada o real, és capaç de reconèixer la discriminació que, per motius diversos, pateixen determinades persones a les societats actuals i si manifesta autonomia de criteri, actituds de rebuig cap a les discriminacions i respecte per les diferències personals.

2. Participar en la vida del centre i de l'entorn i practicar el diàleg per superar els conflictes en les relacions escolars i familiars.

Amb aquest criteri es pretén avaluar si els alumnes i les alumnes han desenvolupat habilitats socials de respecte i tolerància cap a les persones del seu entorn i si utilitzen de forma sistemàtica el diàleg i la mediació com a instrument per resoldre els conflictes, rebutjant qualsevol tipus de violència cap a qualsevol membre de la comunitat escolar o de la família. A través de l'observació i del contacte amb les famílies, es pot conèixer la responsabilitat amb què l'alumnat assumeix les tasques que li corresponen. D'altra banda, l'observació permet conèixer el grau de participació en les activitats del grup classe i del centre educatiu.

3. Utilitzar diferents fonts d'informació i considerar les diferents posicions i alternatives que hi ha en els debats que es plantegin sobre problemes i situacions de caràcter local o global.

Aquest criteri pretén comprovar si l'alumnat coneix les tècniques del debat, si es documenta degudament utilitzant diferents fonts d'informació i si és capaç d'analitzar-les, sintetitzar la informació per presentar les seves

opinions de forma rigorosa, si argumenta degudament, considera les diferents posicions i alternatives a cadascun dels problemes plantejats i arriba a elaborar un pensament propi i crític, presentant les conclusions tant de forma oral com escrita.

4. Identificar els principis bàsics de la Declaració universal dels drets humans i la seva evolució, distingir situacions de violació dels mateixos drets i reconèixer i rebutjar les discriminacions de fet i de dret, en particular les que afecten les dones.

Aquest criteri avalua el grau de coneixement de la Declaració universal dels drets humans i altres convencions i declaracions universals, la seva evolució històrica, si l'alumnat reconeix els actes i les situacions de violació de drets humans en el món actual, les discriminacions que encara pateixen alguns col·lectius, tant en la legislació com en la vida real i, particularment, si és capaç de descriure i rebutjar la discriminació de fet i de dret que pateixen les dones.

5. Reconèixer els principis democràtics i el funcionament de l'Estat de dret, així com les institucions fonamentals que estableix la Constitució espanyola i els estatuts d'autonomia i descriure l'organització, funcions i forma d'elecció d'alguns òrgans de govern municipals, autonòmics i estatals.

Amb aquest criteri es tracta de comprovar si es coneixen els trets fonamentals de l'Estat de dret i del sistema polític espanyol, l'organització, les funcions i el funcionament dels principals òrgans de govern estatals, autonòmics i municipals i el paper que correspon als ciutadans en l'elecció i el control d'aquests, i si s'és capaç d'aplicar els principis del funcionament democràtic a diferents situacions reals.

6. Identificar els principals serveis públics que han de garantir les administracions, reconèixer la contribució dels ciutadans i les ciutadanes en el seu manteniment i mostrar, davant situacions de la vida quotidiana, actituds cíviques relatives a tenir cura de l'entorn, la seguretat viària, la protecció civil i el consum responsable.

L'objectiu d'aquest criteri és comprovar que es reconeixen els principals serveis que les administracions presten als ciutadans, el sentit de responsabilitat pública dels càrrecs elegits i, alhora, les obligacions que corresponen a cada ciutadà en la cura i el manteniment dels serveis públics a través de la contribució fiscal. Així mateix, es tracta de comprovar que es coneixen les obligacions cíviques que li corresponen en la cura de l'entorn, la seguretat viària, la protecció civil o el consum responsable.

7. Distingir alguns dels trets de les societats actuals (diversitat, desigualtat, pluralitat cultural, complexa convivència urbana, etc.) i desenvolupar actituds responsables que contribueixin a la seva millora.

Aquest criteri pretén avaluar si saben identificar les causes de la desigual distribució de la riquesa, el fenomen de la pluralitat cultural en les societats europees actuals i altres trets que caracteritzen la nostra societat. També han de saber identificar els diversos problemes que es localitzen en els mitjans urbans (conflictes d'interessos i drets en l'ús dels espais comuns, tribus urbanes, etc.) i si l'alumnat reconeix i assumeix les actuacions que cada ciutadà pot realitzar per millorar-los.

8. Identificar les característiques de la globalització i el paper que hi juguen els mitjans de comunicació, reconèixer les relacions que hi ha entre la societat en què viu i la vida de les persones d'altres parts del món.

Amb aquest criteri es tracta de valorar si l'alumne coneix el paper de la informació i la comunicació en el món actual i les relacions que hi ha entre la vida de les persones de diferents parts del món com a conseqüència de la globalització, identificar-ne i valorar-ne els trets positius i negatius i si comprèn les repercussions que determinades formes de vida del món desenvolupat tenen en els

països en vies de desenvolupament i si manifesta actituds de solidaritat amb els grups desfavorits.

9. Reconèixer l'existència de conflictes i el paper que desenvolupen les organitzacions internacionals i les forces armades espanyoles en els processos de pacificació. Valorar la importància de les lleis, del dret internacional humanitari i la participació humanitària per pal·liar les conseqüències dels conflictes.

Amb aquest criteri es pretén comprovar si es coneixen els conflictes més rellevants del món actual i la seva localització, l'actuació de les organitzacions internacionals, de les forces de pacificació i les lleis per les quals es regeixen. Així mateix, es pretén comprovar si l'alumnat reflexiona i assumeix el paper vital que té el dret internacional humanitari, la cooperació internacional i la presència de les organitzacions no governamentals per mitigar les derivacions negatives dels conflictes.

10. Identificar la diferent distribució de la riquesa en el món actual, així com les causes que generen la pobresa i la importància de la cooperació internacional i de les agències humanitàries per pal·liar-ne alguns dels efectes.

A través d'aquest criteri d'avaluació es tracta de comprovar si l'alumnat reconeix les característiques d'un món desigual, si comprèn el paper que alguns factors com la falta d'accés a l'educació, que afecta més les dones en els països menys desenvolupats, tenen en les situacions de pobresa en general i en la feminització de la pobresa en particular. Es tracta també de comprovar que coneix i valora el paper que la cooperació internacional i les agències humanitàries duen a terme en els territoris més afectats per la pobresa.

QUART CURS

Continguts

Educació eticocívica

Bloc 1. Continguts comuns.

Reconeixement dels sentiments propis i aliens, resolució dialogada i negociada dels conflictes.

Preparació i realització de debats sobre problemes de l'entorn immediat o de caràcter global, sobre qüestions d'actualitat i dilemes eticocívics, considerant les posicions i alternatives que hi ha.

Anàlisi comparativa i avaluació crítica d'informacions proporcionades pels mitjans de comunicació sobre un mateix fet o qüestió d'actualitat. Presentació clara i sintètica de les conclusions.

Reconeixement de les injustícies i les desigualtats. Interès per la recerca i pràctica de formes de vida més justes. Valor del compromís i la participació solidària: experiències d'iniciació en projectes que impliquin solidaritat dins i fora del centre.

Anàlisi d'esdeveniments, experiències o situacions concretes de violació greu dels drets humans del món actual o del passat immediat; coneixement de les causes i els mecanismes que els possibiliten i valoració del fet que es produeixin fins i tot en societats cultes i avançades.

Bloc 2. Identitat i alteritat. Educació afectivoemocional.

Identitat personal, llibertat i responsabilitat. Els interrogants de l'ésser humà. La construcció de la identitat moral de cada persona. Respecte a les diferències personals, que no suposin menyscabament de la dignitat humana.

Intel·ligència, sentiments i emocions. Les relacions interpersonals basades en valors (sinceritat, confiança, honestat, justícia). Conflicte i convivència. Estratègies i mètodes de resolució no violenta dels conflictes interpersonals.

Valors, habilitats i actituds socials per a la convivència democràtica. Respecte per la dignitat humana i els drets fonamentals de les persones. Valors i normes morals.

Bloc 3. Teories ètiques. Els drets humans.

Principals teories ètiques.

Principals projectes ètics contemporanis: pacifisme, ecologisme, feminisme, voluntariat, etc.

Ètica i dret: valors morals i usos socials. Principis jurídics, normes i lleis.

Els drets humans com a referència universal per a la conducta humana. Fonts i antecedents d'aquests. Pactes i convenis internacionals que els recullen. Drets cívics i polítics: l'Estat de dret. Drets econòmics, socials i culturals: l'Estat social de dret. Evolució, interpretacions i defensa efectiva dels drets humans. La violació dels drets humans: rebuig moral i persecució judicial per lluitar contra la impunitat.

Les diferències socials i culturals. Rebuig de les actituds d'intolerància, injustícia i exclusió.

Bloc 4. Ètica i política. La democràcia. Els valors constitucionals.

Democràcia i participació ciutadana. Significat ètic, jurídic i polític de la democràcia.

Institucions democràtiques: fonament i funcionament. La separació de poders. L'ordenament jurídic com a instrument de regulació de la convivència.

Els valors constitucionals: llibertat, justícia, igualtat, pluralisme polític. La seva relació amb els valors ètics. Correspondència entre drets i deures ciutadans.

Bloc 5. Problemes socials del món actual.

Factors que generen problemes i discriminacions a diferents col·lectius. Valoració ètica dels drets humans. Propostes d'actuació.

La globalització i els problemes del desenvolupament. Poder i mitjans de comunicació: manipulació de la informació, llibertat i pluralisme informatiu.

Declaració del mil·lenni. L'estratègia internacional per a la reducció de desastres (ONU).

Ciutadania global. Desenvolupament humà sostenible. Cooperació. Els moviments compromesos en la defensa dels drets humans.

Els conflictes armats i l'actuació de la comunitat internacional en la seva resolució. Operacions per establir, mantenir o consolidar la pau. La defensa al servei de la pau. Les agències humanitàries. La cultura de la pau.

Bloc 6. La igualtat entre homes i dones.

Dignitat de la persona, igualtat en llibertat i diversitat.

Causas i factors de la discriminació de les dones. Igualtat de drets i de fet.

Alternatives a la discriminació. Prevenció i protecció integral de la violència contra les dones: normes i institucions.

Criteris d'avaluació

1. Descobrir els seus sentiments en les relacions interpersonals, raonar les motivacions de les seves conductes i eleccions i practicar el diàleg en les situacions de conflicte.

Amb aquest criteri s'intenta comprovar que cada alumne i alumna assumeix i controla els seus propis sentiments, es posa en el lloc dels altres i utilitza el diàleg i altres procediments no violents per superar els conflictes en les seves relacions interpersonals, que raona les seves eleccions i que és responsable dels seus actes.

2. Diferenciar els trets bàsics que caracteritzen la dimensió moral de les persones (les normes, la jerarquia de valors, els costums, etc.) i els principals problemes morals.

Amb aquest criteri es pretén avaluar si s'identifiquen els diferents elements de la dimensió moral de les persones i del comportament humà i dels dilemes morals que es plantegen en el món actual, tant en el seu entorn més pròxim com a escala universal.

3. Identificar i expressar les principals teories ètiques.

Mitjançant aquest criteri s'intenta avaluar en l'alumnat el grau de coneixement de conceptes claus d'algunes de les teories ètiques que han influït més en la conquesta dels drets i les llibertats a Occident.

4. Reconèixer els drets humans com a principal referència ètica de la conducta humana i identificar l'evolució dels drets cívics, polítics, econòmics, socials i culturals, manifestant actituds a favor de l'exercici actiu i el seu compliment, tant a l'entorn immediat com a escala internacional.

A través d'aquest criteri es tracta de comprovar el grau de comprensió dels conceptes claus dels drets humans i la seva valoració crítica de l'esforç que això ha suposat en la història de la Humanitat. Es tracta, així mateix, de valorar si l'alumnat entén els drets humans com una conquesta històrica inacabada i manifesta una exigència activa del seu compliment. Així mateix, es tracta de comprovar que reconeix les situacions de violació dels drets humans i el seu rebuig: la condemna moral i l'actuació dels tribunals de justícia ordinaris i internacionals.

5. Comprendre i expressar el significat històric i filosòfic de la democràcia com a forma de convivència social i política.

Mitjançant aquest criteri es tracta de comprovar si es comprèn el pluralisme polític i moral, alhora que s'aprecia el necessari respecte a la dignitat de cada persona per damunt de les diferències individuals i culturals que tenen el seu origen en la història de les col·lectivitats i dels individus.

6. Reconèixer els valors fonamentals de la democràcia a la Constitució espanyola i la noció de sistema democràtic com a forma d'organització política a Espanya i al món.

Mitjançant aquest criteri es pretén avaluar en l'alumnat el seu nivell de coneixement dels processos de democratització de molts països com un assoliment de la civilització humana a tot el món, dels conceptes claus del sistema democràtic, com el sistema d'eleccions, el pluralisme polític, el govern de la majoria i els conflictes entre legitimitat i legalitat democràtiques, la seva valoració de la democràcia com a conquesta eticopolítica de tots els ciutadans espanyols i la seva aplicació per jutjar actuacions i actituds quotidianes de la vida pública.

7. Analitzar les causes que provoquen els principals problemes socials del món actual, utilitzant de manera crítica la informació que proporcionen els mitjans de comunicació i identificar solucions compromeses amb la defensa de formes de vida més justes.

Es tracta de comprovar si s'identifiquen i es comprenen algunes de les causes que provoquen els principals problemes socials del món actual (repartiment desigual de la riquesa, explotació infantil, emigracions forçades, etc.), utilitzant amb rigor i de forma crítica la informació obtinguda dels diferents mitjans de comunicació; si es reconeix l'actuació d'organismes i institucions compromeses amb la defensa de formes de vida més justes i es manifesten actituds de tolerància i solidaritat en plantejar solucions.

8. Reconèixer l'existència de conflictes i el paper que hi desenvolupen les organitzacions internacionals i les forces de pacificació. Valorar la cultura de la pau, la importància de les lleis i la participació humanitària per pal·liar les conseqüències dels conflictes.

Amb aquest criteri es pretén comprovar que l'alumnat coneix els conflictes més rellevants del món actual i la

seva localització, l'actuació de les organitzacions internacionals, de les forces de pacificació i les lleis per les quals es regeixen. Així mateix, es pretén comprovar si valora la cultura de la pau en la convivència diària i si reflexiona i assumeix el paper vital que té la participació humanitària per mitigar les derivacions negatives dels conflictes.

9. Distingir igualtat i diversitat i les causes i factors de discriminació. Analitzar el camí recorregut cap a la igualtat de drets de les dones i rebutjar la seva discriminació i les situacions de violència de les quals són víctimes.

Aquest criteri pretén conèixer si els alumnes i les alumnes reconeixen la igualtat i la dignitat de totes les persones i els elements diferenciadors que estan en la base d'algunes discriminacions, així com els moments històrics més rellevants en la conquesta dels drets polítics de les dones i la igualtat en l'àmbit familiar i laboral, alhora que mesura si saben identificar i localitzar les situacions de discriminació de tot tipus que subsisteixen en les societats actuals i rebutgen activament la violència contra les dones o altres col·lectius.

10. Justificar les pròpies posicions utilitzant sistemàticament l'argumentació i el diàleg i participar de forma democràtica i cooperativa en les activitats del centre i de l'entorn.

Mitjançant aquest criteri es pretén avaluar l'ús adequat de l'argumentació sobre dilemes i conflictes morals i el grau de coneixement i de respecte a les posicions divergents dels interlocutors, tant a l'aula com en l'àmbit familiar i social. També s'ha de valorar la correcta expressió de les seves conclusions, tant si és de forma verbal o escrita, així com la correcta utilització de les tecnologies de la informació com a mitjans d'informació i de discussió i participació pública. D'altra banda, es pretén conèixer la manera i el grau en què l'alumnat participa i coopera activament en el treball de grup i si col·labora amb el professorat i els companys i companyes en les activitats del centre educatiu i en altres àmbits externs.

11. Realitzar un treball sobre algun esdeveniment de violació greu dels drets humans, com ara el genocidi jueu perpetrat pels nazis o altres genocidis, desaparicions o persecucions, utilitzant informació, inclosos relats de supervivents o l'observació directa o indirecta de testimonis, valorant si mecanismes similars als que els van possibilitar podrien seguir vigents.

Amb aquest criteri es tracta d'avaluar la capacitat d'abordar individualment o en grup, amb assessorament del professor, l'estudi d'una situació concreta rellevant, buscant les causes i els mecanismes que les van possibilitar i analitzant les seves conseqüències. També es pretén comprovar si l'alumne reconeix que situacions de barbàrie similars es poden produir en el món actual.

Orientacions metodològiques i per a l'avaluació

L'Educació per a la ciutadania i els drets humans i l'Educació èticocívica han de proporcionar en aquesta etapa una ampliació del coneixement del fet social i l'inici en la reflexió ètica, alhora que intenta consolidar i ampliar el desenvolupament d'aquelles destreses i hàbits que contribueixen a l'adquisició de la competència social i ciutadana. Aquesta matèria té com a objectiu fonamental promoure l'aprenentatge dels valors democràtics i preparar els alumnes perquè puguin tenir un paper actiu com a ciutadans. Es tracta d'un objectiu que implica no només que coneguin els valors i principis democràtics, sinó que els valorin positivament i els assumeixin críticament, adquirint hàbits basats en la llibertat, la igualtat, la justícia i el respecte. La matèria té entre els seus objectius la promoció de la convivència solidària i respectuosa amb el pluralisme, el conreu de la llibertat responsable i dels deures cívics.

Orientacions metodològiques

La mateixa concepció d'aquesta matèria que no té únicament un caràcter teòric, encara que inclou un cos conceptual, sinó que pretén fomentar pràctiques democràtiques basades en els drets humans i en els valors constitucionals que comparteixen tots els ciutadans, orienta de manera força clara les estratègies metodològiques que poden facilitar els objectius que pretén.

Un principi en el qual s'haurien de basar està en el fet que la ciutadania s'aprèn practicant-la ja que la interiorització dels valors cívics llibertat, igualtat, respecte actiu, solidaritat o diàleg es van adquirint exercint-los de manera continuada. Per això s'han d'utilitzar mètodes d'ensenyament que, a més d'al·ludir al pla cognitiu, procurin el desenvolupament d'altres habilitats, en particular les habilitats socials, així com l'expressió d'actituds, valors i sentiments. Aquest plantejament és un requisit necessari perquè efectivament s'afavoreixi la sensibilització, la presa de consciència, el coneixement i l'adquisició dels hàbits cívics.

Un dels eixos fonamentals de la intervenció educativa s'ha de centrar en el procés que implica conèixer, valorar críticament i crear hàbits de participació que l'alumne pugui traslladar, en un futur, a un àmbit que transcendeix el merament escolar.

En aquest sentit, a més del coneixement dels principis i cursos de participació escolar o ciutadana, necessari però no suficient, és a l'espai escolar i en particular a l'aula, on s'ha de tenir present aquesta finalitat per fer de la classe el lloc on començar a exercir la ciutadania. L'adquisició i consolidació d'hàbits cívics s'afavoreixen amb una convivència democràtica que s'inicia a l'aula, fent-ne entre tots un espai de relació en un clima de diàleg i confiança, respecte i acceptació, on se segueixi aprenent a ser part d'un grup, es practiqui la llibertat responsable, s'afavoreixi el pensament crític i es respecti i s'accepti el pluralisme. La vida a l'aula ha de fer possible un marc propici per a la participació i la convivència, primer pas per fer del centre escolar un espai de formes de vida democràtiques. Des de tots dos es va preparant la implicació personal tant en l'entorn pròxim com en un àmbit més global, avui possible gràcies, en bona mesura, a la globalització de la informació i la comunicació.

S'ha de ressaltar la conveniència d'atorgar un paper central a la participació de l'alumne en la construcció del seu coneixement utilitzant estratègies d'ensenyament i aprenentatge que ho afavoreixin.

Les activitats d'aprenentatge que suposen interacció i cooperació entre iguals són un marc adequat per preguntar, valorar punts de vista, produir idees, prendre decisions, arribar a posicions negociades o consensuades. Treballar d'aquesta manera propicia un pensament crític, alhora que facilita el desenvolupament d'aquestes habilitats socials i de comunicació.

El raonament, l'articulació del pensament i la seva conversió en paraules o l'argumentació són aspectes que s'haurien d'incloure perquè s'exerceixin, donant l'oportunitat als mateixos alumnes d'exposar i defensar les seves opinions raonades, oralment o per escrit, amb un lèxic abundant capaç de reflectir el que es pensa o se sent.

En aquesta direcció i en un camí iniciat a l'educació primària, s'han de continuar amb les tècniques de debat i diàleg i les destreses que porten associades.

Els debats s'han de preparar prèviament a partir de la documentació seleccionada i estudiada pels alumnes amb la supervisió del professor, d'una manera més dirigida a segon i amb més profunditat i autonomia a quart. La informació ha de ser la base per construir els arguments i fonamentar-los en fets i conceptes.

L'anàlisi de casos rellevants per a l'alumnat amb la finalitat que els que puguin donar sentit i implicar-se en la seva resolució, presentats inacabats o sense una solució

única, perquè hi tingui espai la discrepància, afavoreixen la presa de decisions argumentades. De la mateixa manera, l'estudi de situacions concretes, reals o simulades són útils per ensenyar a comprendre les intencions i motivacions i ajuden a fer explícites les seves concepcions pel paper que adquireix el desenvolupament de l'empatia. La mateixa convivència escolar o la vida quotidiana dels estudiants dins i fora de l'aula poden ser un bon recurs perquè, a més de desenvolupar el diàleg, escoltar, posar-se en el lloc de l'altre, negociar o consensuar, s'afavoreixi l'anàlisi, la formació d'opinions pròpies i la defensa argumentada.

El treball en grup, sigui quina sigui la modalitat en què es concreti, adquireix ple sentit quan es converteix en un autèntic treball cooperatiu, prenent part juntament amb altres per fer alguna cosa en comú, ajudant i rebent ajuda, és a dir, amb reciprocitat. Permet expressar diferents punts de vista, es contrasten idees i s'elaboren junts possibles solucions.

A partir de la realització de treballs o projectes, individuals i en grup, es poden abordar continguts que requereixin la recerca i el processament d'informació procedent de fonts diverses, així com la presentació d'unes conclusions de forma verbal i escrita, acompanyades, si s'escau, de cartells, fotografies, etc. La importància que adquireix un bon ús de la informació obliga a combinar, de forma més o menys guiada, d'acord amb les dificultats del contingut i les característiques de l'alumnat, la presentació de la informació per part del professor amb la recerca d'aquesta per part de l'alumne, amb la finalitat que desenvolupi la seva capacitat d'aprendre a aprendre. Així mateix, s'hagi d'acompanyar d'una anàlisi adequada, més senzilla a segon curs i una mica més complexa a quart. En aquest camp adquireix especial significat ajudar l'alumne a valorar la fiabilitat de la pròpia font. Les característiques d'Internet en fan un instrument molt potent, però també requereix ensenyar a adquirir un criteri format sobre la validesa i la qualitat de la informació que ofereix, sigui Internet, premsa escrita, material audiovisual, etc. Han d'aprendre, a més, a contrastar la informació i a combinar l'ús d'Internet amb la recerca en els llibres, invitar-los a fer-ho, prenent primer el professor la iniciativa d'oferir bibliografia contrastada i assequible per donar-los, a poc a poc, més autonomia.

La majoria dels continguts requereixen de l'alumnat la reflexió i la matèria proporciona abundants ocasions perquè s'exerciti. Temes significatius són, per exemple, conèixer i analitzar algunes normes legals, perquè contribueix a la formació dels alumnes com a ciutadans, a més que permet exercir un pensament reflexiu sobre el seu sentit i necessitat per a la convivència. Igualment, la identificació dels valors que hi ha al darrere de les formes d'actuar dels mateixos alumnes i de les persones del seu entorn és un mitjà idoni per analitzar primer i reflexionar després sobre algunes de les seves actituds i idees preconcebudes, a més que contribueix a conèixer-se millor un mateix.

Una tècnica apropiada, encara que no l'única, per abordar la reflexió, especialment a quart curs, on s'aprofundeix en conceptes més abstractes i relacionats amb l'ètica, és el dilema. L'anàlisi de dilemes, situacions que presenten alternatives diferents i enfrontades, proporciona contextos i processos deliberatius que fomenten un aprenentatge comprensiu. La varietat de temes que es poden tractar és gran encara que sembla procedent escollir prioritàriament qüestions controvertides sobre les quals els estudiants se sentin directament afectats o interessats.

És a Educació èticocívica amb la presentació de les principals teories ètiques, on la filosofia pràctica assoleix un nivell més abstracte. En aquest cas, el seu enfocament ha de tenir en compte la necessitat de fer comprendre als alumnes, a través de situacions reals o imaginàries, les

línies generals del model de vida que hi ha al darrere de cadascuna d'aquestes.

Per facilitar la funcionalitat dels aprenentatges i la seva utilització en les circumstàncies reals en les quals els estudiants els necessitin, s'ha de reforçar, en general, el caràcter pràctic i la vinculació amb la seva realitat, així com la necessitat d'implicar-los en el coneixement de la realitat social i política en què estan immersos, per prendre'n consciència i preparar-los per actuar-hi a sobre. Així mateix, és interessant, sempre que formi part d'un plantejament general continuat, la realització de campanyes en el centre i la participació en projectes de col·laboració en diferents àmbits i amb altres entitats que accentua l'adquisició d'aprenentatges dirigits a l'acció.

D'altra banda, convé presentar continguts concrets de la matèria interrelacionats amb altres aspectes d'aquesta o amb els d'altres, i s'han de tenir present, sobretot, la vinculació amb Ciències socials, geografia i història i Llengua castellana i literatura en la seva dimensió comunicativa per aprofitar millor les oportunitats que permetin aprofundir i treballar d'una manera més coherent.

El grau de profunditat i abstracció dels continguts ha d'atendre les característiques dels continguts dels diferents cursos, la complexitat dels aprenentatges i el nivell de maduració dels alumnes. Partint de plantejaments similars, la metodologia s'ha d'adaptar a l'edat i la diversitat, sense perdre de vista que s'ha d'orientar a fer que tots desenvolupin un cert criteri que els permeti analitzar i valorar informació i anar construint respostes personals als problemes i situacions que se'ls plantegin.

Seria convenient assignar a segon curs un tractament en què predomini la descripció, la identificació o la comparació. Per exemple, en els continguts del bloc dos en què partint de la família i del que és més pròxim, com són les normes que s'estableixen a l'aula o a casa, es poden arribar a establir comparacions amb situacions més generals que apareixen en els blocs següents i així permetre la generalització i la transferència d'aprenentatges. A quart curs, la maduració dels alumnes permet abordar-se amb un tractament més explicatiu l'estudi de temes. Els continguts comuns que utilitzen estratègies com la resolució de conflictes, definir el problema, pensament alternatiu, és a dir, triar entre diverses solucions i escollir preveient les conseqüències, permeten treballar aspectes com el pacifisme, el feminisme, l'ecologia, la globalització i els problemes de desenvolupament, etc.

Una de les màximes dificultats que presenta aquesta matèria procedeix de les idees prèvies dels alumnes. Si bé en tots els casos s'ha de partir d'aquestes en aquesta matèria es fa més necessari perquè es pretén que hi aprofundeixin, les revisin i justifiquin racionalment o que les rebutgin per infonamentades. Té una especial rellevància una metodologia en què, encara que decidida i supervisada pel professor, sigui l'alumne qui reflexioni sobre les qüestions plantejades, prengui la paraula i expressi les seves pròpies idees i no només exposi el que creu que es vol sentir.

D'altra banda, s'ha de considerar el perill que hi pot haver en presentar i denunciar les diferents situacions de violacions dels drets humans que ocorren en el món. Es pot arribar, sense pretender-ho, a reforçar els prejudicis dels alumnes, fins i tot per exemple la xenofòbia. Seria necessari tenir en compte que es tracta d'analitzar aquelles pràctiques que atempten contra la dignitat de les persones i no de jutjar una cultura en el seu conjunt. L'estudi del context geogràfic, social i cultural en què es produeixen i la reflexió sobre el mateix passat poden resultar eficaços per evitar-lo. En aquesta mateixa línia que busca aprofundir en el coneixement d'altres cultures, s'ha de tenir sempre present la importància d'aprofitar la diversitat cultural de l'aula que permeti un millor coneixement de les arrels culturals de tots i una reflexió crítica sobre aquestes.

Orientacions per a l'avaluació

Hi ha diversos aspectes implicats en l'avaluació: el que aprenen els alumnes, és a dir, si s'han aconseguit o no els objectius, que va més enllà de la mera qualificació, l'avaluació del mateix procés d'aprenentatge, a més de l'avaluació del procés d'ensenyament.

La formació de ciutadans comporta el coneixement d'aprenentatges conceptuals que han de fonamentar les conductes des de la racionalitat, la llibertat i l'esperit crític: el model jurídic constitucional en què s'hagin de moure com a tals, els fonaments i el funcionament de l'Estat de dret, els drets i compromisos de l'Estat amb els ciutadans i d'aquests amb l'Estat, les institucions democràtiques, què hi ha al darrere de les diferents línies de reflexió ètica, la lluita pels drets d'homes i dones, etc. Aquests continguts tanquen informació, fets i conceptes que han de formar part de l'avaluació i el coneixement dels quals s'ha de manifestar, també en aquesta, integrat amb la resta de continguts.

La finalitat de la matèria quant a la formació de futurs ciutadans amb criteri propi, respectuosos, participatius, solidaris, que coneguin els seus drets, assumeixin els deures i desenvolupin hàbits cívics en una societat plural, també fa necessari contemplar en l'avaluació la comprovació de si l'alumne ha progressat en aquesta línia.

Des d'aquesta perspectiva adquireix especial importància l'avaluació entesa com a avaluació del procés d'aprenentatge, amb la finalitat de comprovar aspectes com ara el progrés en la fonamentació de les seves opinions, en la captació de perspectives diferents davant un mateix fet o realitat, en la presa de consciència de la diversitat de postures que hi ha i els factors que hi influeixen, així com en el progressiu desenvolupament de les habilitats que milloren la vida en societat.

Totes les activitats que es realitzin han de ser avaluades, no només perquè des del punt de vista de l'estudiant se sol considerar important únicament el que es té en compte en l'avaluació i qualificació i, sinó, sobretot, perquè tanquen en si mateixes informació rellevant per poder fer el seguiment dels processos.

L'avaluació d'aquests continguts s'ha de fer tenint en compte que exigeixen la utilització de diferents instruments. El coneixement dels fets i principis, la capacitat d'anàlisi de les idees i les informacions i la d'argumentació requereixen l'elaboració d'un vocabulari, la realització de composicions que impliquin reflexionar sobre problemes o dilemes, l'anàlisi i comentaris de text amb una dificultat graduada, entre d'altres. D'altra banda, la valoració de continguts que inclouen actituds requereix, més que altres, enfrontar l'alumnat a situacions i problemes concrets en què les seves opinions, raonaments o solucions permetin fer aflorar les concepcions i els valors que hi ha al darrere de la seva manera d'afrontar-los o resoldre'ls. En tot cas, el tipus d'activitats utilitzades a l'aula –no la seva repetició– hauria de ser un referent obligat en la preparació de proves específiques d'avaluació.

La importància que adquireix l'observació a l'aula com a instrument adequat per avaluar hàbits i actituds de l'alumnat relatiu no només a la seva feina escolar, el seu interès i curiositat, sinó a la cooperació, respecte, tolerància, capacitat de diàleg o responsabilitat en les tasques de grup, requereix un ambient d'aula en què els alumnes s'expressin lliurement però també una observació sistemàtica que es pot potenciar mitjançant fitxes d'observació que faciliten i simplifiquen la tasca.

El seguiment del treball a través de diaris o quaderns de classe tenen, en general, un gran valor perquè demostren l'interès i el progrés per part dels alumnes, però també perquè indiquen si les decisions del professor són encertades o si es poden modificar per aconseguir una major implicació i rendiment dels estudiants.

Així mateix, s'ha d'afavorir la implicació dels alumnes i les alumnes en el procés d'avaluació. Activitats d'avaluació i coavaluació són una bona ocasió per posar l'èmfasi en la verbalització dels processos i ensenyar que l'avaluació és un mètode en si d'autoconeixement. Invitar que valorin ells mateixos alguns aspectes de les seves accions, valorar conjuntament amb el professor algunes tasques o treballs ensenya participació, responsabilitat i desenvolupa la capacitat d'aprendre a aprendre.

Finalment, els criteris d'avaluació serveixen de referència per valorar en quina mesura s'han produït els aprenentatges que es consideren especialment rellevants per a l'adquisició de les capacitats recollides en els objectius. Els criteris són a més l'element que uneix objectius i continguts i on s'observa amb més claredat la contribució de la matèria a l'assoliment de les competències bàsiques, perquè es refereixen a conductes observables que permeten comprovar si s'han adquirit els aprenentatges que es consideren imprescindibles, i en quin grau.

Educació plàstica i visual

L'Educació plàstica i visual té com a finalitat desenvolupar en l'alumnat capacitats perceptives, expressives i estètiques a partir del coneixement teòric i pràctic dels llenguatges visuals per comprendre la realitat, cada vegada més configurada com un món d'imatges i objectes que es perceben a través d'estímuls sensorials de caràcter visual i tàctil. Alhora, busca potenciar el desenvolupament de la imaginació, la creativitat i la intel·ligència emocional, afavorir el raonament crític davant la realitat plàstica, visual i social, dotar de les destreses necessàries per fer servir els elements plàstics com a recursos expressius i predisposar l'alumnat per al gaudi de l'entorn natural, social i cultural.

Si en l'etapa anterior els continguts relatius a plàstica i música, com ara expressions artístiques de representació d'idees i sentiments, es desenvolupen de forma globalitzada, en aquesta l'Educació plàstica i visual es constitueix en una matèria amb estructura pròpia. S'atén així les característiques de l'alumnat d'aquestes edats, enriquint de manera plenament diferenciada la seva capacitat d'expressió artística mitjançant el desenvolupament dels dos nivells en què es fonamenta la matèria.

Com qualsevol altre llenguatge, el llenguatge plasticovisual necessita de dos nivells interrelacionats de comunicació: saber veure per comprendre i saber fer per expressar-se, amb la finalitat de comunicar-se, produir i crear i conèixer millor la realitat i a un mateix per transformar-la i transformar-se, en definitiva per humanitzar la realitat i el propi ésser humà com a eix central de la mateixa realitat.

Saber veure per comprendre implica la necessitat d'educar en la percepció, suposa ser capaç d'avaluar la informació visual que es rep basant-se en una comprensió estètica que permeti arribar a conclusions personals d'acceptació o rebuig segons la pròpia escala de valors i, a més, poder emocionar-se a través de la immediatesa de la percepció sensorial per analitzar després la realitat, tant natural com social, de manera objectiva, raonada i crítica. Els continguts del bloc 1, Observació, bloc 3, Entorn audiovisual i multimèdia, i el bloc 5, Lectura i valoració dels referents artístics, contribueixen a desenvolupar aquesta dimensió de la matèria pel que fa al primer curs. Els continguts que l'aborden a tercer curs conformen principalment el bloc 1, Explorar i comprendre.

Saber fer per expressar-se necessita del saber anterior i pretén que l'alumnat desenvolupi una actitud d'indagació, producció i creació. Han de ser capaços de realitzar representacions objectives i subjectives mitjançant uns coneixements imprescindibles, tant conceptuals com procedimentals, que els permetin expressar-se i desenvolupar el propi potencial creatiu. Per adquirir i desenvolupar

aquesta capacitat s'estableixen els continguts del bloc 2, Experimentació i descobriment, el bloc 3, Entorn audiovisual i multimèdia i, finalment, el bloc 4, Expressió i creació en primer curs, mentre que a tercer curs s'emmarquen dins el bloc Interpretar i crear.

El quart curs, de caràcter opcional, es concep de forma més especialitzada i agrupa també els continguts en blocs, amb una estructura diferent. Prenent com a punt de partida els Processos comuns de la creació artística al bloc 1, desenvolupa en continguts diferenciats alguns dels principals processos de creació: l'expressió plàstica i visual al bloc 2, Les arts gràfiques i el disseny, al 3, La imatge i so en el bloc 4, a més de la Descripció objectiva de formes, objecte del bloc 5.

Organitzar els continguts en blocs diferenciats té com a única finalitat definir amb més claredat els aprenentatges bàsics que s'han d'abordar i presentar-los de forma coherent. Aquesta manera d'estructurar-los no suposa donar prioritat als uns sobre els altres, ni l'exigència de partir preferentment d'algun d'ells. La vinculació entre els continguts de tots els blocs és estreta.

Els continguts conceptuals, procedimentals i actitudinals es presenten integrats en els diferents blocs, si bé seria procedent donar prioritat als uns o els altres segons el nivell de complexitat i l'objectiu prefixat, emfatitzant, en la mesura que sigui possible, l'enfocament lúdic, experimental i creatiu.

El currículum possibilita que l'aprenentatge de la producció, disseny i creació d'imatges, objectes o fets a través de codis visuals, artístics i tècnics es pugui concretar en propostes diverses de descripció i representació gràficoplàstica, d'expressió subjectiva, de composició visual, de transferència de llenguatges, o de transformació d'imatges. Possibilita també la seva posada en pràctica tant amb mitjans gràficoplàstics tradicionals i actuals, com a través de tecnologies digitals, que obrin vies d'experimentació de noves formes d'expressió i creació.

Contribució de la matèria a l'adquisició de les competències bàsiques

L'Educació plàstica i visual contribueix, especialment, a adquirir la competència artística i cultural. En aquesta etapa es posa l'èmfasi a ampliar el coneixement dels diferents codis artístics i en la utilització de les tècniques i els recursos que els són propis. L'alumnat aprèn a mirar, veure, observar i percebre, i des del coneixement del llenguatge visual, a apreciar els valors estètics i culturals de les produccions artístiques. D'altra banda, es contribueix a aquesta competència quan s'experimenta i s'investiga amb diversitat de tècniques plàstiques i visuals i s'és capaç d'expressar-se a través de la imatge.

Col·labora en gran mesura a l'adquisició d'autonomia i iniciativa personal atès que tot procés de creació suposa convertir una idea en un producte i per això a desenvolupar estratègies de planificació, de previsió de recursos, d'anticipació i avaluació de resultats. En resum, situa l'alumnat davant un procés que l'obliga a prendre decisions de manera autònoma. Tot aquest procés, juntament amb l'esperit creatiu, l'experimentació, la recerca i l'auto-crítica fomenten la iniciativa i l'autonomia personals.

Aquesta matèria constitueix un bon vehicle per al desenvolupament de la competència social i ciutadana. En la mesura que la creació artística suposi un treball en equip, es promouen actituds de respecte, tolerància, cooperació, flexibilitat i es contribuirà a l'adquisició d'habilitats socials. D'altra banda, el treball amb eines pròpies del llenguatge visual, que indueixen al pensament creatiu i a l'expressió d'emocions, vivències i idees, proporciona experiències directament relacionades amb la diversitat de respostes davant un mateix estímul i l'acceptació de les diferències.

A la competència per aprendre a aprendre es contribueix en la mesura que s'afavoreixi la reflexió sobre els processos i experimentació creativa ja que implica la presa de consciència de les pròpies capacitats i recursos, així com l'acceptació dels propis errors com a instrument de millora.

La importància que adquireixen en el currículum els continguts relatius a l'entorn audiovisual i multimèdia expressa el paper que s'atorga a aquesta matèria en l'adquisició de la competència en tractament de la informació i en particular al món de la imatge que l'esmentada informació incorpora. A més, l'ús de recursos tecnològics específics no només suposa una eina potent per a la producció de creacions visuals, sinó que al seu torn col·labora en la millora de la competència digital.

L'Educació plàstica i visual contribueix a l'adquisició de la competència en el coneixement i la interacció amb el món físic mitjançant la utilització de procediments, relacionats amb el mètode científic, com l'observació, l'experimentació i el descobriment i la reflexió i l'anàlisi posterior. Així mateix, introdueix valors de sostenibilitat i reciclatge quant a la utilització de materials per a la creació d'obres pròpies, anàlisi d'obres alienes i conservació del patrimoni cultural.

Finalment, aprendre a desenvolupar-se amb comoditat a través del llenguatge simbòlic és objectiu de l'àrea, així com aprofundir en el coneixement d'aspectes espacials de la realitat, mitjançant la geometria i la representació objectiva de les formes. Les capacitats descrites anteriorment contribueixen que l'alumnat adquireixi competència matemàtica.

Tota forma de comunicació té uns procediments comuns i, com a tal, l'Educació plàstica i visual permet fer ús d'uns recursos específics per expressar idees, sentiments i emocions alhora que permet integrar el llenguatge plàstic i visual amb altres llenguatges i amb això enriquir la comunicació.

Objectius

L'ensenyament de l'Educació plàstica i visual en aquesta etapa té com a finalitat el desenvolupament de les capacitats següents:

1. Observar, percebre, comprendre i interpretar de forma crítica les imatges de l'entorn natural i cultural, sent sensible a les seves qualitats plàstiques, estètiques i funcionals.
2. Apreciar els valors culturals i estètics, identificant, interpretant i valorant els seus continguts; entendre'ls com a part de la diversitat cultural, contribuint al seu respecte, conservació i millora.
3. Comprendre les relacions del llenguatge plàstic i visual amb altres llenguatges i escollir la fórmula expressiva més adequada en funció de les necessitats de comunicació.
4. Expressar-se amb creativitat, mitjançant les eines del llenguatge plàstic i visual, i saber relacionar-les amb altres àmbits de coneixement.
5. Utilitzar el llenguatge plàstic per representar emocions i sentiments, vivències i idees, contribuint a la comunicació, reflexió crítica i respecte entre les persones.
6. Utilitzar les diverses tècniques plàstiques i visuals i les tecnologies de la Informació i la comunicació per aplicar-les en les pròpies creacions.
7. Representar cossos i espais simples mitjançant l'ús de la perspectiva, les proporcions i la representació de les qualitats de les superfícies i el detall de manera que siguin eficaços per a la comunicació.
8. Planificar i reflexionar, individualment i cooperativament, sobre el procés de realització d'un objecte partint

d'uns objectius prefixats, i revisar i valorar, al final de cada fase, l'estat de la seva consecució.

9. Relacionar-se amb altres persones participant en activitats de grup amb flexibilitat i responsabilitat, afavorint el diàleg, la col·laboració i la comunicació.

PRIMER CURS

Continguts

Bloc 1. Observació.

La percepció visual.

Reconeixement de les finalitats informativa, comunicativa, expressiva i estètica de la comunicació visual.

La imatge representativa i la imatge simbòlica.

Interpretació dels signes que formen els codis visuals.

Explotació dels possibles significats d'una imatge segons el seu context expressiu i referencial, i descripció de les formes expressives.

Observació de la llum. Llum i ombra. Valors tonals.

Organització del camp visual.

Els elements visuals, conceptuals i de relació.

Observació indirecta a partir d'imatges manuals i tecnològiques (composició, figura/fons...).

Retentiva visual de formes i imatges.

Valoració de la imatge com a mitjà d'expressió.

Interès per l'observació sistemàtica.

Bloc 2. Experimentació i descobriment.

Anàlisi i realització de composicions utilitzant els elements conceptuals propis del llenguatge visual com a elements de descripció i expressió, tenint en compte l'equilibri, la proporció i el ritme.

Experimentació i exploració dels elements que estructuren formes i imatges (forma, color, textura, dimensió, etc.).

Descobriments i representació subjectiva de les formes (ritmes, clarobscur, imaginació, fantasia, etc.).

Sensibilització davant les variacions visuals produïdes per canvis lluminosos.

Experimentació a través de la forma com a element de configuració visual.

Construcció de formes bidimensionals en funció d'una idea o objectiu amb diversitat de materials.

Transformació d'imatges.

Identificació dels elements de relació que apareixen en una imatge per si mateixos o en relació amb l'entorn (direcció, equilibri, posició).

Interès per la recerca de noves solucions.

Bloc 3. Entorn audiovisual i multimèdia.

Identificació del llenguatge visual i plàstic en premsa, publicitat i televisió.

Estudi i experimentació a través dels processos, tècniques i procediments propis de la fotografia, el vídeo i el cinema, per produir missatges visuals.

Experimentació i utilització de recursos informàtics i noves tecnologies per a la recerca i creació d'imatges plàstiques.

Actitud crítica davant les necessitats de consum creades per la publicitat i rebuig dels elements de la publicitat que suposen discriminació sexual, social o racial.

Reconeixement i valoració del paper de la imatge en el nostre temps.

Bloc 4. Expressió i creació.

Experimentació i utilització de tècniques en funció de les intencions expressives i descriptives.

Realització d'apunts, esbossos i esquemes en tot el procés de creació (des de la idea inicial fins a l'elaboració

de formes i imatges), facilitant l'autoreflexió, autoavaluació i avaluació.

Creació col·lectiva de produccions plàstiques.

Representació personal d'idees (en funció d'uns objectius), fent servir el llenguatge visual i plàstic i mostrant iniciativa, creativitat i imaginació.

Representació objectiva de formes (geometria plana, realització de maquetes partint d'esquemes gràfics).

Realització de formes modulars bidimensionals.

Utilització de signes i codis visuals.

Transferència a obra plàstica de missatges verbals, musicals i gestuals.

Responsabilitat en el desenvolupament de l'obra o de l'activitat pròpia (individual o col·lectiva).

Bloc 5. Lectura i valoració dels referents artístics.

Realització d'esquemes i síntesis sobre algunes obres per subratllar els valors destacables.

Reconeixement dels valors compositius, expressius, tècnics i materials amb els quals s'ha elaborat una imatge.

Reconeixement de diferents formes de representació: conceptual, realista o abstracta.

Iniciació a l'anàlisi de les obres artístiques exposant els criteris i argumentant críticament i raonadament.

Acceptació i respecte per les obres dels altres.

Criteris d'avaluació

1. Identificar els elements constitutius essencials (configuracions estructurals, variacions cromàtiques, orientació espacial i textura) d'objectes i aspectes de la realitat.

Amb aquest criteri es comprova si l'alumne o l'alumna és capaç d'identificar les qualitats que determinen el seu valor físic, funcional o estètic i de descriure per mitjà de recursos plàstics les proporcions i les relacions de forma, color, ritme, textura, presents en la realitat per interpretar-la objectivament o subjectivament.

2. Descobrir formes partint de la percepció i l'observació sistemàtica.

Aquest criteri permet conèixer si l'alumnat té interès per l'observació sistemàtica del seu entorn i és capaç de retenir visualment característiques formals d'aquest entorn.

3. Realitzar obres plàstiques com a representació subjectiva de les formes (imaginació, fantasia...).

Mitjançant aquest criteri es pretén saber si l'alumnat és capaç de realitzar obres plàstiques com a expressió de la seva imaginació i fantasia.

4. Representar objectes i idees de forma bidimensional o tridimensional aplicant tècniques gràfiques i plàstiques i aconseguir resultats concrets en funció d'unes intencions quant als elements visuals (llum, ombra, textura) i de relació.

Aquest criteri permet conèixer la capacitat per prendre decisions especificant els objectius i les dificultats, proposar diferents opcions tenint en compte les conseqüències i avaluar quina és la millor solució.

5. Diferenciar i reconèixer els processos, tècniques, estratègies i materials en imatges de l'entorn audiovisual i multimèdia.

Mitjançant aquest criteri es pretén comprovar la capacitat d'utilitzar i analitzar els mitjans tecnològics com a instruments d'expressió visual mostrant una actitud crítica davant les manifestacions insolidàries, sexistes i discriminatòries.

6. Elaborar i participar, activament, en projectes de creació visual cooperatius, com ara produccions video-gràfiques o plàstiques de gran format, aplicant les estratègies pròpies i adequades del llenguatge visual i plàstic.

Aquest criteri permet conèixer si l'alumnat manifesta actituds de respecte, tolerància, flexibilitat i interès, afavorint d'aquesta manera la competència social.

7. Realitzar creacions plàstiques seguint el procés de creació i demostrant valors d'iniciativa, creativitat i imaginació.

Mitjançant aquest criteri es pretén comprovar la capacitat de prendre consciència de les necessitats en funció dels objectius i de valorar, críticament, la seva producció acceptant els propis errors com a instrument de millora.

8. Seleccionar i utilitzar els materials més apropiats per elaborar un producte plàstic tenint en compte uns objectius prefixats i adequant el procés de realització a l'assoliment dels esmentats objectius.

Amb aquest criteri es comprova la capacitat per utilitzar estratègies compositives adequades, utilitzar adequadament les tècniques i diferenciar l'origen i les variacions dels elements visuals (llum, ombra i textura) per realitzar les seves pròpies creacions.

9. Diferenciar els diferents estils i tendències de les arts visuals a través del temps i reconèixer les aportacions de les diferents cultures en les manifestacions artístiques.

Aquest criteri pretén avaluar la capacitat de valorar les formes i les imatges que proposa el camp de l'art i el nivell d'interès mostrat pel seu estudi, anàlisi i interpretació.

10. Llegir imatges i reconèixer els valors expressius i tècnics que les conformen.

Mitjançant aquest criteri es comprova la capacitat d'identificar en obres plàstiques els valors expressius treballats: color, tècnica, composició...

TERCER CURS

Continguts

Bloc 1. Explorar i comprendre.

Lectura d'imatges, a través dels elements visuals, conceptuals i relacionals, establint els missatges i les funcions del patrimoni cultural propi detectant les similituds i diferències respecte a altres societats i cultures.

Organització del marc gràficoplàstic: marc visual, centres d'atenció, sintaxi específiques i tendències culturals en la lectura d'imatges.

Utilització d'estratègies i valors expressius tenint en compte els resultats que es pretenguin aconseguir: qualitats visuals, tàctils i expressives de les textures.

Utilització d'estratègies i valors expressius tenint en compte els resultats que es pretenguin aconseguir: qualitats visuals, tàctils i expressives de les textures: apreciacions objectives i subjectives del color.

Utilització de la llum com a valor expressiu i representatiu en formes i volums.

Descobriments i representació objectiva de les formes (posició, situació, ritmes, clarobscur, imaginació, fantasia, etc.).

Actitud oberta i receptiva respecte al medi natural i artificial.

Valoració de la qualitat que els instruments adequats aporten a qualsevol expressió plàstica o visual.

Bloc 2. Interpretar i crear.

Realització d'apunts, esbossos i esquemes, a partir de mitjans gràficoplàstics i fotogràfics en tot el procés, des de la idea inicial fins a l'elaboració de formes i imatges, facilitant l'autoreflexió, l'autoavaluació i l'avaluació.

Creació col·lectiva de produccions plàstiques.

Interès a analitzar els propis resultats a partir dels plantejaments proposats inicialment, tenint en compte l'interès que s'ha posat i el procés seguit.

Creació d'il·lusions òptiques a través del contrast, la relació figura i fons i il·lusions tridimensionals en el pla.

Utilització de les bases dels sistemes de representació, amb fins descriptius i expressius.

Construcció de formes tridimensionals en funció d'una idea o objectiu. L'escultura i el modelat.

Construcció de volums amb diversitat de materials, obtenció de formes derivades i reciclatge.

Utilització de la tecnologia per a la producció d'imatges d'aparença tridimensional: programes informàtics, videogràfics, fotogràfics.

Interès per la recerca de noves solucions, partint d'un procés de recerca d'informació, de materials, de suports, de tècniques i eines per aconseguir un resultat concret.

Interès a assolir solucions originals, utilitzant el llenguatge visual i plàstic i mostrant iniciativa, creativitat i imaginació.

Bloc 3. Dimensió social i cultural.

Diferenciació dels diferents estils i tendències de les arts visuals valorant, respectant i gaudint del patrimoni històric i cultural.

Realització d'esquemes i síntesis sobre algunes obres per subratllar els valors destacables.

Lectura d'imatges, a través dels elements visuals, conceptuals i relacionals, establint els missatges i les funcions del patrimoni cultural propi detectant les similituds i les diferències respecte a altres societats i cultures.

Criteris d'avaluació

1. Reconèixer els elements visuals particulars en imatges plàstiques.

Aquest criteri permet conèixer si l'alumnat és capaç de distingir similituds i diferències, visuals i conceptuals, entre societats i cultures.

2. Utilitzar recursos i estratègies plàstiques en la realització d'obres visuals.

Amb aquest criteri s'avalua si l'alumnat és capaç d'aplicar recursos plàstics (textura, color, posició, ritme...) en les seves pròpies creacions.

3. Planificar i realitzar productes plàstics incorporant al procés de creació calor de creativitat, imaginació i valoració crítica del propi treball.

Mitjançant aquest criteri es pretén comprovar si l'alumnat és capaç d'organitzar i realitzar la seva obra en funció d'uns objectius i valorar críticament la seva producció, acceptant els seus errors com a instruments de millora.

4. Descriure objectivament les formes aplicant les bases dels sistemes de representació.

En aquest criteri s'intenta comprovar si l'alumnat és capaç d'aplicar les bases dels sistemes de representació per descriure i expressar en les pròpies creacions.

5. Realitzar obres plàstiques tridimensionals, experimentant i utilitzant diversitat de tècniques.

Amb aquest criteri s'avalua si l'alumnat és capaç d'expressar-se plàsticament sobre un suport tridimensional.

6. Utilitzar processos, estratègies i materials de l'entorn audiovisual i multimèdia en les pròpies realitzacions.

Mitjançant aquest criteri es pretén saber si l'alumnat és capaç d'utilitzar i analitzar els mitjans tecnològics com a instruments d'expressió visual, mostrant una actitud crítica davant les manifestacions insolidàries, sexistes i discriminatòries.

7. Diferenciar i analitzar els estils i les tendències de les arts visuals a través del temps i reconèixer les aportacions de les diferents cultures en les manifestacions artístiques.

Aquest criteri pretén conèixer si l'alumnat és capaç de tenir actituds crítiques argumentades i d'estima i respecte per les manifestacions plàstiques i visuals del seu entorn

a partir del coneixement de l'evolució de l'art, superant inhibicions i prejudicis.

8. Sistematitzar un mètode d'anàlisi de la sintaxi pròpia de les formes visuals.

Amb aquest criteri s'avalua si l'alumnat és capaç de llegir imatges a través dels elements visuals conceptuals i relacionals, seguint un esquema d'anàlisi sistemàtica.

QUART CURS

Continguts

Bloc 1. Processos comuns a la creació artística.

Realització i seguiment del procés de creació: esbós (croquis), guió (projecte), presentació final (maqueta) i avaluació (autoreflexió, autoavaluació i avaluació col·lectiva del procés i del resultat final).

Utilització de les tecnologies de la informació i la comunicació en les pròpies produccions.

Elaboració de projectes plàstics de forma cooperativa.

Representació personal d'idees (partint d'uns objectius), utilitzant el llenguatge visual i plàstic i mostrant iniciativa, creativitat i imaginació.

Interès per la recerca d'informació i constància en el treball.

Autoexigència en la superació de les creacions pròpies.

Bloc 2. Expressió plàstica i visual.

Tècniques d'expressió gràficoplàstica: dibuix artístic, volum i pintura.

Realització de formes i representació d'imatges a partir del que és natural, el record, la imaginació i la fantasia.

Tècniques de gravat i reprografia.

Realització d'experiències d'experimentació amb materials diversos.

Reconeixement i lectura d'imatges de diferents períodes artístics pictòrics i escultòrics.

Interès per la recerca de materials, suports, tècniques i eines per aconseguir un resultat concret.

Bloc 3. Arts gràfiques i disseny.

Arts aplicades i disseny.

Forma i funció: funció pràctica, estètica i simbòlica.

Sintaxi dels llenguatges visuals del disseny. Elements conceptuals i visuals.

Àmbits del disseny i les seves funcions: el disseny gràfic, el disseny industrial i de producte, el disseny d'interiors i el disseny de moda.

Tècniques d'expressió gràficoplàstiques aplicades al disseny.

Reconeixement i lectura d'imatges de l'entorn del disseny i la publicitat.

Bloc 4. Imatge i so.

La imatge fixa i la imatge en moviment.

El cinema, la televisió i el vídeo. Procés cinematogràfic. Principis tècnics.

La imatge digital: característiques i principis tècnics.

Sintaxi del llenguatge cinematogràfic i videogràfic.

Tècniques d'expressió gràficoplàstiques aplicades a l'animació i la interactivitat.

Aplicació de la imatge animada en formes multimèdia.

Reconeixement i lectura d'imatges de vídeo i multimèdia.

Bloc 5. Descripció objectiva de formes.

Tècniques d'expressió gràficoplàstiques: descripció objectiva de les formes.

Sistematització en la representació de formes tridimensionals. Projeccions. Classes.

Representació tècnica de formes i espais d'acord amb els mètodes i les normes dels sistemes de representació.

Reconeixement i lectura de representacions bidimensionals d'obres arquitectòniques i urbanisme i d'objectes i artefactes tècnics.

Normalització.

Entorns d'aplicació dels sistemes de representació.

Criteris d'avaluació

1. Prendre decisions especificant els objectius i les dificultats, proposant diverses opcions i avaluar quina és la millor solució.

Aquest criteri pretén conèixer si l'alumnat adquireix habilitats per ser autònom, creatiu i responsable en el treball.

2. Utilitzar recursos informàtics i noves tecnologies en el camp de la imatge fotogràfica, el disseny gràfic, el dibuix assistit per ordinador i l'edició videogràfica.

Aquest criteri pretén avaluar si l'alumnat és capaç d'utilitzar diversitat d'eines de la cultura actual relacionades amb les tecnologies de la informació i la comunicació per realitzar les seves pròpies creacions.

3. Col·laborar en la realització de projectes plàstics que comporten una organització de forma cooperativa.

Mitjançant aquest criteri es pretén comprovar si l'alumnat és capaç d'elaborar i participar, activament, en projectes cooperatius aplicant estratègies pròpies i adequades del llenguatge visual.

4. Realitzar obres plàstiques experimentant i utilitzant diversitat de tècniques d'expressió gràficoplàstica (dibuix artístic, volum, pintura, gravat...).

En aquest criteri s'intenta comprovar si l'alumnat coneix diferents tipus suports i tècniques bidimensionals (matèries pigmentàries i gràfiques) i tridimensionals (materials de deixalla i modelables).

5. Utilitzar la sintaxi pròpia de les formes visuals del disseny i la publicitat per realitzar projectes concrets.

Amb aquest criteri es tracta de comprovar si l'alumnat és capaç de distingir en un objecte simple ben dissenyat els seus valors funcionals units als estètics (proporció entre les parts, color, textura, forma, etc.).

6. Elaborar obres multimèdia i produccions videogràfiques utilitzant les tècniques adequades al mitjà.

Aquest criteri pretén avaluar si l'alumnat és capaç de reconèixer els processos, les tècniques i els materials utilitzats en els llenguatges específics fotogràfics, cinematogràfics i videogràfics (enquadraments, punts de vista, trucatges...).

7. Descriure objectivament les formes, aplicant sistemes de representació i normalització.

Amb aquest criteri s'avalua si l'alumnat és capaç de representar la realitat tal com la veu sobre un suport bidimensional mitjançant representacions que no requereixen operacions complicades en el seu traçat. S'ha d'avaluar la correcció en el traçat geomètric dels elements utilitzats, la seva adequada relació entre distància i mida, i la disposició en l'espai.

8. Llegir, analitzar i valorar críticament imatges, obres i objectes dels entorns visuals (obres d'art, disseny, multimèdia...).

Aquest criteri pretén conèixer si l'alumnat és capaç de tenir actituds crítiques i d'estima i respecte per les manifestacions plàstiques i visuals del seu entorn, superar inhibicions i prejudicis.

9. Realitzar obres plàstiques partint de diferents fonts de referència (natural, el record, la imaginació i la fantasia).

Aquest criteri pretén avaluar si l'alumnat és capaç de realitzar observació sistemàtica del seu entorn i aplicar-la, posteriorment, en la seva obra plàstica.

10. Utilitzar els recursos plàstics i visuals com a forma d'expressió de sentiments i idees.

Mitjançant aquest criteri es pretén saber si l'alumnat és capaç d'expressar-se mitjançant el llenguatge visual i plàstic.

Orientacions metodològiques i per a l'avaluació

Orientacions metodològiques

El llenguatge plàstic i visual, com molts altres llenguatges, s'estructura en un camí que l'alumnat recorre progressivament, superant nivells i etapes i ampliant el seu món conceptual i instrumental a través de noves relacions, descobriments i experiències.

En el pas de primària a secundària els nois i noies comencen una fase de maduració personal, que comporta una sèrie de canvis que és necessari tenir en compte per la seva repercussió en l'activitat creadora, perquè d'una banda, madura la seva capacitat de raonament i la seva consciència del realisme, alhora que disminueix la confiança en ells mateixos i en el món de la imaginació, iniciant-se l'autocrítica. I és en aquest període de canvis en què l'educació plàstica i visual pot contribuir, de forma decisiva, que l'alumnat sigui capaç d'adquirir recursos i mètodes que estimulin la recuperació de l'autoconfiança i el desenvolupament de la seva personalitat.

En l'etapa d'Educació secundària és necessari tenir en compte la progressió dels continguts i com, a través de les activitats d'ensenyament/aprenentatge, se seleccionen i es dissenyen amb la finalitat d'adequar-se a les necessitats de cada alumne.

També és necessari incorporar diversitat d'estratègies didàctiques que responguin a les capacitats de comprensió i abstracció de l'alumnat. Així doncs, de forma inductiva, partint de l'observació i l'experimentació, i utilitzant els mitjans documentals (fotografies, imatges plàstiques, vídeos...), l'alumnat adquirirà els continguts conceptuals i teòrics.

Els recursos i mètodes de treball eminentment pràctics de l'Educació plàstica i visual permeten que, a través de l'execució de l'obra, s'aconsegueixi el coneixement i el domini posterior de l'àrea. A través de la pràctica, és a dir, de l'experimentació i recerca juntament amb el coneixement dels codis artístics i tècnics, l'alumnat aprendrà a mirar, veure, observar, percebre i apreciar els valors estètics de les obres pròpies i alienes. D'aquesta manera l'Educació plàstica i visual contribueix de forma essencial a l'adquisició de la competència cultural i artística.

En un procés d'aprenentatge significatiu no es poden utilitzar metodologies que es limitin a exposar els continguts com una recepció i acumulació creixent de teoritzacions sobre el llenguatge, la sintaxi visual i els recursos gràficoplàstics per produir imatges. L'aprenentatge és realment eficaç quan els nous continguts s'integren en estructures cognoscitives prèvies de l'alumnat. D'aquesta manera les noves adquisicions es fonamenten sobre competències adquirides prèviament, conformant un aprenentatge realment operatiu.

L'experiència perceptiva de formes i imatges permet a l'alumnat la identificació dels elements conceptuals, visuals i de relació. La interrelació d'aquests elements constitueix la sintaxi pròpia del llenguatge plàstic i visual. A través d'aquesta sintaxi específica, i en el marc de les competències bàsiques, l'educació plàstica i visual contribueix a l'adquisició de la competència en el coneixement i la interacció amb el món físic. La utilització de procediments com l'observació, l'experimentació, el descobriment, la reflexió i l'anàlisi posterior són directrius bàsiques en el disseny de les activitats d'aprenentatge.

Com a primer pas en la seqüència lògica de les activitats d'aprenentatge, s'ha de treballar l'observació i la identificació dels elements del llenguatge visual.

D'aquesta manera s'arriba a la segona fase de comprensió, que consisteix tant en l'experimentació i el descobriment com en l'aplicació de les observacions, mitjançant realitzacions gràficoplàstiques. Posteriorment, es progressarà a nivells més complexos que suposin procediments i relacions conceptuals diverses com la percepció, la síntesi, la reelaboració i la creativitat.

S'ha de procurar que algunes activitats dissenyades promoguin el contacte directe amb la natura, potenciant l'observació a través de diferents mitjans de recollida d'imatges (dibuix, fotografia, vídeo...); altres activitats, especialment a quart curs, han de connectar l'alumnat amb el procés industrial i de projecció de productes relacionats amb l'àmbit laboral. I un tercer bloc d'activitats connectarà l'alumnat amb les realitats fora del centre educatiu.

Les característiques de la matèria fan plantejar activitats que impliquin la iniciativa i la creativitat. El plantejament inicial és que l'alumne parteixi d'una idea inicial per madurar-la i arribar a proposar i realitzar un projecte. Amb aquesta finalitat se l'ha de motivar i fer que aporti noves solucions, posant en joc capacitats i habilitats de tota mena. Des d'aquesta perspectiva es contribueix al desenvolupament de la competència autonomia i iniciativa personal i la competència per aprendre a aprendre.

Es fa imprescindible utilitzar metodologies de treball que impliquin la cooperació i una convivència harmònica a l'aula; d'aquesta manera s'incrementa la solidaritat, l'acceptació dels companys i companyes i s'obliga a defensar, justificadament, els propis treballs i acceptar els dels altres. Al seu torn, el fet de ser capaç de formar part d'un equip (amb les implicacions que això suposa) és una aptitud que el món laboral actual demana.

Atès que no tot l'alumnat aprèn de la mateixa manera, s'ha de diversificar la metodologia de treball i els sistemes d'informació per atendre la diversitat.

En aquesta etapa també és necessari tenir en compte que l'alumnat ha d'utilitzar de forma generalitzada els recursos tecnològics de captació d'imatges de manera que constitueixin una eina per a l'adquisició de continguts i l'elaboració d'obres. És imprescindible l'ús de l'entorn audiovisual i multimèdia en les produccions plàstiques i visuals, que abraça dos aspectes diferenciats: d'una banda, l'ús com a eina per a l'aprenentatge d'uns continguts concrets i, de l'altra, l'estudi de programari per a la creació plàstica. Així l'Educació plàstica i visual contribueix, de forma considerable, a l'adquisició de la competència en tractament de la informació i de la competència digital.

Contínuament es produeixen canvis en les tendències del món de la comunicació visual, de l'art i del disseny. Si els continguts treballats a l'aula no s'hi adapten, l'alumnat tindrà la percepció que el que s'ha treballat està fora de context, al marge de la realitat. Per evitar-ho s'han d'actualitzar els exemples i fomentar el coneixement de les manifestacions de les arts visuals del seu entorn pròxim, reflectint una realitat viva i canviant.

Atenent el caràcter instrumental del llenguatge plàstic i visual, és necessari treballar de forma interdisciplinària, articulant conjunts de continguts a una o més àrees, amb la qual cosa s'abordaran des de diferents punts de vista i sistemes de comprensió. La diversitat de fórmules d'accés als mateixos continguts facilita la seva compressió per un nombre més gran d'alumnes. D'aquesta manera, l'Educació plàstica i visual contribueix a la millora de resultats de l'educació secundària obligatòria.

Orientacions per a l'avaluació

Qualsevol acció didàctica comporta una activitat avaluadora, que comença en formular-se els objectius d'aprenentatge i fixar les capacitats que es pretenen desenvolupar.

Totes les activitats que impliquen realitzacions són fàcilment definibles com a activitats d'avaluació.

Avaluar, doncs, suposa planificar activitats d'ensenyament en funció d'uns objectius, obtenir informació sobre els coneixements de partida de l'alumnat, observar el procés seguit, comprovar els nivells adquirits després d'un període educatiu, planificar noves activitats d'ensenyament i obtenir informació sobre l'eficàcia dels processos utilitzats. Aquesta informació permet al professorat millorar el seu projecte de formació i realitzar els ajustos necessaris per ajustar la intervenció educativa al progrés real en la construcció d'aprenentatges per part de l'alumne.

Un referent fonamental en l'avaluació de resultats el proporcionen els criteris d'avaluació que serveixen per valorar en quina mesura s'han produït els aprenentatges que es consideren especialment rellevants per a l'adquisició de les capacitats recollides en els objectius. Els criteris són a més l'element que uneix objectius i continguts i on s'observa amb més claredat la contribució de la matèria en l'assoliment de les competències bàsiques, perquè es refereixen a conductes observables que permeten comprovar si s'han adquirit els aprenentatges que es consideren imprescindibles, i en quin grau.

Per poder avaluar el grau de consecució dels objectius és necessari conèixer el punt de partida. L'avaluació inicial permetrà al professorat construir nous coneixements sobre els esquemes previs de l'alumnat. L'avaluació es pot fer aplicant diversos recursos, mitjançant activitats globalitzadores o individuals que permetin ajustar la programació i les estratègies didàctiques més adequades. És aconsellable aquest tipus de prospeccions a l'inici d'una unitat conceptual concreta. El professor o professora utilitzarà diverses tècniques d'avaluació per apreciar el rendiment de l'activitat i del procés seguit.

Una vegada començat el desenvolupament d'activitats, l'observació sistemàtica dels processos de treball i de recerca constitueix la millor font d'informació per a l'avaluació formativa. Aquesta avaluació continuada ha de ser interactiva, és a dir, l'alumnat ha de ser capaç d'analitzar la seva pròpia obra partint dels objectius enunciats. Partint de les anàlisis esmentades serà plenament conscient dels seus errors i encerts i podrà millorar la seva pràctica. En utilitzar mètodes autoregulatius d'avaluació es proporciona a l'alumnat eines per ser autònom i tenir iniciativa. Alhora proporciona informació al professorat del desenvolupament del procés d'aprenentatge permetent plantejar les adequacions pertinents.

Les estimacions realitzades en l'avaluació formativa poden ser quantitatives o qualitatives depenent del tipus d'activitat. Aquestes estimacions s'han de recollir en fulls de dades, matrius o registres corresponents. En la concreció d'aquesta avaluació formativa és útil la utilització de pautes i fulls d'observació.

L'observació continuada permet detectar les dificultats en el moment en què sorgeixen per realitzar les adequacions i adaptacions oportunes, evitar dificultats i millorar l'aprenentatge.

Dins d'aquesta dinàmica, que consisteix a integrar l'avaluació formativa en les activitats d'aprenentatge, és necessari crear registres que reflecteixin el treball de l'alumnat com a membre d'un equip cooperatiu, valorant actituds de cooperació, interès, responsabilitat, etc.

Al seu torn, és necessari fomentar l'avaluació utilitzant expressions orals i escrites realitzant l'anàlisi i la interpretació d'imatges, opinions personals respecte a obres d'art, de disseny, televisives, telemàtiques, etc.

Per aconseguir una dinàmica que fomenti els hàbits d'avaluació contínua del propi treball és necessari que el professorat fixi els criteris d'avaluació i els nivells, escala o valors que s'ha de tenir en compte, sempre d'acord amb els objectius didàctics establerts. L'alumnat aprèn a mirar, veure, observar i percebre apreciament els valors estètics i

culturals de les produccions artístiques contribuint especialment a adquirir la competència cultural i artística.

Informàtica

Durant les últimes dècades, s'està produint a la societat un profund procés de transformació caracteritzat per la presència de les tecnologies de la informació i de la comunicació en la vida quotidiana. Aquestes tecnologies abracen tot tipus de mitjans electrònics que creen, emmagatzemen, processen i transmeten informació en temps i quantitat que fa uns anys eren insospitats i que, a més d'expandir les possibilitats de comunicació, generen una nova cultura i permeten el desenvolupament de noves destreses i formes de construcció del coneixement que estan en constant evolució pel que fa a tècniques i mitjans al seu abast.

La necessitat d'educar en l'ús de les tecnologies de la informació durant l'educació obligatòria inclou un doble vessant. D'una banda, es tracta que els joves adquireixin els coneixements bàsics sobre les eines que faciliten la seva interacció amb l'entorn, així com els límits morals i legals que implica la seva utilització, i, d'altra banda, que siguin capaços d'integrar els aprenentatges tecnològics amb els aprenentatges adquirits en altres àrees del currículum, donar-los coherència i millorar-ne la qualitat.

La informàtica pot ser entesa com l'ús i l'aprofitament de les tecnologies de la informació i la comunicació en qualsevol de les formes en què aquestes se'ns presenten. En aquest sentit, preparar els alumnes per desenvolupar-se en un marc canviant va més enllà d'una simple alfabetització digital centrada en el maneig d'eines que previsiblement quedaran obsoletes a curt termini. Es fa imprescindible propiciar l'adquisició d'un conjunt imbricat de coneixements, destreses i aptituds que permetin al subjecte utilitzar les tecnologies per continuar el seu aprenentatge al llarg de la vida, adaptant-se a les demandes d'un món en permanent canvi. En aquest context, complementant la utilització instrumental de les aplicacions informàtiques en les diferents matèries curriculars, s'ha considerat necessari que l'alumnat d'educació secundària obligatòria disposi en els tres primers cursos d'un tronc comú de continguts específics, dins de la matèria de Tecnologies, que li permetin adquirir les competències bàsiques i li aportin una visió global de l'estat actual i l'evolució previsible d'aquestes tecnologies. A quart curs, els que vulguin podran cursar, amb caràcter opcional, aquesta matèria que complementa els coneixements tècnics adquirits prèviament.

Les tecnologies de la informació i la comunicació influeixen positivament en el rendiment escolar si se'n fa un adequat ús, perquè proporcionen a l'alumnat una eina que li permet explorar totes les matèries del currículum, consolidar els seus coneixements i simular fenòmens i situacions noves que els ajuden a aprendre a aprendre. El seu valor educatiu està associat no només a la possibilitat d'emmagatzemar i gestionar la informació de maneres diverses i en diferents suports, sinó també a la presa de decisions que el seu ús comporta, a l'elaboració de projectes i a la qualitat dels aprenentatges; en resum, a la producció de coneixement.

Les utilitats de la informàtica requereixen una major aprofundiment en els aspectes tècnics i d'interrelació entre eines que permetin la creació de continguts complexos per a la seva difusió, des de dispositius diversos, en les denominades comunitats virtuals. L'adscripció a comunitats virtuals inclou la participació dels serveis referits a administració electrònica, salut, formació, oci i comerç electrònic.

Els continguts de la matèria s'estructuren en blocs: un primer bloc, dedicat als sistemes operatius i la seguretat informàtica, introdueix l'alumnat en l'ampli camp de possibilitats que permeten els sistemes operatius que no

necessiten instal·lació al disc dur i la necessitat d'adoptar mesures de seguretat activa i passiva a Internet; un segon bloc que abraça les eines per a l'elaboració de documents; en el bloc Multimèdia, s'aborden els continguts relacionats amb el tractament d'imatge, vídeo i so a partir de diferents fonts; el quart bloc s'aproxima a la publicació i difusió de continguts en la Web, incloent-hi el disseny de presentacions i un últim bloc que aprofundeix a Internet i les xarxes socials virtuals, els tipus de programari i les seves llicències i l'accés als serveis electrònics. Aquesta classificació no s'ha d'entendre com a elements separats, perquè no implica necessàriament una forma d'abordar els continguts a l'aula, sinó com una disposició que ajuda a la comprensió del conjunt de coneixements que es pretén aconseguir des d'un determinat enfocament pedagògic. En aquest sentit es pot assenyalar la necessitat de formar els joves en una actitud crítica davant l'ús de les eines informàtiques, perquè distingeixin en què ens ajuden i en què ens limiten i poder actuar en conseqüència.

Contribució de la matèria a l'adquisició de les competències bàsiques

Aquesta matèria contribueix de manera plena a l'adquisició de la competència referida al tractament de la informació i competència digital, imprescindible per desenvolupar-se en un món que canvia, i ens canvia, empès pel constant flux d'informació generat i transmès mitjançant unes tecnologies de la informació cada vegada més potents i omnipresents.

A la societat de la informació, les tecnologies de la informació i la comunicació ofereixen al subjecte la possibilitat de convertir-se en creador i difusor de coneixement a través de la seva comunicació amb altres subjectes interconnectats per mitjà de xarxes d'informació. L'adaptació al ritme evolutiu de la societat del coneixement requereix que l'educació obligatòria doti l'alumne d'una competència en què els coneixements d'índole més tecnològica es posin al servei d'unes destreses que li serveixin per accedir a la informació allà on sigui, utilitzant una multiplicitat de dispositius i sent capaç de seleccionar les dades rellevants per posar-les en relació amb els seus coneixements previs, i generar així blocs de coneixement més complexos. Els continguts de la matèria d'Informàtica contribueixen molt a la consecució d'aquest component de la competència.

Sobre aquesta base es desenvolupa la capacitat per integrar les informacions, reelaborar-les i produir documents susceptibles de comunicar-se amb els altres en diversos formats i per diferents mitjans, tant físics com telemàtics. Aquestes activitats impliquen el progressiu enfortiment del pensament crític davant les produccions alienes i pròpies, la utilització de la creativitat com a ingredient essencial en l'elaboració de nous continguts i l'enriquiment de les destreses comunicatives adaptades a diferents contextos. Incorporar als comportaments quotidians l'intercanvi de continguts és possible gràcies a l'adopció d'una actitud positiva envers la utilització de les tecnologies de la informació i la comunicació. Aquesta actitud oberta, afavorida per l'adquisició de conductes tendents a mantenir entorns segurs, permet projectar cap al futur els coneixements adquirits en la fase escolar. La projecció fomenta l'adopció crítica dels avenços tecnològics i les modificacions socials que aquests produeixen.

Des d'aquest plantejament, els coneixements de tipus tècnic s'han d'enfocar al desenvolupament de destreses i actituds que possibilitin la localització i interpretació de la informació per fer-la servir i ampliar horitzons comunicant-la als altres i accedint a la creixent oferta de serveis de la societat del coneixement, de manera que s'eviti l'exclusió d'individus i grups. D'aquesta manera es contribueix de forma plena a l'adquisició de la competència, mentre que centrar-se en el coneixement exhaustiu de les

eines no contribuiria sinó a dificultar l'adaptació a les innovacions que deixarien obsolet a curt termini els coneixements adquirits.

A més, la matèria contribueix de manera parcial a l'adquisició de la competència cultural i artística per tal com que aquesta inclou l'accés a les manifestacions culturals i el desenvolupament de la capacitat per expressar-se mitjançant alguns codis artístics. Els continguts referits a l'accés a la informació, que inclou les manifestacions d'art digital i la possibilitat de disposar d'informacions sobre obres artístiques no digitals inaccessible físicament, la captació de continguts multimèdia i la utilització d'aplicacions per al seu tractament, així com la creació de nous continguts multimèdia que integrin informacions manifestades en diferents llenguatges col·laboren a l'enriquiment de la imaginació, la creativitat i l'assumpció de regles no alienes a convencions compositives i expressives basades en el coneixement artístic.

La contribució a l'adquisició de la competència social i ciutadana se centra en el fet que, com que aporta destreses necessàries per a la recerca, obtenció, registre, interpretació i anàlisi requerits per a una correcta interpretació dels fenòmens socials i històrics, permet accedir en temps real a les fonts d'informació que conformen la visió de l'actualitat. Es possibilita d'aquesta manera l'adquisició de perspectives múltiples que afavoreixin l'adquisició d'una consciència ciutadana compromesa en la millora de la seva pròpia realitat social. La possibilitat de compartir idees i opinions a través de la participació en xarxes socials ofereix unes possibilitats insospitades per ampliar la capacitat d'intervenir en la vida ciutadana, i no és aliena a aquesta participació l'accés a serveis relacionats amb l'administració digital en les seves diverses facetes.

La contribució a l'adquisició de la competència per aprendre a aprendre està relacionada amb el coneixement de la forma d'accedir i interactuar en entorns virtuals d'aprenentatge, que capacita per a la continuació autònoma de l'aprenentatge una vegada finalitzada l'escolaritat obligatòria. A aquest objectiu hi contribueix decisivament la capacitat desenvolupada per la matèria per obtenir informació, transformar-la en coneixement propi i comunicar el que s'ha après posant-ho en comú amb els altres.

Contribueix de manera important a l'adquisició de la competència en comunicació lingüística, especialment en els aspectes relacionats amb el llenguatge escrit i les llengües estrangeres. Desenvolupar-se davant fonts d'informació i situacions comunicatives diverses permet consolidar les destreses lectores, alhora que la utilització d'aplicacions de processament de text possibilita la composició de textos amb diferents finalitats comunicatives. La interacció en llengües estrangeres col·labora a la consecució d'un ús funcional d'aquestes.

Contribueix de manera parcial a l'adquisició de la competència matemàtica, aportant la destresa en l'ús d'aplicacions de full de càlcul que permeten utilitzar tècniques productives per calcular, representar i interpretar dades matemàtiques i la seva aplicació a la resolució de problemes. D'altra banda, la utilització d'aplicacions interactives en manera local o remota, permet la formulació i comprovació d'hipòtesis sobre les modificacions produïdes per la modificació de dades en escenaris diversos.

A l'adquisició de la competència en el coneixement i la interacció amb el món físic s'hi contribueix en tant que proporciona destreses per a l'obtenció d'informació qualitativa i quantitativa que accepti la resolució de problemes sobre l'espai físic. La possibilitat d'interactuar amb aplicacions de simulació que permetin observar processos, la reproducció dels quals sigui especialment difícil o perillosa, col·labora igualment a una millor comprensió dels fenòmens físics.

Finalment, contribueix a la competència d'autonomia i iniciativa personal en la mesura que un entorn tecnològic

canviant exigeix una constant adaptació. L'aparició de nous dispositius i aplicacions associades, els nous camps de coneixement, la variabilitat dels entorns i oportunitats de comunicació exigeixen la reformulació de les estratègies i l'adopció de nous punts de vista que possibilitin resolució de situacions progressivament més complexes i multifacètiques.

Objectius

L'ensenyament de la Informàtica en aquesta etapa té com a objectiu el desenvolupament de les capacitats següents:

1. Utilitzar els serveis telemàtics adequats per respondre a les necessitats relacionades, entre d'altres aspectes, amb la formació, l'oci, la inserció laboral, l'administració, la salut o el comerç, valorant en quina mesura cobreixen aquestes necessitats i si ho fan de manera apropiada.
2. Buscar i seleccionar recursos disponibles a la xarxa per incorporar-los a les seves pròpies produccions, valorant la importància del respecte de la propietat intel·lectual i la conveniència de recórrer a fonts que autoritzin expressament la seva utilització.
3. Conèixer i utilitzar les eines per integrar-se en xarxes socials, aportant les seves competències al creixement d'aquestes i adoptant les actituds de respecte, participació, esforç i col·laboració que possibilitin la creació de produccions col·lectives.
4. Utilitzar perifèrics per capturar i digitalitzar imatges, textos i sons i manejar les funcionalitats principals dels programes de tractament digital de la imatge fixa, el so i la imatge en moviment i la seva integració per crear petites produccions multimèdia amb finalitat expressiva, comunicativa o il·lustrativa.
5. Integrar la informació textual, numèrica i gràfica per construir i expressar unitats complexes de coneixement en forma de documents informàtics i presentacions electròniques, aplicant-les en manera local, per recolzar un discurs, o en forma remota, com a síntesi o guió que faciliti la difusió d'unitats de coneixement elaborades.
6. Integrar la informació textual, numèrica i gràfica obtinguda de qualsevol font per elaborar continguts propis i publicar-los a la web, utilitzant mitjans que possibilitin la interacció i formats que facilitin la inclusió d'elements multimèdia decidint la forma com es posen a disposició de la resta d'usuaris.
7. Conèixer i valorar el sentit i la repercussió social de les diverses alternatives que hi ha per compartir els continguts publicats a la web amb criteris de seguretat que possibilitin la protecció de dades i de l'individu i aplicar-los quan es difonguin les produccions pròpies.
8. Conèixer els paquets d'aplicacions en xarxa, els sistemes d'emmagatzematge remots i els possibles sistemes operatius a Internet que facilitin la seva mobilitat i la independència d'un equipament localitzat espacialment.

Continguts

Bloc 1. Sistemes operatius i seguretat informàtica.

Creació de xarxes locals: configuració de dispositius físics per a la interconnexió d'equips informàtics.

Creació de grups d'usuaris, adjudicació de permisos i posada a disposició de continguts i recursos per al seu ús en xarxes locals sota diferents sistemes operatius.

Seguretat a Internet. El correu massiu i la protecció davant diferents tipus de programes, documents o missatges susceptibles de causar danys. Mesures de seguretat.

Connexions sense fil i intercanvis d'informació entre dispositius mòbils.

Bloc 2. Eines per a l'elaboració de documents.

Ús de les eines de processadors de text per al disseny de documents amb continguts textuals, numèrics, gràfics

i hipervincles, donant format i utilitzant taules, tabulacions i la resta d'eines d'edició per presentar i maquetar un document.

Elaboració de presentacions integrant informació escrita, gràfica i ús d'hipervincles que enllacin les presentacions a altres documents i a la xarxa.

Ús de fulls de càlcul per a l'elaboració de documents incloent-hi continguts textuals, numèrics i operacions amb funcions. Representació i interpretació de gràfics. Ús d'eines d'edició i format per a la millora i presentació de documents.

Disseny i creació de bases de dades. Relacions entre taules, formularis, consultes i informes.

Interacció de la informació entre diferents programes: processador de text, full de càlcul, base de dades i presentacions. Eines de disseny per a la creació de documents web a partir dels mateixos documents.

Bloc 3. Multimèdia.

Adquisició d'imatge fixa mitjançant perifèrics d'entrada.

Tractament bàsic de la imatge digital: els formats bàsics i la seva aplicació, modificació de la mida de les imatges i selecció de fragments, creació de dibuixos senzills, alteració dels paràmetres de les fotografies digitals: saturació, lluminositat i brillantor.

Captura de so i vídeo a partir de diferents fonts. Edició i muntatge d'àudio i vídeo per a la creació de continguts multimèdia.

Les xarxes d'intercanvi com a font de recursos multimèdia. Respecte als drets que emparen les produccions alienes.

Bloc 4. Publicació i difusió de continguts.

Coneixement i aplicació de la terminologia i procediments del maneig d'estructures ipertextuals. Integració i organització d'elements textuals, numèrics, sonors i gràfics.

Creació i disseny de pàgines web. Realització de presentacions per transmetre informació a Internet. Publicació a la web.

Estàndards de publicació.

Criteris de disseny per facilitar l'accessibilitat de la informació.

Bloc 5. Internet i xarxes socials.

Accés i interpretació de la informació. Serveis d'administració i comerç electrònic, recursos i plataformes de formació a distància, canals de distribució de continguts multimèdia.

Influència de l'ús d'Internet en la transformació de l'entorn social. Comunitats virtuals, globalització, intercanvis econòmics, oci, seguretat, ocupació i salut.

Actitud positiva cap a les innovacions en l'àmbit de les tecnologies de la informació i la comunicació i cap a la seva aplicació per satisfer necessitats personals i grupals.

La propietat i la distribució del programari i la informació: programari lliure i programari privatiu, tipus de llicències d'ús i distribució.

L'enginyeria social i la seguretat: estratègies per al reconeixement del frau, desenvolupament d'actituds de protecció activa davant els intents de frau.

Adquisició d'hàbits orientats a la protecció de la intimitat i la seguretat personal en la interacció en entorns virtuals: accés a serveis d'oci.

Accés, descàrrega i intercanvi de programes i informació. Diferents modalitats d'intercanvi.

Criteris d'avaluació

1. Instal·lar i configurar aplicacions i desenvolupar tècniques que permetin assegurar sistemes informàtics interconnectats.

Es valora amb aquest criteri la capacitat de localitzar, descarregar i instal·lar aplicacions que previnguin el trànsit no autoritzat en xarxes sobre diversos sistemes operatius. Al seu torn, es tracta d'identificar elements o components de missatges que permetin catalogar-los com a falsos o fraudulents, adoptar actituds de protecció passiva, mitjançant la instal·lació i configuració d'aplicacions de filtratge i eliminació de correu brossa, i de protecció activa, evitant col·laborar en la difusió de missatges d'aquest tipus.

2. Interconnectar dispositius mòbils i sense fil o cablejats per intercanviar informació i dades.

Es pretén avaluar la capacitat de crear xarxes que permetin comunicar-se a diferents dispositius fixos o mòbils, utilitzant totes les seves funcionalitats i integrant-los en xarxes ja existents. També es tracta de conèixer els diferents protocols de comunicació i els sistemes de seguretat associats, aplicant el més adequat a cada tipus de situació o combinació de dispositius.

3. Realitzar i manejar amb facilitat documents de text, presentacions, fulls de càlcul i bases de dades.

Amb aquest criteri es pretén valorar el grau de coneixements que l'alumne té d'aquestes aplicacions i la seva capacitat per interrelacionar-les elaborant documents de més complexitat.

4. Obtenir imatges fotogràfiques, aplicar tècniques d'edició digital a imatges i diferenciar-les d'altres imatges generades per ordinador.

Aquest criteri pretén valorar la capacitat de diferenciar les imatges vectorials de les imatges de mapa de bits. Se centra en la captació de fotografies en format digital i el seu emmagatzematge i edició per modificar característiques de les imatges com ara el format, la resolució, l'enquadrament, la lluminositat, l'equilibri de color i els efectes de composició.

5. Capturar, editar i muntar fragments de vídeo amb àudio.

Els alumnes han de ser capaços d'instal·lar i utilitzar dispositius externs que permetin la captura, gestió i emmagatzematge de vídeo i àudio. S'aplicaran les tècniques bàsiques per editar qualsevol tipus de font sonora: locució, so ambiental o fragments musicals, així com les tècniques bàsiques d'edició no lineal de vídeo per compendre missatges audiovisuals que integrin les imatges capturades i les fonts sonores.

6. Dissenyar i elaborar presentacions destinades a recolzar el discurs verbal en l'exposició d'idees i projectes.

Es pretén avaluar la capacitat d'estructurar missatges complexos amb la finalitat d'exposar-los públicament, utilitzant com a recurs les presentacions electròniques. Es valora la correcta selecció i integració d'elements multimèdia de conformitat amb el contingut del missatge, així com la correcció tècnica del producte final i la seva contribució al discurs verbal.

7. Desenvolupar continguts per a la xarxa aplicant estàndards d'accessibilitat en la publicació de la informació.

Es pretén que els alumnes utilitzin aplicacions específiques per crear i publicar llocs web, incorporant recursos multimèdia, aplicant els estàndards establerts pels organismes internacionals, aplicant a les seves produccions les recomanacions d'accessibilitat i valorant la importància de la presència a la web per a la difusió de tot tipus d'iniciatives personals i grupals.

8. Participar activament en xarxes socials virtuals com a emissors i receptors d'informació i iniciatives comunes.

Aquest criteri se centra en la localització a Internet de serveis que possibilitin la publicació de continguts, utilitzant-los per a la creació de diaris o pàgines personals o grupals, la subscripció a grups relacionats amb els seus interessos i la participació activa en aquests. S'ha de valorar l'adquisició d'hàbits relacionats amb el manteniment sistemàtic de la informació publicada i la incorporació de nous recursos i serveis. En l'àmbit de les xarxes virtuals s'ha de ser capaç d'accedir i manejar entorns d'aprenentatge a distància i recerca de feina.

9. Identificar els models de distribució de programari i continguts. Adoptar actituds coherents amb aquests.

Es tracta d'avaluar la capacitat per optar entre aplicacions amb funcionalitats similars quan es necessiti incorporar-les al sistema, tenint en compte les particularitats dels diferents models de distribució de programari. S'ha d'incorporar el respecte a les particularitats i la seva actitud a l'hora d'utilitzar i compartir les aplicacions i els continguts generats amb aquestes aplicacions. Així mateix, també s'ha d'aplicar a l'intercanvi de continguts de producció aliena el respecte als drets de tercers.

Orientacions metodològiques i per a l'avaluació

Orientacions metodològiques

Hi ha diferències importants entre ensenyar informàtica, preparar l'alumnat per a l'explotació de les eines informàtiques bàsiques i els mitjans electrònics destinats a crear, emmagatzemar, processar i transmetre informació, i integrar les tecnologies de la informació i la comunicació en l'aprenentatge curricular de les diferents matèries, desenvolupar les competències necessàries per transformar la informació en coneixement mitjançant la valoració crítica i reflexiva i el reconeixement de la importància del contrast d'aquesta informació a la societat actual.

Malgrat això, hi ha punts de trobada entre aquests dos plantejaments, que en bona part correspon al professorat d'Informàtica desenvolupar-los. L'alumnat ha d'aprendre a utilitzar els mitjans informàtics i els seus llenguatges específics per aplicar-los com a instrument d'aprenentatge en problemes propis de les disciplines escolars, escollint en cada cas els adequats segons els objectius.

Els alumnes arriben a la Informàtica amb els coneixements adquirits en cursos anteriors en la matèria de Tecnologies i amb els que hagin pogut adquirir fora del context escolar, que és necessari sistematitzar i incorporar al bagatge escolar, ampliant les possibilitats de reflexió i anàlisi sobre la utilitat de la matèria, incrementant la complexitat dels processos i possibilitant noves aplicacions. Avançar en l'assoliment d'un alt grau de competència en l'ús dels recursos informàtics aplicable a situacions problemàtiques de l'entorn i al desenvolupament de les competències bàsiques exigeix, d'altra banda, un sistema de treball capaç de combinar els fonaments teòrics imprescindibles amb el necessari tractament pràctic dels continguts desenvolupats.

Per això, el professorat ha de fer una introducció a la matèria des del reforç dels continguts relatius als diversos sistemes operatius, que amplii els camps de coneixement i prepari els alumnes per a l'adquisició de noves eines, alhora que aferma les treballades amb anterioritat en altres contextos. En el bloc d'eines per a l'elaboració de documents és on l'alumne ha d'assolir els coneixements necessaris per realitzar de forma autònoma i amb estil propi diferents documents utilitzant processadors de text, fulls de càlcul, programes de presentacions i bases de dades, de manera que sigui capaç d'integrar tota la informació en un únic producte final utilitzant les diferents eines i facilitant la presentació d'informació vinculada a altres matèries. Amb la realització d'activitats elementals i el maneig individual de diferents programes,

l'alumne pot elaborar documents finals complexos integrant els coneixements adquirits en les diferents aplicacions.

Educar en l'ús de les tecnologies de la informació de manera que els joves no només adquireixin coneixements bàsics sobre les eines dels diferents entorns, sinó també capacitat crítica respecte als límits morals i legals que implica la seva utilització, exigeix tenir present aquest principi en totes i cadascuna de les activitats d'aprenentatge que es proposin a l'alumnat, ajudant a desenvolupar una actitud crítica i responsable sobre l'ús dels mitjans digitals, tant en l'àmbit personal com social.

Per dinamitzar l'aprenentatge i l'ús d'eines informàtiques que permetin assolir a l'alumnat una plena adquisició de la competència en el tractament de la informació i competència digital, més enllà d'una simple alfabetització digital, convé simular fenòmens i situacions noves que els ajudin, d'una manera guiada, a aprendre i desenvolupar capacitats de presa de decisions per seleccionar i millorar la informació de forma que es potenciï el coneixement. És important que l'alumnat pugui integrar les informacions, reelaborar-les i produir documents susceptibles de ser comunicats, amb diversos formats i per diferents mitjans tant físics com telemàtics. Per exemple, el coneixement de diverses eines informàtiques, així com diferents tipus de perifèrics facilita el procés de creació i disseny de diversos arxius mitjançant aplicacions de tractament d'imatge, vídeo i so a partir de diferents fonts, produint materials informàtics cada vegada més complexos.

Quan l'alumne ha adquirit els coneixements anteriors està preparat per començar a fer servir eines que faciliten el disseny de pàgines web i difondre continguts a la xarxa. En aquest procés creatiu s'ha d'integrar informació textual i multimèdia. És molt important dotar l'alumnat de les normes bàsiques del disseny aprovades internacionalment per facilitar l'accessibilitat de la informació.

Convé manejar amb fluïdesa serveis d'administració i comerç electrònic amb capacitat d'interpretació a través d'Internet, utilitzant diverses modalitats d'intercanvi d'informació. El docent ha de fomentar una actitud positiva envers les innovacions en l'àmbit de les tecnologies de la informació i la comunicació i cap a les diferents aplicacions per satisfer necessitats personals i grupals. Així, els alumnes i les alumnes adquireixen també hàbits orientats a la protecció de la intimitat i la seguretat personal.

Aconseguir destreses per a la recerca, obtenció, registre, interpretació i anàlisi requerits per a una adequada interpretació dels fenòmens socials i històrics, accedint a les fonts d'informació que conformen la visió de l'actualitat, a més de contribuir a l'adquisició de la competència social i ciutadana, possibiliten la localització i interpretació de la informació per fer-la servir i ampliar horitzons comunicant-la als altres i accedint al creixent oferta de serveis de la societat. Els coneixements de tipus tècnic s'han d'enfocar al desenvolupament de destreses i actituds en aquesta direcció.

Les dificultats didàctiques que apareixen en els processos d'ensenyament de la Informàtica no sorgeixen d'obstacles socials, psicològics o relacionats amb destreses lingüístiques, com pot passar amb altres matèries. El seu estudi presenta problemes referits a la terminologia, els conceptes i l'habilitat operativa dels alumnes i la solució passa per adoptar mètodes deductius d'ensenyament, que estimulin el raonament i preparin l'alumnat en l'aspecte pràctic de la disciplina.

La didàctica de la informàtica està relacionada amb el desenvolupament dels processos de resolució de problemes a través de l'ordinador. És convenient que els alumnes practiquin l'exploració, l'assaig-error sistemàtic o el plantejament d'hipòtesis a través d'activitats creatives i que despertin la seva curiositat, aprenent a córrer riscos i desafiaments per mitjà de treballs que ells mateixos pro-

dueixin. A més de fomentar l'autonomia i iniciativa personal, en planificar estratègies i assumir reptes es contribueix a conviure amb la incertesa, controlant alhora els processos de presa de decisions. També, les tècniques heurístiques que es desenvolupen constitueixen models generals de tractament de la informació i de raonament i consoliden l'adquisició de destreses involucrades en la competència per aprendre a aprendre com ara l'autonomia, la perseverança, la sistematització, la reflexió crítica i l'habilitat per comunicar amb eficàcia els resultats de la pròpia feina.

Hi ha un cert consens social a suposar que l'ús dels recursos tecnològics deixa en els alumnes un residu cognitiu de coneixement informàtic, però aquesta hipòtesi no està prou avaluada i és difícilment sustentable des de la pràctica docent. En altres matèries, són poques les situacions escolars que impliquen coneixements rellevants per a la Informàtica i tampoc és fàcil per a un professor captar els eventuais aprenentatges estrictament relacionats amb la seva disciplina que es puguin produir per la interacció alumne-ordinador. El professorat d'informàtica ha de ser conscient que és el responsable que l'alumnat aprengui la disciplina sota un enfocament no reduït a l'ús instrumental de les eines informàtiques, sinó des d'un punt de vista més ampli que permeti una utilització responsable que reforci la seva utilitat en altres camps del coneixement, incrementant les possibilitats comunicatives i d'interacció i afegint un factor d'immediateza als intercanvis. El treball pràctic amb materials possibilita l'aprenentatge de tècniques relacionades amb «saber fer» i aporta un valor funcional aplicable als diferents continguts curriculars, en especial pel que fa a la qualitat dels resultats.

La metodologia a l'aula d'Informàtiques és fonamentalment individualitzada però els treballs en gran grup i en petit grup possibiliten posades en comú, reflexions sobre els procediments aliens i, en conseqüència, el qüestionament dels propis mètodes de treball integrant i transcendent diversos aspectes de l'aprenentatge. El docent ha de guiar els alumnes perquè puguin discriminar, en funció dels seus propis interessos, les possibilitats que ofereix la informàtica, potenciant la seva capacitat d'adquirir nous coneixements i desenvolupar mecanismes per comunicar el que s'ha après.

Orientacions per a l'avaluació

Avaluar l'aprenentatge dels alumnes significa conèixer en quina mesura, amb quin grau d'estructuració i elaboració s'han adquirit continguts, destreses i actituds, previstes en els objectius de la matèria. En estar formulats en termes de capacitats, no són directament ni unívocament avaluables, per la qual cosa han de ser transformats en altres referents d'avaluació que donin la mesura del grau d'aprenentatge que s'espera aconseguir. Els criteris d'avaluació serveixen de referència per valorar en quina mesura s'han produït els aprenentatges que es consideren especialment rellevants per a l'adquisició de les capacitats recollides en els objectius. Els criteris són a més l'element que uneix objectius i continguts i on s'observa amb més claredat la contribució de la matèria a l'assoliment de les competències bàsiques, perquè es refereixen a conductes observables que permeten comprovar si s'han adquirit els aprenentatges que es consideren imprescindibles, i en quin grau.

En aquest sentit, l'avaluació de la matèria informàtica ha de valorar la tasca de cada alumne en el desenvolupament de documents realitzats, l'ús de les diferents eines, així com la integració de diversos tipus d'informació dins els documents dissenyats.

L'observació sistemàtica per part del professor de com interacciona l'alumne amb diversos sistemes informàtics, analitzant els materials creats mitjançant diverses aplica-

cions informàtiques, dona una mesura del que ha de ser objecte d'avaluació. A això hi contribueix, així mateix, el seguiment directe de l'actitud responsable en la selecció i elaboració de la informació mitjançant les eines informàtiques adequades a cada finalitat.

En la creació de continguts que integren informació tant textual com multimèdia, incloent-hi la utilització dels perifèrics necessaris, s'avalua l'ús de regles i convencions compositives i expressives, a més de les pròpies degudes a la imaginació i creativitat de l'alumnat.

Les activitats d'avaluació en què l'alumne desenvolupa les destreses necessàries per interpretar fenòmens socials mitjançant els resultats obtinguts en la realització de recerca, obtenció, registre i interpretació de la informació, a més d'afavorir una consciència cívica compromesa amb la pròpia societat, permeten realitzar el seguiment dels processos i per tant dels progressos i dificultats de l'aprenentatge en relació amb els objectius buscats. Per a aquest tipus d'activitats és útil explotar les possibilitats que ofereix la xarxa, ja que permeten analitzar la forma d'accedir a la informació i d'interactuar en els entorns virtuals d'aprenentatge, valorar com els alumnes es desenvolupen davant fonts d'informació i situacions comunicatives diverses i manegen diferents aplicacions per a la realització dels seus documents informàtics.

Les activitats obertes, que integrin l'ús d'informació textual, numèrica i gràfica, aplicades en general a la resolució d'una situació concreta, per exemple la referida a un problema de l'entorn físic, permeten avaluar les destreses adquirides en l'obtenció d'informació qualitativa i quantitativa, la interpretació de les dades disponibles, la interacció amb aplicacions de simulació, la valoració de la repercussió social de les alternatives que hi ha i, en general, l'adaptació de l'alumne a nous dispositius i les seves aplicacions associades.

Com a instruments d'avaluació es poden utilitzar proves objectives, però no ha de ser ni l'única ni la principal eina en aquest procés. La participació a classe, el treball individual i en equip, les habilitats tècniques utilitzades i, sobretot, les possibilitats que presta al docent l'observació sistemàtica de com s'afronten a les activitats d'ensenyament-aprenentatge, són la font fonamental d'informació sobre la situació en què es troben els alumnes.

Assenyalar finalment que l'avaluació ha de permetre al professor, a més d'avaluar els aprenentatges dels alumnes, valorar tots els factors que intervenen en l'ensenyament de la Informàtica, com ara l'adequació dels objectius, activitats, tasques, procediments i recursos utilitzats, les dificultats trobades, les possibles causes, de les estratègies que ha de desenvolupar per superar-les i dels suports que necessita. És a dir, avaluar el procés d'ensenyament per ajustar-lo en funció dels processos i dels resultats. L'avaluació, per tant, se centrarà en aquests elements perquè avaluar i ensenyar són processos indissociables.

Llatí

La matèria de Llatí, opcional a quart curs, suposa un acostament específic a la llengua i la cultura de Roma. El seu estudi s'ofereix a partir de continguts lingüístics i culturals, complementaris entre si i units pel seu caràcter d'aportacions substancials del que es coneix com a herència clàssica. Aquesta qualitat d'aportació i pervivència a la societat actual ha de guiar la seva presentació i donar sentit al seu estudi.

La matèria persegueix dos objectius primordials: iniciar un estudi bàsic de la llengua que està en l'origen de l'ampli grup de les llengües romàniques i conèixer els aspectes més rellevants de la societat i la cultura romanes per poder relacionar-los amb els del món actual. El primer objectiu ajuda a millorar el coneixement i l'ús de la pròpia llengua com a instrument primordial d'aprenentatge i

comunicació; el segon aporta una interpretació més ponderada de la societat actual. Tots dos col·laboren eficaçment en l'adquisició de capacitats bàsiques i contribueixen a l'assoliment dels objectius d'aquesta etapa.

Els continguts pròpiament lingüístics ocupen una gran part de la matèria, per considerar que la llengua llatina és l'aportació més important del món clàssic a la civilització occidental; per evolució o per influència lèxica el llatí és present en les llengües que utilitzem o en les que són objecte d'aprenentatge per als alumnes.

L'estudi del sistema de la llengua llatina com a model de llengua flexiva permet, a través de la comparació, una reflexió profunda sobre els elements formals i els mecanismes sintàctics de les llengües d'ús de l'alumnat. El coneixement, encara que bàsic, del llatí fa possible entendre les llengües d'origen romànic com el resultat concret d'una evolució i apreciar en quina mesura la seva estructura i el seu lèxic estan en deute amb la llengua de la qual procedeixen. D'altra banda, la pràctica de la traducció constitueix una experiència de recerca que utilitza la lògica del pensament, afavoreix la memòria i potencia els hàbits de disciplina en l'estudi, amb la qual cosa es raona millor i s'aprèn a aprendre.

L'estudi de la història i l'evolució de la llengua llatina i de la formació de les paraules dota l'alumnat dels coneixements necessaris per entendre l'evolució lingüística, determinar els processos de canvi fonètic i semàntic, i il·lustrar els procediments que actuen en la formació del lèxic.

La matèria també aborda el coneixement del marc geogràfic i històric i dels aspectes més rellevants de la societat romana, des de la qual s'han transmès formes de vida, institucions o creacions literàries, tècniques i artístiques que estan en la base de la configuració i del progrés d'Europa. Aquest coneixement suposa un referent necessari on rastrejar els antecedents històrics de l'organització social o la delimitació dels drets de l'individu. La cultura que ha modelat el nostre present i impregna bona part dels nostres cànons estètics també és transmissora de valors universals, que entronquen la nostra herència cultural amb les arrels del món clàssic. En aquest sentit, la lectura de textos literaris ajuda a observar com temes i tòpics de la cultura grecollatina s'han transmès fins avui i segueixen impregnant els nostres escrits.

D'acord amb aquest plantejament, els continguts de la matèria es distribueixen en quatre blocs. Els tres primers, El sistema de la llengua llatina, La història i evolució de la llengua llatina i La formació de les paraules, posen l'accent en continguts pròpiament lingüístics i s'interrelacionen, contribuint no només a un coneixement de la llengua llatina sinó a un ús més precís de la pròpia llengua i a l'adequada entesa de la terminologia culta, científica i tècnica. El bloc 4, Altres vies de transmissió del món clàssic, tracta els aspectes més rellevants de la societat romana i posa l'accent en la pervivència del món clàssic que ofereix el món contemporani, en l'anàlisi comparativa dels seus corresponents antecedents clàssics i en la valoració crítica dels aspectes de continuïtat, evolució i canvi.

La distribució dels continguts en aquests quatre blocs, alhora que implica un tractament específic dels mateixos continguts, obliga a situar-los en un context general en què els diversos elements trobin una explicació relacionada i coherent.

En l'adequat tractament dels continguts i en la correcta prelació dels objectius rau la doble virtualitat de la matèria, que ha d'aportar els coneixements bàsics sobre la llengua llatina i la cultura romana que siguin funcionals i útils en diversos contextos d'aprenentatge, desenvolupament personal i social, i alhora ha d'establir les bases suficients per a la continuació, si s'escau, d'estudis relacionats amb les humanitats i les ciències socials. Així, a través dels seus continguts i de la consecució dels seus

propis objectius, la matèria de Llatí ha de servir a tots els alumnes que la cursin per aconseguir en un grau satisfactori les capacitats i competències que en l'etapa es proposen.

Contribució de la matèria a l'adquisició de les competències bàsiques

A partir dels elements més significatius del currículum, la matèria de Llatí contribueix de manera directa a l'adquisició de la competència en comunicació lingüística.

Des de tots els seus continguts es contribueix a la lectura comprensiva de textos diversos i a l'expressió oral i escrita com a mitjans indispensables per a qualsevol aprenentatge de qualitat. El coneixement de l'estructura de la llengua llatina fa possible una comprensió profunda de la gramàtica funcional de les llengües europees d'origen romànic i d'altres que comparteixen amb el llatí el caràcter flexiu, o han rebut una aportació lèxica important de la llengua llatina. La interpretació dels elements morfosintàctics i de vocabulari, així com la pràctica de la traducció i de la retroversió, suposen l'adquisició de l'habilitat per recollir i processar la informació donada i fer-la servir apropiadament.

El coneixement dels procediments per a la formació de les paraules i els fenòmens d'evolució fonètica col·labora eficaçment a l'ampliació del vocabulari bàsic i potencia l'habilitat per utilitzar el llenguatge com a instrument de comunicació. El coneixement de les etimologies grecollatines proporciona la comprensió i incorporació d'un vocabulari culte i explica el vocabulari específic de termes científics i tècnics.

A partir del coneixement de la història i evolució de la llengua llatina es fomenta ser conscient de la variabilitat de les llengües a través del temps i dels diferents àmbits geogràfics i socials, així com de la comunicació intercultural que el seu contacte suposa. Aquest coneixement fomenta igualment l'interès i el respecte per totes les llengües, incloent-hi les antigues i les minoritàries, i el rebuig dels estereotips basats en diferències culturals i lingüístiques.

La contribució de la matèria a la competència cultural i artística s'aconsegueix mitjançant el coneixement de l'important patrimoni arqueològic i artístic romà al nostre país i a Europa, que potencia l'estima i el gaudi de l'art com a producte de la creació humana i com a testimoni de la història, alhora que fomenta l'interès per la conservació d'aquest patrimoni. Així mateix, proporciona referències per fer una valoració crítica de creacions artístiques posteriors inspirades en la cultura i la mitologia grecollatines, o dels missatges difosos pels mitjans de comunicació que, en molts casos, prenen la seva base icònica del repertori clàssic. Al seu torn, amb el coneixement del món clàssic i la seva pervivència s'afavoreix la interpretació de la literatura posterior, en la qual perduren temes, arquetips, mites i tòpics, alhora que es desenvolupa l'interès per la lectura, la valoració del caràcter estètic dels textos i l'amor per la literatura.

La contribució a la competència social i ciutadana s'estableix des del coneixement de les institucions i la forma de vida dels romans com a referent històric d'organització social, participació dels ciutadans en la vida pública i delimitació dels drets i deures dels individus i de les col·lectivitats, en l'àmbit i l'entorn d'una Europa diversa, unida en el passat per la llengua llatina. Paral·lelament, el coneixement de les desigualtats que hi ha en aquesta societat afavoreix una reacció crítica davant la discriminació per la pertinença a un grup social o ètnic determinat, o per la diferència de sexes. Es fomenta així en l'alumnat una actitud de valoració positiva de la participació ciutadana, la negociació i l'aplicació de normes iguals per a tots com a instruments vàlids en la resolució de conflictes.

Des d'aquesta matèria es contribueix a la competència en el tractament de la informació i competència digital ja que una part de la matèria requereix la recerca, selecció i tractament de la informació. A més, les activitats relatives a la recollida, selecció i anàlisi de la informació, l'aplicació de tècniques de síntesi, la identificació de paraules clau i la distinció entre idees principals i secundàries aporten instruments bàsics per a l'adquisició d'aquesta competència, tan relacionada amb destreses per a la contínua formació personal. D'altra banda, en la mesura que s'utilitzin les tecnologies de la informació i la comunicació com un instrument que universalitza la informació i com una eina per a la comunicació del coneixement adquirit, es col·labora en l'adquisició de la competència digital.

L'estudi de la llengua llatina contribueix a la competència per aprendre a aprendre, en la mesura que propicia la disposició i l'habilitat per organitzar l'aprenentatge, afavoreix les destreses d'autonomia, disciplina i reflexió, exercita la recuperació de dades mitjançant la memorització i situa el procés formatiu en un context de rigor lògic.

La matèria contribueix a l'autonomia i iniciativa personal en la mesura que s'utilitzen procediments que exigeixen planificar, avaluar diferents possibilitats i prendre decisions. El treball cooperatiu i la posada en comú dels resultats implica valorar les aportacions d'altres companys, acceptar possibles errors, comprendre la forma de corregir-los i no rendir-se davant un resultat inadequat. En definitiva, aporta possibilitats de millora i fomenta l'afany de superació.

Objectius

L'ensenyament del llatí en aquesta etapa té com a objectiu el desenvolupament de les capacitats següents:

1. Identificar i relacionar elements morfològics, sintàctics i lèxics de la llengua llatina que permetin l'anàlisi i la traducció de textos senzills.

2. Desenvolupar els hàbits d'organització, treball i disciplina a l'estudi, a partir dels mecanismes d'estructuració mental que implica el procés d'anàlisi i traducció de textos llatins.

3. Millorar la lectura comprensiva i l'expressió oral i escrita mitjançant el coneixement del vocabulari i les estructures gramaticals llatines.

4. Conèixer l'origen i l'evolució de les llengües romàniques per valorar els trets comuns i la diversitat lingüística com a mostra de la riquesa cultural dels pobles d'Europa.

5. Utilitzar les regles fonamentals d'evolució fonètica del llatí a les llengües romàniques i identificar paraules patrimonials, cultismes i expressions llatines en diferents contextos lingüístics.

6. Entendre el significat del lèxic comú d'origen grecollatí de la pròpia llengua i comprendre vocabulari culte, científic i tècnic a partir dels seus components etimològics.

7. Reflexionar sobre els elements formals i les estructures lingüístiques de les llengües romàniques conegudes per l'alumne, a través de la comparació amb el llatí, model de llengua flexiva.

8. Conèixer els aspectes rellevants de la cultura i la civilització romanes, utilitzant diverses fonts d'informació i diferents suports, per identificar i valorar la seva pervivència en el nostre patrimoni cultural, artístic i institucional.

Continguts

Bloc 1. El sistema de la llengua llatina.

L'abecedari i la pronunciació del llatí. Lectura de textos en llatí i reconeixement de termes transparents. Valoració de l'alfabet llatí com a principal instrument de creació,

comunicació i transmissió de la cultura clàssica i occidental.

El llatí com a llengua flexiva. Els casos i els seus principals valors sintàctics. Reconeixement de les diferències i similituds bàsiques entre l'estructura de la llengua llatina i la de la llengua castellana i, si s'escau, altres llengües romàniques. Interès pel llatí i estima per l'enriquiment que el seu estudi suposa.

Classes de paraules. La flexió nominal, pronominal i verbal. Reconeixement de les categories gramaticals de la flexió llatina i comparació amb els elements flexius de les llengües actuals. Paraules invariables: preposicions i adverbis. Lèxic llatí de freqüència. Valoració del coneixement del llatí com a mitjà privilegiat per a una comprensió profunda del sistema de les llengües romàniques.

Les estructures oracionals bàsiques. La concordança i l'ordre de paraules. Nexes coordinants. Anàlisi morfosintàctica, traducció de textos breus i senzills en llengua llatina i retroversió d'oracions simples i compostes per coordinació.

Confiança davant el text en una llengua nova i interès per una correcta traducció dels missatges que s'hi transmeten. Valoració de la llengua llatina com a principal via de transmissió i pervivència del món clàssic.

Bloc 2. La història i evolució de la llengua llatina.

L'origen i l'evolució del llatí. Classificació de les llengües indoeuropees. Valoració de l'origen comú de les principals llengües europees, respecte per les altres llengües i acceptació de les diferències culturals de la gent que les parlen.

Llatí culte i llatí vulgar. Diferenciació entre llengua parlada i escrita. La formació de les llengües romàniques. Anàlisi dels processos d'evolució. Comprensió de la importància d'aquesta evolució per a un millor coneixement del lèxic castellà.

L'evolució fonètica. Termes patrimonials i cultismes. Explicació dels canvis fonètics més freqüents. Relació semàntica entre paraules d'una mateixa arrel llatina i evolució fonètica diferent. Interès per l'adquisició de nou vocabulari i curiositat pels valors polisèmics dels termes coneguts.

L'aportació lèxica del llatí a les llengües modernes que no en deriven. Lectura de textos en llengües no romàniques i identificació de termes d'origen llatí. Disposició positiva cap a l'aprenentatge d'altres llengües.

Bloc 3. La formació de les paraules.

Components grecollatins en les llengües romàniques. Identificació de lexemes, sufixos i prefixos grecollatins utilitzats en la pròpia llengua. Definició de paraules a partir dels seus ètims. Curiositat per conèixer el significat etimològic de les paraules i interès en l'adequada utilització del vocabulari.

El vocabulari de la ciència i de la tècnica. Reconeixement d'ètims grecs i llatins en les terminologies específiques. Resolució en la utilització precisa del vocabulari científic i tècnic.

Llatinismes i locucions llatines. Reconeixement de les expressions llatines incorporades a la llengua parlada i escrita. Valoració dels llatinismes en el llenguatge actual com a mostra de l'herència cultural de Roma.

Bloc 4. Altres vies de transmissió del món clàssic.

El marc geogràfic i històric de la societat romana. Ús de fonts primàries i secundàries per conèixer el passat. Valoració del paper de Roma en la història d'Occident.

Les institucions i la vida quotidiana. Interpretació dels seus referents des de la nostra perspectiva sociocultural. Comparació i anàlisi crítica de les estructures socials i familiars. Interiorització dels drets humans i reacció davant les desigualtats socials i la marginació.

Les empremtes materials de la romanització. Observació directa i indirecta del patrimoni arqueològic i artístic romà, utilitzant diversos recursos, inclosos els que proporcionen les tecnologies de la informació i la comunicació, per accedir a les col·leccions de museus i a l'arquitectura en imatges reals o virtuals. Estima i respecte pel patrimoni arqueològic i artístic heretat de Roma i interès per la seva conservació.

La mitologia en la literatura i en les arts plàstiques i visuals. La transmissió literària dels temes, els tòpics i els arquetips dramàtics. Recerca d'elements de la mitologia clàssica en manifestacions artístiques de tot tipus i interpretació del seu significat. Sensibilitat davant les creacions artístiques i literàries, i valoració del mite com a font d'inspiració.

Críteris d'avaluació

1. Observar les similituds i les diferències entre el sistema fonològic llatí i el de la llengua castellana o el d'altres llengües romàniques.

Aquest criteri intenta constatar que l'alumnat reconeix l'origen dels diferents fonemes castellans o d'altres llengües d'origen llatí, i és capaç d'establir les diferències entre els sistemes de les dues llengües. Amb aquest finalitat s'han de dur a terme activitats de lectura de textos llatins amb abundants termes transparents que s'han d'identificar per escrit, de manera que es pugui apreciar com les llengües romàniques són el resultat de l'evolució del llatí. En l'avaluació d'aquestes activitats s'ha de tenir en compte la capacitat per relacionar fonemes llatins i romànics, així com l'interès de l'alumne per la llengua i la cultura llatines.

2. Reconèixer els elements morfològics i les estructures sintàctiques elementals de la llengua llatina i comparar-los amb els de la llengua castellana i amb els d'altres llengües romàniques.

Amb aquest criteri es tracta de constatar la comprensió del funcionament bàsic de la llengua llatina i la capacitat d'establir analogies i diferències amb elements i estructures de la llengua castellana especialment; així mateix, el criteri intenta comprovar si l'alumne entén el valor de la llengua llatina com a instrument per comprendre en profunditat el sistema de la llengua castellana o de la llengua romànica comparada. A més de les activitats que ajudin a fixar els paradigmes llatins, l'alumnat pot mostrar la capacitat comprensiva mitjançant la comparació entre un text llatí i la seva traducció, de manera que identifiqui les paraules invariables, els diferents morfemes flexius i les estructures sintàctiques de les dues llengües. En l'avaluació d'aquestes activitats s'ha de valorar si l'alumne reconeix les diferents classes de paraules, les categories gramaticals i els elements flexius de la morfologia nominal i verbal llatina, els interpreta correctament i analitza les diferències entre les estructures sintàctiques de les llengües que compara.

3. Traduir textos breus i senzills, i produir mitjançant retroversió oracions simples o compostes per coordinació, utilitzant les estructures pròpies de la llengua llatina.

Aquest criteri intenta comprovar si l'alumne ha assimilat les estructures morfològiques i sintàctiques elementals de la llengua llatina i si és capaç de reconèixer-les per fer traduccions directes o inverses de textos elaborats d'escassa dificultat. Per això s'han de fer pràctiques d'anàlisi morfosintàctica, traducció i retroversió en què es valori la capacitat per relacionar dades morfològiques i sintàctiques, organitzar els elements textuais i establir la correspondència entre l'anàlisi i la versió realitzada. En les pràctiques de traducció directa s'observa la capacitat per traslladar al castellà els sintagmes de manera coherent, sense alterar la literalitat del text, i la competència en el maneig de les estructures de la pròpia llengua. En les activitats de retroversió es valorar el grau d'assimilació

dels continguts morfològics i sintàctics, demostrats en la correcció morfològica i en l'adequada ordenació del text llatí.

4. Descobrir, a través de la comparació del lèxic, els termes que indiquen l'origen comú de llengües diverses.

Aquest criteri intenta verificar si l'alumne és capaç d'identificar i comparar elements lingüístics d'origen comú en diferents llengües europees, romàniques i no romàniques, observar els processos d'evolució fonètica i apreciar la variabilitat de les llengües a través del temps i dels diferents àmbits geogràfics, culturals i socials. Per això s'han de proposar activitats en què es relacionin paraules de diferents llengües indoeuropees no llatines amb altres llengües romàniques. Alhora aquest criteri pretén detectar l'interès per la diversitat lingüística i el respecte per les llengües i la gent que les parlen. Es valora la capacitat per reconèixer l'origen comú indoeuropeu i diferenciar el lèxic romànic, observant la seva pertinença a una mateixa família i distingint els diferents resultats de l'evolució lingüística.

5. Aplicar les regles bàsiques d'evolució fonètica a ètims llatins que hagin donat origen a termes romànics del vocabulari habitual, deduir aquestes regles i establir la relació semàntica entre un terme patrimonial i un cultisme.

Amb aquest criteri es pretén avaluar la capacitat per utilitzar els mecanismes d'evolució fonètica i analitzar les diferències de significat entre paraules d'un mateix origen; així mateix, s'intenta verificar si l'alumne sap aplicar el mètode comparatiu a l'estudi de l'evolució del lèxic. A aquesta finalitat, a més d'activitats d'aplicació de les regles evolutives o deducció de les esmentades regles a partir de la comparació amb el terme heretat, s'han de fer pràctiques d'inserció en un determinat context dels termes estudiats, o redactar composicions pautades en què es valori la capacitat de l'alumne per ampliar el vocabulari i l'adequada utilització de termes patrimonials i cultismes.

6. Identificar components d'origen grecollatí en paraules del llenguatge quotidià i en el vocabulari específic de les ciències i de la tècnica, i explicar-ne el sentit etimològic.

Aquest criteri intenta comprovar la capacitat de reconèixer els formants grecs i llatins en diferents contextos lingüístics i produir definicions etimològiques de termes quotidians, científics i tècnics. Per això, s'han de proposar activitats en què es reconeguin les variacions semàntiques que aporten els diferents afixos, valorant la capacitat de l'alumne per identificar i distingir l'ús correcte de termes especialitzats del llenguatge habitual, mitjançant l'anàlisi de fragments de guions cinematogràfics, textos teatrals, o intervencions orals, així com la compressió del vocabulari específic i la destresa per definir el lèxic propi de les matèries estudiades.

7. Reconèixer llatinismes i locucions usuals d'origen llatí incorporades a les llengües conegudes per l'alumne i explicar el seu significat en expressions orals i escrites.

Aquest criteri pretén verificar si l'alumne identifica i comprèn les expressions llatines integrades en les llengües modernes i si és capaç d'utilitzar-les de manera coherent. Per a la consecució d'aquest criteri s'han de manejar diferents tipus de textos, literaris, periodístics o missatges publicitaris, escrits en les llengües que són objecte d'estudi, rastrejant l'ús d'expressions llatines. S'ha de valorar la capacitat de comprensió d'aquestes expressions, la propietat del seu ús en la llengua parlada, l'oportunitat de la seva inserció en alguna composició breu i la seva interpretació com a herència cultural de la llengua llatina.

8. Resumir el contingut de textos traduïts d'autors clàssics i moderns i identificar-hi aspectes històrics o culturals.

Aquest criteri pretén constatar si l'alumnat és capaç de comprendre el contingut d'un text, identificar esdeveniments, personatges i aspectes de la civilització romana, ubicar-los espacialment i temporalment, i relacionar les dades del text amb referents actuals. Amb aquesta finalitat s'han de fer esquemes i resums de textos preferentment històrics, inserir-hi comentaris en què utilitzi els coneixements adquirits i fer una valoració de les formes de vida, costums i actituds de la societat romana en comparació amb els de les nostres societats. S'ha d'avaluar el grau d'assimilació dels conceptes bàsics sobre el tema tractat, l'organització de les idees, la claredat en l'exposició i l'adequació del vocabulari, així com el rebuig de tot tipus de discriminació i les actituds positives d'igualtat en l'àmbit polític, social i familiar.

9. Reconèixer en el patrimoni arqueològic les empremtes de la romanització i valorar la importància de la civilització romana en la forma de vida europea.

Amb aquest criteri es tracta de comprovar si s'identifiquen restes significatives del patrimoni arqueològic romà, es reconeixen característiques bàsiques de la seva construcció, factura i ús, i s'aprecia la seva influència en edificacions anàlogues posteriors i el valor de la seva aportació a la forma de vida europea. Amb aquesta finalitat els alumnes han de dur a terme activitats de recerca en fonts diverses, incloses les tecnologies de la informació i la comunicació, anàlisi, descripcions i comentaris comparatius entre imatges de referència arqueològica i altres actuals, o treball de camp en visites a conjunts arqueològics romans, establint similituds i diferències entre aspectes urbanístics, domèstics o d'oci, en instal·lacions diverses del món romà i l'actual. En aquestes activitats s'avalua el grau d'aplicació dels coneixements històrics i culturals, l'ús d'una terminologia adequada, l'interès cap al patrimoni arqueològic i el respecte per la seva conservació.

10. Distingir en les diverses manifestacions literàries i artístiques de tots els temps la mitologia clàssica com a font d'inspiració.

Aquest criteri intenta comprovar si s'identifiquen els principals elements de la mitologia clàssica en diversos contextos expressius, textos literaris i iconografia de qualsevol tipus, es comprèn el seu significat específic i s'adverteix el seu valor com a font d'inspiració al llarg del temps. Per això l'alumne ha de dur a terme activitats de recerca en fonts i suports diversos, comentar textos literaris, científics o periodístics, missatges publicitaris i imatges de temàtica o referència mitològica, o visitar museus i col·leccions. Es valora l'aplicació dels coneixements bàsics adquirits, la capacitat per reconèixer mites, temes i tòpics, així com l'aptitud per fer valoracions crítiques sobre les obres analitzades.

11. Elaborar, guiat pel professor, un treball temàtic senzill sobre qualsevol aspecte de la producció artística i tècnica, la història, les institucions, o la vida quotidiana a Roma en què es manifesti l'estima i el respecte pel patrimoni heretat dels romans.

Aquest criteri intenta constatar la capacitat de buscar informació en fonts diverses, organitzar-la, situar cronològicament les dades obtingudes, interpretar els referents clàssics en comparació dels seus corresponents del món actual i exposar el resultat de manera ordenada i coherent, utilitzant les tecnologies de la informació i la comunicació com a instrument preferent per a la presentació del seu treball. Així mateix, es pretén constatar si l'alumne ha interioritzat la necessitat de conservar el patrimoni romà, mitjançant qüestions com ara els problemes que sorgeixen davant una troballa arqueològica, o altres de tipus pràctic. Per a l'avaluació d'aquest treball s'han de tenir en compte la diversitat i la pertinença de les fonts utilitzades, l'adequada prelació expositiva, i la capacitat per establir conclusions pròpies sobre el tema tractat.

Orientacions metodològiques i per a l'avaluació

Orientacions metodològiques

Aquestes indicacions metodològiques pretenen aplicar a la matèria de Llatí els principis d'educació comuna i d'atenció a la diversitat de l'alumnat, alhora que intenten aportar referències per a la concreció dels continguts i del procés avaluatiu en les programacions didàctiques i d'aula. En tot cas, suggereixen una pràctica docent que s'ha d'adaptar al nivell previ de coneixements i al context educatiu en què es desenvolupa, per la qual cosa, en aquest sentit és obvi que aquestes orientacions no poden suplir la tasca ineludible del professorat, el qual ha de definir la seva pròpia metodologia de forma conscient, organitzant la presentació dels continguts i la seva avaluació, per propiciar una assimilació funcional en què els alumnes siguin agents del seu propi aprenentatge. En establir la connexió entre els continguts del Llatí i els aportats per altres matèries, farem possible l'assimilació d'uns coneixements que al seu torn permetran l'adquisició d'altres de nous.

En el context general dels fins i objectius de l'educació secundària obligatòria, la consecució de les competències bàsiques de l'etapa ha de presidir el conjunt de les decisions, accions didàctiques i metodologia utilitzada en la matèria de Llatí.

Així, des dels continguts plantejats en els tres primers blocs, la matèria ha d'afavorir l'adquisició de la competència en comunicació lingüística en tres aspectes fonamentals: el desenvolupament en el coneixement de la gramàtica funcional de la llengua castellana i altres d'origen llatí; l'ampliació d'un vocabulari bàsic i la comprensió i incorporació efectiva de termes cultes, científics i tècnics; el perfeccionament en la lectura comprensiva i en l'expressió oral i escrita.

El primer aspecte, relatiu al coneixement de la gramàtica funcional, s'exerceix fonamentalment mitjançant els continguts del primer bloc, El sistema de la llengua llatina, per al tractament del qual s'han de tenir com a punt de partida els coneixements previs dels alumnes en la llengua castellana, establint els paràmetres comparatius amb què es pugui reflexionar sobre el valor dels elements morfosintàctics i de significat, per produir i entendre posteriorment comunicacions orals i escrites correctes.

L'estudi dels aspectes lingüístics gira al voltant al text original, adaptat, traduït o bilingüe, com a peça i recurs fonamental de la matèria, en proporcionar les referències lingüístiques del Llatí i les llengües romàniques; sobre la qual cosa al seu torn s'ha d'establir la connexió entre els continguts lingüístics i culturals. Prenent el text com a punt de partida, s'han de proposar activitats que responguin a la diversitat de capacitats i interessos de l'alumnat: qüestions i aclariments sobre llengua, morfologia, sintaxi i valor lèxic, esquemes per a comentaris de contingut o guions per a recerca d'informació relacionada. Tot això mitjançant una orientació fonamentalment lingüística que no perdi els referents del context històric, cultural i literari, en un procés de comparació sistemàtica amb els elements de llengua i cultura actuals.

L'aprenentatge de la gramàtica, centrat en la morfologia i sintaxi regular, ha de ser progressiu, suficient i basat en l'anàlisi, comentari i resolució de textos i frases; el seu estudi i exercitació s'ha de fonamentar en criteris de rendibilitat per a un aprenentatge bàsic de la llengua llatina i de funcionalitat, relació i correspondència respecte de continguts gramaticals del castellà. En la traducció es recomana l'elaboració a classe d'un vocabulari de freqüència, en comptes de recórrer a l'ús del diccionari. En la mesura que sigui possible, els textos proposats per a anàlisi i traducció han d'estar relacionats amb els continguts culturals tractats. L'enfocament de la traducció directa i de la retroversió, unit a l'anàlisi morfosintàctica del text, con-

tribueix a una comprensió més profunda de la gramàtica funcional de la llengua castellana.

El tractament dels continguts pròpiament lingüístics facilita alternar diferents activitats d'aprenentatge, des del treball individual en què segons el ritme d'aprenentatge es fomenti la reflexió i l'esforç personal dels alumnes per afavorir les destreses d'autonomia i rigor lògic, fins a les tasques en grup o subgrups que propiciïn la capacitat d'integració i el treball cooperatiu.

El segon aspecte assenyalat, l'ampliació de vocabulari i l'exacta comprensió del seu significat, es materialitza a través dels continguts dels blocs segon i tercer. Partint del vocabulari conegut pels alumnes, els exercicis de lèxic, tant en llatí com en castellà, contribueixen més eficaçment al seu objectiu si s'extreuen dels textos treballats a la unitat didàctica i la selecció es fa en funció de la seva aplicació a situacions reals. Les activitats d'evolució fonètica, formació de paraules, reconeixement de ètims o definició de significats han de ser diverses i estimular la curiositat per conèixer l'evolució de les paraules, alhora que han d'inculcar en l'alumne el gust per la utilització d'un vocabulari ric, precís i adaptat a cada situació comunicativa concreta.

La lectura i el comentari de textos incideixen específicament en el tercer dels aspectes assenyalats. Com que aquests exercicis es consideren adequats per al perfeccionament de la lectura comprensiva i l'expressió oral i escrita, sembla convenient realitzar-los a l'inici de cada unitat mitjançant textos clàssics i moderns de temàtica relacionada amb els continguts culturals tractats. La selecció dels textos s'ha de fer en funció de la significació, el valor literari o documental, i la potencialitat motivadora per als alumnes.

Quant als continguts de caràcter lingüístic i lèxic, convé presentar-los de forma clara a l'inici de cada unitat didàctica, explicar la particularitat que tenen i la seva incardinació en la matèria, anticipar-se a les necessitats educatives mitjançant activitats escrites o orals que permetin conèixer les nocions prèvies dels alumnes, explicitant a continuació el que han d'entendre, memoritzar i manejar al final de cada unitat, fixant els objectius i indicant els materials i les activitats que han de permetre assolir-los. Tot això s'orienta a una planificació dels temps i a una adaptació de les activitats a les motivacions, necessitats i ritmes concrets de l'alumnat, per a l'assoliment de l'assimilació funcional dels continguts i de l'organització participativa i eficaç de la classe de llatí.

La competència cultural i artística es desenvolupa des dels continguts específics del bloc quart, propiciant l'aprenentatge de saber veure, analitzar i valorar el patrimoni arqueològic i artístic romà, i les obres literàries conservades, com a font de coneixement i gaudi individual i col·lectiu. Els textos i les imatges de referència mitològica hi juguen aquí un important paper com a expressió de la riquesa cultural del món clàssic i referent obligat per entendre bona part de la producció artística i literària posterior. Una forma de treballar aquests continguts és la programació d'activitats basant-se en combinacions d'imatges i textos significatius seleccionats pel seu valor intrínsec, la proximitat als alumnes i l'existència d'analogies amb les produccions actuals del cinema, la televisió, l'art, la literatura o la publicitat. Així mateix, i en el marc de la metodologia activa proposada, les visites a museus i conjunts arqueològics, les passejades mitològiques, les visites virtuals, les dramatitzacions i l'assistència a representacions teatrals de referència clàssica contribueixen de manera efectiva a despertar la curiositat i el gust de l'alumnat, aplicar els continguts apresos i relacionar els coneixements sobre el món clàssic romà.

Lligada al quart bloc de continguts hi ha la contribució de la matèria a la competència social i ciutadana. Amb aquesta finalitat, els continguts relatius als aspectes històrics, institucionals i de la vida quotidiana a la societat

romana s'han d'estudiar establint la comparació amb altres etapes històriques i en concret, del món actual. Així, per exemple, es pot fer l'estudi de les institucions romanes en comparació dels textos de l'actual Constitució espanyola; les estructures socials o la família romana es poden relacionar amb els models socials i familiars actuals; de la mateixa manera, l'exèrcit romà o les pràctiques bèl·liques de l'antiguitat adquireixen més rellevància si es compara el seu tractament amb el de les notícies quotidianes sobre conflictes armats, mentre que la discriminació al món antic adquireix un significat més pròxim si es compara amb l'actual. D'aquesta manera evitem percebre els continguts com una cosa purament teòrica i llunyana, alhora que transmetrem a l'alumnat la vigència i versatilitat de la matèria. A partir d'aquest bloc s'afermen actituds positives de participació ciutadana i de reacció contra qualsevol tipus de discriminació.

Al seu torn, la utilització de les tecnologies de la informació i la comunicació, especialment en el quart bloc, però també en els blocs lingüístics, contribueix a consolidar destreses bàsiques en el tractament de la informació i la competència digital.

De manera general, en el tractament integrat de tots els continguts, tant lingüístics com culturals, el plantejament educatiu ha d'afavorir els processos de recerca d'informació i elaboració de conclusions per l'alumne, procurant aprenentatges significatius i experiències rellevants i interactives que suposin una modificació positiva de l'estructura cognitiva, de les habilitats per aprendre i de l'autonomia i iniciativa personal en l'àmbit escolar i extraescolar.

En el marc d'una educació comuna, aquests plantejaments metodològics impliquen necessàriament, segons s'indica, l'atenció a la diversitat de l'alumnat, considerant les diferents capacitats i ritmes del grup en general i l'alumne en particular, no només per fer adaptacions curriculars significatives quan la situació ho requereixi, sinó per optimitzar durant tot el procés l'aprenentatge dels alumnes, afavorint la capacitat d'aprendre per si mateixos.

Orientacions per a l'avaluació

Paral·lelament a tot això, l'avaluació és una part més del procés d'aprenentatge i com a tal hi ha d'estar integrada.

Una avaluació contínua i integrada en l'aprenentatge ha de mostrar la seva virtualitat en diverses direccions. En primer lloc, ha d'implicar activament el professorat i l'alumnat; en segon lloc i partint d'una avaluació inicial, ha de proporcionar dades fefaents sobre el grau de consecució dels objectius, l'adequació dels continguts, els procediments de presentació, les activitats realitzades i l'eficàcia dels recursos i materials didàctics utilitzats; en tercer lloc, ha d'informar sobre la totalitat del procés educatiu i les dificultats trobades, motivant una contínua reflexió per part del professor i l'alumne sobre les causes de l'error o error, la manera de corregir i impulsar positivament els aprenentatges col·lectius i individuals i les mesures concretes de reforç educatiu. En qualsevol cas, els alumnes i les alumnes han d'estar informats de com, quan i sobre què han de ser avaluats, així com del resultat de la seva avaluació, i ser plenament conscients que l'avaluació també és un element per a la seva pròpia formació.

Es pot assenyalar que els criteris d'avaluació serveixen de referència per valorar en quina mesura s'han produït els aprenentatges que es consideren especialment rellevants per a l'adquisició de les capacitats recollides en els objectius. Els criteris són a més l'element que uneix objectius i continguts i on s'observa amb més claredat la contribució de la matèria en l'assoliment de les competències bàsiques, perquè es refereixen a conductes observables que permeten comprovar si s'han adquirit els

aprenentatges que es consideren imprescindibles, i en quin grau.

D'altra banda, els instruments d'avaluació han de ser diversos i d'acord amb els diferents continguts, segons es descriu en els criteris d'avaluació de la matèria. Els moments de l'avaluació també han de ser diversos: des de l'observació directa del treball diari personal o l'avaluació d'exposicions orals i treballs col·lectius, fins a les proves individuals escrites. En aquestes últimes, així com en els instruments d'avaluació en general, és necessari buscar la màxima correspondència possible en el plantejament, presentació i grau de dificultat, amb les activitats realitzades a classe pels alumnes.

L'avaluació final, centrada en el desenvolupament personal de cada alumne, ha de tenir en compte el procés educatiu complet, informant del nivell competencial assolit a partir dels elements del currículum.

En definitiva, la matèria de Llatí té més significat i utilitat per als alumnes en la mesura que s'adapti i individualitzi el seu ensenyament, aprenentatge i avaluació a l'ús d'una metodologia sistematitzada i flexible que situï els continguts propis en un marc referencial global.

Llengua castellana i literatura

La finalitat de l'educació secundària obligatòria és el desenvolupament integral i harmònic de la persona en els aspectes intel·lectuals, afectius i socials. Un component fonamental d'aquest desenvolupament el constitueix l'educació lingüística i literària, entesa la primera com la capacitat per fer servir la llengua en les diverses esferes de l'activitat social, i la segona com el conjunt d'habilitats i destreses necessàries per llegir de forma competent els textos literaris significatius del nostre àmbit cultural.

L'objectiu d'aquesta matèria és, com en educació primària, el desenvolupament de la competència comunicativa, és a dir, un conjunt de coneixements sobre la llengua i de procediments d'ús que són necessaris per interactuar satisfactòriament en diferents àmbits socials. Aquests sabers es refereixen als principis i normes socials que presideixen els intercanvis, a les formes convencionals que presenten els textos en la nostra cultura, als procediments que articulen les parts del text en un conjunt cohesionat, a les regles lexicosintàctiques que permeten la construcció d'enunciat amb sentit i gramaticalment acceptables o a les normes ortogràfiques.

L'educació literària participa del conjunt d'aprenentatges anteriors, però implica unes competències específiques que obeeixen a les característiques especials de la comunicació literària, a les convencions pròpies de l'ús literari de la llengua i a les relacions del text literari amb el seu context cultural.

Els objectius de Llengua castellana i literatura en aquesta etapa marquen una progressió respecte als establerts per a l'educació primària, dels quals és necessari partir en aquesta nova etapa. Aquesta progressió suposa ampliar la diversitat de pràctiques discursives i fer-les més complexes, augmentar la importància de l'ús de la llengua en l'àmbit acadèmic, subratllar el paper de les convencions literàries i del context històric en la comprensió dels textos literaris, donar un paper més rellevant a la reflexió sobre el funcionament de la llengua i sobre les seves normes d'ús, així com la sistematització dels coneixements lingüístics explícits.

L'eix del currículum són les habilitats i estratègies per parlar, escriure, escoltar i llegir en àmbits significatius de l'activitat social. Aquests aprenentatges es recullen en tres dels blocs de continguts del currículum: 1, Parlar, escoltar i conversar; 2, Llegir i escriure; 3, Educació literària. En relació amb aquests, els blocs 4, Coneixement de la llengua, i 5, La llengua i els parlants, reuneixen els continguts que es refereixen a la capacitat dels alumnes per observar el funcionament de la llengua i per parlar-ne, així

com els coneixements explícits sobre la llengua i les seves formes d'ús.

L'organització dels continguts del currículum en aquests blocs no té com a finalitat establir l'ordre i l'organització de les activitats d'aprenentatge a l'aula. Els blocs de continguts exposen, d'una manera analítica, els components de l'educació lingüística i literària, assenyalant els nivells assolibles a cada curs. Així, per exemple, s'han distribuït els continguts referits a l'ús oral i escrit en dos blocs diferents amb la finalitat d'exposar amb més claredat els aprenentatges específics d'una o altra forma. Els gèneres orals i escrits són diferents, i responen a funcions socials diferents, per la qual cosa requereixen estratègies d'aprenentatge específiques per a la seva recepció i la seva producció. Però la necessitat d'exposar de manera diferenciada els continguts no ha d'amagar la interconnexió que hi ha entre l'ús oral formal i l'escrit i la interrelació que es dona en moltes activitats socials entre usos orals i escrits: s'escriu l'ordre del dia d'una reunió, s'aixeca acta d'una sessió, s'escriu el guió d'un programa de ràdio o d'una exposició oral, etc. Per això, sembla oportú integrar els aprenentatges dels dos blocs a elaborar les programacions i a portar a l'aula les seqüències d'activitats.

Els blocs de continguts dedicats a les habilitats lingüístiques –escoltar i parlar, llegir i escriure– situen aquests aprenentatges en diversos àmbits d'ús de la llengua: el de les relacions interpersonals i dins de les institucions, el dels mitjans de comunicació i l'àmbit acadèmic. La concreció de les habilitats lingüístiques en diferents àmbits d'ús obeeix al fet que la comprensió i la composició de textos –orals i escrits– requereixen habilitats i estratègies específiques segons la classe d'intercanvi comunicatiu, l'àmbit social en què aquest es realitza i la classe de text que utilitza.

Dins de cadascun d'aquests blocs, i sobretot en el segon, llegir i escriure, s'han distingit els continguts referits a la comprensió, llegir, escoltar, i a la composició, parlar, escriure, ja que impliquen habilitats i estratègies diferents. Però també en aquest cas s'ha de cridar l'atenció sobre el fet que parlar i escoltar, com llegir i escriure són moltes vegades activitats interrelacionades: es busca informació per elaborar un treball acadèmic, es rellegeix un text propi per revisar-lo, es prenen notes d'una conferència per escriure una crònica d'aquest acte, etc. Aquesta interrelació indica, de nou, la conveniència d'integrar en la seqüència d'activitats d'aprenentatge elements dels dos vessants de l'ús lingüístic, la comprensió i la producció.

La gradació dels aprenentatges d'aquests dos blocs al llarg dels quatre cursos de l'etapa es basa en aquests criteris: més o menys proximitat de les pràctiques discursives a l'experiència lingüística i cultural dels alumnes, més o menys complexitat dels textos quant a la seva organització interna, diversificació dels fins que s'assignen a la recepció o composició dels textos.

Els continguts relacionats amb l'educació literària s'agrupen al bloc 3. La lectura i la interpretació de textos literaris requereix uns aprenentatges específics que s'hauran iniciat en l'educació primària amb la recitació, la pràctica de jocs retòrics, l'escolta de textos propis de la literatura oral o les dramatitzacions. D'aquesta manera s'haurà aconseguit un primer acostament a les convencions literàries bàsiques i a les relacions entre les obres i el context històric en la mesura que aquestes dades siguin significatives per a la interpretació del text. Juntament amb tot això, s'hauran afavorit experiències agradables amb la lectura i la recreació de textos literaris. Aquesta orientació de l'educació literària continua en l'educació secundària obligatòria, de manera que es consolidin els hàbits de lectura, s'ampliïn les experiències en els camps de la lectura i recreació de textos, adequant-les a les noves necessitats de simbolització de l'experiència i de l'expressió dels sentiments, se sistematitzin les observa-

cions sobre les convencions literàries i s'estableixi, de forma més sistemàtica també, la relació entre les obres i els seus contextos històrics.

Finalment, els blocs 4 i 5, Coneixement de la llengua i La llengua i els parlants, integren els continguts relacionats amb la reflexió sobre la llengua i amb l'adquisició d'uns conceptes, d'una terminologia gramatical i d'unes nocions sobre la varietat dels usos i les llengües. La presència d'aquests blocs es justifica pel fet que l'adquisició de les habilitats lingüísticocomunicatives implica l'ús reflexiu sobre diferents aspectes de la llengua: la variació i els factors que expliquen dialectes, registres i usos socials; les formes lingüístiques que indiquen en el text la presència dels factors del context; els procediments que contribueixen a cohesionar el text; les diverses possibilitats sintàctiques que són utilitzables per expressar un mateix contingut; els procediments gramaticals per integrar diferents proposicions en un enunciat cohesionat; els mecanismes per a la formació de paraules; la norma gramatical i ortogràfica, etc.

La interrelació d'aquests blocs amb la resta obliga que la programació de les activitats relacionades amb el seu contingut tingui sempre una justificació des del punt de vista de la seva rellevància per a la millora de les habilitats en l'ús de la llengua. Aquest criteri és el que ha de guiar l'establiment del grau de complexitat amb què s'aborden els continguts.

En síntesi, l'eix del currículum en la matèria Llengua castellana i literatura són els procediments encaminats al desenvolupament de les habilitats lingüísticocomunicatives, és a dir, per a l'expressió i comprensió oral i escrita en contextos socials significatius, així com en l'àmbit de la comunicació literària. L'adquisició i el desenvolupament d'aquestes habilitats implica la reflexió sobre els mecanismes de funcionament de la llengua i les seves condicions d'ús i l'adquisició d'una terminologia que permeti la comunicació sobre la llengua; així mateix, l'educació literària implica l'aplicació de coneixements sobre el context historicocultural a la lectura i interpretació de textos literaris.

Contribució de la matèria a l'adquisició de les competències bàsiques

El currículum d'aquesta matèria, en tenir com a objectiu el desenvolupament de la capacitat per interactuar de forma competent mitjançant el llenguatge en les diferents esferes de l'activitat social, contribueix d'una manera decisiva al desenvolupament de tots els aspectes que conformen la competència en comunicació lingüística. A més, les habilitats i estratègies per a l'ús d'una llengua determinada i la capacitat per considerar la llengua com a objecte d'observació, encara que s'adquireixen des d'una llengua, es transfereixen i s'apliquen a l'aprenentatge d'altres. Aquest aprenentatge contribueix, al seu torn, a augmentar aquesta competència sobre l'ús del llenguatge en general.

S'aprèn a parlar i a escoltar i a llegir i escriure, per a la interacció comunicativa, però també per adquirir nous coneixements. El llenguatge, a més d'instrument de comunicació, és un mitjà de representació del món i és a la base del pensament i del coneixement. L'accés al saber i a la construcció de coneixements mitjançant el llenguatge es relaciona directament amb la competència bàsica per aprendre a aprendre. Així mateix, els continguts de reflexió sobre la llengua recullen un conjunt de sabers conceptuals (metallenguatge gramatical) i procedimentals (capacitat per analitzar, contrastar, ampliar i reduir enunciats mitjançant l'ús conscient de determinats mecanismes gramaticals, substituir elements de l'enunciat per altres gramaticalment equivalents, utilitzar diferents esquemes sintàctics per expressar una mateixa idea, diagnosticar errors i reparar-los, etc.) que s'adquireixen

en relació amb les activitats de comprensió i composició de textos i que es reutilitzen per optimitzar l'aprenentatge lingüístic, és a dir, per aprendre a aprendre llengua.

D'altra banda, aprendre a utilitzar la llengua també és aprendre a analitzar i resoldre problemes, traçar plans i emprendre processos de decisió, ja que una de les funcions del llenguatge és regular i orientar la nostra pròpia activitat. Per això, l'adquisició d'habilitats lingüístiques contribueix a progressar en la iniciativa personal i en la regulació de la pròpia activitat amb progressiva autonomia.

La matèria contribueix al tractament de la informació i competència digital en tenir com un dels seus objectius proporcionar coneixements i destreses per a la recerca i la selecció d'informació rellevant d'acord amb diferents necessitats, així com per a la seva reutilització en la producció de textos orals i escrits propis. La recerca i selecció de moltes d'aquestes informacions requereix, per exemple, l'ús adequat de biblioteques o la utilització d'Internet, la realització guiada d'aquestes recerques constitueix un mitjà per al desenvolupament de la competència digital. A això hi contribueix també el fet que el currículum inclogui l'ús de suports electrònics en la composició de textos de manera que es puguin abordar més eficaçment algunes operacions que intervenen en el procés d'escriptura (planificació, execució del text, revisió) i que constitueixen un dels continguts bàsics d'aquesta matèria. També poden contribuir al desenvolupament d'aquesta competència l'ús en aquesta matèria dels nous mitjans de comunicació digitals que impliquen un ús social i col·laboratiu de l'escriptura i dels coneixements.

L'aprenentatge de la llengua concebut com a desenvolupament de la competència comunicativa contribueix decisivament al desenvolupament de la competència social i ciutadana, entesa com un conjunt d'habilitats i destreses per a les relacions, la convivència, el respecte i l'entesa entre les persones. En efecte, aprendre llengua és aprendre a comunicar-se amb els altres, a comprendre el que aquests transmeten i a aproximar-se a altres realitats. D'altra banda, l'educació lingüística té un component estretament vinculat amb aquesta competència: la constatació de la varietat dels usos de la llengua i la diversitat lingüística i la valoració de totes les llengües com a igualment aptes per desenvolupar les funcions de comunicació i de representació. També es contribueix des de la matèria a aquesta competència en la mesura que s'analitzen les formes mitjançant les quals el llenguatge transmet i sanciona prejudicis i imatges estereotipades del món, per contribuir a l'eradicació dels usos discriminatoris del llenguatge.

Dins d'aquesta matèria, la lectura, interpretació i valoració de les obres literàries contribueixen de forma rellevant al desenvolupament d'una competència cultural i artística, entesa com a aproximació a un patrimoni literari i a uns temes recurrents que són expressió de preocupacions essencials de l'ésser humà. La seva contribució és més rellevant com més es relacioni l'estima de les manifestacions literàries amb altres manifestacions artístiques, com la música, la pintura o el cinema. També es contribueix a aquesta competència procurant que el món social de la literatura (autors, crítics, accés a biblioteques, llibreries, catàlegs o la presència del literari a la premsa), adquireixi sentit per a l'alumnat.

Objectius

L'ensenyament de la Llengua castellana i la literatura en aquesta etapa té com a finalitat el desenvolupament de les capacitats següents:

1. Comprendre discursos orals i escrits en els diversos contextos de l'activitat social i cultural.

2. Utilitzar la llengua per expressar-se de forma coherent i adequada en els diversos contextos de l'activitat social i cultural, per prendre consciència dels propis sentiments i idees i per controlar la pròpia conducta.

3. Conèixer la realitat plurilingüe d'Espanya i les varietats del castellà i valorar aquesta diversitat com una riquesa cultural.

4. Utilitzar la llengua oral en l'activitat social i cultural de forma adequada a les diferents situacions i funcions, adoptant una actitud respectuosa i de cooperació.

5. Utilitzar les diverses classes d'escriu mitjançant els quals es produeix la comunicació amb les institucions públiques, privades i de la vida laboral.

6. Utilitzar la llengua eficaçment en l'activitat escolar per buscar, seleccionar i processar informació i per redactar textos propis de l'àmbit acadèmic.

7. Utilitzar amb progressiva autonomia i esperit crític els mitjans de comunicació social i les tecnologies de la informació per obtenir, interpretar i valorar informacions de diversos tipus i opinions diferents.

8. Fer de la lectura font de plaer, d'enriquiment personal i de coneixement del món i consolidar hàbits lectors.

9. Comprendre textos literaris utilitzant coneixements bàsics sobre les convencions de cada gènere, els temes i motius de la tradició literària i els recursos estilístics.

10. Aproximar-se al coneixement de mostres rellevants del patrimoni literari i valorar-lo com una manera de simbolitzar l'experiència individual i col·lectiva en diferents contextos historicoculturals.

11. Aplicar amb una certa autonomia els coneixements sobre la llengua i les normes de l'ús lingüístic per comprendre textos orals i escrits i per escriure i parlar amb adequació, coherència, cohesió i correcció.

12. Analitzar els diferents usos socials de les llengües per evitar els estereotips lingüístics que suposen judicis de valor i prejudicis classistes, racistes o sexistes.

PRIMER CURS

Continguts

Bloc 1. Escoltar, parlar i conversar.

Comprensió de notícies d'actualitat pròximes als interessos de l'alumnat i de missatges publicitaris procedents dels mitjans de comunicació audiovisual.

Exposició d'informacions d'actualitat preses de textos orals, escrits i icònics procedents dels mitjans de comunicació.

Narració oral, a partir d'un guió preparat prèviament, de fets relacionats amb l'experiència, presentada de forma seqüenciada i amb claredat, inserint descripcions senzilles i incloent-hi idees i valoracions en relació amb el que s'exposa, amb l'ajuda de mitjans audiovisuals i de les tecnologies de la informació i la comunicació.

Comprensió de textos orals utilitzats en l'àmbit acadèmic atenent especialment la presentació de tasques i instruccions per a la seva realització, breus exposicions orals i l'obtenció d'informacions de documentals preses dels mitjans de comunicació.

Participació activa en situacions de comunicació pròpies de l'àmbit acadèmic, especialment en la petició d'aclariments davant una instrucció, en propostes sobre la manera d'organitzar les tasques, en la descripció de seqüències senzilles d'activitats realitzades, en l'intercanvi d'opinions i en l'exposició de conclusions.

Actitud de cooperació i de respecte en situacions d'aprenentatge compartit.

Utilització de la llengua per prendre consciència dels coneixements, les idees i els sentiments propis i per regular la pròpia conducta.

Bloc 2. Llegir i escriure.

Comprensió de textos escrits.

Identificació de textos propis de la vida quotidiana i de les relacions socials en àmbits pròxims a l'experiència de l'alumnat, com ara instruccions d'ús, normes i avisos, i comprensió de la seva finalitat, de la seqüència d'accions, del que es prohibeix i es permet, etc.

Identificació de les seccions del diari, extracció d'informacions relacionades amb la vida quotidiana (procedents de missatges verbals i iconoverbals) i comprensió de la seqüència temporal dels fets narrats a les notícies procedents de contextos reconeixibles pels alumnes.

Comprensió de textos de l'àmbit acadèmic, com ara exposicions de caràcter descriptiu o en les quals s'enumeren fases d'un procés social o natural, explicacions de fets socials i naturals poc complexos i instruccions per realitzar tasques. Consulta, en diversos suports, de diccionaris, glossaris i altres fonts d'informació, com ara enciclopèdies i webs educatives, amb la finalitat d'extreure informacions per a fins concrets.

Utilització dirigida de la biblioteca del centre i de les tecnologies de la informació i la comunicació com a font d'informació per a les activitats pròpies de l'àmbit acadèmic. Actitud reflexiva i crítica respecte a la informació disponible davant els missatges que suposin qualsevol tipus de discriminació.

Composició de textos escrits.

Composició de textos propis de la vida quotidiana i de les relacions socials en àmbits pròxims a l'experiència de l'alumnat, com ara cartes, notes i avisos, establint prèviament la finalitat i altres elements del context social amb la finalitat d'utilitzar un registre adequat.

Composició, després de l'anàlisi d'exemples prototípics, de textos propis dels mitjans de comunicació, especialment notícies, destinats a un suport imprès o digital, i revisió dels esborranys abans de l'edició del text definitiu.

Composició, en suport paper o digital, en relació amb tasques d'aprenentatge dins de les diverses matèries del currículum, de textos propis de l'àmbit acadèmic, especialment resums, exposicions senzilles, glossaris i conclusions sobre tasques i aprenentatges efectuats.

Interès per la composició escrita com a font d'informació i aprenentatge, com a forma de comunicar experiències, idees, opinions i coneixements propis i com a forma de regular la conducta.

Interès per la planificació dels textos i per la revisió al llarg del procés de composició, així com per la bona presentació dels textos escrits, tant en suport paper com digital, respectant les normes gramaticals, ortogràfiques i tipogràfiques.

Bloc 3. Educació literària.

Lectura de diverses obres adequades a l'edat.

Lectura comentada i recitació de poemes, reconeixent els elements bàsics del ritme, la versificació i les figures semàntiques més rellevants.

Lectura comentada de relats breus, incloent-hi mites i llegendes de diferents cultures, reconeixent els elements del relat literari i la seva funcionalitat.

Lectura comentada i dramatitzada d'obres teatrals breus, o de fragments, reconeixent els aspectes formals del text teatral.

Diferenciació dels grans gèneres literaris i saber reconèixer-los en les lectures efectuades i comentades.

Composició de textos d'intenció literària utilitzant alguns dels aprenentatges adquirits en les lectures comentades.

Utilització dirigida de la biblioteca del centre i de biblioteques virtuals.

Desenvolupament de l'autonomia lectora i estima per la literatura com a font de plaer i de coneixement del món.

Bloc 4. Coneixement de la llengua.

Coneixement de les modalitats de l'oració i dels modes del verb com a formes d'expressar les intencions dels parlants.

Identificació i ús de les formes lingüístiques de la dixi personal (pronoms personals, possessius i terminacions verbals) en textos orals i escrits com ara cartes i normes.

Identificació i ús reflexiu d'alguns connectors textuais, amb especial atenció als temporals, explicatius i d'ordre.

Identificació i ús reflexiu d'alguns mecanismes de referència interna, tant gramaticals (pronoms personals, possessius i demostratius), com lèxics (repeticions, sinònims i el·lipsi).

Reconeixement i ús coherent de les formes verbals als textos, amb especial atenció als temps de pretèrit en la narració.

Reconeixement del funcionament sintàctic de verbs d'ús freqüent a partir del seu significat, identificant el subjecte i els complements del verb, constatant l'existència de complements necessaris o argumentals i d'altres no necessaris o circumstancials.

Comprensió d'una terminologia sintàctica bàsica: oració; subjecte i predicat; predicat nominal i predicat verbal; subjecte, verb i complements.

Us de procediments per compondre els enunciats amb un estil cohesionat, especialment la inserció en l'oració d'expressions amb valor explicatiu, com ara l'aposició, l'adjectiu i l'oració de relatiu.

Distinció entre paraules flexives i no flexives i reconeixement de les diferents categories gramaticals i dels mecanismes de formació de paraules (composició i derivació).

Interpretació de les informacions lingüístiques que proporcionen els diccionaris escolars i altres obres de consulta, especialment sobre classes de paraules, relacions semàntiques del lèxic (sinonímia, antonímia) i normativa.

Iniciació a l'ús de diccionaris i correctors ortogràfics dels processadors de textos.

Coneixement i ús reflexiu de les normes ortogràfiques, apreciament el seu valor social i la necessitat de cenyir-se a la norma lingüística en els escrits.

Bloc 5. La llengua i els parlants.

Reconeixement del paper que desenvolupa la situació comunicativa, i especialment les relacions socials entre els interlocutors, en els usos lingüístics.

Observació de diferències rellevants, contextuais i formals, entre comunicació oral i escrita i entre usos informals i formals.

Observació dels usos propis de l'àmbit escolar i iniciació en l'ús d'un registre adequat en situacions formals.

Coneixement general de la diversitat lingüística i de la distribució geogràfica de les llengües d'Espanya, i valorar-la com a font d'enriquiment personal i col·lectiu.

Criteris d'avaluació

1. Reconèixer el propòsit i la idea general en textos orals d'àmbits socials pròxims a l'experiència de l'alumnat i en l'àmbit acadèmic; captar la idea global d'informacions escoltades a la ràdio o a la televisió i seguir instruccions poc complexes per dur a terme tasques d'aprenentatge.

Amb aquest criteri es tracta de comprovar la capacitat de parafrasejar o expressar oralment o per escrit el tema general de declaracions públiques o informacions de naturalesa diversa, com avisos, normes, instruccions senzilles o notícies, així com presentacions breus, relaciona-

des amb temes acadèmics, estructurades amb claredat i amb un registre divulgatiu; també es pretén comprovar si se segueixen instruccions orals per dur a terme tasques constituïdes per una seqüència de no més de tres activitats.

2. Extreure informacions concretes i identificar el propòsit en textos escrits d'àmbits socials pròxims a l'experiència de l'alumnat, seguir instruccions senzilles, identificar els enunciats en els quals el tema general apareix explícit i distingir les parts del text.

Aquest criteri té el propòsit d'avaluar si els alumnes i les alumnes extreuen informacions concretes (en premsa, publicitat, obres de consulta, normes) localitzades en una o diverses oracions del text; si identifiquen les expressions en què s'expliciten l'acte de parla (protesta, advertència, invitació), els elements textuais i paratextuais (publicitat...) i el propòsit comunicatiu; si segueixen instruccions senzilles en activitats pròpies de l'àmbit personal (com ara instruccions d'ús) i relacionades amb tasques d'aprenentatge; si identifiquen el tema d'un text reconeixent els enunciats en què apareix explícit; si distingeixen la manera d'estar organitzada la informació (especialment la identificació dels elements de descripcions senzilles i de la seqüència dels fets en narracions amb desenvolupament temporal preferentment lineal) i apliquen tècniques d'organització d'idees com ara esquemes jeràrquics o mapes conceptuals.

3. Narrar, exposar i resumir, en suport paper o digital, utilitzant el registre adequat, organitzant les idees amb claredat, enllaçant els enunciats en seqüències lineals cohesionades, respectant les normes gramaticals i ortogràfiques i valorant la importància de planificar i revisar el text.

Amb aquest criteri s'avalua si redacten els textos amb una organització clara i enllaçant les oracions en una seqüència lineal cohesionada; si manifesten interès a planificar els textos i a revisar-los realitzant successives versions fins arribar a un text definitiu adequat pel seu format i el seu registre. En aquest curs s'avalua si saben narrar i comentar amb claredat experiències i fets pròxims al seu entorn social i cultural en textos de l'àmbit personal, com les cartes personals; compondre textos propis de l'àmbit públic, especialment normes i instruccions i avisos, d'acord amb les convencions d'aquests gèneres; redactar notícies organitzant la informació de forma jeràrquica; resumir narracions i exposicions senzilles reconstruint els elements bàsics del text original; compondre textos expositius propis de l'àmbit acadèmic com ara exposicions senzilles, glossaris i conclusions sobre tasques i aprenentatges realitzats. També s'ha de valorar la bona presentació dels textos escrits tant en suport paper com digital, amb respecte a les normes ortogràfiques i tipogràfiques.

4. Realitzar narracions orals clares i ben estructurades d'experiències viscudes, amb l'ajuda de mitjans audiovisuals i de les tecnologies de la informació i la comunicació.

Amb aquest criteri es pretén comprovar que són capaços de narrar, d'acord amb un guió preparat prèviament, uns fets dels quals s'ha tingut experiència directa, presentant-los de forma seqüenciada i amb claredat, inserint-hi descripcions senzilles i incloent-hi valoracions en relació amb el que s'exposa. S'ha de valorar especialment si, en narrar, es té en compte l'oïent, de manera que aquest pugui tenir una comprensió general dels fets i de l'actitud del narrador. De la mateixa manera, és necessari tenir en compte si són capaços d'utilitzar els suports que els mitjans audiovisuals i les tecnologies de la informació i la comunicació proporcionen.

5. Exposar una opinió sobre la lectura personal d'una obra adequada a l'edat; reconèixer el gènere i l'estructura global i valorar de forma general l'ús del llen-

guatge; diferenciar el contingut literal i el sentit de l'obra i relacionar el contingut amb la pròpia experiència.

Aquest criteri avalua la competència lectora en l'àmbit literari, per mitjà de la lectura personal d'obres completes, a fi d'observar el desenvolupament de l'interès per la lectura com a font de plaer i d'enriquiment personal. Han de considerar el text de manera crítica, reconèixer-ne el gènere, avaluar-ne el contingut, l'estructura i l'ús del llenguatge, tot això de forma general. Han d'emetre una opinió personal sobre els aspectes més apreciats i menys apreciats de l'obra i sobre la implicació entre el contingut i les pròpies vivències.

6. Utilitzar els coneixements literaris en la comprensió i la valoració de textos breus o fragments, atenent els temes i motius de la tradició, les característiques bàsiques del gènere, els elements bàsics del ritme i l'ús del llenguatge, amb especial atenció a les figures semàntiques més generals.

Amb aquest criteri es pretén avaluar l'assimilació dels coneixements literaris en funció de la lectura, la valoració i el gaudi dels textos comentats a classe; s'observa la capacitat de distanciar-se del text per avaluar-ne el contingut, l'organització, l'ús del llenguatge i l'ofici de l'autor. S'ha d'atendre els aspectes generals del text literari, la comprensió del tema o motiu central, les característiques generals del gènere, les formes d'aconseguir el ritme en el vers i les figures semàntiques més generals.

7. Compondre textos, en suport paper o digital, prenent com a model un text literari dels llegits i comentats a l'aula o fer alguna transformació senzilla en aquests textos.

Amb aquest criteri es pretén comprovar la capacitat d'utilitzar en els propis escrits, presentats en suport paper o digital, els coneixements literaris adquirits, mitjançant la composició de textos d'intenció literària com un relat breu, un poema amb unes certes característiques rítmiques o retòriques, imitant models utilitzats a classe o realitzant alguna transformació senzilla amb un propòsit determinat. No es tracta d'avaluar la qualitat literària dels textos elaborats, sinó la utilització dels coneixements adquirits i la composició de textos amb un propòsit i per a una tasca determinada.

8. Aplicar els coneixements sobre la llengua i les normes de l'ús lingüístic per solucionar problemes de comprensió de textos orals i escrits i per a la composició i la revisió dirigida dels textos propis d'aquest curs.

Amb aquest criteri es tracta de comprovar que s'utilitzen determinats coneixements sobre la llengua i les normes d'ús en relació amb la comprensió, la composició i la revisió dels textos amb què es treballa en el curs. S'han d'atendre especialment les marques de l'enunciació (modalitats de l'oració, i pronoms deíctics de 1a i 2a persona); els connectors textuals de temps, ordre i explicació; els mecanismes de referència interna pronominals i lèxics; les formes verbals de la narració i de l'expressió del mandat i el desig; la inserció d'expressions amb valor explicatiu i la correcta formació de les oracions d'acord amb el significat dels verbs. En les normes ortogràfiques s'ha d'atendre les regles generals de l'accentuació, l'ortografia del vocabulari més usual, els usos elementals de la coma (enumeracions, vocatius, incisos), l'ús del punt per separar oracions i els signes del diàleg.

9. Iniciar el coneixement d'una terminologia lingüística bàsica en les activitats de reflexió sobre l'ús.

Amb aquest criteri es vol comprovar que es comprèn la terminologia bàsica per seguir explicacions i instruccions en les activitats gramaticals. En aquest curs s'ha de comprovar el coneixement de la terminologia referida a modalitats de l'oració, paraules flexives i no flexives, procediments de formació de paraules, sinonímia i antonímia, categories gramaticals (en casos prototípics), temps i mode verbals, i subjecte i predicat (en oracions senzilles). S'ha d'avaluar l'obtenció d'informació gramatical de

caràcter general en els diccionaris escolars i altres obres de consulta.

10. Descriure la diversitat lingüística i de la distribució geogràfica de les llengües d'Espanya.

Amb aquest criteri es tracta de comprovar que es té un coneixement d'alguns aspectes de les diferents llengües d'Espanya com el nom de les mateixes llengües o la seva presència en cada àmbit lingüístic, així com alguna de les seves característiques. S'ha d'atendre el reconeixement d'aquestes llengües com a pròpies de cada comunitat lingüística i al desenvolupament d'actituds de comprensió i tolerància cap a les llengües i els seus parlants.

SEGON CURS

Continguts

Bloc 1. Escoltar, parlar i conversar.

Comprensió d'informacions d'actualitat i de missatges publicitaris procedents dels mitjans de comunicació audiovisual.

Exposició d'informacions extretes de textos orals, escrits i icònics procedents dels mitjans de comunicació, posant en relleu diferències en la manera de presentar els fets en diferents mitjans.

Presentació d'informacions de manera ordenada i clara, prèviament preparades, sobre temes d'interès de l'alumnat, amb l'ajuda de mitjans audiovisuals i de les tecnologies de la informació i la comunicació.

Comprensió de textos orals utilitzats en l'àmbit acadèmic atenent especialment la presentació de tasques i instruccions per a la seva realització, breus exposicions orals i l'obtenció d'informacions dels mitjans de comunicació en informatius i documentals.

Participació activa en situacions de comunicació pròpies de l'àmbit acadèmic, especialment en les propostes sobre la manera d'organitzar l'activitat, en l'aportació d'informacions útils per al treball en comú i en l'exposició de breus informes sobre les tasques realitzades.

Actitud de cooperació i de respecte en situacions d'aprenentatge compartit.

Utilització de la llengua per prendre consciència dels coneixements, les idees i els sentiments propis i per regular la pròpia conducta.

Bloc 2. Llegir i escriure.

Comprensió de textos escrits.

Identificació de textos propis de la vida quotidiana i de les relacions socials en àmbits pròxims a l'experiència de l'alumnat, com ara normes, avisos i comunicacions, i comprensió de la seva finalitat, de la seqüència d'accions, del que es prohibeix i es permet, de dades rellevants, etc.

Identificació de les seccions del diari (amb suport paper i digital) i dels gèneres informatius, extracció d'informacions relacionades amb la vida quotidiana (procedents de missatges verbals i iconicoverbals) i comprensió de la seqüència temporal dels fets narrats en notícies i cròniques procedents de contextos reconeixibles pels alumnes.

Comprensió de textos de l'àmbit acadèmic, com ara exposicions (de caràcter descriptiu, enumeració de les fases d'un procés social o natural, comparació entre elements) explicacions de fets socials i naturals poc complexos, però en què intervingui una successió de factors, i instruccions per realitzar tasques d'una certa complexitat.

Consulta, en diversos suports, de diccionaris, glossaris i altres fonts d'informació, com enciclopèdies, i webs educatives amb la finalitat d'extreure informacions per a fins concrets.

Utilització progressivament autònoma de les biblioteques i de les tecnologies de la informació i la comunicació com a font d'informació per a les activitats pròpies de l'àmbit acadèmic.

Actitud reflexiva i crítica respecte a la informació disponible davant els missatges que suposin qualsevol tipus de discriminació.

Composició de textos escrits.

Composició de textos propis de la vida quotidiana i de les relacions socials en àmbits pròxims a l'experiència de l'alumnat, com ara participació en fòrums i cartes de sol·licitud, establint prèviament la finalitat i altres elements del context social amb la finalitat d'utilitzar un registre adequat.

Composició, després de l'anàlisi d'exemples prototípics, de textos propis dels mitjans de comunicació, especialment cròniques, destinats a un suport imprès o digital, a àudio o a vídeo, i revisió dels esborranys abans de l'edició del text definitiu.

Composició, en suport paper o digital, en relació amb tasques d'aprenentatge dins de les diverses matèries del currículum, de textos propis de l'àmbit acadèmic, especialment resums, exposicions i explicacions senzilles, glosaris i informes de tasques i aprenentatges efectuats.

Interès per la composició escrita com a font d'informació i aprenentatge, com a forma de comunicar les experiències i els coneixements propis, i com a forma de regular la conducta.

Interès per la planificació dels textos i per la revisió al llarg del procés de composició, així com per la bona presentació dels textos escrits tant en suport paper com digital, amb respecte a les normes gramaticals, ortogràfiques i tipogràfiques.

Bloc 3. Educació literària.

Lectura de diverses obres adequades a l'edat.

Lectura comentada i recitació de poemes, prestant atenció al valor simbòlic del llenguatge poètic, al sentit dels recursos retòrics més importants, reconeixent els procediments de la versificació i valorant la funció de tots aquests elements en el poema.

Lectura comentada de relats, comparant i contrastant temes i elements de la història, formes d'inici, desenvolupament cronològic, desenllaços, etc.

Lectura comentada i dramatitzada de fragments d'obres teatrals, reconeixent alguns subgèneres i prestant atenció a l'estructura i els components del text teatral.

Diferenciació dels principals subgèneres literaris a través de les lectures comentades.

Composició de textos d'intenció literària utilitzant alguns dels aprenentatges adquirits en les lectures comentades.

Utilització progressivament autònoma de la biblioteca del centre i de biblioteques virtuals.

Desenvolupament de l'autonomia lectora i estima per la literatura com a font de plaer i de coneixement d'altres mons i cultures.

Bloc 4. Coneixement de la llengua.

Reconeixement d'alguns significats contextuals que poden adquirir les modalitats de l'oració.

Identificació i ús de les formes de dixi personal, temporal i espacial (demostratiu, adverbis de temps i lloc) en textos orals i escrits.

Identificació i ús reflexiu d'alguns connectors textuais, amb especial atenció als d'ordre, explicatius i de contrast.

Identificació i ús reflexiu d'alguns mecanismes de referència interna, gramaticals (substitucions pronominals) i lèxics, especialment l'el·lipsi i l'ús de hiperònims de significat concret (com ara objecte, estri o aparell).

Reconeixement i ús coherent de les formes verbals en els textos, amb especial atenció als diferents valors del present d'indicatiu.

Reconeixement del funcionament sintàctic del verb a partir del seu significat, identificant el subjecte i els complements del verb, distingint entre argumentals i no argumentals, transformant oracions per observar diferents papers semàntics del subjecte (agent, causa, pacient).

Coneixement i utilització d'una terminologia sintàctica bàsica: oració; subjecte i predicat; predicat nominal i predicat verbal; subjecte, verb i complements; agent, causa i pacient.

Ús de procediments per compondre els enunciats amb un estil cohesionat, especialment la inserció d'expressions explicatives i l'ús de construccions de participi i de gerundi.

Interpretació de les informacions lingüístiques que proporcionen els diccionaris escolars i altres obres de consulta, especialment sobre classes de paraules, relacions semàntiques del lèxic i normativa.

Familiarització amb l'ús del diccionari de sinònims i del corrector ortogràfic dels processadors de textos.

Coneixement i ús reflexiu de les normes ortogràfiques, apreciament el seu valor social i la necessitat de cenyir-se a la norma lingüística.

Bloc 5. La llengua i els parlants.

Reconeixement del paper que desenvolupa la situació comunicativa en els usos lingüístics.

Reconeixement de les diferències més rellevants, contextuals i formals, entre comunicació oral i escrita.

Reconeixement de trets lingüístics característics dels usos col·loquials i formals en els discursos aliens i en l'elaboració dels propis.

Ús d'un registre adequat en situacions formals i especialment en l'escriptura.

Reconeixement d'alguns trets característics de la varietat o varietats lingüístiques de la zona.

Criteris d'avaluació

1. Reconèixer, juntament amb el propòsit i la idea general, idees, fets o dades rellevants en textos orals d'àmbits socials pròxims a l'experiència de l'alumnat i en l'àmbit acadèmic; captar la idea global i la rellevància d'informacions escoltades a la ràdio o a la televisió i seguir instruccions per realitzar autònomament tasques d'aprenentatge.

Aquest criteri està destinat a comprovar que els alumnes i les alumnes no només són capaços de parafrasejar o expressar oralment o per escrit el tema general de declaracions públiques o informacions de naturalesa diversa –avisos, normes, instruccions senzilles, notícies...– sinó que retenen idees, fets o dades significatius; també es comprova si són capaços de resumir oralment o per escrit presentacions breus, estructurades amb claredat i amb un registre divulgatiu, relacionades amb temes acadèmics; finalment, es constata si segueixen instruccions orals per realitzar tasques constituïdes per una seqüència de més de tres activitats.

2. Extreure informacions concretes i identificar el propòsit en textos escrits d'àmbits socials pròxims a l'experiència de l'alumnat; seguir instruccions d'una certa extensió en processos poc complexos; identificar el tema general i els temes secundaris i distingir com està organitzada la informació.

Amb aquest criteri s'avalua si extreuen informacions concretes localitzades en diversos paràgrafs del text; si identifiquen l'acte de parla (protesta, advertència, invitació) i el propòsit comunicatiu, encara que no hi hagi expressions en què es facin explícits; si segueixen instruccions per seguir processos d'una certa extensió, encara que poc complexos, en activitats pròpies de l'àmbit personal i relacionades amb tasques d'aprenentatge; si identifiquen el tema general d'un text i els temes secundaris

reconeixent els enunciats en què apareix explícit; si identifiquen els elements de descripcions tècniques, de les fases de processos poc complexos, i de la seqüència dels fets en narracions amb desenvolupament temporal lineal i no lineal, i apliquen tècniques d'organització d'idees com ara esquemes jeràrquics o mapes conceptuals.

3. Narrar, exposar, explicar, resumir i comentar, en suport paper o digital, utilitzant el registre adequat, organitzant les idees amb claredat, enllaçant els enunciats en seqüències lineals cohesionades, respectant les normes gramaticals i ortogràfiques i valorant la importància de planificar i revisar el text.

Amb aquest criteri es pretén avaluar si es redacten els textos amb una organització clara i enllaçant les oracions en una seqüència lineal cohesionada i si es manifesta interès a planificar els textos i a revisar-los realitzant successives versions fins arribar a un text definitiu adequat pel seu format i el seu registre. En aquest curs s'ha d'avaluar si saben narrar i comentar amb claredat experiències i fets pròxims al seu entorn social i cultural en textos de l'àmbit personal, com la participació en fòrums; compondre textos propis de l'àmbit públic (especialment cartes de sol·licitud) d'acord amb les convencions d'aquests gèneres; redactar breus cròniques periodístiques organitzant la informació de forma jeràrquica; resumir narracions i exposicions senzilles reconstruint els elements bàsics del text original; compondre explicacions i exposicions senzilles pròpies de l'àmbit acadèmic, glossaris i informes de tasques realitzades. També s'ha de valorar la bona presentació dels textos escrits tant en suport paper com digital, respectant les normes ortogràfiques i tipogràfiques.

4. Fer exposicions orals senzilles sobre temes pròxims al seu entorn que siguin de l'interès de l'alumnat, amb l'ajuda de mitjans audiovisuals i de les tecnologies de la informació i la comunicació.

Amb aquest criteri es busca observar si són capaços de presentar de forma ordenada i clara informacions, prèviament preparades, sobre algun tema del seu interès pròxim a la seva experiència, de manera que siguin rellevants perquè els oients adquireixin els coneixements bàsics sobre el tema que s'exposa. Atesa la relativa brevetat de l'exposició, s'ha de valorar especialment la capacitat per seleccionar la cosa més rellevant i per presentar la informació amb ordre i claredat. També és necessari tenir en compte si en les exposicions orals són capaços d'utilitzar els suports que els mitjans audiovisuals i les tecnologies de la informació i la comunicació proporcionen.

5. Exposar una opinió sobre la lectura personal d'una obra completa adequada a l'edat; reconèixer l'estructura de l'obra i els elements del gènere; valorar l'ús del llenguatge i el punt de vista de l'autor; diferenciar contingut literal i sentit de l'obra, i relacionar el contingut amb la pròpia experiència.

Aquest criteri avalua la competència lectora en l'àmbit literari, per mitjà de la lectura personal d'obres completes, a fi d'observar el desenvolupament de l'interès per la lectura com a font de plaer i d'enriquiment personal. Han de considerar el text de manera crítica, avaluar-ne el contingut, l'estructura, els elements caracteritzadors del gènere, l'ús del llenguatge i el punt de vista de l'autor. Han d'emetre una opinió personal sobre els aspectes més apreciats i menys apreciats de l'obra, i sobre la implicació entre el contingut i les pròpies vivències.

6. Utilitzar els coneixements literaris en la comprensió i la valoració de textos breus o fragments, atenent els temes i motius de la tradició, la caracterització dels subgèneres literaris, la versificació, l'ús del llenguatge i la funcionalitat dels recursos retòrics en el text.

Amb aquest criteri es pretén avaluar l'assimilació dels coneixements literaris en funció de la lectura, la valoració i el gaudi dels textos comentats a classe; s'observa la

capacitat de distanciar-se del text per avaluar-ne el contingut, l'organització, l'ús del llenguatge i l'ofici de l'autor. S'ha d'avaluar la comprensió dels temes i els motius, el reconeixement de les característiques dels gèneres (elements de la història i desenvolupament cronològic de la narració, components del text teatral, estructures de la versificació i el seu efecte sobre el ritme) i dels subgèneres més freqüents, així com el reconeixement dels recursos retòrics més comuns, amb especial atenció al valor simbòlic del llenguatge poètic.

7. Compondre textos, en suport paper o digital, prenent com a model textos literaris llegits i comentats a l'aula o fer algunes transformacions en aquests textos.

Amb aquest criteri es pretén comprovar la capacitat d'utilitzar en els propis escrits, presentats en suport paper o digital, els coneixements literaris adquirits, mitjançant la composició de textos d'intenció literària com ara un relat breu, un poema amb unes certes característiques rítmiques o retòriques, imitant models utilitzats a classe o fent-ne alguna transformació amb un propòsit determinat. Amb aquest criteri no es tracta d'avaluar la qualitat literària dels textos elaborats, sinó la utilització dels coneixements adquirits i la composició de textos amb un propòsit i per a una tasca determinada.

8. Aplicar els coneixements sobre la llengua i les normes de l'ús lingüístic per resoldre problemes de comprensió de textos orals i escrits i per a la composició i revisió progressivament autònoma dels textos propis d'aquest curs.

Amb aquest criteri es tracta de comprovar que s'utilitzen determinats coneixements sobre la llengua i les normes d'ús en relació amb la comprensió, la composició i la revisió de textos. S'ha d'atendre especialment els significats contextuals de les modalitats de l'oració i les diferents formes de la dèixi personal, temporal i espacial; els connectors textuals d'ordre, explicatius i de contrast; els mecanismes de referència interna, gramaticals i lèxics (atenent l'el·lipsi i els hiperònims de significat concret); els valors del present d'indicatiu i del mode subjuntiu; l'expressió d'un mateix contingut mitjançant diferents esquemes sintàctics i l'ús de construccions de participi i de gerundi. En les normes ortogràfiques s'atén l'accentuació en hiats i diftongs, usos més freqüents de la titlla diacrítica, problemes ortogràfics relacionats amb verbs irregulars, diferents maneres d'utilitzar els signes de puntuació en els diàlegs, i els usos del punt i de la coma.

9. Conèixer una terminologia lingüística bàsica en les activitats de reflexió sobre l'ús.

Amb aquest criteri es pretén comprovar que es coneix la terminologia bàsica per seguir explicacions i instruccions en les activitats gramaticals. En aquest curs, a més de la terminologia utilitzada en el curs anterior, s'ha de comprovar el coneixement de la referida a subjecte, predicat i complements; el·lipsi; papers del subjecte (agent, causa, pacient); funcions sintàctiques característiques de les classes de paraules (nucli, complement, determinant, enllaç). S'ha de valorar la progressiva autonomia en l'obtenció d'informació gramatical de caràcter general en els diccionaris escolars i altres obres de consulta.

10. Reconèixer diferències rellevants, contextuals i formals, entre comunicació oral i escrita i entre usos informals i formals en usos propis i aliens.

Es tracta de comprovar que s'adquireix consciència de les diferències més rellevants entre la llengua oral i l'escrita (paper de la situació, importància del llenguatge no verbal, de l'entonació, sorolls, grada de gramaticalitat, trets del lèxic) tant observant produccions d'altres com revisant les pròpies. S'ha de valorar, també, el grau de formalitat de les produccions en l'àmbit escolar.

TERCER CURS

*Continguts***Bloc 1. Escoltar, parlar i conversar.**

Comprensió de textos procedents dels mitjans de comunicació audiovisual, com ara reportatges, entrevistes i missatges publicitaris emesos per la ràdio i la televisió.

Exposició de la informació presa de textos orals, escrits i icònics procedents dels mitjans de comunicació sobre un tema d'actualitat, respectant les normes que regeixen la interacció oral.

Explicacions orals senzilles de forma ordenada i clara, prèviament preparades, sobre fets d'actualitat social, política o cultural que siguin de l'interès de l'alumnat, amb l'ajuda de mitjans audiovisuals i de les tecnologies de la informació i la comunicació. Tecnologies de la informació i la comunicació.

Comprensió de textos orals utilitzats en l'àmbit acadèmic atenent especialment la presentació de tasques i instruccions per a la seva realització, breus exposicions orals i l'obtenció d'informacions dels mitjans de comunicació en informatius, documentals, reportatges o entrevistes.

Intervenció activa en situacions de comunicació pròpies de l'àmbit acadèmic, especialment en les propostes sobre la manera d'organitzar l'activitat, l'aportació d'informacions útils per al treball en comú i l'exposició d'informes sobre les tasques realitzades.

Actitud de cooperació i respecte en situacions d'aprenentatge compartit.

Utilització de la llengua per prendre consciència dels coneixements, les idees i els sentiments propis i per regular la pròpia conducta.

Bloc 2. Llegir i escriure.**Comprensió de textos escrits.**

Identificació de textos propis de la vida quotidiana i de les relacions socials com ara convocatòries i ordres del dia, actes de reunions i reglaments, i comprensió de la seva finalitat, dels elements del context social, dels acords presos i punts principals dels debats i de les principals normes per les quals es regeix un col·lectiu.

Identificació de les seccions del diari (amb suport paper i digital) i dels gèneres informatius, reconeixent les diferències entre informació i opinió en cròniques, reportatges i entrevistes.

Comprensió de textos de l'àmbit acadèmic, com ara exposicions, explicacions de fets naturals i socials en què concorrin diversos factors, i instruccions per realitzar amb autonomia tasques d'una certa complexitat.

Consulta, en diversos suports, de diccionaris, glossaris i altres fonts d'informació com ara enciclopèdies i webs educatives, amb la finalitat d'extreure'n informacions per a fins concrets.

Utilització de les biblioteques i de les tecnologies de la informació i la comunicació de forma autònoma com a font d'informació per a les activitats pròpies de l'àmbit acadèmic i per a l'organització d'informació.

Actitud reflexiva i crítica respecte a la informació disponible davant els missatges que suposen qualsevol tipus de discriminació.

Composició de textos escrits.

Composició de textos propis de la vida quotidiana i de les relacions socials com ara participació en fòrums, diaris personals, reglaments o circulars, establint prèviament la finalitat i altres elements del context social amb la finalitat d'utilitzar un registre adequat.

Composició, després de l'anàlisi, d'exemples prototípics, de textos propis dels mitjans de comunicació, com ara reportatges o entrevistes destinats a un suport escrit o

digital, a àudio o a vídeo, i revisió dels esborranys abans de l'edició del text definitiu.

Composició, en suport paper o digital, en relació amb tasques d'aprenentatge dins de les diverses matèries del currículum, de textos propis de l'àmbit acadèmic, especialment textos expositius i explicatius elaborats a partir de la informació obtinguda i organitzada mitjançant esquemes, mapes conceptuals i resums, així com l'elaboració de projectes i informes sobre tasques i aprenentatges.

Interès per la composició escrita com a font d'informació i aprenentatge, com a forma de comunicar experiències, opinions i coneixements propis, i com a forma de regular la conducta.

Interès per la planificació dels textos i per la revisió al llarg del procés de composició, així com per la bona presentació dels textos escrits tant en suport paper com digital, amb respecte a les normes gramaticals, ortogràfiques i tipogràfiques.

Bloc 3. Educació literària.**Lectura d'obres adequades a l'edat.**

Lectura d'obres o fragments relacionats amb els grans períodes i autors de la literatura des de l'edat mitjana fins al segle XVIII.

Lectura comentada i recitació de poemes, comparant el tractament de certs temes recurrents, en diferents períodes literaris, i valorant la funció dels elements simbòlics i dels recursos retòrics i mètrics en el poema.

Lectura comentada de relats, observant la transformació de la narrativa des de l'èpica medieval en vers fins a la narració moderna en prosa, i de l'heroi al personatge de novel·la.

Lectura comentada i dramatitzada d'obres teatrals breus i fragments representatius del teatre clàssic espanyol, reconeixent algunes característiques temàtiques i formals.

Composició de textos d'intenció literària i elaboració de treballs senzills sobre lectures.

Utilització progressivament autònoma de la biblioteca del centre, de les de l'entorn i de biblioteques virtuals.

Desenvolupament de l'autonomia lectora i estima per la literatura com a font de plaer, de coneixement d'altres mons, temps i cultures.

Bloc 4. Coneixement de la llengua.

Reconeixement i ús dels significats contextuals que poden adquirir les modalitats de l'oració i les perífrasis verbals de caràcter modal.

Identificació i ús de les variacions (fórmules de confiança i cortesia) que adopten les formes deíctiques en relació amb la situació.

Identificació i ús reflexiu de connectors textuais, amb especial atenció als distributius, d'ordre, contrast, explicació i causa

Identificació i ús reflexiu dels mecanismes de referència interna, tant gramaticals com lèxics, especialment les nominalitzacions i els hiperònims de significat abstracte (com ara fenomen, element o característica).

Reconeixement i ús coherent de les formes verbals en els textos, amb especial atenció als valors aspectuals de perífrasis verbals.

Comparació dels diferents comportaments sintàctics d'un mateix verb en algunes de les seves accepcions, identificació del subjecte i dels diferents complements verbals, incloent-hi algunes funcions amb forma oracional (estructures senzilles de subordinades substantives, adjectives i adverbials).

Coneixement i ús de la terminologia sintàctica necessària en les activitats: enunciat, frase i oració; subjecte i predicat; predicat nominal i predicat verbal; subjecte, verb i complements; agent, causa i pacient; oració activa i oració passiva; oració transitiva i intransitiva; complement

directe, indirecte, de règim, circumstancial, agent i atribut; oracions subordinades substantives, adjectives i adverbials.

Us de procediments per compondre els enunciats amb un estil cohesionat, especialment mitjançant la transformació d'oracions independents, coordinades o juxtaposades en subordinades adverbials o en oracions subordinades mitjançant les quals s'expressen diferents relacions lògiques: causals, consecutives, condicionals i concessives.

Coneixement de les funcions sintàctiques característiques de les classes de paraules i anàlisi de la seva forma (flexió, afixos), especialment pel que fa als aspectes relacionats amb la normativa.

Interpretació de les informacions lingüístiques que proporcionen els diccionaris escolars i altres obres de consulta, especialment sobre el comportament sintàctic dels verbs (transitius i intransitius) i les relacionades amb el registre i la normativa.

Us progressivament autònom de diccionaris i de correctors ortogràfics dels processadors de textos.

Coneixement i ús reflexiu de les normes ortogràfiques, apreciament el seu valor social i la necessitat de cenyir-se a la norma lingüística.

Bloc 5. La llengua i els parlants.

Reconeixement del paper que desenvolupa la situació comunicativa en els usos lingüístics.

Coneixement de les diferències entre usos orals informals i formals, i consciència de les situacions comunicatives en què resulten adequats.

Us d'un registre adequat en situacions formals, orals i escrites, amb especial atenció a l'àmbit acadèmic.

Reconeixement dels trets més característics de la varietat o varietats lingüístiques de la zona i observació dels fenòmens de contacte i influència entre llengües, en zones bilingües.

Criteris d'avaluació

1. Entendre instruccions i normes donades oralment; extreure idees generals i informacions específiques de reportatges i entrevistes, seguir el desenvolupament de presentacions breus relacionades amb temes acadèmics i plasmar-ho en forma d'esquema i resum.

Amb aquest criteri es comprova si els alumnes són capaços de reproduir normes i instruccions rebudes oralment, almenys en els punts fonamentals; de donar compte del tema general i de fets rellevants d'un reportatge radiofònic o emès per televisió o de les opinions més significatives d'un entrevistat i del perfil que en dona l'entrevistador; finalment, de plasmar en forma d'esquema i resum el tema general i les parts d'una exposició oral no gaire extensa i d'estructura clara quant a continguts relacionats amb diferents matèries escolars i altres obres de consulta.

2. Extreure i contrastar informacions concretes i identificar el propòsit en els textos escrits més utilitzats per actuar com a membres de la societat; seguir instruccions en àmbits públics i en processos d'aprenentatge d'una certa complexitat; inferir el tema general i temes secundaris; distingir com s'organitza la informació.

Amb aquest criteri s'avalua que extreuen informacions concretes que poden aparèixer expressades amb paraules diferents a les utilitzades per preguntar per elles i contrastar les informacions procedents de diverses fonts; identifiquen l'acte de parla (protesta, advertència, invitació) i el propòsit comunicatiu, encara que en ells no hagi expressions en què aquells es facin explícits; segueixen instruccions per realitzar activitats en àmbits públics pròxims a la seva experiència social i en situacions d'aprenentatge que constitueixen processos d'una certa complexitat; identifiquen el tema general d'un text i els

temes secundaris, no només reconeixent els enunciats en què apareixen explícits, sinó inferint-los d'informacions que es repeteixen en el text; estableixen la relació entre els elements d'una exposició i d'una explicació i apliquen tècniques d'organització d'idees.

3. Narrar, exposar, explicar, resumir i comentar, en suport paper o digital, utilitzant el registre adequat, organitzant les idees amb claredat, enllaçant els enunciats en seqüències lineals cohesionades, respectant les normes gramaticals i ortogràfiques i valorant la importància de planificar i revisar el text.

Aquest criteri avalua que redacten els textos amb una organització clara i enllaçant les oracions en una seqüència lineal cohesionada i que manifesten interès a planificar els textos i a revisar-los realitzant successives versions fins arribar a un text definitiu adequat pel seu format i el seu registre. En aquest curs s'ha d'avaluar si saben narrar i comentar amb claredat fets i experiències en fòrums i diaris personals en suport imprès o digital; compondre textos propis de l'àmbit públic, especialment reglaments, circulars, convocatòries i actes de reunions, d'acord amb les convencions d'aquests gèneres; redactar reportatges i entrevistes organitzant la informació de forma jeràrquica; resumir narracions i exposicions reconstruint els elements bàsics del text original; compondre exposicions i explicacions sobre temes que requereixen la consulta de fonts, facilitant als lectors una lectura fluida i l'obtenció d'informacions rellevants; exposar projectes de treball i informar de les conclusions. També s'ha de valorar la bona presentació dels textos escrits tant en suport paper com digital, amb respecte a les normes ortogràfiques i tipogràfiques.

4. Realitzar explicacions orals senzilles sobre fets d'actualitat social, política o cultural que siguin de l'interès de l'alumnat, amb l'ajuda de mitjans audiovisuals i de les tecnologies de la informació i la comunicació.

Amb aquest criteri es busca observar si són capaços d'oferir explicacions sobre algun fenomen natural, algun fet històric, algun conflicte social, etc., que sigui del seu interès. Es tracta que els oients puguin obtenir una descripció clara dels fets i una comprensió suficient de les causes que els expliquen. S'ha de valorar especialment la utilització dels mitjans audiovisuals i les tecnologies de la informació i la comunicació com a suport a les explicacions orals.

5. Exposar una opinió sobre la lectura personal d'una obra completa adequada a l'edat i relacionada amb els períodes literaris estudiats; avaluar l'estructura i l'ús dels elements del gènere, l'ús del llenguatge i el punt de vista de l'autor; situar bàsicament el sentit de l'obra en relació amb el seu context i amb la pròpia experiència.

Aquest criteri avalua la competència lectora en l'àmbit literari, per mitjà de la lectura personal d'obres completes relacionades amb els períodes literaris estudiats (cosa que inclou adaptacions i recreacions modernes). Han de considerar el text de manera crítica, avaluar-ne el contingut, tenint en compte el context històric, l'estructura general, els elements caracteritzadors del gènere, l'ús del llenguatge (registre i estil), el punt de vista i l'ofici de l'autor. Han d'emetre una opinió personal sobre els aspectes més apreciats i menys apreciats de l'obra, i sobre la implicació entre el contingut i les vivències pròpies.

6. Utilitzar els coneixements literaris en la comprensió i la valoració de textos breus o fragments, atenent la presència de determinats temes recurrents, al valor simbòlic del llenguatge poètic i l'evolució dels gèneres, de les formes literàries i dels estils.

Amb aquest criteri es pretén avaluar l'assimilació dels coneixements literaris en funció de la lectura, la valoració i el gaudi dels textos comentats a classe; s'observa la capacitat de distanciar-se del text literari per avaluar-ne el contingut, l'organització, l'ús del llenguatge i l'ofici de l'autor. S'ha de tenir en compte la comprensió dels temes

i els motius, el reconeixement de la recurrència de determinats temes (amor, temps, vida, mort), el reconeixement dels gèneres i de la seva evolució a grans trets (de l'èpica en vers a la novel·la, de la versificació tradicional a la renaixentista) i la valoració dels elements simbòlics i dels recursos retòrics i de la seva funcionalitat en el text.

7. Mostrar coneixement de les relacions entre les obres llegides i comentades, el context en què apareixen i els autors més rellevants de la història de la literatura, realitzant un treball personal d'informació i de síntesi o d'imitació i recreació, en suport paper o digital.

Aquest criteri intenta comprovar que es comprèn el fenomen literari com una activitat comunicativa estètica en un context històric determinat, mitjançant un treball personal presentat en suport paper o digital, en què se sintetitzi la informació obtinguda sobre un autor, obra o període; també es pot proposar la composició d'un text en què s'imiti o es recreï algun dels models utilitzats a classe. D'aquesta manera es pot comprovar que es va adquirint un coneixement dels grans períodes de la història de la literatura, des de l'edat mitjana fins al segle XVIII, així com de les obres i dels autors més rellevants de les literatures hispàniques i europea.

8. Aplicar els coneixements sobre la llengua i les normes de l'ús lingüístic per resoldre problemes de comprensió de textos orals i escrits i per a la composició i revisió progressivament autònoma dels textos propis d'aquest curs.

Amb aquest criteri es busca descobrir si s'adquireixen i s'utilitzen els coneixements sobre la llengua i les normes d'ús en relació amb la comprensió, la composició i la revisió de textos. S'ha d'atenir especialment a les variacions socials de la dixi (fórmules de confiança i de cortesia), als connectors distributius, d'ordre, contrast, explicació i causa; als mecanismes de referència interna, gramaticals lèxics, especialment les nominalitzacions i els hiperònims abstractes; als valors del subjuntiu i de les perífrasis verbals d'ús freqüent; als diferents comportaments sintàctics d'un mateix verb en diferents accepcions i a l'expressió d'un mateix contingut mitjançant diferents esquemes sintàctics; a la inserció de subordinades substantives, adjectives i adverbials. S'ha de comprovar la consolidació del coneixement pràctic de les normes ortogràfiques i s'ha d'ampliar a l'ortografia de prefixos i sufixos més usuals; la titlla diacrítica en interrogatius i exclamatius; la coma en les oracions compostes i en relació amb marcadors discursius; les cometes com a forma de cita.

9. Conèixer la terminologia lingüística necessària per a la reflexió sobre l'ús.

Amb aquest criteri es pretén comprovar que es coneix i es comença a utilitzar la terminologia bàsica per seguir i donar explicacions i instruccions en les activitats gramaticals. En aquest curs, a més de la terminologia avaluada en cursos anteriors, s'ha de comprovar el coneixement de la referida a classes de predicats (nominal, verbal) i oracions (activa, passiva) i de complements verbals; canvis de categoria (nominalitzacions) i a la identificació de les formes d'unió (juxtaposició, coordinació i subordinació) de les oracions. S'ha de valorar la progressiva autonomia en l'obtenció d'informació gramatical de caràcter general en els diccionaris escolars.

10. Reconèixer les diferències entre usos orals informals i formals de la llengua i mostrar consciència de les situacions comunicatives en què són adequats.

Es tracta de comprovar que s'adquireix consciència de les diferències entre la llengua oral i l'escrita (paper de la situació, importància del llenguatge no verbal, de l'entonació, sorolls, grada de gramaticalitat, trets del lèxic). S'ha de valorar la capacitat de reconèixer el grau d'adequació dels registres a la situació comunicativa.

11. Descriure els trets més característics de la varietat o varietats lingüístiques de la zona.

Es tracta de comprovar que l'alumnat ha adquirit coneixement sobre la seva pròpia varietat dialectal i sobre la de l'entorn en què viu, descrivint les seves característiques essencials (fonètiques, gramaticals, lèxiques, fraseològiques) en una gravació o transcripció, valorant aquests fets com a mostra de la riquesa lingüística i no com a fets que originen discriminació entre els parlants.

QUART CURS

Continguts

Bloc 1. Escoltar, parlar i conversar.

Comprensió de textos procedents dels mitjans de comunicació audiovisual, com ara debats a la ràdio o la televisió i opinions dels oients i missatges publicitaris.

Exposició de la informació extreta de diversos textos orals, escrits i icònics procedents dels mitjans de comunicació sobre un tema d'actualitat, contrastant els diferents punts de vista i les opinions expressades per aquests mitjans, respectant les normes que regeixen la interacció oral.

Presentacions orals ben estructurades sobre temes relacionats amb l'activitat acadèmica o l'actualitat que admetin diferents punts de vista, utilitzant el suport de mitjans audiovisuals i de les tecnologies de la informació i la comunicació.

Comprensió de presentacions, exposicions o conferències realitzades en l'àmbit acadèmic relacionades amb continguts de diferents matèries.

Intervenció activa en les situacions de comunicació pròpies de l'àmbit acadèmic, especialment en les propostes de planificació de les activitats i a la presentació d'informes de seguiment i avaluació de les tasques.

Actitud de cooperació i de respecte en situacions d'aprenentatge compartit.

Utilització de la llengua per prendre consciència dels coneixements, les idees i els sentiments propis i per regular la conducta pròpia.

Bloc 2. Llegir i escriure.

Comprensió de textos escrits.

Identificació de textos propis de la vida quotidiana i de les relacions socials com ara disposicions legals, contractes, fullets i correspondència institucional i comercial, i comprensió de la seva finalitat, dels elements del context social, de l'estructura i d'alguns termes més utilitzats del llenguatge juridicoadministratiu.

Identificació dels gèneres d'opinió, i comprensió de la intenció, dels arguments principals, dels procediments retòrics més significatius i de les imatges d'editorials, columnes i missatges publicitaris.

Comprensió de textos de l'àmbit acadèmic, com ara exposicions, explicacions i argumentacions, en textos procedents tant de les ciències naturals com de les ciències socials.

Consulta, en diversos suports, de diccionaris, glossaris, i altres fonts d'informació, com ara enciclopèdies i webs educatives, amb la finalitat d'extreure'n informacions per a fins concrets.

Utilització de les biblioteques i de les tecnologies de la informació i la comunicació de forma autònoma com d'informació per a les activitats pròpies de l'àmbit acadèmic i per a l'organització d'informació.

Actitud reflexiva i crítica respecte a la informació disponible davant els missatges que suposin qualsevol tipus de discriminació.

Composició de textos escrits.

Composició de textos propis de la vida quotidiana i de les relacions socials com ara fòrums, sol·licituds i instàncies, reclamacions, currículum vite i fullets, establint pre-

viament la finalitat i altres elements del context social amb la finalitat d'utilitzar un registre adequat.

Composició, després de l'anàlisi d'exemples prototípics, de textos propis dels mitjans de comunicació com ara cartes al director i articles d'opinió (editorials i columnes), destinats a un suport escrit o digital, i revisió dels esborranys abans de l'edició del text definitiu.

Composició, en suport paper o digital, en relació amb tasques d'aprenentatge dins de les diverses matèries del currículum, de textos propis de l'àmbit acadèmic, especialment textos expositius, explicatius i argumentatius elaborats a partir de la informació obtinguda en diverses fonts i organitzada mitjançant esquemes, mapes conceptuals i resums, així com l'elaboració de projectes i informes sobre tasques i aprenentatges.

Interès per la composició escrita com a font d'informació i aprenentatge, com a forma de comunicar les experiències i els coneixements propis, i com a forma de regular la conducta.

Interès per la planificació dels textos i per la revisió al llarg del procés de composició, així com per la bona presentació dels textos escrits tant en suport paper com digital, amb respecte a les normes gramaticals, ortogràfiques i tipogràfiques.

Bloc 3. Educació literària.

Lectura de novel·les i relats des del segle XIX fins a l'actualitat.

Lectura comentada i recitació de poemes contemporanis, amb especial atenció a les aportacions del simbolisme i els avantguardes del llenguatge poètic, valorant la funció dels elements simbòlics i dels recursos retòrics i mètrics en el poema.

Lectura comentada de relats contemporanis de diversos tipus que ofereixin diferents estructures i veus narratives.

Lectura comentada i dramatitzada de breus peces teatrals contemporànies, o de fragments, de caràcter divers constatant algunes innovacions en els temes i les formes.

Coneixement de les característiques generals dels grans períodes de la història de la literatura des del segle XIX fins a l'actualitat.

Acostament a alguns autors rellevants de les literatures hispàniques i europea des del segle XIX fins a l'actualitat.

Composició de textos d'intenció literària i elaboració de treballs sobre lectures.

Utilització amb una certa autonomia de la biblioteca del centre, de les de l'entorn i de biblioteques virtuals.

Desenvolupament de l'autonomia lectora i estima per la literatura com a font de plaer i de coneixement d'altres mons, temps i cultures.

Bloc 4. Coneixement de la llengua.

Reconeixement i utilització d'algunes formes d'expressió de la subjectivitat en textos de caràcter expositiu i argumentatiu, i identificació i ús de les variacions que adopten les formes deíctiques en relació amb les situacions de comunicació.

Identificació i ús reflexiu de diferents procediments de connexió als textos, amb especial atenció a connectors de causa, conseqüència, condició i hipòtesis.

Identificació i ús reflexiu dels mecanismes gramaticals i lèxics de referència interna, afavorint l'autonomia en la revisió dels propis textos.

Reconeixement i ús coherent de la correlació temporal en la coordinació i subordinació d'oracions i en el discurs relatat (pas d'estil directe a indirecte).

Reconeixement dels esquemes semàntic i sintàctic de l'oració, construcció i transformació d'enunciats d'acord amb aquests esquemes i ús de la terminologia sintàctica

necessària en les activitats: enunciat, frase i oració; subjecte i predicat; predicat nominal i predicat verbal; subjecte, verb i complements; agent, causa i pacient; oració impersonal; oració activa i oració passiva; oració transitiva i intransitiva; complement directe, indirecte, de règim, circumstancial, agent i atribut; oracions subordinades substantives, adjectives i adverbials.

Us de procediments per compondre els enunciats amb un estil cohesionat i ús dels termes següents: aposició; adjectiu i oració de relatiu explicatiu; construcció de participi i de gerundi; oració coordinada (copulativa, disjuntiva, adversativa i consecutiva); subordinada causal, consecutiva, condicional i concessiva.

Distinció entre la forma (categoria gramatical) i la funció de les paraules, així com coneixement dels procediments lèxics (afixos) i sintàctics per al canvi de categoria.

Interpretació de les informacions lingüístiques que proporcionen els diccionaris de la llengua (gramaticals, semàntiques, registre i normativa).

Ús amb una certa autonomia de diccionaris i correctors ortogràfics dels processadors de textos.

Coneixement i ús reflexiu de les normes ortogràfiques, utilitzant els termes apropiats en l'explicació sobre l'ús (sí·l·laba tònica, titlla diacrítica, etc.) i apreciament el seu valor social i la necessitat de cenyir-se a la norma lingüística.

Bloc 5. La llengua i els parlants.

Coneixement dels factors que incideixen en l'ús de la llengua en els diferents àmbits socials.

Coneixement i ús dels diferents registres i valoració de la importància d'utilitzar el registre adequat segons les circumstàncies de la situació comunicativa.

Coneixement de la diversitat lingüística d'Espanya, de les seves causes històriques i de la localització de les llengües cooficials.

Coneixement de la varietat dialectal del castellà.

Coneixement de la situació actual de l'espanyol en el món i valoració de la seva importància en les relacions internacionals.

Criteris d'avaluació

1. Extreure les idees principals i les dades rellevants de presentacions d'una certa extensió o de conferències no gaire extenses i identificar el propòsit, la tesi i els arguments de declaracions o de debats públics en mitjans de comunicació o en el marc escolar.

Aquest criteri està dirigit a descobrir si els alumnes i les alumnes són capaços d'elaborar esquemes i resums d'exposicions orals, recollint les intencions, les tesis i els arguments de declaracions públiques de tipus persuasiu o dels participants en debats públics o celebrats en el marc escolar.

2. Identificar i contrastar el propòsit en textos escrits de l'àmbit públic i dels mitjans de comunicació; comprendre instruccions que regulen la vida social i processos d'aprenentatge complexos; inferir el tema general i temes secundaris; distingir com s'organitza la informació; contrastar explicacions i arguments i jutjar l'eficàcia dels procediments lingüístics utilitzats.

Aquest criteri serveix per avaluar si identifiquen l'acte de parla (protesta, advertència, invitació) i el propòsit comunicatiu en els textos més utilitzats per actuar com a membres de la societat i en els mitjans de comunicació (cartes al director, columnes d'opinió, publicitat); segueixen instruccions per dur a terme activitats en àmbits públics pròxims a la seva experiència social i en situacions d'aprenentatge que constitueixen processos d'una certa complexitat; infereixen el tema general i els temes secundaris a partir d'informacions que es repeteixen en el text i dels seus propis coneixements; estableixen la relació entre les parts d'una explicació i d'una argumentació

aplicant tècniques d'organització d'idees; identifiquen les diferències entre explicacions d'un mateix fet i entre arguments de signe contrari i són capaços de jutjar el paper d'alguns procediments lingüístics (registre, organització del text, figures retòriques) en l'eficàcia del text (claredat, precisió, capacitat de persuasió).

3. Exposar, explicar, argumentar, resumir i comentar, en suport paper o digital, utilitzant el registre adequat, organitzant les idees amb claredat, enllaçant els enunciats en seqüències lineals cohesionades, respectant les normes gramaticals i ortogràfiques i valorant la importància de planificar de planificar i revisar el text.

Aquest criteri està destinat a avaluar que redacten els textos amb una organització clara i enllaçant les oracions en una seqüència lineal cohesionada i que manifesten interès a planificar els textos i a revisar-los realitzant successives versions fins arribar a un text definitiu adequat pel seu format i el seu registre. En aquest curs s'ha d'avaluar si saben compondre textos propis de l'àmbit públic, com fòrums, sol·licituds i instàncies, reclamacions, currículum vite i fullets informatius i publicitaris, d'acord amb les convencions d'aquests gèneres; redactar textos periodístics d'opinió utilitzant eficaçment recursos expressius i persuasius; resumir exposicions, explicacions i argumentacions reconstruint els elements bàsics del text original; compondre exposicions, explicacions i argumentacions recorrent a diverses fonts i assegurant una lectura fluida; exposar projectes de treball i informar de les conclusions. També s'ha de valorar la bona presentació dels textos escrits tant en suport paper com digital, amb respecte a les normes ortogràfiques i tipogràfiques.

4. Realitzar presentacions orals clares i ben estructurades sobre temes relacionats amb l'activitat acadèmica o l'actualitat social, política o cultural que admetin diferents punts de vista i diverses actituds davant seu amb l'ajuda de mitjans audiovisuals i de les tecnologies de la informació i la comunicació.

Amb aquest criteri es vol observar si els alumnes i les alumnes són capaços de realitzar una exposició sobre un tema, amb l'ajuda de notes escrites i eventualment amb el suport de recursos com cartells o diapositives, assenyalant diferents punts de vista davant seu i presentant les raons a favor o en contra que es poden donar, de manera que es proporcioni als oients dades rellevants i criteris perquè puguin adoptar una actitud pròpia. S'ha de valorar especialment la utilització dels mitjans audiovisuals i les tecnologies de la informació i la comunicació com a suport en les presentacions orals.

5. Exposar una opinió ben argumentada sobre la lectura personal de relats d'una certa extensió i novel·les des del segle XIX fins a l'actualitat; avaluar l'estructura i l'ús dels elements del gènere, l'ús del llenguatge, el punt de vista i l'ofici de l'autor; relacionar el sentit de l'obra amb el seu context i amb la pròpia experiència.

Aquest criteri avalua la competència lectora en l'àmbit literari, per mitjà de la lectura personal d'obres dels períodes literaris estudiats (des del segle XIX fins a l'actualitat). Els alumnes i les alumnes han de considerar el text de manera crítica; avaluar-ne el contingut, l'estructura general, l'ús que es fa dels elements caracteritzadors del gènere, amb especial atenció a l'ordre cronològic i a la veu o veus del narrador, l'ús del llenguatge (registre i estil), el punt de vista i l'ofici de l'autor. Han d'emetre una opinió personal, ben argumentada, sobre els aspectes més apreciats i menys apreciats de l'obra, i sobre la implicació entre els seus continguts i les pròpies vivències.

6. Utilitzar els coneixements literaris en la comprensió i la valoració de textos breus o fragments, atenent especialment les innovacions dels gèneres i de les formes (en la versificació i en el llenguatge) en la literatura contemporània.

Amb aquest criteri es pretén avaluar l'assimilació dels coneixements literaris en funció de la lectura, la valoració

i el gaudi dels textos comentats a classe; s'observa la capacitat de distanciar-se del text literari per avaluar-ne el contingut, l'organització, l'ús del llenguatge i l'ofici de l'autor. S'ha de tenir en compte la comprensió dels temes i motius i el reconeixement de la recurrència de determinats temes o de l'aparició d'altres de nous, el reconeixement dels gèneres i de les seves característiques i novel·lats en la literatura contemporània, amb caràcter general (relat o drama realista, fantàstic, poètic; poesia romàntica, avantguardista, social), així com les aportacions del simbolisme i de les avantguardes en el llenguatge poètic.

7. Explicar relacions entre les obres llegides i comentades, el context històric i literari en què apareixen i els autors més rellevants des del segle XIX fins a l'actualitat, realitzant un treball personal d'informació i de síntesi, exposant una valoració personal, o d'imitació i recreació, en suport paper o digital.

Aquest criteri intenta comprovar que es comprèn el fenomen literari com una activitat comunicativa estètica en un context històric determinat, mitjançant un treball personal, en suport paper o digital, en què se sintetitza la informació obtinguda sobre un autor, obra o moviment des del segle XIX fins a l'actualitat; també es pot proposar la composició d'un text en què s'imiti o es recreï algun dels models utilitzats a classe. D'aquesta manera es pot comprovar que s'adquireix un coneixement dels períodes i moviments literaris des del segle XIX fins a l'actualitat, així com d'obres i d'autors més rellevants durant aquests segles.

8. Aplicar els coneixements sobre la llengua i les normes de l'ús lingüístic per resoldre problemes de comprensió de textos orals i escrits i per a la composició i revisió autònoma dels textos.

Amb aquest criteri es busca descobrir si s'utilitzen els coneixements sobre la llengua i les normes d'ús en relació amb la comprensió i la composició i si s'utilitzen amb autonomia en la revisió de textos. S'han d'avaluar tots els aspectes de l'adequació i cohesió i especialment l'expressió de la subjectivitat (opinió, valoració, certesa, inclusió de cites) i les variacions expressives de la dixi (fórmules de confiança, de cortesia); la construcció d'oracions simples i complexes amb diferents esquemes semàntic i sintàctic; els procediments de connexió i, en concret, els connectors de causa, conseqüència, condició i hipòtesis; els mecanismes de referència interna; els diferents procediments per compondre enunciats amb estil cohesionat (alternativa entre construccions oracionals i nominals; entre juxtaposició, coordinació i subordinació). A més de les normes que han estat objecte d'avaluació en cursos anteriors, s'ha de tenir en compte l'ortografia d'elements d'origen grecollatí, la contribució de la puntuació a l'organització cohesionada de l'oració i del text, l'ús de la ratlla i el parèntesi en incisos i els usos expressius de les cometes.

9. Conèixer i utilitzar la terminologia lingüística adequada en la reflexió sobre l'ús.

Amb aquest criteri es pretén comprovar que es coneix i es fa servir de manera adequada la terminologia necessària per referir-se als coneixements gramaticals i a les activitats que es fan a classe. S'ha de comprovar el coneixement de la terminologia adquirida en cursos anteriors i de la inclosa en aquest curs. S'ha de comprovar també que es distingeix entre forma i funció de les paraules i es coneixen els procediments lèxics i sintàctics per als canvis de categoria. S'ha de valorar la progressiva autonomia en l'obtenció de tot tipus d'informació lingüística en diccionaris i altres obres de consulta.

10. Mostrar coneixement de les diferències de registre i dels factors que incideixen en l'ús de la llengua en diferents àmbits socials.

Es tracta de comprovar que s'adquireix consciència de les diferències de registre en diferents produccions verbals orals o escrites i que es té la capacitat de reconèixer

el grau d'adequació dels registres a la situació comunicativa.

11. Conèixer la varietat dialectal del castellà i de l'espanyol d'Amèrica

Es tracta de comprovar que els alumnes reconeixen les varietats dialectals del castellà i les característiques més significatives de l'espanyol d'Amèrica en textos escrits i per mitjà de l'elaboració de mapes dels dialectes espanyols i dels països hispanoparlants.

12. Descriure la diversitat lingüística d'Espanya, de les seves causes històriques i de la localització de les llengües cooficials.

Aquest criteri vol avaluar el coneixement de les llengües d'Espanya, la seva localització en l'actualitat i les causes històriques que justifiquen la seva presència, mitjançant una breu exposició oral o escrita. També s'ha de valorar el reconeixement d'aquestes llengües en algunes mostres d'aquestes.

Així mateix, s'ha d'avaluar el reconeixement d'aquestes llengües com a pròpies de cada comunitat i com a fet enriquidor que mai pot ser origen de discriminacions.

Orientacions metodològiques i per a l'avaluació

Orientacions metodològiques

Si l'objectiu fonamental d'aquesta matèria, en continuïtat amb l'educació primària, és el desenvolupament de la competència comunicativa dels adolescents, tots els altres continguts hi han d'estar subordinats. Ara bé, el desenvolupament de la competència comunicativa requereix, d'una banda, l'adquisició d'uns coneixements sobre la llengua i el desenvolupament d'uns procediments i unes estratègies d'ús necessaris per participar adequadament en els intercanvis comunicatius dels diferents àmbits socials i complir diferents funcions. D'altra banda, la dimensió comunicativa del llenguatge no es pot dissociar de la seva dimensió cognitiva, és a dir, del seu caràcter d'instrument de representació de la realitat física i social, i de control i regulació del pensament i de la conducta.

El concepte d'àmbit social del discurs al qual s'al·ludeix permanentment en aquest currículum, posat de manifest en la teoria lingüística i en la didàctica de la llengua, en destacar la importància dels contextos de situació i l'existència d'una sèrie de situacions socials en què els rols dels participants tenen unes característiques comunes, és un concepte previ al de tipus o gènere de text, perquè cada àmbit del discurs integra uns tipus o gèneres de textos característics, tant per la modalitat o seqüència textual com pel contingut, la funció i el registre.

Una llengua s'adquireix, a partir de les aptituds humanes per a la parla, mitjançant els intercanvis verbals amb els adults amb els quals es conviu. Aquest aprenentatge suposa l'adquisició d'un lèxic i la construcció d'uns sistemes de regles lingüístiques i d'unes normes sociocomunicatives, adquirides inicialment de manera implícita, però que és necessari explicitar i planificar conforme es van fent més complexes, així com l'avaluació i reelaboració contínua d'aquests sistemes d'acord amb les noves necessitats i experiències. A causa de les diferències en els processos de socialització dels parlants i a les oportunitats comunicatives que han tingut, l'adquisició d'unes normes socials d'utilització adequades als diferents àmbits d'ús, marcarà diferències importants entre uns parlants i els altres. Per això el primer objectiu de l'ensenyament és oferir a tots els adolescents les mateixes oportunitats de socialització lingüística, tenint molt present que molts d'ells només estan habituats als discursos de la vida quotidiana del seu món familiar i del seu grup.

Els alumnes i les alumnes que accedeixen a secundària estan en un punt intermedi de la formació lingüística i, tot i que tenen una gran diversitat de coneixements, pràc-

tics i teòrics, mai es parteix de zero. Sense oblidar els usos orals espontanis, en l'Educació secundària s'augmenta la importància dels usos propis dels mitjans de comunicació i de l'àmbit acadèmic, de la consciència de la varietat de registres, del domini progressiu de la seva adequació als contextos i de la reflexió sobre el funcionament de la llengua i sobre les seves normes d'ús. Així mateix, es concedeix més rellevància a la sistematització d'uns coneixements lingüístics explícits i una major atenció al discurs literari, subratllant el paper de les convencions literàries i del context històric en la comprensió dels textos. L'actuació docent, degudament adaptada als diferents contextos escolars, s'ha de plantejar com una progressió respecte als objectius i continguts establerts per a l'educació primària, ampliant la diversitat de pràctiques discursives i fent-les més complexes.

L'eix del currículum són les habilitats i estratègies per parlar, escriure, escoltar i llegir en àmbits significatius de l'activitat social, incidint de forma especial en els discursos dels mitjans de comunicació i de l'àmbit acadèmic, encara que sense oblidar els de la vida quotidiana, sobretot en els primers cursos. Al servei d'aquesta activitat discursiva variada, es formulen uns continguts de coneixements metalingüístics –coneixement de la llengua– i sociolingüístics –la llengua i els parlants–, i en la seva redacció s'ha intentat deixar ben manifestes les correlacions amb els tipus de pràctiques discursives que es proposen a cada curs. Amb el mateix caràcter es proposen uns continguts d'educació literària, en què també es dona preeminència a la lectura, el comentari, l'anàlisi i la composició de textos. Aquests continguts s'organitzen en blocs amb una finalitat merament analítica, ja que les activitats d'aprenentatge han d'integrar sovint continguts d'expressió i de comprensió, tant oral com escrita.

Per tant, la intervenció didàctica s'ha d'enfocar combinant les activitats d'ús, de comprensió i d'expressió i les de reflexió sobre l'ús de les formes i unitats de la llengua en les diferents situacions de la vida social. S'ha de treballar amb discursos en situació, afrontant i resolent els problemes –textuals, lèxics, gramaticals, de registre– que es plantegen, tant en la comprensió oral i escrita com en l'expressió oral i en la composició escrita. Si bé l'ideal seria treballar sobre els problemes que sorgeixen en la realització de tasques comunicatives reals i concretes, sempre almenys s'ha de contextualitzar el text o la tasca comunicativa que es proposa: redacció d'una sol·licitud a un organisme oficial, narració d'una història amb un fi informatiu o literari, descripció d'un objecte o explicació d'un fenomen científic per a una presentació acadèmica, elaboració d'unes normes reglamentàries per a un grup, ressenya d'una obra recomanant-ne la lectura amb arguments convincents, lectura d'un relat per gaudir amb una història ben narrada o d'uns poemes per compartir uns sentiments. D'aquesta manera es promou l'adquisició, basada en la pràctica, d'uns sabers referits als principis i normes socials que presideixen els intercanvis, les formes convencionals que presenten els textos en la nostra cultura, els procediments que articulen les parts del text en un conjunt cohesionat, les regles lexicosintàctiques que permeten la construcció d'enunciats amb sentit i gramaticalment acceptables o les normes ortogràfiques.

Les dimensions internes, cognitives i afectives de la llengua es desenvolupen i s'enriqueixen amb la varietat i la riquesa de la comunicació i, molt especialment, amb l'exercici de l'expressió personal de fets, idees, sentiments i opinions. Per això, la metodologia que s'adopti en l'ensenyament, a més de facilitar la consecució d'uns aprenentatges i el progrés en unes competències bàsiques en comunicació lingüística, ha d'incidir també en altres competències, com la d'aprendre a analitzar i resoldre problemes amb progressiva autonomia (aprendre a aprendre) i a tractar la informació, així com en la competència social i ciutadana i en la cultural i artística.

Realitzades aquestes precisions sobre la necessitat d'integrar els continguts dels diferents blocs en l'activitat diària de la classe, convé realitzar ara alguns suggeriments metodològics sobre els processos de comprensió i expressió, sobre l'educació literària i sobre el paper dels coneixements metalingüístics.

Aprendre a escoltar, a parlar i a conversar.

L'alumnat de secundària utilitza amb facilitat la llengua oral en els usos col·loquials de la vida quotidiana i té uns coneixements més que suficients sobre aquests usos. Tanmateix, malgrat poder tenir alguna consciència de les diferències entre usos formals i informals, per haver exercit els usos orals en l'àmbit escolar durant l'educació primària, no la reflecteix de manera adequada en les seves actuacions com a usuari.

Per això, en l'etapa secundària s'ha de concedir una gran importància a la diferenciació entre les situacions a les quals corresponen usos informals i les que requereixen usos formals. S'ha d'atendre en concret l'aprenentatge d'uns usos orals adequats a les situacions escolars, tant en l'organització del treball (normes, instruccions) i de les relacions socials (reunions, assemblees) com en els discursos pròpiament acadèmics (exposicions, presentacions de treballs, argumentacions). Indubtablement aquests aprenentatges són lents i han de ser atesos al llarg de tota l'etapa, graduant les exigències en funció de les característiques de cada grup. Això requereix la fixació d'uns continguts com els que s'especifiquen en aquest currículum i la planificació i realització de forma permanent d'activitats d'expressió i de comprensió oral al llarg dels quatre cursos.

Els usos orals dels alumnes s'han d'alternar i reforçar amb activitats d'audició, comentari i anàlisi de les seves actuacions i de les d'altres parlants en diferents situacions (conferències, notícies dels mitjans de comunicació, debats, tertúlies). Aquesta anàlisi s'ha de recolzar, si això és possible, en gravacions preferentment de vídeo, perquè això permetria observar i analitzar els aspectes no verbals a més de les formes pròpiament lingüístiques i els components de l'entonació (to, volum, velocitat).

També s'ha d'atendre la llengua oral en activitats com la lectura expressiva en veu alta i la recitació, que permeten simultàniament desenvolupar habilitats de l'expressió oral i de la comprensió escrita –una bona lectura suposa una bona comprensió– i que també es vinculen a l'educació literària.

En definitiva, l'adquisició d'una competència comunicativa oral no es pot confiar exclusivament a l'ús de la comunicació oral per a altres tasques, ni a la imitació del model dels usos verbals del docent. És necessari prestar atenció específica, amb objectius explícits, a les normes convencionals que regeixen els diferents intercanvis, ensenyant a comprendre notícies, narracions, avisos, instruccions o exposicions sobre temes prefixats i a expressar-se per narrar un succés, donar un informe, exposar un tema preparat a l'efecte o participar en un debat, aprofitant les situacions que ens ofereixen els mitjans de comunicació, la interacció social a l'entorn o les situacions escolars.

Aprendre a llegir i a escriure.

L'aprenentatge de la lectura i l'escriptura és un procés complex que dura tota la vida, si s'entén com una cosa més que la mera adquisició del codi. L'escriptura pot complir una funció purament mecànica, com en una còpia o un dictat, es pot utilitzar per donar o rebre informació o pot expressar el resultat d'un treball de síntesi, de recerca o de creació literària. En aquest sentit, llegir i escriure són dues competències que impliquen coneixements complexos sobre la llengua en tots els seus nivells –gràfic, gramatical i lèxic–, sobre els textos com a models socialment

acceptables per organitzar la comunicació, sobre els contextos socials i sobre el món físic i social. A més, llegir i escriure no són verbs intransitius; es llegeix una novel·la o el diari, s'escriu una carta o un poema. És a dir, sempre es llegeix i s'escriu en una determinada situació i amb una finalitat concreta, per la qual cosa les activitats de lectura i escriptura han d'estar suficientment contextualitzades.

L'ensenyament escolar ha de tenir present tot això. Ha d'aspirar, com a últim objectiu, a les funcions superiors de l'escriptura, perquè en això consisteix una vertadera alfabetització cultural. Però sobretot, ha de tenir en compte la varietat de contextos i funcions i la complexitat dels processos de comprensió i de composició dels textos escrits. L'aprenentatge de la composició escrita ha de lluitar contra els hàbits d'improvisació i contra l'acceptació d'una redacció «a la primera», ha d'atendre totes les fases d'elaboració d'un text, la planificació, la composició i la revisió i no ha de valorar només el producte o el resultat final.

Això no significa necessàriament que s'hagi de seguir aquest camí de forma lineal –encara que és aconsellable en els primers nivells–, sinó que la tasca docent consisteix a atendre el procés i a realitzar activitats en cadascuna de les fases. La planificació requereix una preparació especial i es pot portar a terme amb diferents activitats segons el tipus de text, tant per motivar la tasca d'escriptura i fixar-la amb claredat, com per estimular la imaginació o suggerir possibilitats d'obtenció d'informació. No hi ha una única metodologia, però segons els casos i els moments es poden utilitzar tècniques col·lectives o individuals i s'ha de donar als alumnes més o menys autonomia. El mateix s'ha de dir de l'organització dels continguts.

La composició suposa el desplegament de la planificació inicial, no perdent de vista el pla i la intenció global; l'elecció d'uns determinats registres i d'uns recursos expressius i una utilització adequada dels mecanismes de cohesió i de la correcció gramatical i ortogràfica. Atesa la complexitat d'aquesta fase, és especialment important el paper del professor durant el procés de composició, fins que l'alumnat va adquirint una certa autonomia.

La revisió del text produït s'ha de considerar una fase imprescindible del procés, perquè als adolescents els costa molt reconèixer la necessitat de reformular una primera redacció. L'ajuda del professor ha d'atendre tant la planificació i organització global –possibles reestructuracions, ampliacions, supressions–, com els diferents aspectes de la forma –correcció gramatical, adequació del registre, mecanismes de cohesió, ortografia–, seleccionant en cada cas els aspectes que s'han de revisar i el major o menor grau d'exigència.

No s'han d'oblidar activitats de resum, transformació, supressió o ampliació de textos, com a exercicis preparatoris per a les diferents fases dels complexos processos de redacció.

Quan s'ha completat el procés, s'ha de valorar la presentació decorosa dels resultats i en això hi pot desenvolupar un paper important la utilització dels processadors de textos i les eines d'edició digital, com els blocs i wikis, que permeten fer que els textos tinguin un caràcter públic.

Respecte a la lectura, l'acció docent ha d'atendre la comprensió i l'anàlisi de textos breus i fragments i la lectura progressivament autònoma de textos més o menys amplis i d'obres completes.

La complexitat dels processos de comprensió exigeix un tractament didàctic curós, especialment en els primers cursos i en els casos d'alguns alumnes amb problemes. S'han de treballar sistemàticament les relacions entre el significat lineal dels enunciats i el sentit global; s'ha d'ensenyar a fer suposicions i hipòtesis sobre els continguts, l'estructura, el context i les intencions, alhora que es

va llegint linealment, i a modificar aquestes hipòtesis si és necessari. També és necessari fer explícits els esquemes textuais, que ajuden a millorar la comprensió i són utilitzables en les mateixes composicions escrites, i els coneixements sobre el món que actuen com a marc cognitiu per a una bona comprensió. El desenvolupament de la competència lèxica s'ha d'atendre en relació amb aquests marcs.

La lectura de textos més extensos pot complir funcions d'obtenció d'informació i donar lloc a la realització d'esquemes o treballs. En aquest cas, s'ha de perseguir la progressiva autonomia dels adolescents, però al principi és necessària l'ajuda del professor.

És necessari tenir en compte en tot moment que la lectura pot tenir objectius molt diferents i que l'ensenyament de la comprensió lectora ha d'abraçar tots aquests objectius de lectura, des de l'extracció d'una informació concreta fins a l'avaluació de la forma i el contingut dels textos.

L'educació literària.

L'educació literària consisteix en un acostament a la literatura com a font d'enriquiment personal i d'interpretació del món; també ha de fomentar i consolidar els hàbits lectors i, sobretot a tercer i quart, s'ha de proposar un primer acostament al patrimoni literari, valorant-lo com una manera de simbolitzar l'experiència individual i col·lectiva en diferents contextos historicoculturals. Ha de consistir abans que res en la lectura i el comentari de textos i obres adequades a l'edat, però la lectura literària exigeix, a més dels coneixements pròpiament lingüístics, uns coneixements específics sobre les convencions de cada gènere, sobre els temes i motius de la tradició literària i sobre els recursos estilístics. S'ha de tenir molt en compte que la comprensió de textos literaris requereix situar-se en el món de l'imaginari i acceptar convencions llunyanes a la lògica habitual dels textos informatius o narratius de fets reals. És tasca del professor dirigir l'adquisició d'aquests coneixements que constitueixen una competència literària.

Però l'educació literària requereix també la creació d'un ambient, d'unes situacions pròpies de la comunicació literària, en la qual és imprescindible, a més de llegir de forma personal, intercanviar opinions i sensacions sobre les lectures i sobre el món dels autors i les obres. En aquest sentit, avui es compta també amb un suport en algunes pàgines d'Internet, en les quals autors de literatura juvenil es relacionen amb els lectors.

A més de les lectures i els comentaris de textos i fragments, activitats de lectura expressiva, de recitació i dramatització o de debat (llibre fòrum, tertúlia) són un element important per a la creació d'un clima d'interès.

La composició de textos amb intenció literària per part dels alumnes és, més que un objectiu, un mitjà de desenvolupar la pròpia expressió i d'assimilar les convencions de gènere i els recursos estilístics.

L'acostament que es proposa a tercer i quart al patrimoni històric de la literatura espanyola no s'ha de concebre com l'aprenentatge sistemàtic d'uns períodes, obres i autors, sinó com una primera aproximació i com l'inici d'un interès per escriptors i obres rellevants del nostre patrimoni cultural, seleccionats sobretot pel seu interès per a l'alumnat d'aquestes edats.

La reflexió sobre la llengua.

El desenvolupament d'unes habilitats lingüístico-comunicatives és inseparable del desenvolupament d'uns coneixements sobre les formes i sobre els usos socials de la llengua. Aquest coneixement existeix de manera implícita en tots els parlants i en aquesta forma és més que suficient per als usos informals de la vida quotidiana. Però, conforme l'activitat verbal es va fent més complexa

i diversa i especialment en la composició de textos escrits, es fa necessari explicitar i sistematitzar aquest coneixement. Per aquests motius, ensenyar a reflexionar i a utilitzar la reflexió per millorar la producció i comprensió dels textos orals i escrits constitueix un altre dels nuclis de l'ensenyament lingüístic.

D'altra banda, en parlar de problemes lingüístics és necessari utilitzar una terminologia bàsica que s'ha d'anar aprenent al llarg de l'etapa. L'adquisició d'aquesta terminologia es distribueix per cursos al llarg del currículum en relació amb les necessitats que plantegen els tipus de discursos i de textos que es proposen a cada nivell. Tanmateix, és necessari establir una diferència molt clara entre l'adquisició d'un metallenguatge i l'ensenyament d'uns coneixements teòrics gramaticals. El que s'ha d'intentar és aprendre a utilitzar una terminologia per resoldre i explicar els problemes que sorgeixen en compondre un text, en observar o corregir els usos inadequats de mecanismes de cohesió (connectors, pronoms anafòrics), la selecció lèxica i les relacions semàntiques, o les construccions sintàctiques i les diferents possibilitats d'expressar els mateixos significats, els procediments gramaticals per integrar diferents proposicions o de modificar valors intencionals o expressius, així com els mecanismes per a la formació de paraules, la norma gramatical i ortogràfica i les variacions de registre i dialectals en relació amb el context de comunicació. En la formulació dels continguts se suggereix, davant d'activitats gramaticals descontextualitzades d'anàlisi lèxica i sintàctica, exercicis de transformació i modificació de funcions sintàctiques, semàntiques i pragmàtiques dels enunciats, que permetin observar i explicar les conseqüències dels canvis en el significat referencial o en l'expressiu.

A vegades és necessari aturar-se en una explicació gramatical, lèxica, textual o sociolingüística, però això s'ha de fer basant-se en els exemples i problema pràctics de l'ús i tenint sempre present que l'objectiu de caràcter gramatical i metalingüístic està al servei de la comprensió i l'expressió, per aconseguir un ús de la llengua eficaç i adequat.

En el terreny de la sociolingüística és important conciliar una valoració positiva de la diversitat lingüística i de la varietat de dialectes i registres socials en la comunicació informal, amb una consciència clara de la necessitat d'una norma i d'uns usos estàndard en situacions formals.

Finalment, es pot assenyalar que abordar aspectes com la proximitat de les pràctiques discursives a l'experiència cultural i lingüística dels alumnes, les variacions i els factors que expliquen dialectes, registres i usos socials, l'aplicació de coneixements sobre el context historicocultural en els textos literaris, la transferència i aplicació a l'aprenentatge de les habilitats i estratègies en una llengua determinada, l'adquisició de normes sociocomunicatives o les diferències en els processos de socialització dels parlants, comporta, una certa consideració de la peculiaritat social i cultural de l'entorn dels alumnes, tant si es refereix a les ciutats de Ceuta i Melilla o els països on s'ubica el centre escolar.

Orientacions per a l'avaluació

L'avaluació en la classe de Llengua és l'instrument bàsic de suport als docents i a l'alumnat en el procés d'ensenyament i aprenentatge i ha de permetre l'observació de la capacitat per resoldre els problemes de comunicació, ja que aquest és l'objectiu fonamental. Per això, és indissociable dels processos de comprensió i de producció de textos, ja que és durant el procés quan s'han d'observar tant les dificultats com els èxits i avenços. Tot això amb una doble finalitat: prendre decisions sobre la manera d'ensenyar i conèixer els aprenentatges de l'alumnat.

L'avaluació dels coneixements lingüístics ha de constituir en si mateixa un mecanisme d'aprenentatge per als mateixos adolescents i els ha de donar pautes perquè actuïn cada vegada amb més autonomia.

Ha de permetre al docent, a més d'avaluar els aprenentatges dels alumnes, valorar tots els factors que intervenen en l'ensenyament, com l'adequació dels objectius, activitats, tasques, procediments i recursos utilitzats, les dificultats trobades, les possibles causes i les estratègies que és necessari desenvolupar per superar-les. És a dir, avaluar el procés d'ensenyament per ajustar-lo en funció dels processos i dels resultats. Per avaluar s'han d'arbitrar mesures i utilitzar instruments que serveixin a aquesta finalitat.

És important que tant els alumnes com el docent defineixin clarament els objectius d'aprenentatge, quins són els mitjans que han de manejar per assolir-los i quina és la seqüència d'activitats que han de portar a terme per comunicar i per aprendre. L'avaluació, per tant, se centrà en aquests elements perquè avaluar i ensenyar són processos indissociables.

Els criteris d'avaluació serveixen de referència per valorar en quina mesura s'han produït els aprenentatges que es consideren especialment rellevants per a l'adquisició de les capacitats recollides en els objectius. Els criteris són a més l'element que uneix objectius i continguts i on s'observa amb més claredat la contribució de la matèria a l'assoliment de les competències bàsiques, ja que es refereixen a conductes observables que permeten comprovar si s'han adquirit els aprenentatges que es consideren imprescindible, i en quin grau.

La selecció i seqüència dels criteris d'avaluació obeeix als mateixos principis que configuren la matèria. Per això, aquesta concreció és especialment important per orientar l'avaluació ja que resumeix el que s'espera que siguin capaços de fer els alumnes en relació amb els diversos contextos d'ús de la llengua en situacions reals de comunicació. En aquestes situacions apareixen ja integrades totes les destreses que apareixien agrupades en blocs de continguts diferenciats per facilitar-ne el reconeixement. Els criteris d'avaluació remetent amb claredat a aprenentatges integrats. En efecte, si s'observa la redacció dels criteris es veurà que comencen amb verbs el significat dels quals es refereix a pràctiques comunicatives (narrar, exposar, explicar, argumentar, resumir...) o a habilitats i estratègies relacionades amb la comprensió o la producció de textos (extreure informació, identificar el propòsit, aplicar coneixements sobre la llengua per solucionar problemes de comprensió...) i aquestes habilitats es refereixen sempre a determinats gèneres de textos en una situació comunicativa concreta i amb un nivell determinat de complexitat. D'aquesta manera, els criteris d'avaluació ofereixen en la pràctica moltes pistes perquè el docent pugui reconèixer en conductes concretes, el que vertaderament es considera essencial.

Avaluar significa conèixer el que van aprenent els alumnes i les alumnes respecte a produir i comprendre textos literaris i no literaris, portar a terme accions estratègiques per a la producció i la comprensió, reflexionar sobre el que s'ha après i sobre el que s'hagi d'aprendre, sobre el funcionament de la llengua i sobre els recursos disponibles per seguir aprenent-ne. Així doncs, els aprenentatges s'han de valorar en el marc de les activitats de producció de textos orals i escrits i en les de comprensió, cada cop més gran, que els textos d'ús social i escolar exigeixin a l'alumne. Per això és necessari planificar instruments d'avaluació diversos i complementaris: gravacions en àudio i de vídeo, guions d'observació d'exposicions orals, plantilles de valoració dels esquemes o guions que acompanyen el discurs oral i també de valoració dels textos escrits, revisió dels quaderns de treball per apreciar la continuïtat del procés, registres d'observació o diari de classe del docent, etc.

Llengua estrangera

La millora substancial dels mitjans de comunicació i la ràpida evolució, desenvolupament i extensió de les tecnologies de la informació i de la comunicació han propiciat un increment de les relacions internacionals sense precedent. El nostre país, a més, es troba immers i compromès en el procés de construcció europea on el coneixement d'altres llengües comunitàries constitueix un element clau per afavorir la lliure circulació de persones i facilitar la cooperació cultural, econòmica, tècnica i científica entre els seus membres. És necessari preparar, per tant, els alumnes i les alumnes per viure en un món progressivament més internacional, multicultural i multilingüe.

Per això, el Consell d'Europa en el Marc comú europeu de referència per a les llengües: aprenentatge, ensenyament, avaluació, estableix directrius tant per a l'aprenentatge de llengües com per a la valoració de la competència en les diferents llengües d'un parlant. Aquestes pautes han estat un referent clau en aquest currículum. L'esmentat document defineix els diferents estadis del desenvolupament de la competència comunicativa en una determinada llengua, en funció de la capacitat de l'alumnat per portar a terme un conjunt de tasques de comunicació que exigeixen la realització d'accions amb una finalitat de comunicació concreta dins un àmbit específic. Una activitat comunicativa requereix la utilització del llenguatge oral i escrit i l'ús de recursos i estratègies de comunicació, lingüístiques i no lingüístiques, pertinents al context en el qual té lloc.

L'objecte de la matèria en l'etapa d'educació secundària obligatòria és doncs l'aprenentatge de les destreses discursives que poden tenir lloc en àmbits diversos. D'entre aquests es pot destacar: l'àmbit de les relacions personals, que inclou les relacions familiars i les pràctiques socials habituals; l'àmbit educatiu, relacionat amb les situacions i accions quotidianes en el centre escolar; l'acadèmic, relacionat amb els continguts de la matèria i d'altres matèries del currículum; el públic, que abraça tot el que està relacionat amb la interacció social quotidiana o laboral; i el dels mitjans de comunicació.

En finalitzar l'educació primària, els alumnes i les alumnes han de ser capaços d'utilitzar la llengua estrangera per expressar-se i interactuar oralment i per escrit en situacions senzilles i habituals. En educació secundària obligatòria es continua el procés d'aprenentatge de la Llengua estrangera, amb l'objectiu que en finalitzar aquesta etapa hagin consolidat les destreses productives i siguin capaços de mantenir una interacció i fer-se entendre en un conjunt de situacions, com ara oferir i demanar explicacions personals en un debat informal, expressar de forma comprensible la idea que es vol donar a entendre, utilitzar un llenguatge ampli i senzill per explicar el que es vol, comprendre les idees principals de textos en llengua estàndard, fins i tot amb pauses evidents per fer una certa planificació gramatical i lèxica. Així mateix, en finalitzar l'etapa, han de saber enfrontar-se de manera flexible a problemes quotidians de comunicació oral i escrita, com ara participar en converses habituals, plantejar queixes, relatar experiències o plans, explicar alguna cosa o demanar aclariments. En definitiva, aquesta etapa ha de suposar un punt de partida sòlid per continuar, de forma progressivament autònoma, amb un aprenentatge que ha de durar tota la vida.

Per assolir aquests objectius, l'eix del currículum el constitueixen els procediments encaminats a aconseguir una competència comunicativa efectiva oral i escrita, en contextos socials significatius, que permeti els alumnes i les alumnes expressar-se amb progressiva eficàcia i correcció i que abraci tots els usos i registres possibles, inclòs el literari. Per tant, les habilitats lingüístiques que es desenvolupen són: productives –parlar i conversar, i escriure– i receptives –escoltar i comprendre, llegir i com-

prendre-, tenint en compte que l'aprenentatge de qualsevol llengua és sempre un procés de llarga durada que no finalitza en aquesta etapa.

D'altra banda, l'aprenentatge d'una llengua estrangera transcendeix el marc dels aprenentatges lingüístics, va més enllà d'aprendre a fer-la servir en contextos de comunicació. El seu coneixement contribueix a la formació de l'alumnat des d'una perspectiva integral en tant que afavoreix el respecte, l'interès i la comunicació amb parlants d'altres llengües, desenvolupa la consciència intercultural, a més de ser un vehicle per a la comprensió de temes i problemes globals i per a l'adquisició d'estratègies d'aprenentatge diverses. El procés d'ensenyament i aprenentatge d'una llengua estrangera en aquesta etapa educativa comporta un clar component actitudinal, en la mesura que contribueix a desenvolupar actituds positives i receptives cap a altres llengües i cultures i, alhora, a comprendre i valorar la llengua o llengües pròpies.

Els continguts es presenten agrupats en blocs en relació amb tres eixos que tenen característiques i necessitats específiques quant al procés d'ensenyament i aprenentatge: les habilitats lingüístiques; els elements constituents del sistema lingüístic, el seu funcionament i relacions i la dimensió social i cultural de la llengua estrangera.

Les habilitats lingüístiques es recullen al bloc 1, Escoltar, parlar i conversar, i al 2, Llegir i escriure. Tots dos inclouen els procediments, entesos com a operacions que permeten relacionar els conceptes adquirits amb la seva realització en activitats de comunicació, que desenvolupen el saber fer. Les habilitats orals i escrites es presenten per separat perquè, encara que el llenguatge oral i l'escrit són dues manifestacions d'una mateixa capacitat i en els processos tant d'aprenentatge com d'ús el parlant es recolza en un o altre indistintament, i cadascun exigeix diferents habilitats i coneixements.

En aquesta etapa es dona una importància rellevant a la comunicació oral, per la qual cosa el primer bloc se centra a desenvolupar la capacitat per interactuar en aquestes situacions, i s'incideix en la importància que el model lingüístic de referència oral provingui d'un nombre divers de parlants amb la finalitat de recollir, en la major mesura possible, les variacions i els matisos. D'aquí la forta presència en el currículum de l'ús dels mitjans audiovisuals convencionals i de les tecnologies de la informació i la comunicació.

El bloc Llegir i escriure incorpora també els procediments necessaris per desenvolupar la competència discursiva en l'ús escrit. A Llengua estrangera els textos escrits són model de composició textual i elements de pràctica i aportació d'elements lingüístics.

L'observació de les manifestacions orals i escrites de la llengua que s'està aprenent i el seu ús en situacions de comunicació permeten elaborar un sistema conceptual cada vegada més complex quant al seu funcionament i de les variables contextuais o pragmàtiques associades a la situació concreta i al contingut comunicatiu. Aquest és l'objecte del bloc 3, Coneixement de la llengua. El punt de partida són les situacions d'ús que afavoreixin la inferència de regles de funcionament de la llengua i que permetin els alumnes i les alumnes establir quins elements de la llengua estrangera es comporten com en les llengües que coneixen i quines estratègies els ajuden a progressar en els seus aprenentatges, de manera que desenvolupin confiança en les seves pròpies capacitats.

D'altra banda, els continguts del bloc 4, Aspectes socio-culturals i consciència intercultural, contribueixen que l'alumnat conegui costums, formes de relació social, trets i particularitats dels països on es parla la llengua estrangera, en definitiva, formes de vida diferents a les seves. Aquest coneixement promou la tolerància i l'acceptació, augmenta l'interès pel coneixement de les diferents realitats socials i culturals i facilita la comunicació intercultural perquè les llengües són portadores de continguts, trets i

marques de les cultures de les quals són el mitjà d'expressió.

Contribució de la matèria a l'adquisició de les competències bàsiques

L'aprenentatge d'una llengua estrangera contribueix a l'adquisició de la competència en Comunicació lingüística de manera directa, completant, enriquint i omplint de nous matisos comprensius i expressius aquesta capacitat comunicativa general. Un aprenentatge de la llengua estrangera basat en el desenvolupament d'habilitats comunicatives, contribueix al desenvolupament d'aquesta competència bàsica en el mateix sentit que ho fa la primera llengua. Ara bé, l'aportació de la llengua estrangera al desenvolupament d'aquesta competència és primordial en el discurs oral en adquirir les habilitats d'escoltar, parlar i conversar, una rellevància singular en aquesta etapa. Així mateix, l'aprenentatge de la llengua estrangera millora la competència comunicativa general en desenvolupar l'habilitat per expressar-se, oralment i per escrit, utilitzant les convencions i el llenguatge apropiat a cada situació, interpretant diferents tipus de discurs en contextos i amb funcions diverses. D'altra banda, el reconeixement i l'aprenentatge progressiu de regles de funcionament del sistema de la llengua estrangera, a partir de les llengües que es coneixen, millora l'adquisició d'aquesta competència.

A partir de l'adquisició del llenguatge, aquest es converteix en vehicle del pensament humà, en instrument per a la interpretació i representació de la realitat i en l'eina d'aprenentatge per excel·lència. Aquesta matèria, doncs, contribueix de manera essencial al desenvolupament de la competència per Aprendre a aprendre ja que augmenta la capacitat lingüística general conferint-li noves potencialitats i recursos diferents per a la comprensió i expressió, facilitant o completant la capacitat dels alumnes i les alumnes per interpretar o representar la realitat i així construir coneixements, formular hipòtesis i opinions, expressar i analitzar sentiments i emocions. D'altra banda, la competència per Aprendre a aprendre es rendibilitza enormement si s'inclouen continguts directament relacionats amb la reflexió sobre el mateix aprenentatge, perquè cada alumne i cada alumna pugui identificar com aprèn millor i quines estratègies els fan més eficaços. Aquesta és la raó de la inclusió en el currículum d'un apartat específic de reflexió sobre el propi aprenentatge que ja es va iniciar en educació primària però que ha d'adquirir en aquesta etapa un grau més gran de sistematització. El desenvolupament d'estratègies diverses d'aprendre a aprendre prepara l'alumnat de manera progressiva en la presa de decisions que afavoreixen l'autonomia per utilitzar i per seguir aprenent la llengua estrangera al llarg de la vida.

Aquesta matèria és a més un bon vehicle per al desenvolupament de la competència social i ciutadana. Les llengües serveixen als parlants per comunicar-se socialment, formen part de la cultura comuna de les diferents comunitats i nacions. Però també, en gran mesura, són vehicle de comunicació i transmissió cultural, i afavoreixen el respecte, l'interès i la comunicació amb parlants d'altres llengües i el reconeixement i l'acceptació de diferències culturals i de comportament. L'intercanvi d'informació personal ajuda a reforçar la identitat dels interlocutors. D'altra banda, en llengua estrangera és especialment rellevant el treball en grup i en parelles i, a través d'aquestes interaccions, s'aprèn a participar, a expressar les idees pròpies i a escoltar les dels altres, es desenvolupa l'habilitat per construir diàlegs, negociar significats, prendre decisions valorant les aportacions dels companys, aconseguir acords i, en definitiva, s'afavoreix aprendre dels altres i amb els altres.

Aquestes competències estan actualment en relació directa amb la competència en tractament de la informació i competència digital. Les tecnologies de la informació i la comunicació ens ofereixen la possibilitat de comunicar-nos en temps real amb qualsevol part del món i també l'accés senzill i immediat a un flux incessant d'informació que creix cada dia. El coneixement d'una llengua estrangera facilita l'accés a la informació que es pot trobar en aquesta llengua, alhora que ofereix la possibilitat de comunicar-nos utilitzant-la. A més, facilita la comunicació personal a través del correu electrònic en intercanvis amb joves d'altres llocs, i, el que és més important, crea contextos reals i funcionals de comunicació. Així mateix, en la mesura que la llengua estrangera exigeix el contacte amb models lingüístics molt diversos, la utilització de recursos digitals per a l'aprenentatge és inherent a la matèria i aquest ús quotidià contribueix directament al desenvolupament d'aquesta competència.

Aquesta matèria inclou específicament un acostament a manifestacions culturals pròpies de la llengua i dels països en què es parla i, per tant, contribueix a adquirir la competència cultural i artística en propiciar una aproximació a obres o autors que han contribuït a la creació artística. Així mateix, la matèria contribueix al desenvolupament d'aquesta competència si es facilita l'expressió d'opinions, gustos i emocions que produeixen diverses manifestacions culturals i artístiques i si s'afavoreixen els treballs creatius individuals i en grup, com la realització i representació de simulacions i narracions. En definitiva, vehicular en llengua estrangera el coneixement i l'apreciació de la diversitat cultural a partir de manifestacions artístiques contribueix al desenvolupament d'aquesta competència.

El coneixement d'una llengua estrangera contribueix també a l'adquisició de la competència autonomia i iniciativa personal, en diversos sentits. El currículum fomenta el treball cooperatiu a l'aula, el maneig de recursos personals i habilitats socials de col·laboració i negociació, fet que suposa posar en funcionament determinats procediments que permeten el desenvolupament d'iniciatives i la presa de decisions en la planificació, organització i gestió del treball, propiciant així l'autonomia i la iniciativa personal.

Objectius

L'ensenyament de la Llengua estrangera en aquesta etapa té com a finalitat el desenvolupament de les capacitats següents:

1. Escoltar i comprendre informació general i específica de textos orals en situacions comunicatives diverses, adoptant una actitud respectuosa i de cooperació.
2. Expressar-se i interactuar oralment en situacions habituals de comunicació de manera comprensible, adequada i amb un cert nivell d'autonomia.
3. Llegir i comprendre textos diversos d'un nivell adequat a les capacitats i els interessos de l'alumnat amb la finalitat d'extreure informació general i específica, i utilitzar la lectura com a font de plaer i d'enriquiment personal.
4. Escriure textos senzills amb finalitats diverses sobre diferents temes utilitzant recursos adequats de cohesió i coherència.
5. Utilitzar amb correcció els components fonètics, lèxics, estructurals i funcionals bàsics de la llengua estrangera en contextos reals de comunicació.
6. Desenvolupar l'autonomia en l'aprenentatge, reflexionar sobre els propis processos d'aprenentatge i transferir a la llengua estrangera coneixements i estratègies de comunicació adquirides en altres llengües.
7. Utilitzar estratègies d'aprenentatge i tots els mitjans al seu abast, incloses les tecnologies de la informació

i la comunicació, per obtenir, seleccionar i presentar informació oralment i per escrit.

8. Apreciar la llengua estrangera com a instrument d'accés a la informació i com a eina d'aprenentatge de continguts diversos.

9. Valorar la llengua estrangera i les llengües en general com a mitjà de comunicació i entesa entre persones de procedències, llengües i cultures diverses evitant qualsevol tipus de discriminació i d'estereotips lingüístics i culturals.

10. Manifestar una actitud receptiva i d'autoconfiança en la capacitat d'aprenentatge i ús de la llengua estrangera.

PRIMER CURS

Continguts

Bloc 1. Escoltar, parlar i conversar.

Escolta i comprensió de missatges orals breus relacionats amb les activitats d'aula: instruccions, peticions, preguntes, comentaris i diàlegs.

Comprensió de la idea general de missatges i declaracions breus, clares i senzilles.

Anticipació del contingut general del que s'escolta amb suport d'elements verbals i no verbals.

Obtenció d'informació específica en textos orals sobre temes quotidians i predictibles com ara nombres, preus, horaris, noms o llocs, presentats en diferents suports.

Us d'estratègies bàsiques de comprensió dels missatges orals: ús del context verbal i no verbal i dels coneixements previs sobre la situació.

Us de fórmules relacionades amb hàbits i rutines a l'aula, com ara instruccions, explicacions, peticions, etc.

Producció de textos orals curts, amb estructura lògica i amb pronunciació adequada.

Participació activa en converses breus i senzilles dins de l'aula, i en simulacions relacionades amb experiències i interessos personals, formulant preguntes i donant respostes.

Reproducció de textos orals breus de caràcter literari com ara poemes, rimes, cançons o peces teatrals.

Participació activa en presentacions breus i preparades amb anterioritat sobre tasques realitzades individualment o en grup.

Utilització de respostes adequades a les informacions requerides pel professor i els companys a les activitats d'aula.

Desenvolupament d'estratègies per superar les dificultats i interrupcions que sorgeixen en la comunicació, fent ús d'elements verbals i no verbals per expressar-se oralment en activitats de parella i en grup: demanda de repetició i aclariment, entre d'altres.

Valoració de la llengua estrangera com a mitjà de comunicació i respecte per les normes que regeixen la comunicació oral.

Us d'estratègies de cooperació que facilitin les tasques orals que es realitzin a l'aula.

Bloc 2. Llegir i escriure.

Comprensió d'instruccions bàsiques per a la correcta resolució d'activitats.

Comprensió general i identificació d'informacions específiques en diferents textos senzills autèntics i adaptats, en suport paper i digital, sobre diversos temes adequats a la seva edat i relacionats amb continguts d'altres matèries del currículum.

Iniciativa per llegir amb una certa autonomia textos adequats a l'edat, els interessos i nivell de competència.

Us d'estratègies bàsiques de comprensió lectora: identificació del tema d'un text amb ajuda d'elements textuals i no textuals, ús dels coneixements previs, infe-

rència de significats pel context, per comparació de paraules o frases similars en les llengües que coneixen.

Reconeixement d'algunes de les característiques i convencions del llenguatge escrit i la seva diferenciació del llenguatge oral.

Desenvolupament de l'expressió escrita de forma guiada, com per exemple, completant o modificant frases i paràgrafs senzills.

Composició de textos curts amb elements bàsics de cohesió, amb diverses intencions comunicatives, a partir de models i utilitzant les estratègies més elementals en el procés de composició escrita (planificació, textualització i revisió).

Esriptura a partir de models de textos breus de caràcter literari, utilitzant fórmules i expressions treballades (rimes, poemes, cançons, diàlegs...).

Ús de les regles bàsiques d'ortografia i puntuació, i reconeixement de la seva importància en les comunicacions escrites.

Ús de les tecnologies de la informació i la comunicació per produir textos escrits, recopilar i transmetre informació.

Interès per cuidar la presentació dels textos escrits tant en suport paper o digital.

Reconeixement dels textos escrits com a transmissors d'informació i instrument d'aprenentatge.

Bloc 3. Coneixement de la llengua.

Coneixements lingüístics.

Identificació d'elements morfològics bàsics i habituals en l'ús de la llengua: substantiu, verb, adjectiu, adverb, preposició, etc.

Identificació, ampliació i ús d'expressions comunes, de frases fetes senzilles i de lèxic relatiu a contextos concrets i quotidians i a continguts d'altres matèries.

Establiment de similituds i diferències en estructures lingüístiques i lèxic amb els seus equivalents en altres llengües conegudes.

Ús oral i escrit de les estructures i funcions bàsiques pròpies de les situacions quotidianes més predictibles: presentar-se de forma informal; descriure persones, llocs, coses, estats físics i anímics, gustos i habilitats; donar i demanar informació; narrar experiències familiars; expressar plans i intencions; demanar permís; suggerir, acceptar o rebutjar suggeriments i expressar obligació.

Reconeixement i producció de patrons bàsics de ritme, entonació i accentuació de paraules i frases.

Associació de grafies, pronunciació i significats.

Reflexió sobre l'aprenentatge:

Aplicació d'estratègies bàsiques per emmagatzemar, organitzar, adquirir, recordar i utilitzar lèxic.

Ús progressiu de recursos per a l'aprenentatge, com ara diccionaris, llibres de consulta, biblioteques o tecnologies de la informació i la comunicació.

Reflexió guiada sobre l'ús i el significat de les formes gramaticals adequades a diferents intencions comunicatives.

Reflexió sobre estratègies que poden utilitzar per millorar la comprensió oral i escrita.

Iniciació en estratègies d'autoavaluació i aplicació d'estratègies bàsiques d'autocorrecció de les produccions orals i escrites.

Acceptació de l'error com a part del procés d'aprenentatge i actitud positiva per superar-lo.

Organització del treball personal com a estratègia per progressar en l'aprenentatge.

Interès per aprofitar les oportunitats d'aprenentatge creades en el context de l'aula i fora d'ella i confiança en la pròpia capacitat per progressar en l'aprenentatge de la llengua estrangera.

Participació activa en activitats i treballs grupals.

Confiança i iniciativa per expressar-se en públic i per escrit.

Bloc 4. Aspectes socioculturals i consciència intercultural.

Reconeixement i valoració de la llengua estrangera com a instrument de comunicació a l'aula i amb persones d'altres cultures.

Atenció i respecte pels missatges emesos en la llengua estrangera per persones de diferents nacionalitats.

Comparació entre elements socials i culturals transmesos per la llengua estrangera i els propis.

Identificació de costums i trets de la vida quotidiana propis d'altres països i cultures on es parla la llengua estrangera.

Ús de fórmules de cortesia adequades en els intercanvis socials.

Coneixement d'alguns trets històrics i geogràfics dels països on es parla la llengua estrangera, obtenint la informació per diferents mitjans, entre altres Internet i altres tecnologies de la informació i comunicació.

Interès i iniciativa en la realització d'intercanvis comunicatius amb parlants o aprenents de la llengua estrangera, utilitzant suport paper o mitjans digitals.

Valoració de l'enriquiment personal que suposa la relació amb persones pertanyents a altres cultures.

Criteris d'avaluació

1. Comprendre la idea general i les informacions específiques més rellevants de textos orals emesos cara a cara o per mitjans audiovisuals sobre temes quotidians si es parla a poc a poc, amb claredat i amb pronunciació estàndard.

A través d'aquest criteri s'ha d'apreciar la capacitat dels alumnes i les alumnes per:

Identificar la situació de comunicació, els interlocutors, grau de formalitat de diferents tipus de text.

Extreure la idea general i les informacions específiques més rellevants en comentaris, diàlegs curts, descripcions, exposicions i narracions breus i senzilles.

Reaccionar adequadament a instruccions específiques sobre activitats pròpies de l'aula o de la vida quotidiana.

Reconèixer la idea global de les situacions d'interacció sorgides a l'aula.

Identificar paraules, expressions i estructures bàsiques en situacions predictibles, encara que no es comprengui el missatge en la seva totalitat.

2. Comunicar-se oralment participant en converses i en simulacions sobre temes coneguts o treballats prèviament, utilitzant les estratègies adequades per facilitar la continuïtat de la comunicació i produint un discurs comprensible i adequat a la intenció de comunicació.

Amb aquest criteri s'avalua si els alumnes i les alumnes, encara que cometin algunes incorreccions lèxiques, morfosintàctiques o fonètiques que no dificultin la comunicació, són capaços de:

Participar, de forma comprensible, en diàlegs breus relatius a situacions conegudes.

Formular i respondre preguntes pertinents a la situació de comunicació.

Intercanviar informació i idees i relatar experiències sobre temes quotidians i familiars.

Adaptar els missatges emesos al context, al receptor i a la intenció de comunicació.

Utilitzar el lèxic, les expressions més usals i estructures bàsiques pròpies de la situació de comunicació, encara que tinguin una varietat limitada.

Utilitzar recursos lingüístics i estratègies bàsiques per assegurar i facilitar la continuïtat de la comunicació: fórmules d'inici i conclusió d'un missatge, petició de repeticions o aclariments, ús adequat del llenguatge no verbal.

3. Reconèixer la idea general i extreure informació específica de textos escrits adequats a la seva edat, amb suport d'elements textuais i no textuais, sobre temes diversos i altres relacionats amb algunes matèries del currículum.

A través d'aquest criteri s'aprecia si, davant textos diversos, en suport paper o digital, són capaços de:

Identificar la informació global i específica de textos senzills, i d'extensió limitada com ara instruccions, correspondència, descripcions i narracions breus, missatges o qüestionaris.

Llegir i comprendre textos d'una certa extensió, en suport paper o digital, amb finalitats diverses: per obtenir i ampliar informació, per gaudir o per aprendre.

Utilitzar estratègies bàsiques de comprensió lectora: identificar el tema, inferir significats pel context o per comparació amb les llengües que coneixen.

Reconèixer algunes característiques i convencions pròpies dels gèneres de text.

4. Redactar textos breus en diferents suports utilitzant les estructures, les funcions i el lèxic adequats, així com alguns elements bàsics de cohesió, a partir de models, i respectant les regles elementals d'ortografia i de puntuació.

Aquest criteri avalua la capacitat per:

Produir textos senzills, d'extensió limitada i amb diferents propòsits comunicatius com ara notes, missatges o cartells; formularis, descripcions de persones, objectes i llocs de l'entorn més pròxim i correspondència postal o electrònica.

Utilitzar les convencions pròpies del llenguatge escrit en els gèneres treballats.

Aplicar les regles bàsiques d'ortografia i puntuació.

Combinar estructures simples mitjançant recursos elementals de cohesió i coherència, a partir de models.

Elaborar un guió esquemàtic per planificar els continguts que es desenvoluparan, revisar i corregir els esborranys per perfeccionar el producte final.

Utilitzar el suport de fonts externes com ara notes de classe, o diccionaris, per aconseguir una major correcció.

Presentar les produccions escrites de forma clara, neta i ordenada, en suport paper o digital.

5. Utilitzar el coneixement d'alguns aspectes formals del codi de la llengua estrangera (morfologia, sintaxi i fonologia), en diferents contextos de comunicació, com a instrument d'autoaprenentatge i d'autocorrecció de les produccions pròpies i per comprendre millor les alienes.

A través d'aquest criteri s'aprecia la capacitat per:

Aplicar els coneixements sobre el funcionament de la llengua per inferir les normes gramaticals més elementals.

Observar i reconèixer regularitats i arribar a conclusions que portin a la formulació de regles senzilles.

Identificar i utilitzar correctament els elements de lèxic i morfologia més habituals.

Aplicar els coneixements sobre els aspectes sonors de la llengua per millorar la comprensió i la producció oral, com el reconeixement i l'ús adequat de patrons de ritme i entonació per emetre preguntes i respostes.

Utilitzar la terminologia gramatical bàsica en activitats de comprensió i producció de textos.

Aplicar estratègies de correcció per garantir l'eficàcia de l'aprenentatge (observació dels errors en les produccions pròpies i alienes, analitzant-los i la seva incidència en la comunicació; aplicació de tècniques d'autocorrecció per reflexionar sobre la norma i l'ús de la llengua).

6. Identificar, utilitzar i posar exemples d'algunes estratègies utilitzades per progressar en l'aprenentatge.

Aquest criteri pretén avaluar si els alumnes i les alumnes són capaços de:

Explicar de forma elemental i amb exemples concrets les formes diverses que utilitzen per emmagatzemar, memoritzar i revisar el lèxic, com l'associació d'imatges i lèxic o comparació de termes amb altres llengües.

Analitzar i reflexionar sobre la forma, l'ús i el significat de diferents aspectes formals de la llengua, establint similituds i diferències amb les llengües conegudes.

Utilitzar materials de consulta com ara diccionaris, recursos bibliogràfics o digitals, per recollir informació, ampliar o revisar aspectes treballats a l'aula.

Aprofitar les oportunitats d'aprenentatge a l'aula i fora de l'aula mitjançant el treball en equip, activitats personals i grupals i els contactes amb persones de diferents llengües i cultures.

Exposar de forma senzilla el propi recorregut d'aprenentatge i la valoració i avaluació dels seus progressos.

7. Utilitzar de forma guiada les tecnologies de la informació i la comunicació per buscar informació, produir missatges a partir de models i per establir relacions personals mostrant interès pel seu ús.

Es tracta de valorar amb aquest criteri si, utilitzant les tecnologies de la informació i la comunicació, són capaços, amb l'ajuda, de:

Buscar amb ajuda informació i dades a Internet sobre temes prèviament treballats, per a la realització d'una tasca.

Utilitzar processadors de text per realitzar treballs individuals o en grup.

Utilitzar recursos informàtics per consolidar aprenentatges.

Comunicar-se utilitzant el correu electrònic i altres aplicacions informàtiques amb altres estudiants de la llengua estrangera o amb nadius.

Mostrar interès per utilitzar la llengua estrangera en situacions comunicatives proporcionades per les noves tecnologies.

8. Identificar alguns elements culturals o geogràfics propis dels països i cultures on es parla la llengua estrangera i mostrar interès per conèixer-los.

Aquest criteri pretén comprovar si són capaços de:

Identificar la ubicació geogràfica dels països en què es parla la llengua estrangera i alguns elements naturals molt significatius.

Identificar en textos il·lustrats o en documents audiovisuals alguns trets significatius i característics de la cultura general dels països on es parla la llengua estrangera: usos, normes i costums més significatius de la vida familiar i social, com ara festivitats; monuments o personatges.

Aplicar alguns elements socioculturals a l'acte de comunicació com ara fórmules de cortesia, d'acord i discrepància, petició de disculpes i establiment de contrastos i similituds amb fórmules i usos en la llengua pròpia.

Mostrar interès i respecte pels valors i comportaments d'altres pobles, superant prejudicis i manifestant actituds positives cap a altres cultures.

Mostrar interès per iniciar contactes amb persones d'altres cultures i per realitzar activitats relacionades amb la llengua i cultura estrangera.

SEGON CURS

Continguts

Bloc 1. Escoltar, parlar i conversar.

Escolta i comprensió de missatges emesos dins l'aula relacionats amb les activitats habituals.

Obtenció d'informació general i específica de textos orals sobre assumptes quotidians i predictibles procedents de diferents mitjans de comunicació i amb suport d'elements verbals i no verbals.

Ús d'estratègies de comprensió dels missatges orals: ús del context verbal i no verbal i dels coneixements previs sobre la situació, identificació de paraules clau.

Producció de textos orals breus i coherents sobre temes d'interès personal i amb pronunciació, entonació i ritme adequats.

Ús de models per produir textos orals personalitzats en representacions o situacions de comunicació simulades.

Participació activa en converses i simulacions dins de l'aula, amb pronunciació i entonació adequades per aconseguir la comunicació, formulant preguntes i donant respostes.

Reproducció de textos orals breus de caràcter literari com ara poemes, rimes, cançons o peces teatrals.

Participació activa en presentacions breus i preparades amb anterioritat sobre tasques realitzades individualment o en grup.

Utilització de respostes adequades en situacions de comunicació a l'aula.

Desenvolupament d'estratègies de comunicació per superar les dificultats i interrupcions que sorgeixen en la comunicació i per iniciar i concloure intercanvis comunicatius.

Valoració de la llengua estrangera com a mitjà de comunicació i respecte per les normes que regeixen la comunicació oral.

Ús d'estratègies de cooperació i respecte que facilitin les tasques orals que es realitzin a l'aula.

Bloc 2. Llegir i escriure.

Anticipació del contingut abans i durant la lectura de textos senzills.

Comprensió de la informació general i específica en diferents textos, en suport paper i digital, autèntics i adaptats, sobre assumptes familiars i relacionats amb continguts d'altres matèries del currículum.

Iniciativa per llegir de forma autònoma textos de certa extensió.

Ús d'estratègies de comprensió lectora: identificació del tema d'un text, amb ajuda d'elements textuals i no textuals; utilització dels coneixements previs sobre el tema; inferència de significats pel context, per elements visuals, per comparació de paraules o frases similars en les llengües que coneixen.

Reconeixement i iniciació en l'ús d'algunes fórmules que diferencien el llenguatge formal i informal en les comunicacions escrites.

Desenvolupament de l'expressió escrita modificant o expandint frases i paràgrafs senzills.

Composició de diferents textos amb l'ajuda de models, atenent elements bàsics de cohesió i utilitzant estratègies elementals en el procés de composició escrita (planificació, textualització i revisió).

Comunicació personal amb parlants de la llengua estrangera a través de correspondència postal o utilitzant mitjans informàtics.

Esriptura a partir de models de textos de caràcter literari, utilitzant fórmules i expressions treballades (rimes, poemes, cançons, diàlegs...).

Ús de regles bàsiques d'ortografia i puntuació i valoració de la seva importància en les comunicacions escrites.

Ús de les tecnologies de la informació i la comunicació per produir textos escrits, recopilar i transmetre informació.

Interès per la presentació cuidada dels textos escrits, o bé sigui en suport paper o digital.

Reconeixement dels textos escrits com a transmissors d'informació i instrument d'aprenentatge.

Bloc 3. Coneixement de la llengua.

Coneixements lingüístics.

Identificació d'elements morfològics en l'ús de la llengua: substantiu, verb, adjectiu, adverb, preposició, etc.

Ampliació d'expressions comunes, de frases fetes i de lèxic apropiat a contextos concrets, quotidians i a continguts d'altres matèries del currículum.

Establiment de similituds i diferències en estructures lingüístiques i lèxic amb els seus equivalents en altres llengües conegudes.

Ús oral i escrit de les estructures i funcions més habituals per presentar-se de forma informal; demanar i donar informació personal; descriure persones i les seves característiques físiques, anímiques i de caràcter, així com objectes o llocs; expressar gustos, obligacions, rutines, habilitats, esdeveniments futurs, decisions i hipòtesis senzilles; narrar experiències familiars; fer prediccions; demanar i concedir permís; donar consells.

Reconeixement i producció de patrons bàsics de ritme, entonació i accentuació de paraules i frases.

Associació de grafies, pronunciació i significats.

Reflexió sobre l'aprenentatge.

Ampliació d'estratègies per emmagatzemar, organitzar, adquirir, recordar i utilitzar lèxic.

Ús de recursos per a l'aprenentatge com ara diccionaris, llibres de consulta, biblioteques o tecnologies de la informació i la comunicació.

Reflexió sobre l'ús i el significat de les formes gramaticals adequades a diferents intencions comunicatives.

Reflexió sobre estratègies que poden utilitzar per millorar la comprensió oral i escrita.

Participació en activitats d'avaluació compartida, en l'avaluació del propi aprenentatge i ús d'estratègies d'autocorrecció de les produccions orals i escrites.

Organització del treball personal com a estratègia per progressar en l'aprenentatge.

Interès per aprofitar les oportunitats d'aprenentatge creades en el context de l'aula i fora d'ella i confiança en la pròpia capacitat per progressar en l'aprenentatge de la llengua estrangera.

Participació activa en activitats i treballs grupals.

Confiança i iniciativa per expressar-se en públic i per escrit.

Bloc 4. Aspectes socioculturals i consciència intercultural.

Reconeixement i valoració de la llengua estrangera com a instrument de comunicació internacional.

Atenció i respecte pels missatges emesos en la llengua estrangera per persones de diferents nacionalitats.

Identificació i respecte per valors, normes, costums i trets de la vida quotidiana propis d'altres països i cultures on es parla la llengua estrangera, superant estereotips.

Comparació entre elements socials i culturals transmesos per la llengua estrangera i els propis.

Ampliació de fórmules de cortesia adequades en els intercanvis socials.

Coneixement d'esdeveniments culturals diversos de tipus històric, aspectes geogràfics o literaris, obtenint la informació per diferents mitjans, entre ells Internet i altres tecnologies de la informació i comunicació.

Interès i iniciativa en la realització d'intercanvis comunicatius amb parlants o aprenents de la llengua estrangera, utilitzant suport paper o mitjans digitals.

Valoració de l'enriquiment personal que suposa la relació amb persones pertanyents a altres cultures.

criteris d'avaluació

1. Comprendre la idea general i informacions específiques de textos orals emesos per un interlocutor o proce-

dents de diferents mitjans de comunicació sobre temes coneguts i amb pronunciació estàndard.

Aquest criteri vol valorar la capacitat per:

Identificar a l'interlocutor, la situació de comunicació i el grau de formalitat.

Comprendre la idea general i detalls específics d'exposicions breus i converses sobre temes familiars i pròxims.

Reaccionar adequadament a instruccions específiques sobre actes propis de la vida quotidiana, pertanyents o no a l'àmbit escolar.

Reconèixer paraules i expressions habituals, encara que no es comprengui el missatge en la seva totalitat.

2. Participar amb progressiva autonomia en converses i simulacions relatives a les seves experiències personals, plans i projectes, utilitzant estructures senzilles, les expressions més usades de relació social, i una pronunciació adequada per aconseguir la comunicació.

Amb aquest criteri s'avalua si els alumnes i les alumnes, fins i tot amb missatges encara titubejants i amb alguns errors morfosintàctics, lèxics o fonètics que no dificultin la comunicació, són capaços de:

Participar, de forma comprensible, en diàlegs breus relatius a situacions conegudes i referides al passat, present o futur.

Formular i respondre preguntes pertinents a la situació de comunicació.

Intercanviar informació i idees i relatar experiències personals, plans i projectes.

Adaptar els missatges emesos al context i al receptor i a la intenció de comunicació utilitzant les expressions més habituals de relació social.

Utilitzar el lèxic, expressions i estructures bàsiques adequades a la situació de comunicació, encara que tinguin una riquesa i varietat limitades.

Utilitzar recursos lingüístics i estratègies bàsiques per assegurar i mantenir la comunicació: fórmules d'inici i conclusió d'un missatge, petició de repeticions o aclariments, ús adequat del llenguatge no verbal.

3. Comprendre la informació general i l'específica de diferents textos escrits, adaptats i autèntics, d'extensió variada i adequats a la seva edat, demostrant la comprensió a través d'una activitat específica.

Amb aquest criteri s'ha d'avaluar si, davant textos escrits en suports diversos, autèntics o adaptats, són capaços de:

Identificar la informació global i específica en textos com la correspondència interpersonal, anuncis, fullets, narracions, articles de revistes juvenils, pàgines web o lletres de cançons.

Llegir textos escrits d'una certa extensió en suports diversos, tant per obtenir o ampliar informació com per gaudir i enriquir-se personalment amb la lectura.

Mostrar una acceptable comprensió del text sobre aspectes tant generals com específics a través d'activitats lingüístiques, verbalment o per escrit, i no lingüístiques.

Aplicar estratègies de lectura que ajudin a anticipar el contingut del text, com la inferència de significats pel context, pels coneixements transferits d'altres llengües que es coneixen o per vinculació a altres matèries del currículum.

Reconèixer algunes pautes pròpies del llenguatge escrit i convencions pròpies dels gèneres de text.

4. Redactar de forma guiada textos diversos en diferents suports, utilitzant estructures, connectors senzills i lèxic adequats, cuidant els aspectes formals i respectant les regles elementals d'ortografia i de puntuació perquè siguin comprensibles al lector i presentin una correcció acceptable.

Per mitjà d'aquest criteri s'avalua la capacitat per:

Produir textos senzills amb diferents propòsits comunicatius com ara missatges, narracions, descripcions, formularis, explicacions i correspondència postal o electrònica.

Utilitzar les convencions pròpies del llenguatge escrit.

Utilitzar estructures, i lèxic i expressions adequats.

Aplicar les regles bàsiques d'ortografia i puntuació que permetin la comprensió del text.

Aplicar recursos senzills de cohesió i coherència, a partir de models.

Elaborar un guió esquemàtic per estructurar els continguts que s'han de desenvolupar, revisar i corregir per perfeccionar el producte final.

Utilitzar el suport de fonts externes com ara notes de classe o diccionaris, per aconseguir més correcció.

Presentar les produccions escrites de manera clara, neta i ordenada, ja sigui en suport paper o digital.

5. Utilitzar els coneixements adquirits sobre el sistema lingüístic de la llengua estrangera, en diferents contextos de comunicació, com a instrument d'autoaprenentatge i d'autocorrecció de les produccions pròpies orals i escrites i per comprendre les produccions alienes.

Aquest criteri avalua la capacitat per:

Aplicar els coneixements sobre el funcionament de la llengua per inferir normes gramaticals elementals.

Aplicar els coneixements de les normes bàsiques del sistema lingüístic amb la finalitat de millorar la seva producció oral i escrita i detectar errors.

Aplicar els coneixements sobre els aspectes sonors de la llengua per millorar la comprensió i la producció oral com el reconeixement i l'ús adequat de patrons de ritme.

Utilitzar la terminologia gramatical bàsica en activitats de comprensió i producció de textos.

Associar determinades fórmules lingüístiques amb funcions del llenguatge d'ús habitual.

6. Identificar, utilitzar i explicar oralment algunes estratègies bàsiques utilitzades per progressar en l'aprenentatge.

Aquest criteri avalua si els alumnes i les alumnes són capaços de:

Explicar de manera elemental i amb exemples concrets la manera com emmagatzemen, memoritzen i revisen el lèxic, com associar imatges i lèxic, comparar termes amb altres llengües, elaborar o mapes semàntics.

Analitzar i reflexionar sobre la forma, l'ús i el significat de diferents aspectes formals de la llengua, establint similituds i diferències amb les llengües conegudes.

Utilitzar materials de consulta com ara diccionaris, recursos bibliogràfics o digitals, amb la finalitat de recollir informació, ampliar o revisar aspectes treballats a l'aula.

Aprofitar les oportunitats d'aprenentatge a l'aula i fora d'ella mitjançant el treball en equip, activitats personals i grupals i els contactes amb persones de diferents llengües i cultures.

Exposar de forma senzilla el seu propi recorregut d'aprenentatge i la valoració i avaluació dels seus progressos.

7. Utilitzar de forma guiada les tecnologies de la informació i la comunicació per buscar informació, produir textos a partir de models i per establir relacions personals mostrant interès pel seu ús.

Es tracta de valorar amb aquest criteri si, utilitzant les tecnologies de la informació i la comunicació, són capaços de:

Buscar amb ajuda d'informació i dades a Internet sobre temes prèviament treballats per a la realització d'una tasca.

Utilitzar processadors de text i el suport de diccionaris i d'enciclopèdies electròniques per realitzar treballs individuals o en grup.

Establir relacions personals i intercanvis d'informació a través de la xarxa amb altres alumnes per a la realització de tasques específiques.

Mostrar interès per utilitzar la llengua estrangera, valorant la diversitat lingüística com a element enriquidor.

8. Identificar i posar exemples d'alguns aspectes socials, culturals, històrics, geogràfics o literaris propis de països on es parla la llengua estrangera i mostrar interès per conèixer-los.

Aquest criteri pretén comprovar si són capaços de:

Reconèixer algunes manifestacions del paisatge i de la cultura popular més representatius.

Establir les similituds i diferències entre algunes manifestacions culturals pròpies i les equivalents en la cultura estrangera en situacions bàsiques i informals de comunicació com ara agraïments, petició de disculpes, inici i final d'una conversa, etc.

Mostrar interès i respecte pels valors i els comportaments d'altres pobles, superant prejudicis i manifestant actituds positives cap a altres cultures.

Mostrar interès per iniciar contactes amb persones d'altres cultures i per dur a terme activitats relacionades amb la llengua i la cultura estrangeres.

TERCER CURS

Continguts

Bloc 1. Escoltar, parlar i conversar.

Comprensió d'instruccions, preguntes i peticions en contextos reals i simulats.

Escolta i comprensió d'informació general i específica de missatges cara a cara sobre temes concrets i coneguts.

Escolta i comprensió de missatges senzills emesos pels mitjans audiovisuals pronunciats amb lentitud i claredat.

Ús d'estratègies de comprensió dels missatges orals: ús del context verbal i no verbal i dels coneixements previs sobre la situació, identificació de paraules clau, identificació de la intenció del parlant.

Producció oral de descripcions, narracions i explicacions breus sobre esdeveniments, experiències i coneixements diversos, amb pronunciació, entonació i ritme adequats.

Participació activa en converses i simulacions sobre temes quotidians i d'interès personal amb diversos fins comunicatius formulant preguntes i donant respostes.

Utilització de respostes espontànies a situacions de comunicació a l'aula.

Reproducció de textos orals breus de caràcter literari com ara poemes, rimes, cançons o peces teatrals.

Participació activa en presentacions breus i preparades amb anterioritat sobre tasques realitzades individualment o en grup.

Ús progressivament autònom de les convencions més habituals i pròpies de la conversa en activitats de comunicació reals i simulades.

Ús progressivament autònom d'estratègies de comunicació per resoldre les dificultats i interrupcions durant la interacció: iniciar, mantenir i acabar la interacció.

Valoració de la llengua estrangera com a mitjà de comunicació i respecte per les normes que regeixen la comunicació oral.

Ús d'estratègies de cooperació que facilitin les tasques orals que es realitzin a l'aula.

Bloc 2. Llegir i escriure.

Identificació del contingut d'un text escrit amb el suport d'elements verbals i no verbals.

Comprensió de la informació general i específica de textos, en suport paper i digital, autèntics, sobre temes quotidians d'interès general i relacionats amb continguts d'altres matèries del currículum.

Lectura autònoma de textos relacionats amb els seus interessos.

Ús de diferents fonts, en suport paper, digital o multimèdia, per obtenir informació amb la finalitat de realitzar activitats individuals o en grup.

Ús de diferents estratègies de lectura, amb ajuda d'elements textuals i no textuals; ús del context, de diccionaris o aplicació de regles de formació de paraules per inferir significats.

Producció guiada de textos senzills i estructurats, amb alguns elements de cohesió per marcar amb claredat la relació entre idees i utilitzant estratègies bàsiques en el procés de composició escrita (planificació, textualització i revisió).

Desenvolupament de l'expressió escrita modificant i expandint frases i paràgrafs.

Espectura a partir d'un esquema de textos de caràcter literari, utilitzant fórmules i expressions treballades (rimes, poemes, cançons, diàlegs, fragments teatrals...).

Reflexió sobre el procés d'espectura amb especial atenció a la revisió d'esborranys.

Ús progressivament autònom del registre apropiat al lector al qual va dirigit el text (formal i informal).

Ús d'alguns elements de cohesió per marcar amb claredat la relació entre idees.

Comunicació personal amb parlants de la llengua estrangera a través de correspondència postal o utilitzant mitjans informàtics.

Ús de les tecnologies de la informació i la comunicació per produir textos escrits, recopilar i transmetre informació.

Ús adequat de l'ortografia i dels diferents signes de puntuació.

Interès per la presentació cuidada dels textos escrits, bé sigui en suport paper o digital.

Reconeixement dels textos escrits com a transmissors d'informació i instrument d'aprenentatge.

Bloc 3. Coneixement de la llengua.

Coneixements lingüístics.

Ús progressivament autònom d'expressions comunes, frases fetes i lèxic sobre temes d'interès personal i general, temes quotidians i temes relacionats amb continguts d'altres matèries del currículum.

Identificació d'antònims, «falsos amics» i de paraules amb prefixos i sufixos més habituals.

Ús oral i escrit d'estructures i funcions associades a diferents situacions de comunicació, distingint entre situacions formals i informals: descriure, identificar i comparar persones, objectes i llocs; relatar esdeveniments passats cronològicament; fer suggeriments i respondre-hi; donar consell; preguntar i respondre sobre experiències i fets recents; expressar hàbits, gustos i preferències, esdeveniments futurs, prediccions, intencions, habilitat, possibilitat, promesa, opinió, sorpresa, obligació i absència d'aquesta.

Establiment de similituds i diferències en estructures lingüístiques i lèxic amb els seus equivalents en altres llengües conegudes.

Reconeixement i producció de diferents patrons de ritme, entonació i accentuació de paraules i frases.

Associació de grafies, pronunciació i significats.

Reflexió sobre l'aprenentatge.

Aplicació de diferents estratègies per emmagatzemar, organitzar, adquirir, recordar i utilitzar lèxic.

Organització i ús, cada vegada més autònom, de recursos per a l'aprenentatge, com ara diccionaris, llibres de consulta, biblioteques o tecnologies de la informació i la comunicació.

Anàlisi i reflexió sobre l'ús i el significat de diferents formes gramaticals mitjançant comparació i contrast amb les llengües que coneix.

Reflexió sobre estratègies que poden utilitzar per millorar la comprensió oral i escrita.

Participació en l'avaluació del propi aprenentatge i ús d'estratègies d'autocorrecció.

Organització del treball personal com a estratègia per progressar en l'aprenentatge.

Interès per aprofitar les oportunitats d'aprenentatge creades en el context de l'aula i fora d'ella i confiança en la pròpia capacitat per progressar en l'aprenentatge de la llengua estrangera.

Participació activa en activitats i treballs grupals.

Confiança i iniciativa per expressar-se en públic i per escrit.

Valoració de la correcció formal en la producció de missatges orals i escrits.

Bloc 4. Aspectes socioculturals i consciència intercultural.

Valoració de l'ús de la llengua estrangera com a mitjà per comunicar-se amb persones de procedències diverses.

Atenció i respecte pels missatges emesos en la llengua estrangera per persones de diferents nacionalitats.

Identificació de trets comuns i de les diferències més significatives que hi ha entre els costums, usos, actituds i valors de la societat la llengua de la qual s'estudia i la pròpia, i respectar-los superant estereotips.

Us apropiat de fórmules lingüístiques associades a situacions concretes de comunicació (cortesía, acord, discrepància...).

Coneixement dels elements culturals més significatius dels països on es parla la llengua estrangera: literatura, art, música, cinema...; obtenint la informació per diferents mitjans, entre altres Internet i altres tecnologies de la informació i comunicació.

Interès i iniciativa en la realització d'intercanvis comunicatius amb parlants o aprenents de la llengua estrangera, utilitzant suport paper o mitjans digitals.

Valoració de l'enriquiment personal que suposa la relació amb persones pertanyents a altres cultures.

Críteris d'avaluació

1. Comprendre la informació general i específica, la idea principal i alguns detalls rellevants de textos orals sobre temes concrets i coneguts, i de missatges senzills emesos amb claredat per mitjans audiovisuals i amb pronunciació estàndard.

Mitjançant aquest criteri s'ha d'avaluar la capacitat per:

Identificar, en diferents tipus de missatges, l'interlocutor, la situació de comunicació, el grau de formalitat i la intenció del parlant.

Comprendre la idea general i les informacions específiques de missatges orals emesos amb claredat per diferents mitjans de comunicació.

Obtenir informació específica en diferents textos (instruccions, avisos, diàlegs, exposicions) sobre temes coneguts o predictibles: oci i temps lliure, gustos i preferències, experiències personals, organització de la classe i el treball.

2. Participar en converses i simulacions breus, relatives a situacions habituals o d'interès personal i amb diversos fins comunicatius, utilitzant les convencions prò-

pies de la conversa i les estratègies necessàries per resoldre les dificultats durant la interacció.

Amb aquest criteri s'avalua si els alumnes i les alumnes, amb pronunciació intel·ligible i entonació acceptable, encara que amb possibilitat d'incorreccions que no obstaculitzin la comunicació, són capaços de:

Intercanviar informacions o idees personals sobre temes diversos: gustos, preferències, necessitats o sentiments.

Emetre opinions i relatar experiències pròpies.

Utilitzar de forma progressivament autònoma les convencions més habituals pròpies de la conversa.

Adaptar els missatges emesos al context i al receptor i a la intenció de comunicació, utilitzant el lèxic, expressions i estructures adequades a la situació de comunicació.

Utilitzar estratègies per comprendre i fer-se comprendre i per evitar que s'interrompi la comunicació com la petició de repeticions o aclariments o l'ús adequat del llenguatge verbal i no verbal.

3. Comprendre la informació general i totes les dades rellevants de textos escrits autèntics i adaptats, d'extensió variada diferenciant fets i opinions i identificant si s'escau, la intenció comunicativa de l'autor.

Mitjançant aquest criteri s'ha d'avaluar, a través de textos diversos, si s'és capaç de:

Llegir i comprendre de forma autònoma relats, notícies, instruccions, explicacions i llibres de certa extensió i en diferents suports i amb finalitats diverses.

Diferenciar fets i opinions en diversos textos i identificar, si s'escau, la intenció comunicativa de l'autor.

Mostrar una acceptable comprensió del text sobre aspectes tant generals com específics.

Aplicar les estratègies de lectura adquirides i avançar en altres de noves.

Reconèixer pautes pròpies del llenguatge escrit i convencions pròpies dels gèneres de text.

4. Redactar de forma guiada textos diversos en diferents suports, cuidant el lèxic, les estructures, i alguns elements de cohesió i coherència per marcar la relació entre idees i fer-los comprensibles al lector.

Per mitjà d'aquest criteri s'avalua la capacitat per:

Produir textos relacionats amb les necessitats de comunicació més usuals i amb diferents intencions comunicatives com ara correspondència, notícies, descripcions, relats d'experiències, explicacions, fent ús del registre de llenguatge adequat.

Elaborar un guió per estructurar els continguts que es desenvoluparan.

Elaborar, revisar i corregir esborranys per perfeccionar el producte final.

Emprar elements de cohesió i coherència per marcar la relació entre les idees i fer el text comprensible al lector.

Utilitzar una sintaxi simple i fàcilment comprensible, un lèxic d'una riquesa limitada però adequat al context i amb una ortografia i puntuació correctes.

Utilitzar el suport de fonts externes com ara notes de classe o diccionaris, per aconseguir una major correcció en les produccions.

Presentar les produccions escrites de forma clara, neta i ordenada, en suport paper o digital.

5. Utilitzar de forma conscient en contextos de comunicació diversos, els coneixements adquirits sobre el sistema lingüístic de la llengua estrangera com a instrument d'autocorrecció i d'autoavaluació de les produccions pròpies orals i escrites i per comprendre les produccions alienes.

Aquest criteri avalua la capacitat per:

Aplicar els seus coneixements sobre el funcionament de la llengua per inferir normes gramaticals d'ús freqüent.

Distingir les formes gramaticals correctes de les incorrectes, valorant el paper de l'error en l'aprenentatge.

Respectar i aplicar les normes del sistema lingüístic en les produccions orals i escrites, revisant-les i extraient conclusions sobre el grau de correcció assolit.

Aplicar els coneixements fonètics de la llengua per millorar la comprensió i la producció oral com el reconeixement de fonemes i dels patrons de pronunciació ritme i entonació més usals.

Utilitzar la terminologia gramatical bàsica en activitats de comprensió i producció de textos.

6. Identificar, utilitzar i explicar oralment diferents estratègies utilitzades per progressar en l'aprenentatge.

Mitjançant aquest criteri s'ha d'avaluar si els alumnes i les alumnes són capaços de:

Explicar amb exemples concrets la forma com emmagatzemen, memoritzen i revisen el lèxic, com ara confeccionar diagrames, crear camps semàntics o elaborar els seus propis diccionaris.

Analitzar i reflexionar sobre la forma, l'ús i el significat de diferents aspectes formals de la llengua, establint similituds i diferències amb les llengües conegudes.

Utilitzar amb una autonomia progressiva diccionaris, recursos bibliogràfics, informàtics i digitals.

Fer un ús conscient de les oportunitats d'aprenentatge a l'aula i fora d'ella utilitzant estratègies eficaces per a l'aprenentatge.

Exposar els seus progressos en l'aprenentatge i reflexionar sobre el propi estil d'aprenentatge i l'ús de mecanismes d'autocorrecció.

7. Utilitzar les tecnologies de la informació i la comunicació de forma progressivament autònoma per buscar informació, produir textos a partir de models, enviar i rebre missatges de correu electrònic i per establir relacions personals orals i escrites, mostrant interès pel seu ús.

Es tracta de valorar amb aquest criteri si, utilitzant les tecnologies de la informació i la comunicació, són capaços amb ajuda de:

Buscar amb progressiva autonomia informació a la xarxa sobre temes concrets relacionats amb la matèria i amb temes d'actualitat.

Contrastar la informació obtinguda per Internet amb la qual proporcionen altres fonts d'informació o amb la localitzada per altres companys.

Elaborar produccions pròpies amb l'ajuda d'un processador de text i la consulta de diccionaris i enciclopèdies electròniques i presentar-los a través de les tecnologies que hi ha a l'aula.

Establir relacions personals a través de correus electrònics, fòrums de discussió i aplicacions per a la comunicació simultània escrita i oral.

Mostrar interès per utilitzar la llengua estrangera, valorant la diversitat lingüística com a element enriquidor.

8. Identificar els aspectes culturals més rellevants dels països on es parla la llengua estrangera, assenyalar les característiques més significatives dels costums, normes, actituds i valors de la societat la llengua de la qual s'estudia i mostrar una valoració positiva de patrons culturals diferents dels propis.

Aquest criteri pretén comprovar si són capaços de:

Identificar, en textos orals o escrits, alguns trets culturals significatius dels països on es parla la llengua estrangera mostrant una actitud respectuosa davant les diferències.

Mostrar curiositat i una actitud reflexiva i respectuosa davant les diferències culturals.

Mostrar interès per iniciar contactes amb persones d'altres cultures i per dur a terme activitats relacionades amb la llengua i cultura estrangera.

QUART CURS

Continguts

Primera llengua estrangera

Bloc 1. Escoltar, parlar i conversar.

Comprensió del significat general i específic de xerrades senzilles sobre temes coneguts presentats de manera clara i organitzada.

Comprensió de la comunicació interpersonal, amb la finalitat de contestar en el moment.

Comprensió general i de les dades més rellevants de programes emesos pels mitjans audiovisuals en llenguatge clar i senzill.

Us d'estratègies de comprensió dels missatges orals: ús del context verbal i no verbal i dels coneixements previs sobre la situació, identificació de paraules clau, identificació de l'actitud i intenció del parlant.

Producció oral de descripcions, narracions i explicacions sobre experiències, esdeveniments i continguts diversos.

Participació activa en converses i simulacions sobre temes quotidians i d'interès personal amb diversos fins comunicatius formulant preguntes i donant respostes.

Participació activa en presentacions breus i preparades amb anterioritat sobre tasques realitzades individualment o en grup.

Utilització de respostes espontànies i precises a situacions de comunicació a l'aula.

Reproducció de textos orals breus de caràcter literari com ara poemes, rimes, cançons o peces teatrals. Ús de convencions pròpies de la conversa en activitats de comunicació reals i simulades.

Ús autònom d'estratègies de comunicació per iniciar, mantenir i acabar la interacció.

Valoració de la llengua estrangera com a mitjà de comunicació i respecte per les normes que regeixen la comunicació oral.

Us d'estratègies de cooperació i respecte que facilitin les tasques orals que es realitzin a l'aula.

Bloc 2. Llegir i escriure.

Identificació del tema d'un text escrit amb el suport contextual que aquest contingui.

Identificació de la intenció de l'emissor del missatge.

Comprensió general i específica de diversos textos, en suport paper i digital, d'interès general o referits a continguts d'altres matèries del currículum.

Identificació de la idea principal i les secundàries en textos relacionats amb l'experiència de l'alumnat.

Lectura autònoma de textos més extensos relacionats amb els seus interessos.

Us de diferents fonts, en suport paper, digital o multimèdia, per obtenir informació amb la finalitat de realitzar tasques específiques.

Consolidació d'estratègies de lectura utilitzades.

Desenvolupament de l'expressió escrita modificant i expandint frases i paràgrafs.

Composició de textos diversos, amb lèxic adequat al tema i al context, amb els elements necessaris de cohesió per marcar amb claredat la relació entre idees i utilitzant amb autonomia estratègies bàsiques en el procés de composició escrita (planificació, textualització i revisió).

Us amb una certa autonomia del registre apropiat al lector al qual va dirigit el text (formal i informal).

Comunicació personal amb parlants de la llengua estrangera a través de correspondència postal o utilitzant mitjans informàtics.

Espectura a partir d'un esquema de textos de caràcter literari, utilitzant fórmules i expressions treballades (rimes, poemes, cançons, diàlegs, fragments teatrals...).

Ús de les tecnologies de la informació i la comunicació per produir textos escrits, recopilar i transmetre informació.

Ús correcte de l'ortografia i dels diferents signes de puntuació.

Ús d'elements de cohesió per marcar amb claredat la relació entre idees.

Interès per la presentació cuidada dels textos escrits, bé sigui en suport paper o digital.

Reconeixement dels textos escrits com a transmissors d'informació i instrument d'aprenentatge.

Bloc 3. Coneixement de la llengua.

Coneixements lingüístics.

Ús d'expressions comunes, frases fetes i lèxic sobre temes d'interès personal i general, temes quotidians i temes relacionats amb continguts d'altres matèries del currículum.

Establiment de similituds i diferències en estructures lingüístiques i lèxic amb els seus equivalents en altres llengües conegudes.

Reconeixement d'antònims, sinònims, «falsos amics» i formació de paraules a partir de prefixos i sufixos.

Consolidació i ús oral i escrit d'estructures i funcions associades a diferents situacions de comunicació formal i informal: descriure, identificar i comparar objectes, llocs, persones i hàbits; fer prediccions; aconsellar; invitar; donar ordres amb cortesia; transmetre opinions i idees d'altres; expressar preferència, intenció, certesa, opinió, probabilitat i hipòtesis.

Reconeixement i producció autònoma de diferents patrons de ritme, entonació i accentuació de paraules i frases.

Associació de grafies, pronunciació i significats.

Reflexió sobre l'aprenentatge.

Aplicació de diferents estratègies per emmagatzemar, organitzar, adquirir, recordar i utilitzar lèxic.

Organització i ús, cada vegada més autònom, de recursos per a l'aprenentatge, com ara diccionaris, llibres de consulta, biblioteques o recursos digitals i informàtics.

Anàlisi i reflexió sobre l'ús i el significat de diferents formes gramaticals mitjançant comparació i contrast amb les llengües que coneix.

Reflexió sobre estratègies que poden utilitzar per millorar la comprensió oral i escrita.

Participació en l'avaluació del propi aprenentatge i ús d'estratègies d'autocorrecció.

Organització del treball personal com a estratègia per progressar en l'aprenentatge.

Interès per aprofitar les oportunitats d'aprenentatge creades en el context de l'aula i fora d'ella i confiança en la pròpia capacitat per progressar en l'aprenentatge de la llengua estrangera.

Participació activa en activitats i treballs grupals.

Confiança i iniciativa per expressar-se en públic i per escrit.

Valoració de la correcció formal en la producció de missatges orals i escrits.

Bloc 4. Aspectes socioculturals i consciència intercultural.

Valoració de la importància de la llengua estrangera en les relacions internacionals.

Atenció i respecte pels missatges emesos en la llengua estrangera per persones de diferents nacionalitats.

Identificació de les característiques més significatives dels costums, normes, actituds i valors de la societat la llengua de la qual s'estudia, i respecte a patrons culturals diferents dels propis, superant estereotips.

Coneixement dels elements culturals més rellevants dels països on es parla la llengua estrangera, obtenint la informació per diferents mitjans, entre altres Internet i altres tecnologies de la informació i comunicació.

Interès i iniciativa en la realització d'intercanvis comunicatius amb parlants o aprenents de la llengua estrangera, utilitzant suport paper o mitjans digitals.

Ús apropiat de fórmules lingüístiques associades a situacions concretes de comunicació: cortesia, acord, discrepància...

Valoració de l'enriquiment personal que suposa la relació amb persones pertanyents a altres cultures.

Criteris d'avaluació

1. Comprendre la informació general i específica, la idea principal i els detalls més rellevants de textos orals emesos en situacions de comunicació interpersonal o pels mitjans audiovisuals, sobre temes que no exigeixin coneixements especialitzats.

Mitjançant aquest criteri s'ha d'avaluar si són capaços de:

Identificar, en diferents tipus de missatges, l'interlocutor, la situació de comunicació, el grau de formalitat i la intenció del parlant.

Comprendre diferents tipus de missatges emesos en situació de comunicació cara a cara sobre temes com ara necessitats materials, relacions socials, sensacions físiques, sentiments o opinions.

Comprendre la idea general i les informacions específiques de xerrades, notícies i presentacions emeses pels mitjans de comunicació audiovisual, de forma clara, breu i organitzada.

Reconèixer paraules i expressions clau en textos sobre temes que no exigeixen coneixements especialitzats.

2. Participar en converses i simulacions utilitzant estratègies adequades per iniciar, mantenir i acabar la comunicació, produint un discurs comprensible i adaptat a les característiques de la situació i a la intenció comunicativa.

Amb aquest criteri s'avalua si els alumnes i les alumnes, amb pronunciació intel·ligible i entonació acceptable, encara que amb possibilitat d'incorreccions que no obstaculitzin la comunicació, són capaços de:

Respondre amb immediatesa i espontaneïtat, preguntes habituals.

Intercanviar informació o idees personals sobre diferents temes i amb intencions comunicatives diverses, de manera clara i organitzada: entaular relacions, donar instruccions.

Exposar idees, narrar i descriure.

Utilitzar de forma autònoma les convencions més habituals pròpies de la conversa.

Adaptar el lèxic, expressions i estructures adequades a la situació de comunicació tenint en compte el nivell de formalitat, utilitzant elements bàsics de coordinació i subordinació.

Utilitzar estratègies per comprendre i fer-se comprendre, marcant l'inici i el tancament de la conversa i evitant que s'interrompi la comunicació.

3. Comprendre la informació general i específica de diversos textos escrits autèntics i adaptats, i d'extensió variada, identificant dades, opinions, arguments, informacions implícites i intenció comunicativa de l'autor.

Mitjançant aquest criteri s'ha d'avaluar la capacitat de:

Comprendre de forma autònoma textos de certa extensió, per consultar o buscar informació sobre continguts diversos i per al gaudi i l'enriquiment personal.

Identificar dades, opinions, arguments, informacions implícites i intenció comunicativa de l'autor.

Aplicar estratègies de lectura adquirides i avançar en altres de noves.

Reconèixer pautes pròpies del llenguatge escrit i convencions pròpies dels gèneres de text.

4. Redactar amb una certa autonomia textos diversos amb una estructura lògica, utilitzant les convencions bàsiques pròpies de cada gènere, el lèxic apropiat al context i els elements necessaris de cohesió i coherència, de manera que siguin fàcilment comprensibles per al lector.

Per mitjà d'aquest criteri s'avalua la capacitat per:

Produir textos amb una estructura lògica adequada i amb un progressiu grau d'autonomia i amb diferents intencions comunicatives com ara correspondència, notícies, descripcions, relats d'experiències, explicacions, fent ús del registre de llenguatge adequat.

Planificar el procés d'escriptura mitjançant l'elaboració d'un guió per estructurar els continguts que es desenvoluparan, i aplicar estratègies de revisió i autocorrecció per perfeccionar el producte final.

Utilitzar les convencions bàsiques de cada gènere i els elements necessaris de cohesió de manera que el text resulti fàcilment comprensible al lector.

Utilitzar una sintaxi fàcilment comprensible, un lèxic adequat al context i una ortografia i puntuació correctes.

Utilitzar el suport de fonts externes com ara notes de classe, gramàtiques o diccionaris, per aconseguir més correcció en les produccions.

Presentar les produccions escrites de manera clara, neta i ordenada, en suport paper o digital.

5. Utilitzar conscientment els coneixements adquirits sobre el sistema lingüístic de la llengua estrangera en diferents contextos de comunicació, com a instrument d'autocorrecció i d'autoavaluació de les produccions pròpies orals i escrites i per comprendre les produccions alienes.

Aquest criteri avalua la capacitat per:

Aplicar els seus coneixements sobre el funcionament de la llengua per inferir normes gramaticals d'ús freqüent.

Aplicar els coneixements gramaticals a les activitats de comprensió i expressió, detectant possibles errors en les produccions orals i escrites.

Reflexionar sobre l'existència de regularitats i excepcions en el sistema formal de la llengua, traient conclusions i relacionant-les amb les que hi ha en les llengües que coneixen.

Aplicar els coneixements fonètics de la llengua per millorar la comprensió i la producció oral com a reconeixement de fonemes i dels patrons de pronunciació ritme i entonació més usals.

Utilitzar la terminologia gramatical bàsica en activitats de comprensió i producció de textos.

6. Identificar, utilitzar i explicar estratègies d'aprenentatge utilitzades, posar exemples d'altres de possibles i decidir sobre les més adequades a l'objectiu d'aprenentatge.

Mitjançant aquest criteri s'ha d'avaluar si els alumnes i les alumnes són capaços de:

Explicar amb exemples concrets la forma com emmagatzemen, memoritzen i revisen el lèxic, com confeccionar diagrames, crear camps semàntics o elaborar els seus propis diccionaris.

Aplicar la comparació i el contrast amb les llengües que coneix en la reflexió sobre l'ús i el significat de diferents formes gramaticals, amb la finalitat d'incorporar nous aprenentatges.

Utilitzar amb una autonomia cada cop més gran diccionaris, recursos bibliogràfics, informàtics i digitals.

Fer un ús conscient de les oportunitats d'aprenentatge a l'aula i fora d'ella utilitzant estratègies eficaços per a l'aprenentatge.

Exposar els seus progressos en el propi aprenentatge, i reflexionar sobre el propi estil d'aprenentatge establint els mecanismes d'autocorrecció adequats.

7. Utilitzar les tecnologies de la informació i la comunicació amb una certa autonomia per buscar informació, produir textos a partir de models, enviar i rebre missatges de correu electrònic i per establir relacions personals orals i escrites, mostrant interès pel seu ús.

Es tracta de valorar amb aquest criteri si, utilitzant les tecnologies de la informació i la comunicació, són capaços de:

Buscar amb una certa autonomia informació a la xarxa sobre temes concrets relacionats amb la matèria i amb temes d'actualitat.

Contrastar la informació obtinguda per Internet amb la que proporcionen altres fonts d'informació o amb la localitzada per altres companys.

Elaborar treballs escrits amb l'ajuda d'un processador de text i la consulta de diccionaris electrònics, bilingües i monolingües, i d'enciclopèdies electròniques i presentar-los a través de les tecnologies que hi ha a l'aula.

Establir relacions personals a través de correus electrònics, fòrums de discussió i aplicacions per a la comunicació simultània escrita i oral.

Mostrar interès per utilitzar la llengua estrangera, valorant la diversitat lingüística com a element enriquidor.

8. Identificar i descriure els aspectes culturals més rellevants dels països on es parla la llengua estrangera i estableix algunes relacions entre les característiques més significatives dels costums, usos, actituds i valors de la societat la llengua de la qual s'estudia i la pròpia i respectar-los.

Aquest criteri pretén comprovar si són capaços de:

Identificar, en textos orals o escrits, alguns trets significatius característics de la cultura general dels països on es parla la llengua estrangera mostrant una actitud reflexiva i respectuosa davant les diferències observades.

Detectar en l'entorn nacional i local propis la presència d'elements de procedència cultural associada a la llengua estrangera i als països que la parlen i persones que la integren, particularment en relació amb fenòmens socials actuals.

Demostrear interès per analitzar i valorar objectivament els trets de la cultura estrangera diferents dels patrons de la pròpia cultura i respectar-los.

Valorar positivament l'enriquiment que suposa el contacte entre diverses cultures, prenent iniciatives concretes per participar en activitats relacionades amb la llengua i cultura estrangera.

Segona llengua estrangera

El currículum d'aquesta matèria comparteix amb la primera llengua estrangera els objectius, la línia de selecció de continguts, els criteris d'avaluació, així com el paper en l'adquisició de les competències bàsiques, sent vàlides al seu torn les orientacions metodològiques i per a l'avaluació.

L'alumnat que cursa Segona llengua estrangera prové de situacions diferents. Alguns n'han iniciat l'aprenentatge com a matèria optativa en cursos anteriors, mentre

que altres la trien per primera vegada a quart. Per això, el currículum s'ha d'entendre amb la suficient flexibilitat com per ajustar-se a la diversitat de nivells i s'ha d'adaptar a cada situació específica.

Davant d'aquesta diversitat, els criteris d'avaluació de la primera llengua estrangera poden ser l'instrument per determinar el nivell de l'alumne en qualsevol de les situacions de partida; mentre que en els criteris de la Segona llengua predomina el caràcter terminal, sempre tenint en compte la seva situació inicial i el grau de progressió.

Continguts

Bloc 1. Escoltar, parlar i conversar.

Escolta i comprensió de missatges breus relacionats amb les activitats d'aula, com ara instruccions, preguntes, diàlegs, descripcions i narracions, sempre que es la dicció sigui clara i en llengua estàndard.

Comprensió del contingut general i obtenció d'informació específica sobre temes quotidians i previsibles, en interaccions orals breus procedents dels mitjans de comunicació.

Desenvolupament d'estratègies bàsiques per superar les dificultats que sorgeixen habitualment en la comunicació i per recolzar la comprensió i expressió oral: ús del context verbal i no verbal i dels coneixements previs sobre el tema o la situació transferits des de les llengües que coneix.

Participació en converses per intercanviar informació sobre aspectes relacionats amb la vida quotidiana com ara aficions, viatges, temps lliure, música o esports; expressar preferències, gustos, opinions i sentiments sempre que hi hagi la possibilitat d'efectuar repeticions a un ritme més lent, reformulacions, rectificacions i petició de confirmació del que s'ha entès.

Exposició oral breu, amb suport d'esquemes o materials prèviament treballats, sobre un tema d'interès personal i manteniment d'un breu col·loqui sobre el que s'exposa.

Actitud de valoració i respecte de les normes que regeixen la interacció oral: esperar el torn de paraula, controlar el volum de veu, mantenir un ritme adequat, mirar l'interlocutor o manifestar interès.

Ús d'estratègies de cooperació que facilitin les tasques orals que es realitzin a l'aula.

Bloc 2. Llegir i escriure.

Comprensió general i obtenció d'informacions específiques en diferents textos, autèntics i adaptats, en suport paper i digital, sobre temes relacionats amb continguts de diferents àmbits del coneixement.

Desenvolupament d'estratègies bàsiques de comprensió lectora, com la identificació del tema pel context visual, l'ús dels coneixements previs, la inferència de significats pel context, per elements visuals, per comparació de paraules o expressions similars amb les llengües que coneixen, la consulta de diccionaris o altres mitjans en suport paper o digital.

Composició de textos curts amb diferents intencions comunicatives, a partir de models i utilitzant les estratègies bàsiques del procés de composició escrita (planificació, textualització i revisions).

Utilització de les tecnologies de la informació i la comunicació per produir textos i presentacions, recopilar i transmetre informació.

Interès per la correcció i per cuidar la presentació dels textos escrits en suport paper i digital per a l'assoliment d'una comunicació eficaç.

Bloc 3. Coneixement de la llengua.

Coneixements lingüístics.

Ús funcional de formes i estructures bàsiques pròpies de la llengua estrangera, a partir de models, per presentar-se de manera informal; descriure persones, llocs, coses, estats físics i anímics, gustos, obligacions, rutines i habilitats; demanar i donar informació personal; demanar aclariments i explicacions; demanar permís; suggerir, acceptar o rebutjar suggeriments, expressar decisions i hipòtesis senzilles; compondre diàlegs; fer exposicions senzilles sobre coneixements diversos; narrar històries i successos familiars, relatar esdeveniments presents, passats i futurs, preparar i realitzar entrevistes i qüestionaris i expressar plans i intencions.

Reconeixement i producció de patrons bàsics de ritme, entonació i accentuació de paraules i frases.

Associació de grafies, pronunciació i significats.

Identificació d'antònims, «falsos amics» i prefixos i sufixos més habituals.

Establiment de similituds i diferències en estructures lingüístiques i lèxic amb els seus equivalents en altres llengües conegudes.

Identificació d'elements morfològics bàsics i habituals en l'ús de la llengua: substantiu, verb, adjectiu, adverb, preposició, etc.

Reflexió sobre l'ús i el significat de les formes gramaticals adequades a diferents intencions comunicatives.

Reflexió sobre l'aprenentatge.

Ús d'habilitats i procediments com són repetició, memorització, associació de paraules i expressions amb elements gestuals i visuals, observació de models, lectura de textos, utilització de suports multimèdia i de les tecnologies de la informació i la comunicació, per a l'adquisició de nou lèxic, formes i estructures de la llengua.

Reflexió sobre el propi aprenentatge i sobre l'organització personal del treball i sobre estratègies que poden utilitzar per millorar la comprensió oral i escrita.

Confiança i iniciativa per expressar-se en públic i per escrit.

Interès per expressar-se de manera correcta en situacions diverses de progressiva extensió atenent la correcció i l'adequació de les expressions.

Participació activa en activitats i treballs grupals.

Ús d'estratègies d'autoavaluació i autocorrecció de les produccions orals i escrites i acceptació de l'error com a part del procés d'aprenentatge mostrant una actitud positiva per superar-lo.

Interès per aprofitar les oportunitats d'aprenentatge creades en el context de l'aula i fora d'ella i confiança en la pròpia capacitat per progressar en l'aprenentatge de la llengua estrangera.

Ús progressiu de recursos per a l'aprenentatge, com ara diccionaris, llibres de consulta, biblioteques o tecnologies de la informació i la comunicació.

Bloc 4. Aspectes socioculturals i consciència intercultural.

Reconeixement i valoració de la llengua estrangera com a instrument de comunicació a l'aula i amb persones d'altres cultures, i com a element d'enriquiment personal.

Ús de fórmules de cortesia adequades en els intercanvis socials.

Identificació i respecte per valors, normes, costums i trets de la vida quotidiana propis d'altres països i cultures on es parla la llengua estrangera, comparant-ho amb la pròpia.

Coneixement d'alguns trets històrics, geogràfics, literaris, artístics o esportius dels països on es parla la llengua estrangera.

Interès i iniciativa en la realització d'intercanvis comunicatius amb parlants o aprenents de la llengua estrangera, utilitzant suport paper o mitjans digitals.

Criteris d'avaluació

1. Comprendre la idea general i obtenir informació específica rellevant de textos orals emesos en situacions de comunicació interpersonal o pels mitjans audiovisuals, sobre temes coneguts i amb pronunciació estàndard.

A través d'aquest criteri s'aprecia la capacitat dels alumnes i les alumnes per:

Identificar la situació de comunicació, els interlocutors, el grau de formalitat del missatge.

Extreure la idea general i les informacions específiques més rellevants en comentaris, diàlegs curts, descripcions, exposicions i narracions breus i senzilles.

Seguir instruccions específiques sobre activitats pròpies de l'aula o de la vida quotidiana.

Identificar paraules, expressions i estructures bàsiques en situacions predictibles, encara que no es comprengui el missatge en la seva totalitat.

2. Participar en situacions de conversa reals o simulades sobre temes coneguts en situacions de comunicació predictibles, utilitzant estructures senzilles i expressions usals de relació social, amb una pronunciació adequada per aconseguir la comunicació i respectant les normes bàsiques de l'intercanvi.

A través d'aquest criteri s'ha d'avaluar si els alumnes i les alumnes són capaços de:

Comunicar-se en situacions habituals sobre temes coneguts o treballats prèviament per expressar necessitats immediates com fer peticions, organitzar l'activitat, treballar en equip i demanar aclariments.

Formular i respondre preguntes pertinents a la situació de comunicació.

Relatar experiències personals, plans i projectes, i intercanviar informació i idees.

Participar, de forma comprensible, en converses reals o simulades sobre temes coneguts i referides al passat, present o futur.

Utilitzar el lèxic, expressions i estructures bàsiques adequades a la situació de comunicació.

Utilitzar recursos lingüístics i estratègies bàsiques per assegurar i mantenir la comunicació: fórmules d'inici i conclusió d'un missatge, petició de repeticions o aclariments, ús adequat del llenguatge no verbal.

Mostrar una actitud col·laboradora en els intercanvis, manifestar interès per les intervencions dels altres i respectar les normes fonamentals que regeixen les interaccions orals: disposició oberta a l'escolta, respecte dels torns de paraula, adaptació del volum, to i ritme a les característiques específiques de cada situació de comunicació.

3. Reconèixer la idea general i extreure informació específica de diferents textos escrits, adaptats i autèntics, sobre temes diversos i amb una finalitat concreta, amb el suport d'elements textuals i no textuals.

Amb aquest criteri s'ha d'avaluar si, davant textos escrits en suports diversos, autèntics o adaptats, com ara correspondència interpersonal, anuncis, fullets, narracions, instruccions i normes, articles de revistes juvenils, pàgines web o lletres de cançons, són capaços de:

Identificar i entendre la informació global i detectar informació o idees rellevants explícites als textos.

Reconèixer algunes pautes pròpies del llenguatge escrit i convencions pròpies dels gèneres de text.

Llegir textos escrits tant per obtenir o ampliar informació, com per gaudir i enriquir-se personalment amb la lectura.

Demostrar la comprensió del text sobre aspectes tant generals com específics a través d'activitats lingüístiques, verbalment o per escrit, i no lingüístiques.

Aplicar estratègies de lectura que ajudin a anticipar el contingut del text, com la inferència de significats pel con-

text, pels coneixements transferits d'altres llengües que es coneixen o per vinculació a altres matèries del currículum.

4. Redactar a partir de models textos diversos en diferents suports, utilitzant estructures, connectors senzills i lèxic adequats, cuidant els aspectes formals i respectant les regles elementals d'ortografia i de puntuació.

Per mitjà d'aquest criteri s'avalua la capacitat per:

Produir textos senzills amb diferents propòsits comunicatius com ara notes i avisos, instruccions o normes, correspondència postal o electrònica, felicitacions, cartells, fullets, còmics o descripcions de llocs, gustos o aficions.

Elaborar un guió esquemàtic per estructurar els continguts que es desenvoluparan.

Revisar i corregir els esborranys escrits per perfeccionar el producte final.

Aplicar les regles bàsiques d'ortografia i puntuació, respectant les convencions del llenguatge escrit en els gèneres treballats.

Utilitzar una sintaxi simple i fàcilment comprensible, estructures, lèxic i expressions adequats al context i aplicar recursos senzills de cohesió i coherència.

Aplicar les regles bàsiques d'ortografia i puntuació que permetin la comprensió del text.

Utilitzar el suport de fonts externes com ara notes de classe, gramàtiques o diccionaris, per aconseguir una major correcció en les produccions.

Presentar les produccions escrites de forma clara, neta i ordenada, ja sigui en suport paper o digital.

5. Utilitzar el coneixement d'alguns aspectes formals del codi de la llengua estrangera (morfologia, sintaxi i fonologia), en diferents contextos de comunicació, com a instrument d'autoaprenentatge i d'autocorrecció de les produccions pròpies i per comprendre millor les dels altres.

Per mitjà d'aquest criteri s'avalua si els alumnes i les alumnes són capaços de:

Identificar i utilitzar correctament els elements de lèxic i morfologia més habituals.

Observar i reconèixer regularitats i arribar a conclusions que portin a la formulació de regles senzilles.

Utilitzar la terminologia gramatical bàsica en activitats de comprensió i producció de textos.

Aplicar els seus coneixements de les normes bàsiques del sistema lingüístic amb la finalitat de millorar la producció oral i escrita i detectar errors.

Aplicar els coneixements sobre el funcionament de la llengua per inferir les normes gramaticals elementals.

Aplicar els coneixements sobre els aspectes sonors de la llengua per millorar la comprensió i la producció oral, com el reconeixement i l'ús adequat de patrons de ritme i entonació per formular preguntes i respostes.

Aplicar estratègies de correcció per garantir l'eficàcia de l'aprenentatge (observació i anàlisi dels errors en les produccions pròpies i alienes, valoració de la seva incidència en la comunicació i aplicació de tècniques d'autocorrecció per reflexionar sobre la norma i ús de la llengua).

Associar determinades fórmules lingüístiques amb funcions del llenguatge d'ús habitual.

6. Identificar, utilitzar i explicar oralment mitjançant exemples concrets algunes estratègies bàsiques utilitzades per progressar en l'aprenentatge com ara demanar aclariments, acompanyar la comunicació amb gestos, utilitzar diccionaris visuals i bilingües, recuperar, buscar i recopilar informació sobre temes coneguts en diferents suports i identificar alguns aspectes personals que l'ajudin a aprendre millor.

Aquest criteri avalua si els alumnes i les alumnes són capaços de:

Explicar amb exemples concrets la forma com emmagatzemen, memoritzen i revisen el lèxic, com ara associació amb imatges, comparació de termes amb altres llengües, confecció de diagrames o elaboració de mapes semàntics.

Exposar de forma senzilla el seu propi recorregut d'aprenentatge i la valoració i avaluació dels seus progressos.

Utilitzar materials de consulta com ara diccionaris, recursos bibliogràfics o digitals, amb la finalitat de recollir informació, ampliar o revisar aspectes treballats a l'aula.

Analitzar i reflexionar sobre la forma, l'ús i el significat de diferents aspectes formals de la llengua, establint similituds i diferències amb les llengües conegudes.

Reflexionar sobre l'existència de regularitats i excepcions en el sistema formal de la llengua, traient conclusions i relacionant-les amb les que hi ha en les llengües que coneixen.

Aplicar els coneixements fonètics de la llengua per millorar la comprensió i la producció oral com el reconeixement de fonemes i els patrons de pronunciació, ritme i entonació més usals.

Aprofitar les oportunitats d'aprenentatge a l'aula i fora d'ella mitjançant el treball en equip, activitats personals i grupals i les comunicacions amb persones de diferents llengües i cultures.

7. Utilitzar de forma guiada les tecnologies de la informació i la comunicació per buscar informació, produir textos a partir de models i establir relacions personals.

Es tracta de valorar amb aquest criteri si, utilitzant les tecnologies de la informació i la comunicació, són capaços de:

Buscar amb ajuda informació i dades a Internet sobre temes prèviament treballats per a la realització d'una tasca concreta.

Utilitzar processadors de text per realitzar treballs individuals o en grup i presentar-los utilitzant les tecnologies que hi ha a l'aula.

Utilitzar recursos informàtics (diccionaris, enciclopèdies electròniques) per consolidar l'aprenentatge i millorar la comunicació (fòrums, pàgines web).

Establir relacions personals i intercanvis d'informació a través de la xarxa amb alumnes de la llengua estrangera o nadius per a la realització de tasques específiques.

Mostrar interès per utilitzar la llengua estrangera en situacions comunicatives diverses.

8. Identificar i posar exemples sobre els aspectes culturals més rellevants dels països on es parla la llengua estrangera, assenyalant algunes de les característiques més significatives dels costums, normes, actituds i valors de la societat la llengua de la qual s'estudia, mostrar interès per conèixer-los i desenvolupar una valoració positiva de patrons culturals diferents dels propis.

Aquest criteri pretén comprovar si són capaços de:

Establir les similituds i diferències entre algunes manifestacions culturals pròpies i les equivalents en la cultura estrangera en situacions bàsiques i informals de comunicació com ara agraïments, petició de disculpes, inici i final d'una conversa i patrons de comportament.

Reconèixer algunes de les manifestacions més representatives de la cultura.

Mostrar interès i respecte pels valors i comportaments d'altres parlants, tenir curiositat i manifestar una actitud positiva cap a altres cultures; mostrar interès per iniciar contactes i per realitzar activitats relacionades amb la llengua i la cultura estrangera.

Detectar a l'entorn nacional i local propis, la presència d'elements de procedència cultural associada a la llengua estrangera i als països que la parlen i persones que la integren, particularment en relació amb fenòmens socials actuals.

Orientacions metodològiques i per a l'avaluació

Orientacions metodològiques

El currículum de la matèria de Llengua estrangera, de la mateixa manera que el de Llengua castellana, té com a eix el desenvolupament d'una efectiva competència comunicativa oral i escrita aplicada a contextos socials significatius que permeti als alumnes expressar-se amb progressiva eficàcia i correcció i que abraci tots els usos i registres possibles. La consecució d'aquest objectiu és indissociable de la forma d'abordar-lo a l'aula, perquè la metodologia és l'instrument clau per al desenvolupament del currículum.

Qualsevol plantejament didàctic en aquesta matèria ha de tenir en compte les característiques personals i socials de l'alumnat d'educació secundària obligatòria i l'evolució de les seves capacitats i interessos al llarg d'una etapa en què s'experimenten importants canvis maduratsius i cognitius. A més, el procés d'ensenyament i aprenentatge ha de partir del grau de coneixement de la llengua que tinguin els nostres alumnes al començament de l'etapa, de la presència de la llengua en el context social i educatiu i, per tant, de les possibilitats d'ampliar l'aprenentatge a què tinguin accés fora de l'àmbit escolar per la presència o no en el seu entorn de la llengua estrangera.

La condició indispensable per facilitar l'aprenentatge d'una llengua estrangera és centrar la intervenció didàctica en un ús real i continuat de la llengua. La llengua estrangera no sol estar gaire present en el context social i cultural de la majoria dels alumnes i tampoc té una presència significativa en els mitjans de comunicació. Aquesta realitat fa que el temps escolar hagi de ser especialment optimitzat per aconseguir, en el marge horari de què es disposa, una competència acceptable, per això les opcions metodològiques adquireixen una importància singular.

Enfocament comunicatiu de l'ensenyament de les llengües.

Encara que la realitat escolar no pot donar cabuda als diferents tipus de situacions comunicatives que tenen a veure, per exemple, amb la vida social, familiar i personal de manera àmplia, aquests àmbits són bàsics per a l'aprenentatge de la llengua ja que estan en relació directa amb el món d'experiències i interessos de l'alumnat d'aquestes edats. De manera que hem d'oferir una compensació que proporcioni oportunitats per aprendre registres i formats comunicatius vàlids per a aquelles situacions de comunicació més probables, útils i interessants per als alumnes i les alumnes en funció de les seves necessitats, habilitats i interessos.

S'han de promoure situacions perquè puguin interactuar en la llengua estrangera atenent propòsits comunicatius concrets i socialment rellevants. És convenient que aquestes situacions siguin més guiades al principi i posteriorment més autònomes, afavorint la implicació personal de l'alumnat i la posada en pràctica d'estratègies comunicatives. S'ha de partir de situacions comunicatives i entorns afectius en què s'utilitzi la llengua estrangera, tant de forma oral com escrita, de manera natural, manejant un ampli ventall d'activitats en què s'abordin de manera equilibrada totes les destreses lingüístiques, ja sigui per separat o integrant-ne diverses o la seva totalitat en una seqüència natural d'ús, en funció de les exigències de la situació de comunicació.

L'aprenentatge del codi escrit s'ha de fer a través de la lectura i la construcció de textos funcionals en situacions de comunicació reals o simulades. En aquestes situacions els alumnes aprendran tant la composició i organització de diferents gèneres textuais, com els diferents suports i canals que es poden utilitzar per accedir a textos i també per crear-los.

D'altra banda, és important que la llengua estrangera participi dels continguts que s'estan abordant en les diferents matèries del currículum. Fonamentalment per dues raons: es creen contextos reals de comunicació i aprenentatge i augmenta el temps d'exposició a la llengua, cosa que compensa en part la seva escassa presència en l'ambient.

Entorns d'aprenentatge motivadors.

El professorat, peça clau en l'organització i el desenvolupament d'aquest complex procés, té la responsabilitat d'atendre tots els aspectes esmentats i conjugar aspectes materials i personals per procurar un progrés constant i efectiu. El primer requisit és la consecució d'un clima afectiu positiu i motivador que faciliti la convivència i la cooperació a l'aula. Un ambient de treball en què es propiciï la participació i en què la producció lingüística en qualsevol sentit sigui ben rebuda i incentivada.

Les activitats a l'aula i els materials utilitzats han de tenir en compte les reflexions anteriors i, a més, han de resultar atractius, interessants i estimulants cognitivament. Han de ser rics en continguts i matisos i adequats a les capacitats dels alumnes perquè el desenvolupament de les activitats exigeixi un esforç proporcionat, que faci confiar en la seva capacitat per aprendre la llengua estrangera i per expressar-se utilitzant-la alhora que desenvolupi interès per aprendre-la i gust per fer-la servir.

La diversitat.

Les diferències quant a capacitats, actitud, motivació, expectatives, interessos, estil d'aprenentatge, procedència social, procedència nacional, etc., que hi ha en una aula són sempre grans però potser superiors en aquesta matèria que en qualsevol altra per la qual cosa és fonamental crear un ambient favorable i de respecte. La integració en el treball de tots els alumnes i, en cert sentit, la superació de les diferències individuals és tasca fonamental del docent per aconseguir un clima general de satisfacció i confiança.

S'han de tenir presents les característiques de l'alumnat i s'ha de fomentar la seva participació personal i grupal en el procés d'aprenentatge. Els processos d'assimilació lingüística són diversos i depenen dels estils d'aprenentatge i de la implicació afectiva del subjecte, per això, les activitats i tasques que tinguin lloc a l'aula han de ser molt diverses i adaptar-se a les diferents necessitats, capacitats, interessos i expectatives de l'alumnat.

El professorat s'ha de recolzar en recursos didàctics adequats, materials autèntics i adaptats que facilitin la comprensió del text oral i escrit, motivant els estudiants a comunicar-se en llengua estrangera, utilitzant tècniques facilitadores de la comunicació i activant estratègies per a la comprensió i l'expressió oral i escrita. L'enfocament de les activitats d'ensenyament s'ha d'adaptar a les característiques i necessitats dels grups d'alumnes, fomentar el diferents models d'interacció a l'aula: individual, en parelles o en grups cooperatius, i afavorir la implicació de l'alumnat en la realització de tasques i en la presa de decisions, creant un clima favorable que possibiliti el compromís per portar-les a terme.

Reflexió sobre l'ús de la llengua

Mentre que en l'educació primària, els nens i les nenes no tenen la capacitat d'aprendre una llengua estrangera a partir de formes, significats, estructures i

normes gramaticals, atès que la seva capacitat de continguts abstractes és molt limitada, en l'educació secundària s'ha de fomentar el desenvolupament de processos analítics referits al conjunt dels aspectes formals que configuren la llengua, estructuració lèxica, gramatical i retòrica d'aquesta. Aquesta reflexió i anàlisi sobre la llengua, ja sigui realitzada per la via inductiva, deductiva, o per una combinació de totes dues, proporcionarà una imatge més ajustada de les formes que adopta la llengua i dels recursos de què disposa per possibilitar una comunicació correcta, flexible i efectiva, alhora que els proporciona més seguretat a l'hora d'expressar-se. No obstant això, és important tenir en compte que la gramàtica no s'ha d'aprendre com una finalitat en si mateixa, sinó com eina perquè es consolidin les destreses i es millori la competència comunicativa de l'alumnat.

Reflexió sobre el procés d'aprenentatge.

Amb la finalitat de consolidar l'autonomia dels alumnes i desenvolupar la seva capacitat per seguir aprenent al llarg de la vida, convé promoure la utilització d'estratègies per a l'anàlisi del mateix procés d'aprenentatge, oferint pautes per a la correcció d'errors o l'autoavaluació dels aprenentatges, acudint a les ajudes i els recursos pertinents com, per exemple, el Portafolis Europeu de les Llengües. Alhora, els haurà d'ajudar a ser progressivament conscients de què saben fer en la llengua que estan aprenent, a comparar les seves adquisicions amb altres llengües que coneixen i a reflexionar sobre quines estratègies els resulten més útils per aprendre. Conèixer les capacitats i limitacions pròpies i els possibles mitjans, recursos o fonts per superar-les, permet a qui aprèn fer un ús i aprenentatge més autònom.

Materials i recursos didàctics.

Han de ser suggestives i reflectir la realitat cultural. El professorat ha de seleccionar els materials autèntics o, si s'escau, adaptats, i recursos didàctics en què es percebin els continguts més destacats o rellevants relatius a la llengua i cultura estrangera. S'ha de procurar que el format de presentació dels materials i recursos didàctics sigui atractiu i que els seus continguts siguin significatius per a l'alumnat, utilitzant un ampli ventall de gèneres textuais orals i escrits, relacionats amb diferents àmbits i situacions d'ús, presentant-los en suport paper o mitjançant les tecnologies de la informació i comunicació. En aquest sentit, és necessari l'acostament a tota mena de fonts i obres de referència, preferentment reals, adequades a les característiques dels alumnes d'aquesta etapa.

El coneixement i l'ús de les tecnologies de la comunicació i de la informació és una font de contacte amb tot tipus d'informació i models lingüístics i un mitjà privilegiat d'expressió i interacció amb altres parlants. Constituïxen a més un accés ràpid, senzill i gratuït a una gran quantitat d'obres de referència i consulta. Per això, l'ensenyament la Llengua estrangera s'ha de beneficiar d'aquestes possibilitats alhora que es contribueix amb això al desenvolupament de la competència en l'ús de les tecnologies de la comunicació i la informació que obre enormes possibilitats per a l'aprenentatge d'una llengua estrangera.

Finalment, es pot assenyalar que el tractament d'aspectes com el grau de coneixement sobre la llengua estrangera, la procedència de l'alumnat, la presència de la llengua en el context social, cultural i educatiu i, per tant, les possibilitats d'ampliar l'aprenentatge, obliguen, amb més o menys intensitat, que s'ha de tenir en compte l'especificitat de l'entorn de l'alumnat, tant si es refereix a les ciutats de Ceuta i Melilla o als països i les zones on s'ubica el centre escolar.

Orientacions per a l'avaluació

L'avaluació d'aquest complex procés ha d'abraçar tots els aspectes i l'han de fer tots els que hi participin. Així doncs el professor ha d'avaluar el treball dels alumnes, però també la seva resposta i interès, els materials o les activitats. L'instrument fonamental d'una avaluació formativa de l'alumnat es realitza a partir de l'observació sistemàtica durant les activitats tant orals com escrites. Es tracta d'un seguiment que s'ha de fer de manera contínua, on cada expressió oral o escrita aporta informació del progrés realitzat. És important que el professorat elegeixi indicadors o escales que li permetin valorar en un moment determinat l'actuació de l'alumne i situar-la en un punt concret del procés. Aquesta observació del procés permet millorar i adequar els plantejaments didàctics, les activitats proposades i els materials utilitzats.

Els criteris d'avaluació serveixen de referència per valorar en quina mesura s'han produït els aprenentatges que es consideren especialment rellevants per a l'adquisició de les capacitats recollides en els objectius. Els criteris són a més l'element que uneix objectius i continguts i on s'observa amb més claredat la contribució de la matèria a l'assoliment de les competències bàsiques, ja que es refereixen a conductes observables que permeten comprovar si s'han adquirit els aprenentatges que es consideren imprescindible, i en quin grau.

La selecció i seqüència dels criteris d'avaluació obeeix als mateixos principis que configuren la matèria. Per això, aquesta concreció és especialment important per orientar l'avaluació perquè resumeix el que s'espera que siguin capaços de fer els alumnes en relació amb els diversos contextos d'ús de la llengua en situacions reals de comunicació. En aquestes situacions apareixen integrades totes les destreses que apareixien agrupades en blocs de continguts diferenciats per facilitar el seu reconeixement. Els criteris d'avaluació remetent amb claredat a aprenentatges integrats. En efecte, si s'observa la redacció dels criteris es veu que comencen amb verbs el significat dels quals es refereix a pràctiques comunicatives (narrar, exposar, explicar, argumentar, resumir...) o a habilitats i estratègies relacionades amb la comprensió o la producció de textos (extreure informació, identificar el propòsit, aplicar coneixements sobre la llengua per solucionar problemes de comprensió...) i aquestes habilitats es refereixen sempre a determinats gèneres de textos en una situació comunicativa concreta i amb un nivell determinat de complexitat. D'aquesta manera, els criteris d'avaluació ofereixen en la pràctica moltes pistes perquè el docent pugui reconèixer en conductes concretes, cosa que vertaderament es considera essencial.

L'observació sistemàtica, en ser un instrument fonamental per a l'avaluació, s'ha de completar amb altres de més objectius i, en aquest sentit, el professorat ha de recórrer a determinades proves que constituïran un element més en el procés global, no el més important. Les proves haurien de ser comunicatives, basades en la interacció, estar molt contextualitzades i relacionades amb situacions reals de comunicació.

També els alumnes han de participar en l'avaluació, perquè han de ser conscients dels seus objectius, del seu grau de compliment i del procés seguit per aprendre, assumint progressivament la responsabilitat del seu propi aprenentatge. El coneixement del que s'espera d'ells i la pròpia estimació del grau de compliment produeixen un efecte de retroalimentació imprescindible per aprendre. De la mateixa manera, la utilització d'instruments i estratègies que permetin els alumnes reflexionar sobre què se sap fer en la llengua que està aprenent, quines estratègies els funcionen millor o de què se senten més capaços, facilita sens dubte l'aprenentatge perquè els fa conscients d'on es troben en el seu progrés i del

nivell d'esforç que han de fer per intentar assolir els objectius proposats.

Una intervenció didàctica que tingui en compte aquest tipus d'orientacions afavorirà que alumnes i les alumnes siguin usuaris cada vegada més competents de la llengua estrangera i això els oferirà l'oportunitat de conèixer elements significatius diferencials de les cultures i pobles relacionats amb aquesta i així estaran en més bones condicions per valorar les seves pròpies tradicions, cultures i llengües en conèixer-ne altres de diferents. En definitiva, seran alumnes més autònoms i preparats per aprendre.

Matemàtiques

En l'intent de comprendre el món, totes les civilitzacions han creat i desenvolupat eines matemàtiques: el càlcul, la mesura i l'estudi de les relacions entre formes i quantitats han servit als científics de totes les èpoques per generar models de la realitat.

Les matemàtiques són un instrument de coneixement i anàlisi de la realitat i un component essencial en el desenvolupament dels individus des d'una edat molt primerenca. Constitueixen un conjunt de sabers d'un gran valor històric, social i cultural, i, en conseqüència, les persones han de ser capaces d'utilitzar-les per raonar de manera crítica sobre les diferents realitats i problemàtiques del món actual. El domini de l'espai i el temps, l'organització i optimització de recursos, formes i proporcions, la capacitat de previsió i control de la incertesa o el maneig de la tecnologia digital, en són només alguns exemples.

A la societat contemporània les persones necessiten, en els diferents àmbits professionals, un major domini d'idees i destreses matemàtiques que les que requerien fa només uns anys. La presa de decisions requereix comprendre, modificar i produir missatges de tota mena, i en la informació que es maneja cada vegada hi apareixen amb més freqüència taules, gràfics i fórmules que demanen coneixements matemàtics per a la seva correcta interpretació. Per això, els ciutadans han d'estar preparats per adaptar-se amb eficàcia als continus canvis que es generen.

Ara bé, emprendre els reptes de la societat contemporània suposa, a més, preparar els ciutadans perquè adquireixin autonomia a l'hora d'establir hipòtesis i contrastar-les, dissenyar estratègies o extrapolar resultats a situacions anàlogues. Els continguts matemàtics seleccionats per aquesta etapa obligatòria estan orientats a aconseguir que tot l'alumnat pugui assolir els objectius proposats i estigui preparat per incorporar-se a la vida adulta. Per la qual cosa, s'han d'introduir les mesures que en cada cas siguin necessàries per atendre la diversitat d'actituds i competències cognitives de l'alumnat de l'etapa.

Perquè l'aprenentatge sigui efectiu, els nous coneixements que es pretén que l'alumne construeixi s'han de recolzar en els que ja té, tractant sempre de relacionar-los amb la seva pròpia experiència i de presentar-los preferentment en un context de resolució de problemes. Alguns conceptes han de ser abordats des de situacions preferiblement intuïtives i pròximes a l'alumnat per després ser repesos des de nous punts de vista que afegixin elements de complexitat. La consolidació dels continguts considerats complexos s'ha de fer de manera gradual i cíclica, plantejant situacions que permetin abordar-los des de perspectives més àmplies o en connexió amb nous continguts.

Els continguts de l'àrea expressen els aspectes fonamentals pels quals els conceptes i els processos matemàtics s'han de desenvolupar a mida que es progressa en l'aprenentatge i l'ús de la competència matemàtica. Amb això, es desenvolupen en l'alumnat actituds positives cap al coneixement matemàtic tenint en compte la seva dilatada història i la seva contribució a la cultura. Al seu torn, la connexió entre els diferents continguts i la seva relació

amb les altres matèries ha de servir per mostrar la relació entre les diferents disciplines.

A tots els cursos s'hi ha inclòs un bloc de continguts comuns que constitueix l'eix transversal vertebrador dels coneixements matemàtics que abraça. Aquest bloc fa referència expressa, entre d'altres, a un tema bàsic del currículum: la resolució de problemes. Des d'un punt de vista formatiu, la resolució de problemes és capaç d'activar les capacitats bàsiques de l'individu, com són llegir comprensivament, reflexionar, establir un pla de treball, revisar-lo, adaptar-lo, generar hipòtesis, verificar l'àmbit de validesa de la solució, etc. perquè és el centre sobre el qual gravita l'activitat matemàtica en general. També s'introdueixen en aquest bloc la capacitat d'expressar verbalment els processos que se segueixen i la confiança en les pròpies capacitats per interpretar, valorar i prendre decisions sobre situacions que inclouen suport matemàtic, posant de relleu la importància dels factors afectius en l'ensenyament i l'aprenentatge de les matemàtiques.

La resta dels continguts s'han distribuït en cinc blocs: nombres, àlgebra, geometria, funcions i gràfiques, i estadística i probabilitat. És necessari indicar que és només una manera d'organitzar-los. No es tracta de crear compartiments separats: en tots els blocs s'utilitzen tècniques numèriques i algebraiques, i en qualsevol d'ells pot ser útil confeccionar una taula, generar una gràfica o suscitar una situació d'incertesa probabilística.

El desenvolupament del sentit numèric iniciat en l'educació primària continua en l'educació secundària amb l'ampliació dels conjunts de nombres que s'utilitzen i la consolidació dels ja estudiats en establir relacions entre diferents formes de representació numèrica, com és el cas de fraccions, decimals i percentatges. L'important en aquests cursos no són només les destreses de càlcul ni els algorismes de llapis i paper, sinó una comprensió de les operacions que permeti fer-ne un ús raonable, en paral·lel amb el desenvolupament de la capacitat d'estimació i càlcul mental que faciliti exercir un control sobre els resultats i possibles errors.

Per la seva banda, les destreses algebraiques es desenvolupen a través d'un augment progressiu en l'ús i el maneig de símbols i expressions des del primer any de secundària fins a l'últim, posant especial atenció en la lectura, simbolització i plantejament que es realitza a partir de l'enunciat de cada problema.

Per a l'organització dels continguts d'àlgebra s'ha tingut en compte que el seu estudi resulta, amb massa freqüència, difícil a molts alumnes. La construcció del coneixement algebraic ha de partir de la representació i transformació de quantitats. El treball amb patrons i relacions, la simbolització i la traducció entre llenguatges són fonamentals als primers cursos.

La geometria, a més de definicions i fórmules per al càlcul de superfícies i volums és, sobretot, descriure i analitzar propietats i relacions, i classificar i raonar sobre formes i estructures geomètriques. L'aprenentatge de la geometria ha d'oferir contínues oportunitats per construir, dibuixar, modelitzar, mesurar o classificar d'acord amb criteris lliurement elegits. El seu estudi ofereix excel·lents oportunitats d'establir relacions amb altres àmbits, com la naturalesa o el món de l'art, que no hauria de quedar al marge d'atenció.

La utilització de recursos manipulatius que serveixin de catalitzador del pensament de l'alumne és sempre aconsellable, però adquireix especial importància en geometria on l'abstracció pot ser construïda a partir de la reflexió sobre les idees que sorgeixen de l'experiència adquirida per la interacció amb un objecte físic. Especial interès presenten els programes de geometria dinàmica en permetre als estudiants interactuar sobre les figures i els seus elements característics, facilitant la possibilitat d'analitzar propietats, explorar relacions, formular conjetures i validar-les.

L'estudi de les relacions entre variables i la seva representació mitjançant taules, gràfiques i models matemàtics és de gran utilitat per descriure, interpretar, predir i explicar fenòmens diversos de tipus econòmic, social o natural. Els continguts d'aquest bloc es mouen entre les diferents formes de representar una situació: verbal, numèrica, geomètrica o a través d'una expressió literal i les diferents formes de traduir una expressió d'un llenguatge a un altre. Així mateix, es pretén que els estudiants siguin capaços de distingir les característiques de determinats tipus de funcions per tal de modelitzar situacions reals.

A causa de la seva presència en els mitjans de comunicació i l'ús que en fan les diferents matèries, l'estadística té en l'actualitat una gran importància i el seu estudi ha de capacitar els estudiants per analitzar de forma crítica les presentacions fal·laces, interpretacions esbiaixades i abusos que a vegades conté la informació de naturalesa estadística. En els primers cursos es pretén fer una aproximació natural a l'estudi de fenòmens aleatoris senzills mitjançant l'experimentació i el tractament, per mitjà de taules i gràfiques, de dades estadístiques. Posteriorment, el treball s'encamina a l'obtenció de valors representatius d'una mostra i s'aprofundeix en la utilització de diagrames i gràfics més complexos per tal de treure conclusions a partir d'ells. La utilització dels fulls de càlcul facilita el procés d'organitzar la informació, possibilita l'ús de gràfics senzills, el tractament de grans quantitats de dades, i allibera temps i esforços de càlcul per dedicar-lo a la formulació de preguntes, comprensió d'idees i redacció d'informes.

En la construcció del coneixement, els mitjans tecnològics són eines essencials per ensenyar, aprendre i, en definitiva, per fer matemàtiques. Aquests instruments permeten concentrar-se en la presa de decisions, la reflexió, el raonament i la resolució de problemes. En aquest sentit, la calculadora i les eines informàtiques són avui dispositius comunament utilitzats en la vida quotidiana, per tant el treball d'aquesta matèria a l'aula hauria de reflectir aquesta realitat.

Prenent en consideració el caràcter orientador que ha de tenir l'etapa, per atendre la diversitat de motivacions, interessos i ritmes d'aprenentatge de l'alumnat, la matèria de Matemàtiques es configura en dues opcions, A i B, a l'últim curs. Les dues opcions remarquen continguts parcialment diferenciats segons posin més o menys èmfasi en el caràcter terminal o propedèutic, en el major o menor ús del simbolisme abstracte, en la major o menor exigència de precisió o rigor matemàtic, etc. Les diferències que aconsellen l'establiment de les dues opcions es tradueixen no només en la selecció de continguts, sinó també, i sobretot, en la forma com han de ser tractats.

En tots els casos, les matemàtiques han de ser presentades a l'alumnat com un conjunt de coneixements i procediments pròxims a la seva experiència, que han evolucionat en el transcurs del temps i que, amb seguretat, continuaran fent-ho en el futur. Per contribuir a aquest acostament és convenient realitzar sempre una introducció al tema a tractar que, en la mesura que sigui possible, justifiqui el seu estudi per necessitat històrica, per la seva utilitat o bé suscitant un interès ulterior.

Contribució de la matèria a l'adquisició de les competències bàsiques

Es pot entendre que tot el currículum de la matèria contribueix a l'adquisició de la competència matemàtica, ja que la capacitat per utilitzar diferents formes de pensament matemàtic, per tal d'interpretar i descriure la realitat i actuar-hi a sobre, forma part del propi objecte d'aprenentatge. Tots els blocs de continguts estan orientats a aplicar les destreses i actituds que permeten raonar matemàticament, comprendre una argumentació matemàtica i

expressar-se i comunicar-se en el llenguatge matemàtic, utilitzant les eines adequades i integrant el coneixement matemàtic amb altres tipus de coneixement per obtenir conclusions, reduir la incertesa i per enfrontar-se a situacions quotidianes de diferent grau de complexitat. Convé assenyalar que no totes les formes d'ensenyar matemàtiques contribueixen de la mateixa manera a l'adquisició de la competència matemàtica: l'èmfasi en la funcionalitat dels aprenentatges, la seva utilitat per comprendre el món que ens envolta o la mateixa selecció d'estratègies per a la resolució d'un problema, determinen la possibilitat real d'aplicar les matemàtiques a diferents camps de coneixement o a diferents situacions de la vida quotidiana.

La discriminació de formes, relacions i estructures geomètriques, especialment amb el desenvolupament de la visió espacial i la capacitat per transferir formes i representacions entre el pla i l'espai, contribueix a aprofundir la competència en coneixement i interacció amb el món físic. La modelització constitueix un altre referent en aquesta mateixa direcció. Elaborar models exigeix identificar i seleccionar les característiques rellevants d'una situació real, representar-la simbòlicament i determinar pautes de comportament, regularitats i invariants a partir de les quals poder fer prediccions sobre l'evolució, la precisió i les limitacions del model.

Per la seva banda, la incorporació d'eines tecnològiques com a recurs didàctic per a l'aprenentatge i per a la resolució de problemes contribueix a millorar la competència en tractament de la informació i competència digital dels estudiants, de la mateixa manera que la utilització dels llenguatges gràfic i estadístic ajuda a interpretar millor la realitat expressada pels mitjans de comunicació. No menys important resulta la interacció entre els diferents tipus de llenguatge: natural, numèric, gràfic, geomètric i algebraic com a forma de lligar el tractament de la informació amb l'experiència dels alumnes.

Les matemàtiques contribueixen a la competència en comunicació lingüística ja que són concebudes com una àrea d'expressió que utilitza contínuament l'expressió oral i escrita en la formulació i expressió de les idees.

Per això, en totes les relacions d'ensenyament i aprenentatge de les matemàtiques i en particular en la resolució de problemes, adquireix especial importància l'expressió tant oral com escrita dels processos realitzats i dels raonaments seguits, ja que ajuden a formalitzar el pensament. El mateix llenguatge matemàtic és, en si mateix, un vehicle de comunicació d'idees que destaca per la precisió en els seus termes i per la seva gran capacitat per transmetre conjectures gràcies a un lèxic propi de caràcter sintètic, simbòlic i abstracte.

Les matemàtiques contribueixen a la competència en expressió cultural i artística perquè el mateix coneixement matemàtic és expressió universal de la cultura, i és, en particular, la geometria part integral de l'expressió artística de la humanitat en oferir mitjans per descriure i comprendre el món que ens envolta i apreciar la bellesa de les estructures que ha creat. Cultivar la sensibilitat i la creativitat, el pensament divergent, l'autonomia i l'apassionament estètic són objectius d'aquesta matèria.

Els mateixos processos de resolució de problemes contribueixen de manera especial a fomentar l'autonomia i iniciativa personal perquè s'utilitzen per planificar estratègies, assumir reptes i contribueixen a conèixer amb la incertesa i a controlar alhora els processos de presa de decisions. També, les tècniques heurístiques que desenvolupa constitueixen models generals de tractament de la informació i de raonament i consolida l'adquisició de destreses involucrades en la competència per aprendre a aprendre, com ara l'autonomia, la perseverança, la sistematització, la reflexió crítica i l'habilitat per comunicar amb eficàcia els resultats del propi treball.

L'aportació a la competència social i ciutadana des de la consideració de la utilització de les matemàtiques per descriure fenòmens socials. Les matemàtiques, fonamentalment a través de l'anàlisi funcional i de l'estadística, aporten criteris científics per predir i prendre decisions. També es contribueix a aquesta competència enfocant els errors comesos en els processos de resolució de problemes amb esperit constructiu, fet que permet de passada valorar els punts de vista aliens en un pla d'igualtat amb els propis com a formes alternatives d'abordar una situació.

Objectius

L'ensenyament de les Matemàtiques en aquesta etapa té com a finalitat el desenvolupament de les capacitats següents:

1. Millorar la capacitat de pensament reflexiu i incorporar al llenguatge i formes d'argumentació les formes d'expressió i raonament matemàtic, tant en els processos matemàtics o científics com en els diferents àmbits de l'activitat humana.
2. Reconèixer i plantejar situacions susceptibles de ser formulades en termes matemàtics, elaborar i utilitzar diferents estratègies per abordar-les i analitzar els resultats utilitzant els recursos més apropiats.
3. Quantificar els aspectes de la realitat que permetin interpretar-la millor: utilitzar tècniques de recollida de la informació i procediments de mesura, realitzar l'anàlisi de les dades mitjançant l'ús de diferents classes de nombres i la selecció dels càlculs apropiats a cada situació.
4. Identificar els elements matemàtics (dades estadístiques, geomètriques, gràfiques, càlculs, etc.) presents en els mitjans de comunicació, Internet, publicitat o altres fonts d'informació, analitzar críticament les funcions que desenvolupen aquests elements matemàtics i valorar la seva aportació per a una millor comprensió dels missatges.
5. Identificar les formes i relacions espacials que es presenten en la vida quotidiana, analitzar les propietats i relacions geomètriques implicades i ser sensible a la bellesa que generen alhora que estimulen la creativitat i la imaginació.
6. Utilitzar de forma adequada els diferents mitjans tecnològics (calculadores, ordinadors, etc.) tant per realitzar càlculs com per buscar, tractar i representar informacions d'índole diversa i també com a ajuda en l'aprenentatge.
7. Actuar davant els problemes que es plantegen en la vida quotidiana d'acord amb formes pròpies de l'activitat matemàtica, com ara l'exploració sistemàtica d'alternatives, la precisió en el llenguatge, la flexibilitat per modificar el punt de vista o la perseverança en la recerca de solucions.
8. Elaborar estratègies personals per a l'anàlisi de situacions concretes i la identificació i resolució de problemes, utilitzant diferents recursos i instruments i valorant la conveniència de les estratègies utilitzades en funció de l'anàlisi dels resultats i del seu caràcter exacte o aproximat.
9. Manifestar una actitud positiva davant la resolució de problemes i mostrar confiança en la pròpia capacitat per enfrontar-s'hi amb èxit i adquirir un nivell d'autoestima adequat que li permeti gaudir dels aspectes creatius, manipulatius, estètics i utilitaris de les matemàtiques.
10. Integrar els coneixements matemàtics en el conjunt de sabers que es van adquirint des de les diferents àrees de manera que es puguin fer servir de forma creativa, analítica i crítica.
11. Valorar les matemàtiques com a part integrant de la nostra cultura, tant des d'un punt de vista històric com des de la perspectiva del seu paper a la societat actual i aplicar les competències matemàtiques adquirides per

analitzar i valorar fenòmens socials com la diversitat cultural, el respecte al medi ambient, la salut, el consum, la igualtat de gènere o la convivència pacífica.

PRIMER CURS

Continguts

Bloc 1. Continguts comuns.

Interpretació de missatges que continguin informacions sobre quantitats i mesures o sobre elements o relacions espacials.

Utilització d'estratègies i tècniques simples en la resolució de problemes com ara l'anàlisi de l'enunciat, l'assaig i error, la resolució d'un problema més simple i la comprovació de la solució obtinguda.

Expressió verbal del procediment que s'ha seguit en la resolució de problemes.

Perseverança i flexibilitat en la recerca de solucions als problemes.

Confiança en les pròpies capacitats per afrontar problemes, comprendre les relacions matemàtiques i prendre decisions a partir d'elles.

Utilització d'eines tecnològiques i recursos manipulatiu per facilitar els càlculs de tipus numèric, algebraic o estadístic, les representacions funcionals i la comprensió de propietats geomètriques.

Valoració de la feina ben feta i interès per la presentació ordenada i clara del procés seguit i dels resultats obtinguts en la resolució de problemes.

Reconeixement del treball en equip mostrant interès i respecte per estratègies diferents a les pròpies.

Bloc 2. Nombres.

Potències de base i exponent natural. Producte i quocient de potències de la mateixa base.

Divisibilitat de nombres naturals. Múltiples i divisors d'un nombre. Ús dels criteris de divisibilitat.

Nombres primers. Nombres compostos. Descomposició de nombres en factors primers.

Múltiples i divisors comuns a diversos nombres. Màxim comú divisor (mcd) i mínim comú múltiple (mcm): procediments de càlcul.

Aplicacions de la divisibilitat i ús del mcd i del mcm en la resolució de problemes associats a situacions quotidianes.

Necessitat dels nombres negatius per expressar estats i canvis. Reconeixement i conceptualització en contextos reals.

Significat i usos de les operacions amb nombres enters.

Utilització de la jerarquia i propietats de les operacions i de les regles d'ús dels parèntesis en càlculs senzills.

Utilització de la calculadora per operar amb nombres enters.

Decimals en entorns quotidians. Operacions amb nombres decimals.

Diferents significats i usos de les fraccions en la vida real.

Simplificació i ampliació de fraccions; identificació i obtenció de fraccions equivalents.

Reducció de fraccions a comú denominador. Comparació de fraccions.

Operacions amb fraccions: suma, resta, producte i quocient.

Relacions entre fraccions i decimals.

Elaboració i utilització d'estratègies personals per al càlcul mental, per al càlcul aproximat i amb calculadores.

Raó i proporció. Relació fonamental.

Identificació i utilització en situacions de la vida quotidiana de magnituds directament proporcionals. Aplicació a la resolució de problemes en què intervingui la propor-

cionalitat directa. Repartiments directament proporcionals.

Percentatges per expressar composicions o variacions. Càlcul mental i escrit amb percentatges habituals.

Bloc 3. Àlgebra.

Ús de lletres per simbolitzar nombres inicialment desconeguts i nombres sense concretar.

Utilitat de la simbolització per expressar quantitats en diferents contextos.

Traducció d'expressions del llenguatge quotidià a l'algebraic i viceversa.

Recerca de propietats, relacions i regularitats en seqüències numèriques. Obtenció d'expressions algebraiques en processos senzills de generalització.

Obtenció de valors numèrics en fórmules i expressions algebraiques senzilles.

Introducció a les operacions amb expressions algebraiques: suma, resta, producte i quocient de monomis.

Resolució d'equacions del tipus $ax+b = cx+d$ utilitzant mètodes numèrics i algebraics. Plantejament de problemes que utilitzen aquest tipus d'equacions per obtenir la solució.

Valoració de la precisió i simplicitat del llenguatge algebraic per representar i comunicar diferents situacions de la vida quotidiana.

Bloc 4. Geometria.

Elements bàsics per a la descripció de les figures geomètriques en el pla.

Utilització de la terminologia adequada per descriure amb precisió situacions, formes, propietats i configuracions del món físic.

Utilització de mètodes inductius i deductius per a l'anàlisi de relacions i propietats en el pla. Incidència, paral·lelisme i perpendicularitat.

Construccions geomètriques senzilles: mediatriu d'un segment i bisectriu d'un angle.

Angles complementaris i suplementaris. Relació entre els angles que formen dues rectes secants i els formats per una recta secant a dues rectes paral·leles.

Mesura i operacions amb mesures angulars.

Descripció de les figures planes elementals: triangles, quadrilàters i altres polígons. Suma dels angles d'un polígon.

Classificació de triangles i quadrilàters a partir de diferents criteris. Estudi d'algunes propietats i relacions en aquests polígons. Rectes notables en el triangle.

Polígons regulars. Elements característics.

La circumferència i el cercle: descripció, elements i propietats. Arc de circumferència. Angle inscrit i angle central. Sector i segment circular.

Posicions relatives de dues circumferències i d'una recta i una circumferència.

Construcció de polígons regulars amb els instruments de dibuix habituals.

Estimació i càlcul de perímetres de figures.

Estimació i càlcul d'àrees mitjançant fórmules, triangulació i quadriculació. Ús de la composició i descomposició de figures planes per facilitar la resolució de problemes.

Simetria de figures planes. Apreciació de la simetria en la naturalesa i en les construccions.

Utilització d'eines informàtiques per construir, simular i investigar relacions entre elements geomètrics.

Bloc 5. Funcions i gràfiques.

Organització de dades en taules de valors. Elaboració de taules a partir de conjunts de dades obtingudes de situacions pròximes i quotidianes o de diferents fonts d'informació.

Coordenades cartesianes. Representació de punts en un sistema d'eixos coordenats. Identificació de punts a partir de les coordenades.

Interpretació puntual i global d'informacions presentades en una taula o representades en una gràfica.

Identificació de relacions de proporcionalitat directa a partir de l'anàlisi de la seva taula de valors o de la gràfica. Reconeixement de les magnituds relacionades i de les unitats de mesura. Utilització de contraexemples quan les magnituds no siguin directament proporcionals.

Detecció d'errors en les gràfiques que poden afectar la seva interpretació.

Identificació, verbalització i utilització de relacions de dependència en situacions quotidianes.

Bloc 6. Estadística i probabilitat.

Diferents formes de recollida d'informació. Organització en taules de les dades recollides en una experiència.

Freqüències absolutes i relatives de les dades. Elaboració de taules de freqüències.

Diagrames de barres, de línies i de sectors. Anàlisi dels aspectes més destacables dels gràfics.

Reconeixement i distinció entre fenòmens aleatoris i deterministes senzills de la vida quotidiana.

Formulació de conjectures sobre el comportament de fenòmens aleatoris senzills i disseny d'experiències per a la seva comprovació.

Reconeixement i valoració de les matemàtiques per interpretar i descriure situacions incertes.

Criteris d'avaluació

1. Utilitzar nombres naturals i enters, així com fraccions i decimals senzills, les seves operacions i propietats per recollir, transformar i intercanviar informació.

Es tracta d'avaluar la capacitat per:

Identificar i adquirir destreses en l'ús dels nombres i les operacions sent conscient del seu significat i propietats.

Aplicar la divisibilitat en la resolució de problemes associats a situacions quotidianes.

Transmetre informacions utilitzant els nombres de manera adequada.

Desenvolupar, en casos senzills, la competència en l'ús d'operacions combinades com a síntesi de la seqüència d'operacions aritmètiques.

2. Resoldre problemes per als quals es requereixi la utilització de les quatre operacions amb nombres enters, decimals i fraccionaris, utilitzant la forma de càlcul apropiada i valorant l'adequació del resultat al context.

Es tracta de valorar la capacitat per:

Assignar a les diferents operacions nous significats.

Escollir la forma de càlcul: mental, escrita o amb calculadora, més apropiada a cada situació.

Interpretar els resultats obtinguts en els càlculs i comprovar si s'adopta l'actitud que porta a no considerar el resultat com a bo sense contrastar-lo amb la situació de partida.

3. Utilitzar els procediments bàsics de la proporcionalitat directa en un context de resolució de problemes de la vida quotidiana.

Es pretén apreciar la capacitat per:

Identificar magnituds directament proporcionals.

Utilitzar fraccions per descriure relacions de proporcionalitat.

Desenvolupar estratègies de càlcul basades en la raó de proporcionalitat i el càlcul de percentatges.

Utilitzar els coneixements sobre repartiments directament proporcionals, increments i descomptes en activitats relacionades amb la vida quotidiana.

4. Identificar i descriure regularitats, pautes i relacions en conjunts de nombres, utilitzar lletres per simbolitzar diferents quantitats i obtenir expressions algebraïques com a síntesi en seqüències numèriques, així com el valor numèric de fórmules senzilles.

Aquest criteri pretén valorar la capacitat per:

Percebre en un conjunt numèric el que és comú, la seqüència lògica amb què s'ha construït, un criteri que permeti ordenar-ne els elements i, quan sigui possible, expressar algebraicament la regularitat percebuda.

Utilitzar el signe igual com a identificador d'equivalència, i manejar les lletres en les seves diferents accepcions.

Obtenir el valor numèric en fórmules simples amb una sola lletra.

5. Reconèixer i descriure figures planes, utilitzar les seves propietats per classificar-les i aplicar el coneixement geomètric adquirit per interpretar i descriure el món físic, fent ús de la terminologia adequada.

Es pretén valorar la capacitat per:

Utilitzar els conceptes bàsics de la geometria per abordar diferents situacions i problemes de la vida quotidiana.

Utilitzar els diferents elements i formes geomètriques.

6. Valorar i calcular perímetres, àrees i angles de figures planes, utilitzant la unitat de mesura adequada.

Es pretén avaluar la capacitat de:

Valorar algunes mesures de figures planes per diferents mètodes i de fer servir la unitat i la precisió més adequada.

Utilitzar mètodes de descomposició en figures elementals per al càlcul d'àrees de figures planes de l'entorn.

7. Organitzar i interpretar informacions diverses mitjançant taules i gràfiques, i identificar relacions de dependència en situacions quotidianes.

Aquest criteri pretén valorar la capacitat per:

Identificar les variables que intervenen en una situació quotidiana, la relació de dependència entre elles i visualitzar-la gràficament.

Utilitzar les taules com a instrument per recollir informació i transferir-la a uns eixos.

Interpretar de manera qualitativa la informació presentada en forma de taules i gràfiques.

8. Fer prediccions sobre la possibilitat que un succés tingui lloc a partir d'informació prèviament obtinguda de manera empírica.

Es tracta de valorar la capacitat per:

Diferenciar els fenòmens deterministes dels aleatoris i, en aquests últims, analitzar les regularitats obtingudes en repetir un nombre significatiu de vegades una experiència aleatòria i fer prediccions raonables a partir d'aquests.

Comprendre el concepte de freqüència relativa i, a partir d'aquesta, la capacitat d'induir la noció de probabilitat.

9. Utilitzar estratègies i tècniques simples de resolució de problemes com ara l'anàlisi de l'enunciat, l'assaig i error o la resolució d'un problema més senzill, i comprovar la solució obtinguda i expressar, utilitzant el llenguatge matemàtic adequat al seu nivell, el procediment que s'ha seguit en la resolució.

Amb aquest criteri es pretén apreciar la capacitat per:

Resoldre problemes per als quals no es disposa d'un procediment estàndard que permeti obtenir la solució.

Comprendre l'enunciat a partir de l'anàlisi de cadascuna de les parts del text, identificar els aspectes més rellevants i aplicar estratègies simples de resolució, sent capaç de modificar-les al llarg del procés.

Perseverar en la recerca de solucions, així com en l'hàbit i la destresa necessàries per comprovar-ne la validesa, amb confiança en la pròpia capacitat per aconseguir-ho.

Transmetre amb un llenguatge adequat, les idees i els processos personals desenvolupats, de manera que es facin entendre als companys i que els entenguin.

Realitzar amb actitud positiva aquesta activitat d'intercanvi, valorant el procés de discussió amb els altres com una possibilitat de millora.

10. Identificar elements matemàtics presents en la realitat i aplicar els coneixements adquirits per interpretar i prendre decisions quant a situacions reals que exigeixen eines matemàtiques en el seu tractament i, si s'escau, per a la seva resolució.

Es pretén valorar la competència per:

Reconèixer elements matemàtics de la realitat quotidiana.

Formular verbalment conjectures pròpies i prendre decisions tenint en compte la informació disponible.

Apreciar la simplicitat del llenguatge matemàtic per descriure i interpretar el món físic.

11. Fer servir els recursos tecnològics, calculadores i programes informàtics adequats, habituals en el treball matemàtic.

Es pretén valorar la capacitat per:

Dur a terme investigacions i buscar regularitats numèriques utilitzant com a suport els recursos tecnològics.

Utilitzar la calculadora per al desenvolupament d'estratègies de càlcul mental, exacte i estimatiu.

Fer servir els assistents matemàtics per crear, modificar i mesurar construccions geomètriques.

Utilitzar les tecnologies de la informació i la comunicació per corregir el treball realitzat i per autoregular-se.

SEGON CURS

Continguts

Bloc 1. Continguts comuns.

Interpretació de missatges que continguin informacions de caràcter quantitatiu o informacions sobre elements o relacions espacials.

Utilització d'estratègies i tècniques en la resolució de problemes com ara l'anàlisi de l'enunciat, l'assaig i error, la divisió del problema en parts, la comprovació de la solució obtinguda.

Descripció verbal de procediments de resolució de problemes utilitzant termes adequats.

Perseverança i flexibilitat en la recerca de solucions als problemes i en la millora de les trobades.

Confiança en les pròpies capacitats per afrontar problemes, comprendre les relacions matemàtiques i prendre decisions a partir d'aquestes.

Utilització d'eines tecnològiques per facilitar els càlculs de tipus numèric, algebraic o estadístic, les representacions funcionals i la comprensió de propietats geomètriques.

Valoració de la feina ben feta i l'interès per la presentació ordenada i clara del procés seguit i dels resultats obtinguts en la resolució de problemes, així com en l'elaboració dels treballs.

Reconeixement del treball en equip mostrant interès i respecte per les estratègies diferents de les pròpies.

Bloc 2. Nombres.

Identificació de situacions en la vida real que puguin ser representades amb els nombres enters i les seves operacions. Representació en la recta numèrica dels nombres sencers.

Potències de nombres enters amb exponent natural. Operacions amb potències: potència d'un producte i d'un quocient. Operacions combinades.

Potències de base 10. Utilització de la notació científica per representar nombres grans.

Quadrats perfectes. Arrels quadrades. Estimació i obtenció d'arrels aproximades.

Problemes aritmètics utilitzant nombres fraccionaris. Relacions entre fraccions, decimals i percentatges. Ús d'aquestes relacions per elaborar estratègies de càlcul pràctic amb percentatges.

Utilització de la forma de càlcul mental, escrit o amb calculadora, i de l'estratègia per comptar o estimar quantitats més apropiades a la precisió exigida en el resultat i a la naturalesa de les dades.

Proporcionalitat directa i inversa. Càlcul del terme desconegut d'una proporció. Anàlisi de taules. Constant de proporcionalitat.

Identificació i utilització en situacions de la vida quotidiana de magnituds directament i inversament proporcionals.

Augments i disminucions percentuals.

Resolució de problemes relacionats amb la vida quotidiana en què apareguin variacions percentuals i relacions de proporcionalitat directa o inversa. Repartiments directament i inversament proporcionals.

Bloc 3. Àlgebra.

Utilització de llenguatge algebraic per generalitzar propietats i simbolitzar relacions.

Obtenció de fórmules i termes generals basada en l'observació de pautes i regularitats en taules i en sèries numèriques.

Obtenció del valor numèric d'una expressió algebraica.

Operacions elementals amb expressions algebraiques senzilles, transformació i equivalència. Suma, resta i producte de polinomis en casos senzills.

Propietats de les igualtats. Identitats.

Significat de les equacions i de les solucions d'una equació.

Resolució d'equacions de primer grau. Transformació d'equacions en altres equivalents.

Comprovació i interpretació de la solució.

Utilització de les equacions per a la resolució de problemes. Resolució d'aquests mateixos problemes per mètodes no algebraics: assaig i error dirigit.

Bloc 4. Geometria.

La proporcionalitat de segments i el teorema de Tales.

Figures amb la mateixa forma i diferent mida. La semblança. Identificació de relacions de semblança.

Ampliació i reducció de figures. Obtenció, quan sigui possible, del factor d'escala utilitzat. Raó entre les superfícies de figures semblants. Interpretació i obtenció de valors en plans, mapes i maquetes.

El triangle rectangle i el teorema de Pitàgores.

Utilització dels teoremes de Tales i Pitàgores per obtenir mesures i comprovar relacions entre figures.

Elements bàsics per a la descripció de les figures geomètriques a l'espai amb la terminologia i precisió adequada.

Posicions relatives de rectes i plans a l'espai.

Políedres i cossos de revolució; elements característics. Classificació atenent diferents criteris. Prismes, piràmides, cilindres i cons. Políedres regulars. Desenvolupaments plans. Càlcul d'àrees de cossos geomètrics.

Estudi elemental de l'esfera. Introducció a l'esfera terrestre.

Utilització de propietats, regularitats i relacions en els cossos geomètrics per resoldre problemes del món físic.

Mesura del volum: unitats. Volums de cossos geomètrics.

Resolució de problemes que impliquin l'estimació i el càlcul de longituds, superfícies i volums.

Utilització de procediments com ara la composició, descomposició, intersecció, truncament, dualitat, moviment, deformació o desenvolupament de políedres per analitzar-los o obtenir altres.

Utilització d'eines tecnològiques i materials manipulatius per facilitar la visualització espacial, la comprensió de les propietats i la descripció, amb la terminologia i notació adequada, de situacions, formes i configuracions geomètriques.

Bloc 5. Funcions i gràfiques.

Descripció local i global de fenòmens presentats de forma gràfica.

Les funcions i els seus elements. Aportacions de l'estudi gràfic a l'anàlisi d'una situació: creixement i decreixement. Continuitat i discontinuitat. Corts amb els eixos. Màxims i mínims relatius.

Identificació i diferenciació de magnituds directament o inversament proporcionals i les seves unitats de mesura i obtenció de la relació entre elles a partir de l'anàlisi de la seva taula de valors i de la seva gràfica. Interpretació de la constant de proporcionalitat. Aplicació a situacions reals.

Funció de proporcionalitat directa. Funcions lineals.

Representació gràfica d'una situació que ve donada a partir d'una taula de valors, d'un enunciat o d'una expressió algebraica senzilla.

Interpretació de les gràfiques com a relació entre dues magnituds. Observació i experimentació en casos pràctics.

Utilització de calculadores gràfiques i programes d'ordinador per a la construcció i interpretació de gràfiques.

Bloc 6. Estadística i probabilitat.

Estudis estadístics. Població, mostra i característiques d'estudi. Variables estadístiques qualitatives i quantitatives.

Diferents formes de recollida d'informació. Organització de les dades en taules. Freqüències absolutes i relatives, ordinàries i acumulades.

Diagrames estadístics. Anàlisi dels aspectes més destacables dels gràfics. Pictogrames, piràmides de població i climogrames.

Elaboració i interpretació de taules de freqüències i dels diagrames corresponents.

Paràmetres estadístics: nombres que resumeixen dades. Mesures de centralització: mitjana, mediana i moda. Significat, estimació i càlcul en distribucions discretes. Utilització de les propietats de la mitjana per resoldre problemes.

Utilització de la mitjana, la mediana i la moda per fer comparacions i valoracions.

Planificació del treball en equip per a la recollida o recerca de dades per a la realització d'un estudi estadístic senzill utilitzant diferents fonts i l'ús del full de càlcul per organitzar les dades, fer els càlculs i generar els gràfics més adequats.

Críteris d'avaluació

1. Utilitzar nombres enters, fraccions, decimals i percentatges senzills, les seves operacions i propietats per recollir, transformar i intercanviar informació i resoldre problemes relacionats amb la vida diària.

Es tracta de valorar la capacitat per:

Identificar i utilitzar els nombres i les operacions, incloses les potències d'exponent natural, sent conscient del seu significat i propietats.

Escollir la forma de càlcul apropiada (mental, escrita o amb calculadora).

Valorar la coherència i precisió dels resultats obtinguts.

Utilitzar diferents estratègies que permetin simplificar el càlcul amb fraccions, decimals i percentatges.

Adquirir habilitat per aplicar aquests càlculs a una àmplia varietat de contextos.

2. Identificar relacions de proporcionalitat numèrica i utilitzar-les per resoldre problemes en situacions de la vida quotidiana.

Es pretén valorar la destresa per:

Identificar en diferents contextos una relació de proporcionalitat directa o inversa entre dues magnituds.

Obtenir el terme desconegut d'una proporció.

Utilitzar diferents estratègies (ús de taules, obtenció i ús de la constant de proporcionalitat, reducció a la unitat, etc.) per obtenir elements desconeguts en un problema a partir d'altres de coneguts en situacions de la vida real en què hi hagi variacions percentuals i magnituds directament o inversament proporcionals.

3. Utilitzar el llenguatge algebraic per simbolitzar, generalitzar i incorporar el plantejament i la resolució d'equacions de primer grau com una eina més amb la qual abordar i resoldre problemes.

Es pretén apreciar la capacitat per:

Utilitzar el llenguatge algebraic per generalitzar propietats senzilles i simbolitzar relacions.

Operar amb expressions algebraiques senzilles.

Plantejar equacions de primer grau per resoldre-les per mètodes algebraics i també per mètodes d'assaig i error.

Posar en pràctica estratègies personals com a alternativa a l'àlgebra a l'hora de plantejar i resoldre els problemes.

Contrastar la coherència dels resultats.

4. Utilitzar el teorema de Tales i els criteris de semblança per determinar mesures de segments i figures planes i interpretar relacions de proporcionalitat geomètrica.

Aquest criteri va dirigit a valorar la capacitat per:

Reconèixer la proporcionalitat entre les mesures dels costats homòlegs i la igualtat dels angles entre triangles o quadrilàters semblants.

Reconèixer figures semblants i obtenir la raó de semblança entre alguns dels seus elements.

Resoldre problemes senzills que comportin la necessitat d'obtenir mesures de forma indirecta.

Obtenir mesures reals a partir de mapes i plans dels quals es coneix el factor d'escala.

5. Estimar i calcular longituds, àrees i volums d'espais i objectes amb una precisió d'acord amb la situació plantejada i comprendre els processos de mesura, expressant el resultat de l'estimació o el càlcul en la unitat de mesura més adequada.

Mitjançant aquest criteri es pretén avaluar la capacitat per:

Comprendre i diferenciar els conceptes de longitud, superfície i volum, i seleccionar la unitat adequada per a cadascun d'ells.

Calcular la mida dels objectes.

Aprofundir en la comprensió dels conceptes implicats en el procés i la diversitat de mètodes que s'és capaç d'utilitzar, més enllà de l'habilitat per memoritzar fórmules i aplicar-les.

6. Interpretar relacions funcionals senzilles donades en forma de taula, gràfica, a través d'una expressió algebraica o mitjançant un enunciat, obtenir valors a partir d'elles i extreure conclusions sobre el fenomen estudiat.

Aquest criteri pretén apreciar l'habilitat per:

Manejar els mecanismes que relacionen els diferents tipus de presentació de la informació.

Passar de la gràfica corresponent a una relació de proporcionalitat a qualsevol dels altres tres: verbal, numèric o algebraic.

Analitzar una gràfica i relacionar el resultat d'aquesta anàlisi amb el significat de les variables representades.

7. Formular les preguntes adequades per conèixer les característiques d'una població i recollir, organitzar i presentar dades rellevants per respondre-les, utilitzant els mètodes estadístics apropiats i les eines informàtiques adequades.

Es tracta de valorar la capacitat per:

Desenvolupar les diferents fases d'un estudi estadístic: formular la pregunta o preguntes que donaran lloc a l'estudi, recollir la informació, organitzar-la en taules i gràfiques, trobar valors rellevants (mitjana, moda, valors màxim i mínim, rang) i obtenir conclusions raonables a partir de les dades obtingudes en casos senzills i relacionats amb l'entorn.

Utilitzar el full de càlcul per organitzar i generar les gràfiques més adequades a la situació estudiada.

8. Utilitzar estratègies i tècniques de resolució de problemes, com ara l'anàlisi de l'enunciat, l'assaig i error sistemàtic, la divisió del problema en parts, així com la comprovació de la coherència de la solució obtinguda, i expressar, utilitzant el llenguatge matemàtic adequat al seu nivell, el procediment que s'ha seguit en la resolució.

Amb aquest criteri es tracta de valorar l'habilitat per:

Afrontar tasques de resolució de problemes per als quals no es disposa d'un procediment estàndard que permeti obtenir la solució.

Comprendre l'enunciat a partir de l'anàlisi de cadascuna de les parts del text, identificar-ne els aspectes més rellevants i avaluar i aplicar estratègies de resolució, sent capaç de modificar-les al llarg del procés.

Comprovar, amb l'hàbit i la destresa necessàries, la correcció de la solució i la seva coherència amb el problema plantejat.

Realitzar amb actitud positiva aquesta activitat d'intercanvi, valorant el procés de discussió amb els altres com una possibilitat de millora.

Perseverar en la recerca de solucions, amb confiança en la pròpia capacitat per aconseguir-ho.

Transmetre amb un llenguatge suficientment precís, les idees i els processos personals desenvolupats, de manera que es facin entendre i entenguin als seus companys.

9. Identificar elements matemàtics presents en la realitat; aplicar els coneixements adquirits o els raonaments desenvolupats per interpretar i prendre decisions sobre situacions reals que exigeixen eines matemàtiques en el seu tractament i, si s'escau, per a la seva resolució.

Es pretén valorar la competència adquirida per:

Reconèixer i interpretar elements matemàtics de la realitat quotidiana.

Identificar aspectes quantitativs i qualitativs que té aquesta realitat.

Formular verbalment conjectures pròpies, i prendre decisions tenint en compte la informació disponible.

Apreciar la simplicitat del llenguatge matemàtic per descriure i interpretar el món físic.

10. Fer servir de forma adequada i amb sentit crític els recursos tecnològics, calculadores i programes informàtics adequats, habituals en el treball matemàtic.

Es pretén valorar la capacitat per:

Realitzar investigacions i buscar regularitats numèriques i geomètriques utilitzant com a suport els recursos tecnològics.

Utilitzar la calculadora per al desenvolupament de tècniques associades a l'aproximació i l'estimació.

Fer servir els assistents matemàtics per construir, simular i investigar relacions entre figures geomètriques.

Utilitzar assistents matemàtics per manipular la informació donada en forma de taules o gràfiques.

Utilitzar les tecnologies de la informació i la comunicació per corregir el treball realitzat i per autoregular-se.

TERCER CURS

Continguts

Bloc 1. Continguts comuns.

Interpretació de missatges que continguin informacions de caràcter quantitatiu o simbòlic o que continguin informacions sobre elements o relacions espacials.

Descripció verbal de relacions quantitatives i espacials.

Planificació i utilització d'estratègies en la resolució de problemes com ara el recompte exhaustiu, la inducció, la recerca de problemes afins, la comprovació de l'ajust de la solució a la situació plantejada.

Descripció verbal de procediments de resolució utilitzant la terminologia precisa.

Perseverança i flexibilitat en la recerca de solucions als problemes i en la millora de les trobades.

Confiança en les pròpies capacitats per afrontar problemes, comprendre les relacions matemàtiques i prendre decisions a partir d'aquestes.

Utilització d'eines tecnològiques per facilitar els càlculs de tipus numèric, algebraic o estadístic, les representacions funcionals i la comprensió de propietats geomètriques.

Valoració de la feina ben feta i interès per utilitzar el llenguatge matemàtic i l'expressió adequats a la presentació ordenada i clara del procés seguit i dels resultats obtinguts en problemes, així com en l'elaboració de treballs propis.

Reconeixement del treball en equip mostrant interès i respecte per estratègies diferents a les pròpies.

Bloc 2. Nombres.

Nombres decimals i fraccions. Transformació de fraccions en decimals i viceversa.

Operacions amb fraccions i decimals.

Fraccions equivalents. Nombres racionals.

Comparació de nombres racionals i decimals.

Representació en la recta numèrica dels nombres racionals; utilitat per comparar i ordenar fraccions i decimals.

Càlcul aproximat i arrodoniment. Xifres significatives. Error absolut i relatiu. Utilització d'aproximacions i arrodoniments en la resolució de problemes de la vida quotidiana amb la precisió requerida per la situació plantejada.

Potències d'exponent sencer. Significat, ús i operacions.

Aplicació de la jerarquia de les operacions i l'ús dels parèntesis per a la transformació d'expressions combinades amb nombres naturals, enters i racionals.

Expressió de nombres molt grans i molt petits en notació científica i realització d'operacions amb nombres expressats d'aquesta forma. Ús de la calculadora científica.

Elaboració i utilització d'estratègies personals de càlcul mental. Estimació, a priori, de l'ordre de magnitud del resultat de càlculs escrits i amb calculadora.

Bloc 3. Àlgebra.

Curiositat i interès per investigar les regularitats, relacions i propietats que apareixen en conjunts de nombres.

Anàlisi de successions numèriques. Mètodes i estratègies per determinar el terme general. Estudi de les progressions aritmètiques i geomètriques per a la seva aplicació en la resolució de problemes.

Successions recurrents. Les progressions com a successions recurrents.

Ús del llenguatge algebraic per expressar relacions en successions, taules o enunciats de problemes. Traducció de situacions del llenguatge verbal a l'algebraic.

Transformació d'expressions algebraiques. Extracció del factor comú. Igualtats notables.

Resolució d'equacions de primer i segon grau amb una incògnita. Sistemes de dues equacions lineals amb dues incògnites. Discussió segons els resultats obtinguts.

Resolució de problemes mitjançant la utilització d'equacions, sistemes i altres mètodes personals, comprovant que la solució compleix les condicions de l'enunciat del problema.

Valoració de la precisió, simplicitat i utilitat del llenguatge algebraic per resoldre diferents situacions de la vida quotidiana.

Bloc 4. Geometria.

Determinació de figures a partir de certes propietats. Lloc geomètric: la mediatriu d'un segment, la bisectriu d'un angle i la circumferència com a llocs geomètrics.

Aplicació dels teoremes de Tales i Pitàgores a la resolució de problemes geomètrics i del medi físic.

Translacions, simetries i girs en el pla. Elements invariants de cada moviment.

Ús dels moviments per a l'anàlisi i representació de figures i configuracions geomètriques. Composició de moviments en casos senzills.

Identificació dels plans de simetria en els políedres.

Reconeixement dels moviments en la naturalesa, en l'art i en altres construccions humanes.

Elements de l'esfera. Descripció, propietats característiques. Elements i figures en la superfície esfèrica. Àrea de la superfície esfèrica. Coordenades geogràfiques i fusos horaris. Interpretació de mapes i resolució de problemes associats.

Curiositat i interès per investigar sobre formes, configuracions i relacions geomètriques.

Bloc 5. Funcions i gràfiques.

Expressió de la dependència entre variables: descripció verbal, taula de valors, gràfica i expressió analítica. Anàlisi i comparació de situacions de dependència funcional donades mitjançant taules i enunciats.

Anàlisi i descripció qualitativa de gràfiques que representen fenòmens de l'entorn quotidià i d'altres matèries.

Anàlisi d'una situació a partir de l'estudi de les característiques locals i globals de la gràfica corresponent: domini, continuïtat, monotonia, extrems i punts de tall.

Ús de les tecnologies de la informació per a l'anàlisi i el reconeixement de propietats de funcions i gràfiques.

Formulació de conjectures sobre el comportament del fenomen que representa una gràfica i la seva expressió algebraica.

Estudi gràfic de les funcions constants i de les funcions polinòmiques de primer i segon grau. Utilització de les diferents formes de representar l'equació de la recta.

Interpretació gràfica de les solucions d'una equació o d'un sistema lineal.

Utilització de models lineals per estudiar situacions provinents dels diferents àmbits de coneixement i de la vida quotidiana, mitjançant la confecció de la taula, la representació gràfica i l'obtenció de l'expressió algebraica.

Bloc 6. Estadística i probabilitat.

Necessitat, conveniència i representativitat d'una mostra. Mètodes de selecció aleatòria i aplicacions en la recollida de dades a partir de situacions reals.

Atributs i variables discretes i contínues.

Agrupació de dades en intervals. Classes i marques de classe. Taules. Histogrames i polígons de freqüències. Construcció de la gràfica adequada a la naturalesa de les dades i a l'objectiu desitjat.

Significat, càlcul i aplicacions de les mesures de posició: mitjana, moda, quartils i mediana.

Anàlisi de la dispersió: rang i desviació típica. Interpretació conjunta de la mitjana i la desviació típica.

Utilització de les mesures de centralització i dispersió per fer comparacions i valoracions. Actitud crítica davant la informació d'índole estadística.

Utilització de la calculadora i el full de càlcul per organitzar les dades, realitzar càlculs i generar les gràfiques més adequades.

Utilització de diferents fonts documentals per obtenir informació de tipus estadístic.

Utilització del vocabulari adequat per descriure i quantificar situacions relacionades amb l'atzar.

Experiències aleatòries. Imprevisibilitat i regularitat. Successos elementals, espai mostral. Freqüència relativa d'un succés. Estabilitat de la freqüència relativa.

Probabilitat d'un succés. Successos equiprobables i no equiprobables. Propietats de la probabilitat.

Càlcul de probabilitats mitjançant la regla de Laplace.

Càlcul de la probabilitat mitjançant la simulació o experimentació.

Formulació i comprovació de conjectures sobre el comportament de fenòmens aleatoris senzills.

Utilització de la probabilitat per prendre decisions fonamentades en diferents contextos.

Reconeixement i valoració de les matemàtiques per interpretar, descriure i predir situacions incertes.

Criteris d'avaluació

1. Utilitzar els nombres racionals, les seves operacions i propietats per recollir, transformar i intercanviar informació i resoldre problemes relacionats amb la vida diària.

Es tracta de valorar la capacitat per:

Comprendre la relació entre els nombres fraccionaris i decimals.

Identificar i emprar els nombres i les operacions sent conscients del seu significat i propietats.

Escollir la forma de càlcul apropiada: mental, escrita o amb calculadora.

Valorar la coherència i precisió dels resultats obtinguts.

Adequar la forma d'expressar els nombres: decimal, fraccionària o en notació científica, a la situació plantejada.

L'ús de la notació científica, així com l'arrodoniment dels resultats a la precisió requerida i la valoració de l'error comès en fer-ho.

2. Expressar mitjançant el llenguatge algebraic una propietat o relació donada mitjançant un enunciat i observar regularitats en seqüències numèriques obtingudes de situacions reals mitjançant l'obtenció de la llei de formació i la fórmula corresponent, en casos senzills.

A través d'aquest criteri, es pretén avaluar la capacitat per:

Extreure la informació rellevant d'un fenomen per transformar-la en una expressió algebraica.

Analitzar regularitats i obtenir expressions simbòliques, incloent-hi formes iteratives i recursives.

3. Resoldre problemes de la vida quotidiana en què es requereixi el plantejament i la resolució d'equacions de primer i segon grau o de sistemes d'equacions lineals amb dues incògnites.

Aquest criteri va dirigit a comprovar la capacitat per:

Aplicar les tècniques de manipulació d'expressions literals per resoldre problemes que puguin ser traduïts prèviament a equacions i sistemes.

Combinar la resolució algebraica amb altres mètodes numèrics i gràfics, mitjançant l'ús adequat dels recursos tecnològics.

Contrastar i discutir els resultats obtinguts.

4. Reconèixer les transformacions que porten d'una figura geomètrica a una altra mitjançant els moviments en el pla i utilitzar els esmentats moviments per crear les seves pròpies composicions i analitzar, des d'un punt de vista geomètric, dissenys quotidians, obres d'art i configuracions presents en la naturalesa.

Amb aquest criteri es pretén estimar la capacitat per:

Reconèixer els moviments i la identificació dels seus elements característics: eixos de simetria, centre i amplitud de gir, etc.

Comprendre els moviments en el pla, perquè puguin ser utilitzats com un recurs més d'anàlisi en una formació natural o en una creació artística.

Reconèixer els llocs geomètrics per les seves propietats, no per la seva expressió algebraica.

Crear i manipular objectes i compondre moviments per generar creacions pròpies.

5. Utilitzar models lineals per estudiar diferents situacions reals expressades mitjançant un enunciat, una taula, una gràfica o una expressió algebraica.

Aquest criteri valora la capacitat per:

Analitzar fenòmens físics, socials o provinents de la vida quotidiana que poden ser expressats mitjançant una funció lineal, construir la taula de valors, dibuixar la gràfica utilitzant les escales adequades en els eixos i obtenir l'expressió algebraica de la relació.

Aplicar els mitjans tècnics a l'anàlisi dels aspectes més rellevants d'una gràfica i extreure, d'aquesta manera, la informació que permeti aprofundir en el coneixement del fenomen estudiat.

6. Elaborar i interpretar informacions estadístiques tenint en compte l'adequació de les taules i gràfiques emprades, i analitzar si els paràmetres són més o menys significatius.

Es tracta de valorar la capacitat de:

Organitzar, en taules de freqüències i gràfiques, informació de naturalesa estadística, atenent els aspectes tècnics, funcionals i estètics (elecció de la taula o gràfica que presenta millor la informació).

Calcular, utilitzant si és necessari la calculadora o el full de càlcul, els paràmetres centrals (mitjana, mediana i moda) i de dispersió (recorregut i desviació típica) d'una distribució.

Interpretar informació estadística donada en forma de taules i gràfiques.

Obtenir conclusions pertinents d'una població a partir del coneixement dels paràmetres més representatius.

7. Fer prediccions sobre la possibilitat que un succés tingui lloc a partir d'informació prèviament obtinguda de forma empírica o com a resultat del recompte de possibilitats, en casos senzills.

Es pretén mesurar la capacitat de:

Identificar els successos elementals d'un experiment aleatori senzill i altres successos associats a l'esmentat experiment.

Determinar i interpretar la probabilitat d'un succés a partir de l'experimentació o del càlcul (regla de Laplace), en casos senzills.

Prendre decisions raonables a partir dels resultats d'una experimentació, simulació o, si s'escau, d'un recompte en casos senzills.

8. Planificar i utilitzar estratègies i tècniques de resolució de problemes com el recompte exhaustiu, la inducció o la recerca de problemes afins i comprovar l'ajust de la solució a la situació plantejada i expressar verbalment amb precisió, raonaments, relacions quantitatives i informacions que incorporin elements matemàtics, valorant la utilitat i simplicitat del llenguatge matemàtic per això.

Es tracta d'avaluar la capacitat per:

Planificar el camí cap a la resolució d'un problema i incorporar estratègies més complexes a la seva resolució.

Perseverar en la recerca de solucions, la coherència i el seu ajust a la situació que s'ha de resoldre, així com la confiança en la pròpia capacitat per aconseguir-ho.

Utilitzar amb precisió el llenguatge per expressar tot tipus d'informacions que continguin quantitats, mesures, relacions, numèriques i espacials, així com estratègies i raonaments utilitzats en la resolució d'un problema.

9. Identificar elements matemàtics presents en la realitat; aplicar els coneixements adquirits o els raonaments desenvolupats per produir, interpretar i prendre decisions quant a situacions reals que exigeixen eines matemàtiques en el seu tractament i, si s'escau, per a la resolució.

Es pretén valorar la competència de:

Reconèixer i interpretar elements matemàtics de la realitat quotidiana.

Identificar aspectes quantitatius i qualitatius que té aquesta realitat.

Formular verbalment les seves pròpies conjetures, raonar analíticament i prendre decisions tenint en compte la informació disponible.

Apreciar la simplicitat del llenguatge matemàtic per descriure i interpretar el món físic.

10. Fer servir de forma autònoma i amb sentit crític els recursos tecnològics, calculadores i programes informàtics adequats, habituals en el treball matemàtic.

Es pretén valorar la capacitat per:

Fer investigacions i buscar regularitats numèriques i geomètriques utilitzant com a suport els recursos tecnològics.

Utilitzar la calculadora per resoldre càlculs numèrics o algebraics que incloguin jerarquia entre les operacions.

Fer servir els assistents matemàtics per construir, simular i investigar relacions entre figures geomètriques.

Utilitzar assistents matemàtics per analitzar i manipular la informació donada en forma de taules o gràfiques.

Utilitzar les tecnologies de la informació i la comunicació per corregir el treball realitzat i per autoregular-se.

QUART CURS

Continguts

Opció A

Bloc 1. Continguts comuns.

Interpretació de missatges que continguin argumentacions o informacions de caràcter quantitatiu o sobre elements o relacions espacials.

Planificació i utilització de processos de raonament i estratègies de resolució de problemes, com ara l'emissió i justificació d'hipòtesis o la generalització.

Expressió verbal d'argumentacions, relacions quantitatives i espacials, i dels procediments utilitzats en la resolució de problemes amb la precisió i rigor adequats a la situació.

Perseverança i flexibilitat en la recerca de solucions als problemes i en la millora de les trobades.

Confiança en les pròpies capacitats per afrontar problemes, comprendre les relacions matemàtiques i prendre decisions a partir d'elles.

Utilització d'eines tecnològiques per facilitar els càlculs de tipus numèric, algebraic o estadístic, les representacions funcionals i la comprensió de propietats geomètriques.

Valoració de la feina ben feta i interès per utilitzar el llenguatge matemàtic adequat i bona expressió en la presentació ordenada i clara del procés seguit i dels resultats obtinguts en la resolució de problemes, així com en l'elaboració dels propis treballs.

Reconeixement del treball en equip i la participació activa, mostrant interès i respecte per estratègies i raonaments diferents dels propis.

Bloc 2. Nombres.

Diferents tipus de nombres. Interpretació i utilització dels nombres i les operacions en diferents contextos, escollir la notació i precisió més adequades en cada cas. Utilització de diferents estratègies de càlcul mental per estimar l'ordre de magnitud del resultat de càlculs escrits o amb calculadora.

Representació de nombres en la recta numèrica. Ordenació. Valor absolut. Intervals i semirectes. Significat i diferents formes d'expressar un interval.

Aplicació a la resolució de problemes de la vida quotidiana de la proporcionalitat directa i inversa.

Els percentatges en l'economia. Augments i disminucions percentuals. Percentatges successius. Interès simple i compost. TAE. Capitalització i amortització de capitals.

Ús del full de càlcul per a l'organització de càlculs associats a la resolució de problemes quotidians i financers.

Bloc 3. Àlgebra.

Maneig d'expressions literals per a l'obtenció de valors concrets en fórmules i equacions en diferents contextos.

Arrels d'un polinomi. Divisió d'un polinomi per $(x-a)$, regla de Ruffini. Teorema del residu, factorització de polinomis amb arrels senceres, polinomis irreductibles.

Resolució gràfica i algebraica dels sistemes d'equacions. Resolució de problemes quotidians i d'altres àrees de coneixement mitjançant equacions i sistemes.

Resolució d'altres tipus d'equacions mitjançant assaig-error o a partir de mètodes gràfics amb ajuda dels mitjans tecnològics.

Desigualtats, usos i propietats. Resolució d'inequacions lineals senzilles. Plantejament i resolució de problemes en diferents contextos utilitzant inequacions lineals senzilles.

Bloc 4. Geometria.

Aplicació de la semblança de triangles i el teorema de Pitàgores per a l'obtenció indirecta de mesures. Raons trigonomètriques d'un angle agut, relacions entre elles. Resolució de triangles rectangles i la seva aplicació en problemes geomètrics freqüents en la vida quotidiana.

Ús de programes de geometria dinàmica per facilitar la comprensió de continguts geomètrics.

Utilització dels coneixements geomètrics en la resolució de problemes del món físic: mesura i càlcul de longituds, àrees, volums, etc. Estimació de la mesura de magnituds i expressió del resultat amb les unitats i la precisió adequades.

Bloc 5. Funcions i gràfiques.

Interpretació d'un fenomen descrit mitjançant un enunciat, taula, gràfica o expressió analítica. Anàlisi de resultats.

La taxa de variació mitjana com a mesura de la variació d'una funció en un interval.

Anàlisi de diferents formes de creixement en taules, gràfiques i enunciats verbals.

Funcions definides a trossos: funció escalonada. La funció valor absolut. Recerca i interpretació de situacions reals.

Estudi i utilització d'altres models funcionals no lineals: proporcionalitat inversa, exponencial i quadràtica. Utilització de tecnologies de la informació per a la seva anàlisi.

Bloc 6. Estadística i probabilitat.

Estadística descriptiva unidimensional. Identificació de les fases i tasques d'un estudi estadístic a partir de situacions concretes pròximes a l'alumne.

Anàlisi elemental de la representativitat de les mostres estadístiques.

Gràfiques estadístiques: gràfiques múltiples, diagrames de caixa. Ús del full de càlcul.

Utilització de les mesures de centralització i dispersió per fer comparacions i valoracions.

Experiments aleatoris i successos. Experiències aleatòries simples i compostes. Successos compatibles. Assignació de probabilitats en experiències simples. Utilització de taules de contingència i diagrames d'arbre per al recompte de casos i l'assignació de probabilitats en experiències compostes. Probabilitat condicionada. Successos dependents i independents.

Utilització del vocabulari adequat per descriure i quantificar situacions relacionades amb l'atzar.

Criteris d'avaluació

1. Utilitzar els diferents tipus de nombres i operacions, juntament amb les seves propietats, per recollir, transformar i intercanviar informació i resoldre problemes relacionats amb la vida diària.

Es tracta de valorar la capacitat per:

Identificar i emprar els nombres i les operacions sent conscients del seu significat i propietats.

Aplicar la jerarquia de les operacions i l'ús correcte dels signes i els parèntesis en el càlcul numèric.

Escollir la forma de càlcul apropiada: mental, escrita o amb calculadora, i estimar la coherència i precisió dels resultats obtinguts.

Manejar els nombres en diversos contextos pròxims al quotidià, així com altres aspectes dels nombres relacionats amb la mesura, nombres molt grans o molt petits.

2. Aplicar percentatges i taxes a la resolució de problemes quotidians i financers, valorant l'oportunitat d'utilitzar el full de càlcul en funció de la quantitat i complexitat dels nombres.

Aquest criteri va dirigit a valorar la capacitat per:

Aplicar percentatges, taxes, augments i disminucions percentuals a problemes vinculats a situacions financeres habituals.

Utilitzar les tecnologies de la informació per fer els càlculs, quan sigui necessari.

3. Resoldre problemes de la vida quotidiana en què es requereixi el plantejament i la resolució d'equacions de

primer i segon grau, sistemes d'equacions lineals amb dues incògnites o d'inequacions lineals.

Aquest criteri va dirigit a valorar la capacitat per:

Aplicar les tècniques de manipulació d'expressions literals per resoldre problemes que poden ser traduïts prèviament en forma d'equacions, sistemes o inequacions lineals senzilles.

Combinar el mètode de resolució algebraic amb altres mètodes numèrics i gràfics mitjançant l'ús adequat de les tecnologies de la informació.

4. Utilitzar instruments, fórmules i tècniques apropiades per obtenir mesures directes i indirectes en situacions reals.

Es pretén valorar la capacitat per:

Desenvolupar estratègies per calcular magnituds desconegudes a partir d'altres conegudes aplicant les fórmules apropiades.

Utilitzar els instruments de mesura disponibles.

Desenvolupar les tècniques i les destreses adequades per fer el mesurament proposat.

Aplicar les raons trigonomètriques a la resolució de triangles rectangles.

5. Identificar relacions quantitatives en una situació i determinar el tipus de funció que pot representar-les.

Aquest criteri pretén avaluar la capacitat de:

Identificar i analitzar situacions de la vida real representades per funcions definides a trossos.

Discernir a quin tipus de model d'entre els estudiats, lineal, proporcionalitat inversa, quadràtic o exponencial, respon un fenomen determinat i extreure conclusions raonables.

Utilitzar les tecnologies de la informació per a l'anàlisi, quan sigui necessari.

6. Analitzar taules i gràfiques que representin relacions funcionals associades a situacions reals per obtenir informació sobre el seu comportament.

S'ha de valorar la capacitat per:

Extreure conclusions sobre el fenomen estudiat a la vista del comportament d'una gràfica o dels valors numèrics d'una taula.

Aproximar i interpretar la taxa de variació a partir de les dades gràfiques o numèriques.

7. Elaborar i interpretar taules i gràfics estadístics, així com els paràmetres estadístics més usuals corresponents a distribucions discretes i contínues, i valorar qualitativament la representativitat de les mostres d'utilitzades.

Es tracta de valorar la capacitat per:

Organitzar la informació estadística en taules i gràfiques i calcular els paràmetres que resultin més rellevants amb ajuda de la calculadora o el full de càlcul.

Tenir en compte la representativitat i la validesa del procediment d'elecció de la mostra.

Analitzar la pertinença de la generalització de les conclusions de l'estudi a tota la població.

8. Aplicar els conceptes i les tècniques de càlcul de probabilitats per resoldre diferents situacions i problemes de la vida quotidiana.

Es pretén avaluar la capacitat per:

Identificar l'espai mostra en experiències simples i en experiències compostes senzilles, en contextos concrets de la vida quotidiana.

Utilitzar la regla de Laplace, els diagrames d'arbre o les taules de contingència per calcular probabilitats.

Utilitzar els resultats obtinguts per a la presa de decisions raonables en el context dels problemes plantejats.

9. Planificar i utilitzar processos de raonament i estratègies diverses i útils per a la resolució de problemes, i expressar verbalment amb precisió, raonaments, relacions quantitatives i informacions que incorporen elements matemàtics, valorant la utilitat i simplicitat del llenguatge matemàtic per això.

Es tracta d'avaluar la destresa per:

Planificar el camí cap a la resolució d'un problema i comprendre les relacions matemàtiques que hi intervien.

Escollir i aplicar estratègies i tècniques de resolució apreses al llarg de l'etapa, confiant en la seva pròpia capacitat i intuïció.

Utilitzar amb precisió el llenguatge correcte per expressar tota mena d'informacions que continguin quantitats, mesures, relacions, numèriques i espacials, així com estratègies i raonaments utilitzats en la resolució d'un problema.

10. Identificar elements matemàtics presents en la realitat; aplicar els coneixements adquirits o els raonaments desenvolupats per produir, interpretar i prendre decisions quant a situacions reals que exigeixen eines matemàtiques en el seu tractament i, si s'escau, per a la resolució.

Es pretén valorar la competència per:

Reconèixer i interpretar elements matemàtics de la realitat quotidiana.

Identificar els diferents aspectes quantitius i qualitatius d'aquesta realitat.

Formular per escrit les pròpies conjetures, raonar analíticament i prendre decisions tenint en compte la informació disponible.

Apreciar la simplicitat del llenguatge matemàtic per descriure i interpretar el món físic.

11. Fer servir de manera autònoma i amb sentit crític els recursos tecnològics, calculadores i programes informàtics adequats, habituals en el treball matemàtic.

Es pretén valorar la capacitat per:

Realitzar investigacions i buscar regularitats numèriques utilitzant com a suport els recursos tecnològics.

Utilitzar la calculadora per resoldre càlculs numèrics o algebraics que incloquin jerarquia entre les operacions.

Fer servir els assistents matemàtics per a l'estudi i el dibuix dels elements característics de les gràfiques.

Utilitzar assistents matemàtics per analitzar i manipular la informació donada en forma de taules o gràfiques.

Utilitzar les tecnologies de la informació i de la comunicació per corregir el treball realitzat i per autoregular-se.

Opció B

Bloc 1. Continguts comuns.

Interpretació de missatges que continguin argumentacions o informacions de caràcter quantitatiu o sobre elements o relacions espacials.

Planificació i utilització de processos de raonament i estratègies de resolució de problemes, com ara l'emissió i justificació d'hipòtesis o la generalització.

Expressió verbal d'argumentacions, relacions quantitatives i espacials, i dels procediments utilitzats en la resolució de problemes amb la precisió i el rigor adequats a la situació.

Perseverança i flexibilitat en la recerca de solucions als problemes i en la millora de les trobades.

Confiança en les pròpies capacitats per afrontar problemes, comprendre les relacions matemàtiques i prendre decisions a partir d'aquestes.

Utilització d'eines tecnològiques per facilitar els càlculs de tipus numèric, algebraic o estadístic, les represen-

tacions funcionals i la comprensió de propietats geomètriques.

Valoració de la feina ben feta i interès per utilitzar el llenguatge matemàtic i l'expressió adequats a la presentació ordenada i clara del procés seguit i dels resultats obtinguts en la resolució de problemes, així com en l'elaboració dels treballs.

Reconeixement del treball en equip i la participació activa, mostrant interès i respecte per les estratègies i els raonaments diferents dels propis.

Bloc 2. Nombres.

Reconeixement de nombres que no es poden expressar en forma de fracció. Nombres irracionals.

Representació de nombres en la recta real. Ordenació. Valor absolut. Interval i semirectes. Significat i diferents formes d'expressar un interval.

Interpretació i ús dels nombres reals en diferents contextos escollint la notació i l'aproximació adequades en cada cas.

Expressió d'arrels en forma de potència. Radicals equivalents. Comparació i simplificació de radicals.

Utilització de la jerarquia i propietats de les operacions combinades de nombres reals que incloguin càlculs amb potències d'exponent sencer i fraccionari i radicals senzills.

Utilització de la calculadora per fer operacions amb qualsevol tipus d'expressió numèrica. Càlculs aproximats. Reconeixement de situacions que requereixin l'expressió de resultats en forma radical.

Bloc 3. Àlgebra.

Maneig d'expressions literals. Utilització d'igualtats notables.

Divisió sencera de polinomis. Divisió per $(x-a)$: regla de Ruffini. Arrels d'un polinomi. Teorema del residu, factorització de polinomis amb arrels senceres. Polinomis irreductibles.

Fraccions algebraïques: conceptes bàsics i operacions elementals.

Ús de la descomposició factorial per a la resolució d'equacions d'una incògnita de grau més gran que dos i la simplificació de fraccions algebraïques.

Estudi de les solucions de l'equació de segon grau. Equacions reductibles a una equació de segon grau. Sistemes d'equacions de segon grau.

Resolució gràfica i algebraica dels sistemes d'equacions. Resolució de problemes quotidians i d'altres àrees de coneixement mitjançant equacions i sistemes.

Resolució d'altres tipus d'equacions mitjançant assaig-error o a partir de mètodes gràfics amb ajuda dels mitjans tecnològics.

Resolució d'inequacions. Interpretació gràfica. Plantejament i resolució de problemes en diferents contextos utilitzant inequacions.

Bloc 4. Geometria.

Mesures d'angles en el sistema sexagesimal i en radians. Conversió.

Raons trigonomètriques d'un angle agut: sinus, cosinus i tangent. Relacions entre les raons trigonomètriques d'un mateix angle. Resolució de triangles i la seva aplicació en problemes geomètrics freqüents en la vida quotidiana.

Ús de la calculadora per al càlcul d'angles i raons trigonomètriques.

Ús de programes de geometria dinàmica per facilitar la comprensió de continguts geomètrics.

Aplicació dels coneixements geomètrics a la resolució de problemes mètrics en el món físic: mesura de longituds, àrees i volums.

Raó entre longituds, àrees i volums de cossos semblants.

Bloc 5. Funcions i gràfiques.

Interpretació d'un fenomen descrit mitjançant un enunciat, taula, gràfica o expressió analítica. Anàlisi de resultats.

Tendència d'una funció. Idea intuïtiva de continuïtat.

La taxa de variació mitjana com a mesura de la variació d'una funció en un interval. Anàlisi de diferents formes de creixement en taules, gràfiques i enunciats verbals.

Funcions definides a trossos. La funció valor absolut. Recerca i interpretació de situacions reals.

Reconeixement d'altres models funcionals: funció quadràtica, de proporcionalitat inversa, exponencial i logarítmica. Aplicacions a contextos i situacions reals.

Estudi conjunt de funcions lineals i quadràtiques.

Ús de les tecnologies de la informació en la representació, simulació i anàlisi gràfica.

Bloc 6. Estadística i probabilitat.

Identificació de les fases i tasques d'un estudi estadístic.

Anàlisi elemental de la representativitat de les mostres estadístiques.

Gràfiques estadístiques: gràfiques múltiples, diagrames de caixa. Anàlisi crítica de taules i gràfiques estadístiques en els mitjans de comunicació. Detecció de fal·làcies.

Representativitat d'una distribució per la mitjana i desviació típica o per altres mesures davant la presència d'asimetries i valors atípics. Valoració de la millor representativitat en funció de l'existència o no de valors atípics. Utilització de les mesures de centralització i dispersió per realitzar comparacions i valoracions.

Representació de núvols de punts: descripció de la seva forma. Aproximació al coeficient de correlació: traçat aproximat de la recta de regressió sobre el núvol de punts.

Experiments aleatoris i successos. Experiències simples i compostes. Successos compatibles. Assignació de probabilitats en experiències simples.

Utilització de taules de contingència i diagrames d'arbre per al recompte de casos i l'assignació de probabilitats en experiències compostes. Probabilitat condicionada. Successos dependents i independents.

Utilització del vocabulari adequat per descriure i quantificar situacions relacionades amb l'atzar.

Criteris d'avaluació

1. Utilitzar els diferents tipus de nombres i operacions, juntament amb les seves propietats, per recollir, transformar i intercanviar informació i resoldre problemes relacionats amb la vida diària i altres matèries de l'àmbit acadèmic.

Es tracta d'avaluar la capacitat de:

Identificar i fer servir els diferents tipus de nombres i les operacions sent conscients del seu significat i les seves propietats.

Aplicar la jerarquia de les operacions i l'ús correcte dels signes i els parèntesis en el càlcul numèric.

Escollir la forma de càlcul apropiada (mental, escrita o amb calculadora).

Estimar la coherència i precisió dels resultats obtinguts.

Adequar la solució (exacta o aproximada) a la precisió exigida en el problema, particularment quan es treballa amb potències, radicals o fraccions.

2. Representar i analitzar situacions i estructures matemàtiques utilitzant símbols i mètodes algebraics per resoldre problemes.

Es tracta de valorar la capacitat de:

Utilitzar l'àlgebra simbòlica per representar i explicar relacions matemàtiques.

Aplicar les igualtats notables i operacions per transformar expressions polinòmiques.

Utilitzar mètodes algebraics en la resolució de problemes mitjançant equacions, sistemes i inequacions.

3. Utilitzar instruments, fórmules i tècniques apropiades per obtenir mesures directes i indirectes en situacions reals.

Es pretén comprovar la capacitat de:

Desenvolupar estratègies per calcular magnituds desconegudes a partir d'altres de conegudes aplicant les fórmules apropiades.

Utilitzar els instruments de mesura disponibles.

Desenvolupar les tècniques i destreses adequades per realitzar el mesurament proposat.

4. Identificar relacions quantitatives en una situació i determinar el tipus de funció que la pot representar, analitzant el fenomen estudiat.

Aquest criteri pretén avaluar la capacitat per:

Identificar i analitzar situacions de la vida real representades per funcions.

Discernir a quin tipus de model d'entre els estudiats, lineal, quadràtic, de proporcionalitat inversa, exponencial o logarítmica, respon un fenomen determinat.

Reconèixer situacions de la vida real expressades per funcions definides a trossos.

Utilitzar les tecnologies de la informació, quan sigui possible, per investigar aquestes situacions.

5. Interpretar les característiques generals d'una funció i la taxa de variació mitjana a partir de la seva gràfica, de dades numèriques o mitjançant l'estudi dels coeficients de l'expressió algebraica.

Aquest criteri pretén avaluar la capacitat per:

Estudiar la monotonia, continuïtat, extrems i tendències d'una funció a partir de la informació que proporciona la seva gràfica.

Relacionar el comportament d'una funció amb l'estudi dels coeficients de la seva expressió algebraica.

Aproximar la taxa de variació mitjana a partir de les dades gràfiques, numèriques o valors concrets de l'expressió algebraica.

Extreure conclusions sobre el fenomen estudiat a la vista del comportament de la gràfica o de la taula de valors.

6. Elaborar i interpretar taules i gràfics estadístics, així com els paràmetres estadístics més usats en distribucions unidimensionals i valorar qualitativament la representativitat de les mostres utilitzades.

Es tracta de valorar la destresa per:

Realitzar l'estudi qualitatiu de les dades disponibles.

Extreure conclusions de l'ús conjunt dels paràmetres estadístics.

Tenir en compte la representativitat i la validesa del procediment d'elecció de la mostra i la pertinença de la generalització de les conclusions de l'estudi a tota la població.

7. Aplicar els conceptes i tècniques de càlcul de probabilitats per resoldre diferents situacions i problemes de la vida quotidiana.

Es tracta de valorar la capacitat per:

Identificar l'espai mostral en experiències simples i compostes senzilles, en contextos concrets de la vida quotidiana.

Utilitzar la regla de Laplace, els diagrames d'arbre o les taules de contingència per calcular probabilitats.

Utilitzar els resultats obtinguts per a la presa de decisions raonables en el context dels problemes plantejats.

8. Planificar i utilitzar processos de raonament i estratègies de resolució de problemes com ara l'emissió i justificació d'hipòtesis o la generalització, i expressar verbalment, amb precisió i rigor, raonaments, relacions quantitatives i informacions que incorporen elements matemàtics, valorant la utilitat i simplicitat del llenguatge matemàtic per això.

Es tracta d'avaluar l'habilitat per:

Planificar el camí cap a la resolució d'un problema, comprendre les relacions matemàtiques i aventurar i comprovar hipòtesis, confiant en la seva pròpia capacitat i intuïció.

Utilitzar la precisió i el rigor del llenguatge per expressar tota mena d'informacions que continguin quantitats, mesures, relacions, numèriques i espacials.

Utilitzar estratègies i raonaments adequats en la resolució d'un problema.

9. Identificar elements matemàtics presents en la realitat; aplicar els coneixements adquirits o els raonaments desenvolupats per produir, interpretar i prendre decisions quant a situacions reals que exigeixen eines matemàtiques en el seu tractament i, si s'escau, per a la resolució.

Es pretén valorar la capacitat de:

Reconèixer i interpretar elements matemàtics de la realitat quotidiana.

Identificar els diferents aspectes quantitius i qualitatius que té aquesta realitat.

Formular per escrit les pròpies conjetures, raonar analíticament i prendre decisions tenint en compte la informació disponible.

Apreciar la simplicitat del llenguatge matemàtic per descriure i interpretar el món físic.

10. Fer servir de forma autònoma i amb sentit crític els recursos tecnològics, calculadores i programes informàtics adequats, habituals en el treball matemàtic.

Es pretén valorar la capacitat per:

Realitzar investigacions i buscar regularitats numèriques i geomètriques utilitzant com a suport els recursos tecnològics.

Utilitzar la calculadora per resoldre càlculs numèrics o algebraics que incloguin jerarquia entre les operacions.

Fer servir els assistents matemàtics per a l'estudi i el dibuix dels elements característics de les gràfiques.

Utilitzar assistents matemàtics per analitzar i manipular la informació donada en forma de taules o gràfiques.

Utilitzar les tecnologies de la informació i de la comunicació per corregir el treball realitzat i per autoregular-se.

Orientacions metodològiques i per a l'avaluació

Orientacions metodològiques

En l'ensenyament de les matemàtiques hem de disposar de diferents eines que ens ajudin a motivar els joves a utilitzar-les, dins i fora de l'aula, per trobar solucions a determinades qüestions relacionades amb la seva vida quotidiana o amb la seva aplicació en altres àrees; i una manera d'involucrar-los en la construcció del seu propi coneixement és plantejar aquest procés des de la perspectiva del tractament de situacions problemàtiques rellevants.

Les matemàtiques són un instrument de coneixement i anàlisi de la realitat i constitueixen un conjunt de sabers que ajuden les persones a raonar de manera crítica sobre diferents aspectes i situacions del món que els envolta i, en conseqüència, el seu aprenentatge ha de servir per

fonamentar els propis criteris i les pròpies decisions davant qüestions específiques que es plantegen en els diferents àmbits de la vida, així com per ser capaços d'adaptar-se als canvis que s'introdueixin en un moment determinat i que poden ser decisius en el plantejament i tractament de la resposta buscada. En aquest sentit, les matemàtiques possibiliten la creació de models simplificats del món real i permeten interpretacions delimitades, quantitatives i qualitatives, d'aquest. La pràctica docent resulta determinant per al desenvolupament dels diferents aspectes que determinen l'aplicabilitat de les capacitats que s'assoleixin, perquè bona part dels coneixements que han de ser útils per resoldre diferents problemes de la vida quotidiana o per potenciar el desenvolupament cognitiu de l'alumnat són adquirits a través d'activitats que es fan a l'aula.

En els processos d'aprenentatge de les matemàtiques en l'educació secundària obligatòria no podem oblidar la necessitat de sistematitzar l'important bagatge d'experiència matemàtica relacionable amb els principals continguts de l'àrea, que l'alumnat ha adquirit en l'educació primària i fins i tot la que obté fora del context escolar. Això obliga a assegurar, d'una banda, la necessària continuïtat en el procés de construcció del coneixement matemàtic en el trànsit entre les dues etapes, i, d'altra banda, la relació entre els aprenentatges i les vivències dels estudiants. La introducció de noves relacions, conceptes i procediments amplia el camp de reflexió matemàtica, incrementa la complexitat d'algoritmes coneguts, possibilita noves aplicacions i, en definitiva, permet avançar en els processos d'abstracció i formalització, que permeten als alumnes i les alumnes assolir un alt grau de competència matemàtica aplicable a situacions problemàtiques del seu entorn i al desenvolupament de les competències bàsiques.

Les opcions metodològiques que es prenguin han de ser fonamentals, fins i tot més que la pròpia introducció d'uns o altres continguts. Així, la varietat de procediments per enfrontar-se a diferents situacions ha de servir perquè elaborin estratègies personals de resolució de problemes adequades per planificar, gestionar o resoldre altres situacions de caràcter més general. De la mateixa manera, la fluïdesa en el maneig de les eines matemàtiques bàsiques facilita la comprensió de la informació que inclou suport matemàtic i el treball cooperatiu, la participació activa en els processos d'aprenentatge i la interacció amb l'espai, convenientment planificada, porten a incidir en aspectes relacionats amb l'autonomia, la sistematització, la millora de la capacitat verbal, la visió crítica i el desenvolupament d'aprendre a aprendre.

La selecció i la seqüenciació dels propis continguts indiquen un camí a seguir. Incidir en els aspectes procedimentals de la matèria, amb la resolució de problemes com a eix fonamental de l'activitat a l'aula, o destacar l'aplicabilitat del que s'ha après per resoldre situacions problemàtiques de l'entorn més quotidià, serveix per desenvolupar habilitats de raonament i de comunicació i per valorar el paper que les matemàtiques tenen en el desenvolupament humà. Més enllà de la proposta d'organització de continguts, s'ha de tenir en compte el sentit bàsicament experimental que s'ha de donar a l'ensenyament de les matemàtiques. Els continguts han de tenir com a referent el que és familiar i pròxim a l'alumnat i ser abordats en contextos de resolució de problemes, de contrast de vies per accedir a un resultat, de comprovació de la coherència de les solucions trobades, de capacitat de reprendre el camí començat quan aquest no condueix al desenllaç desitjat. La resolució de problemes és un mètode inigualable per posar els estudiants davant desafiaments intel·lectuals que exigeixen la lectura compressiva del que han de fer, reflexionar sobre la forma d'enfrontar-se al repte, establir un pla de treball, reorganitzar les seves estratègies si és necessari, comprovar la solució i ser

capaç de comunicar-la. Així, mitjançant la dificultat gradual dels desafiaments als quals s'han d'enfrontar, els alumnes aconsegueixen formalitzar i estructurar simbòlicament el coneixement matemàtic.

Una de les principals característiques de l'alumnat en aquesta etapa és la progressiva consolidació del pensament concret i el trànsit cap al pensament formal i abstracte, cosa que fa necessari treballar situacions obertes, dissenyades per poder ser utilitzades a diferents nivells, que permetin conceptualitzar progressivament els continguts de l'àrea per arribar a formular preguntes sobre el que es persegueix i, alhora, combinar aquesta tasca amb el treball pràctic adequat que permeti aplicar i consolidar els coneixements adquirits. La línia metodològica a seguir ha de ser capaç de permetre conceptualitzacions als alumnes amb més nivell de desenvolupament cognitiu i, alhora, d'aplicació d'aspectes concrets que puguin servir de suport i reforç dels coneixements adquirits per a l'alumnat amb més dificultats. Només així es pot assegurar un adequat tractament de la diversitat a l'aula perquè, malgrat la complexitat que implica, l'atenció individualitzada exerceix una gran influència educativa, sobretot en matèries de naturalesa cíclica com són les matemàtiques. En conseqüència, en la planificació de la docència és necessari disposar d'activitats i recursos adequats per atendre la diversitat de l'alumnat, tant els que necessiten suport específic com aquells que tenen capacitat per afrontar tasques de més dificultat.

El tractament coeducatiu condiciona la pràctica metodològica en la matèria de matemàtiques i desterra els enfocaments sexistes que associen el racional amb el masculí i el sensible amb el femení. Sense oblidar la necessitat de tenir en compte els aspectes afectius l'aprenentatge emocional a l'hora d'aconseguir uns aprenentatges vertaderament significatius, l'enfocament no sexista dels processos educatius requereixen la introducció d'activitats, situacions i exemplificacions que pertanyin a l'univers tant dels nois com de les noies.

En relació amb el desenvolupament dels continguts són diverses les consideracions que s'han de fer:

La rellevància dels contextos. En la mesura que els continguts curriculars es treballin en contextos significatius, com poden ser la seva aplicació a situacions socials rellevants, culturalment significatives o d'aplicació en altres disciplines o en les mateixes matemàtiques, s'ha de donar sentit a l'estudi d'aquests continguts per crear actituds positives de l'alumnat cap al treball que està duent a terme.

La diversitat en les formes de treball. En planificar l'activitat a l'aula és necessari tenir en compte les característiques de cada grup i adoptar les mesures oportunes per atendre els diferents ritmes d'aprenentatge. Aspectes de diferent naturalesa com la visió espacial, la capacitat per generalitzar, el tipus de pensament convergent o divergent, etc. influeixen notablement en l'aprenentatge de les matemàtiques i és necessari adoptar els mètodes i els recursos adequats a les diferents situacions. La combinació del treball en grup gran, en grup petit i el treball individual, proporciona la possibilitat de pensar matemàticament respectant els diferents ritmes de treball.

La resolució de problemes com a eix vertebrador del procés d'aprenentatge. El fet de considerar la resolució de problemes el focus al voltant del qual gira el procés d'ensenyament-aprenentatge ajuda els alumnes i les alumnes a acceptar els reptes, desenvolupar les pròpies hipòtesis, reflexionar sobre els processos en què estan immersos i, fonamentalment, elaborar i posar en pràctica estratègies pròpies de resolució que els portaran a afermar els coneixements adquirits i aplicar-los en contextos més generals procedents d'altres camps de coneixement o de la vida quotidiana i, en definitiva, a disposar d'habilitats que els

permetin continuar aprenent de manera més eficaç i autònoma.

L'ús de diferents materials didàctics. El coneixement matemàtic s'inicia amb la manipulació i les primeres relacions que els estudiants estableixen amb els objectes de manera intuïtiva es converteixen en experiències matemàtiques quan siguin capaços d'expressar aquestes relacions en llenguatge gràfic o simbòlic.

L'equilibri i la connexió entre els continguts. L'organització dels continguts en blocs no prescriu mètodes concrets ni implica una jerarquització d'aquests, és més una manera d'organitzar-los perquè siguin abordats d'una manera encadenada atenent la configuració cíclica de l'ensenyament de l'àrea, construint uns continguts sobre els altres, com una estructura de relacions observables de forma que es faciliti la seva comprensió i aplicació en contextos cada vegada més enriquidors i complexos. S'ha de procurar trobar un equilibri en el desenvolupament dels diferents blocs, tenint en compte que hi ha continguts que poden ser treballats de manera transversal o abordats en diferents blocs des de perspectives diferents o en el marc d'un projecte interdisciplinari, afavorint així l'adquisició de la competència matemàtica.

La cura en la comunicació dels processos i dels resultats. La importància de la comunicació dels processos seguits i els resultats obtinguts radica en la capacitat que té el llenguatge com a factor autoregulator del pensament en posar-se davant altres formes de «fer matemàtiques», d'establir relacions amb els altres i, en conseqüència, comparar el treball propi amb el dels companys, imaginar i entendre noves conjectures o noves maneres de buscar la solució als problemes plantejats. Posar èmfasi en l'argumentació utilitzada serveix perquè els alumnes reflexionin sobre els processos d'aprenentatge i afermin els seus coneixements i desenvolupin la visió crítica sobre la seva tasca i la dels seus companys, afavorint així el desenvolupament de la competència en comunicació lingüística i de la competència d'aprendre a aprendre. D'altra banda, la incorporació gradual del llenguatge matemàtic a les seves formes habituals d'expressió, amb la precisió adequada a la seva edat, facilita la progressiva adquisició del pensament abstracte i augmenta la confiança en l'ús de les matemàtiques per comunicar clarament idees i raonaments.

La utilització racional de les eines tecnològiques. L'ús adequat de calculadores i programari específic en l'aprenentatge dels continguts matemàtics millora el desenvolupament cognitiu en aspectes com el sentit numèric, la visualització o la relació entre diferents continguts. La resposta a com, quan i perquè s'han de fer servir aquestes eines a l'aula de matemàtiques està condicionada pels coneixements previs i la metodologia utilitzada. L'ús de calculadores i programes informàtics en l'educació secundària obligatòria està especialment indicat en la comparació, aproximació o les relacions entre les diferents formes d'expressar els nombres, a l'estudi de la geometria dinàmica i en els continguts relacionats amb la utilització de gràfiques i, en general, en la interpretació, tractament i representació de la informació.

La valoració d'actituds relacionades amb les matemàtiques. Afavorir actituds positives associades al desenvolupament de la curiositat, de la creativitat, de la imaginació, de la pròpia capacitat per fer-se preguntes i enfrontar-se a situacions incertes, afavoreix l'aprenentatge de les matemàtiques i crea en l'alumnat seguretat en les seves pròpies habilitats per enfrontar-se a nous reptes amb confiança i tenacitat.

L'ambient a l'aula i l'organització dels temps. Des del punt de vista organitzatiu tenen una gran influència les condicions en què es desenvolupa l'aprenentatge. En aquest sentit, s'ha tornat a insistir a fer de la resolució de problemes l'eix del procés d'ensenyament-aprenentatge ja que, entre altres factors, afavoreix la comunicació inter-

personal entre el professor i l'alumnat i permet desenvolupar una sèrie d'estratègies aplicables a una gran tipologia de situacions i establir una sèrie de consideracions comunes, tant procedimentals com actitudinals, susceptibles de ser aplicada en qualsevol situació o context. En aquesta direcció, primar la recerca, el descobriment, l'avaluació dels propis errors, el treball en equip, la valoració de l'esforç per damunt dels resultats, etc. potencien actituds fonamentals en l'aprenentatge matemàtic com són la perseverança, la iniciativa personal, la rectificació d'hipòtesis o el dret a equivocar-se, components bàsics per fer que els nostres alumnes siguin coparticipis dels seus propis aprenentatges.

Orientacions per a l'avaluació

L'avaluació és un instrument d'aprenentatge i la seva principal finalitat és obtenir informació per ajustar la intervenció educativa al progrés real en la construcció dels aprenentatges per part de l'alumnat. Aquest ajust és bàsic en una àrea, com les matemàtiques, que construeix els seus continguts uns sobre altres continguts i amb una estructura fortament jerarquitzada. Ensenyar i avaluar són processos que no es poden dissociar i, per això, l'avaluació exigeix disposar de mesures i instruments específics que serveixin per a aquesta finalitat.

Per avaluar el rendiment dels estudiants s'han de tenir en compte diverses dimensions: els conceptes matemàtics en joc, els processos que s'han d'activar per afrontar amb èxit la situació plantejada i els contextos en què es plantegen les activitats. En aquest sentit, és necessari posar èmfasi en les estratègies d'avaluació associades a la resolució de problemes en contextos reals, de manera que els alumnes i les alumnes es vegin obligats a aplicar els coneixements i les habilitats adquirides a situacions familiars centrant l'avaluació en el que és imprescindible per prosseguir els processos d'aprenentatge.

Els criteris d'avaluació són una referència fonamental respecte a què s'ha d'avaluar i indiquen els aprenentatges que es consideren essencials perquè l'alumnat es pugui enfrontar sense dificultats a la seva activitat posterior, perquè sovint només el que és avaluat és percebut pels alumnes com a realment important. Els criteris d'avaluació estan construïts per això seguint pautes de selecció del que és fonamental i expressen quin és el tipus i el grau d'aprenentatge que s'ha d'assolir però no són tasques d'avaluació; han de ser concretats en propostes específiques que els facin més significatius per als alumnes, d'acord amb les pròpies característiques del seu aprenentatge, amb els contextos més rellevants per a ells i amb el moment en què s'utilitzin.

En l'educació secundària obligatòria és freqüent trobar un tipus d'alumnat que té dificultats per realitzar tasques de tipus algorítmic i, tanmateix, s'enfronta amb relatiu èxit a situacions que exigeixen relacionar conceptes o que posen en joc la seva capacitat de raonament i viceversa. Els instruments d'avaluació han de ser capaços de discriminar en la mesura que sigui possible on estan les dificultats i on no n'hi ha. Com més gran sigui la varietat en els instruments d'avaluació, més factible és obtenir la informació necessària sobre aquest punt.

L'avaluació necessita la recollida d'informació i fixar els procediments, els instruments i les situacions d'avaluació que millor s'adeqüin a cada moment i circumstància. Així, l'observació directa a classe i la revisió dels quaderns de treball permeten valorar no només els processos diaris, amb independència dels resultats que s'obtinguin, sinó també la consecució d'alguns tipus de continguts, com els actitudinals, que s'avaluen principalment a través d'aquest mètode; la verbalització dels procediments seguits i les eines utilitzades introdueix un factor de reflexió sobre els mecanismes de raonament i les dificultats que troben i, per tant, és una important aliada sobre com

avaluar. L'autoavaluació i la coavaluació serveixen per a la reflexió sobre els processos seguits, els resultats obtinguts i el progrés assolit i desenvolupen la competència per aprendre a aprendre. Finalment, les proves d'avaluació poden resultar necessàries per a la valoració de determinats continguts.

Música

La música, com a bé cultural i com a llenguatge i mitjà de comunicació no verbal, constitueix un element amb un valor inqüestionable en la vida de les persones. En l'actualitat, vivim en contacte permanent amb la música, sens dubte, l'art més poderosament massiu del nostre temps. El desenvolupament tecnològic ha anat modificant considerablement els referents musicals de la societat per la possibilitat d'una escolta simultània de tota la producció musical mundial a través dels discos, la ràdio, la televisió, els jocs electrònics, el cinema, la publicitat, Internet, etc. Aquest mateix desenvolupament tecnològic ha obert, al seu torn, nous cursos per a la interpretació i la creació musical, tant de músics professionals com de qualsevol persona interessada a fer música.

Des d'aquesta perspectiva, la matèria de Música per a l'educació secundària obligatòria pretén establir punts de contacte entre el món exterior i la música que s'aprèn a les aules, establint els cursos necessaris per estimular en l'alumnat el desenvolupament de la percepció, la sensibilitat estètica, l'expressió creativa i la reflexió crítica, arribant a un grau d'autonomia tal que possibiliti la participació activa i informada en diferents activitats vinculades amb l'audició, la interpretació i la creació musical.

Al caràcter més global que l'àrea d'Educació artística presenta en l'educació primària, hi ha en aquesta etapa una aproximació més diferenciada i analítica. Això es correspon amb les característiques evolutives de l'alumnat, en un moment en què la seva capacitat d'abstracció experimenta un desenvolupament notable. Aquesta diferenciació no impedeix, tanmateix, que la matèria se segueixi articulant al voltant de dos eixos fonamentals, percepció i expressió, vinculats al seu torn, i de manera directa, amb l'adquisició d'una cultura musical bàsica i necessària per a tots els ciutadans.

La percepció es refereix en aquesta matèria al desenvolupament de capacitats de discriminació auditiva, d'audició activa i de memòria comprensiva de la música, tant durant el desenvolupament d'activitats d'interpretació i creació musical com en l'audició d'obres musicals en viu o gravades.

Per la seva banda, l'expressió al·ludeix al desenvolupament de totes les capacitats vinculades amb la interpretació i la creació musical. Des del punt de vista de la interpretació, l'ensenyament i l'aprenentatge de la música se centren en tres àmbits diferenciats però estretament relacionats: l'expressió vocal, l'expressió instrumental i el moviment i la dansa. Mitjançant el desenvolupament d'aquestes capacitats es tracta de facilitar l'assoliment d'un domini bàsic de les tècniques requerides per al cant i la interpretació instrumental, així com els ajustos rítmics i motors implícits en el moviment i la dansa. La creació musical remet a l'exploració dels elements propis del llenguatge musical i a l'experimentació i combinació dels sons a través de la improvisació, l'elaboració d'arranjaments i la composició individual i col·lectiva.

El tractament dels continguts que integren aquests dos eixos s'ha de fer tenint en compte que, en l'actualitat més que en altres èpoques, la música és un dels principals referents d'identificació de la joventut. El fet que l'alumnat la senti com a pròpia constitueix, paradoxalment, un avantatge i un inconvenient en el moment de treballar-la a l'aula: avantatge, perquè el valor, així com les expectatives i la motivació respecte a aquesta matèria

són elevades; inconvenient, perquè l'alumnat en fer-la seva, té trets confirmatoris molt arrelats.

La presència de la Música en l'etapa d'educació secundària obligatòria ha de considerar com a punt de referència, el gust i les preferències de l'alumnat però, simultàniament, ha de concebre els continguts i el fenomen musical des d'una perspectiva creativa i reflexiva, intentat assolir cotes més elevades de participació en la música com a espectador, intèrpret i creador.

Partint d'aquests supòsits i dels dos grans eixos en què s'articula la matèria, percepció i expressió, els continguts s'han distribuït en blocs.

En els continguts previstos de primer a tercer, el primer bloc, Escolta, es vincula directament amb l'eix de percepció, alhora que el segon i el tercer, Interpretació i Creació ho fan amb l'eix d'expressió. Per la seva banda, el quart bloc, Contextos musicals, inclou continguts relacionats amb els referents culturals de les músiques que s'han d'utilitzar en els blocs anteriors juntament a altres que ajuden a conèixer millor el món musical actual i el paper de la música en diferents contextos socials i culturals.

En els continguts per al quart curs, en el qual la Música és una matèria opcional, el primer bloc, Audició i referents musicals, es relaciona directament amb l'eix de percepció i recull, alhora, nous continguts per aprofundir en el paper de la música en diferents contextos socials i culturals del passat i del present. El segon bloc, La pràctica musical, s'insereix en l'eix d'expressió i recull tots aquells continguts relacionats amb la interpretació vocal i instrumental, el moviment i la dansa, la improvisació, l'elaboració d'arranjaments i la composició, així com la participació en projectes musicals de diversa índole. El tercer bloc, Música i tecnologies, estretament vinculat amb els anteriors, inclou de manera explícita una sèrie de continguts que permeten conèixer i utilitzar eines tecnològiques en activitats d'audició i producció musical.

Aquesta organització dels continguts al voltant de blocs i eixos pretén presentar-los de forma coherent. Tanmateix, no hi ha prioritat dels uns sobre els altres ni exigència per la qual s'hagi de partir preferentment d'un d'ells. En altres paraules, en la pràctica educativa es produeix una interacció constant entre els diferents blocs, entre els eixos i entre els continguts: l'expressiu conté el perceptiu i viceversa; les actituds, els conceptes i els procediments es recolzen mútuament. Entre els diferents continguts s'estableix una relació cíclica: els uns enriqueixen els altres, els promouen, desenvolupen i consoliden. Alhora, tots aquests es vinculen amb els coneixements del llenguatge i la cultura musical.

Contribució de la matèria a l'adquisició de les competències bàsiques

La matèria de Música contribueix de manera directa a l'adquisició de la competència cultural i artística en tots els aspectes que la configuren. Fomenta la capacitat d'apreciar, comprendre i valorar críticament diferents manifestacions culturals i musicals, a través d'experiències perceptives i expressives i del coneixement de músiques de diferents cultures, èpoques i estils. Pot potenciar així actituds obertes i respectuoses i oferir elements per a l'elaboració de judicis fonamentats respecte a les diferents manifestacions musicals, establint connexions amb altres llenguatges artístics i amb els contextos social i històric als quals se circumscriu cada obra.

L'orientació d'aquesta matèria, en la qual l'expressió hi juga un paper important, permet adquirir habilitats per expressar idees, experiències o sentiments de manera creativa, especialment presents en continguts relacionats amb la interpretació, la improvisació i la composició, tant individual com col·lectiva, que al seu torn estimulen la imaginació i la creativitat. D'altra banda, una millor com-

prensió del fet musical permet la seva consideració com a font de plaer i enriquiment personal.

Col·labora al desenvolupament de la competència Autonomia i iniciativa personal, mitjançant el treball col·laboratiu al qual abans s'ha fet referència i l'habilitat per planificar i gestionar projectes. La interpretació i la composició són dos clars exemples d'activitats que requereixen d'una planificació prèvia i de la presa de decisions per obtenir els resultats desitjats. D'altra banda, en aquelles activitats relacionades especialment amb la interpretació musical, es desenvolupen capacitats i habilitats com ara la perseverança, la responsabilitat, l'autocrítica i l'autoestima, sent aquests factors clau per a l'adquisició d'aquesta competència.

La música contribueix també a la competència social i ciutadana. La participació en activitats musicals de diferent índole, especialment les relacionades amb la interpretació i creació col·lectiva que requereixen d'un treball cooperatiu, col·labora en l'adquisició d'habilitats per relacionar-se amb els altres. La participació en experiències musicals col·lectives dona l'oportunitat d'expressar idees pròpies, valorar les dels altres i coordinar les pròpies accions amb les dels altres integrants del grup responsabilitzant-se en la consecució d'un resultat.

La presa de contacte amb una àmplia varietat de músiques, tant del passat com del present, afavoreix la comprensió de diferents cultures i de la seva aportació al progrés de la humanitat i amb això la valoració dels altres i els trets de la societat en què es viu.

La música també contribueix de manera directa al desenvolupament del Tractament de la informació i competència digital. L'ús dels recursos tecnològics al camp de la música possibilita el coneixement i domini bàsic del maquinari i el programari musical, els diferents formats de so i d'àudio digital o les tècniques de tractament i gravació del so relacionats, entre altres, amb la producció de missatges musicals, audiovisuals i multimèdia. Afavoreix, així mateix, el seu aprofitament com a eina per als processos d'autoaprenentatge i la seva possible integració en les activitats d'oci.

A més, l'obtenció d'informació musical requereix de destreses relacionades amb el tractament de la informació encara que des d'aquesta matèria mereix una especial consideració l'ús de productes musicals i la seva relació amb la distribució i els drets d'autor.

La música també contribueix al desenvolupament de la competència per aprendre a aprendre, potenciant capacitats i destreses fonamentals per a l'aprenentatge guiat i autònom com l'atenció, la concentració i la memòria, alhora que desenvolupa el sentit de l'ordre i de l'anàlisi. D'una banda, l'audició musical necessita una escolta reiterada per arribar a conèixer una obra, reconèixer-la, identificar-ne els elements i «apropiar-se'n». D'altra banda, totes les activitats d'interpretació musical i d'entrenament auditiu requereixen de la presa de consciència sobre les pròpies possibilitats, la utilització de diferents estratègies d'aprenentatge, la gestió i control eficaç dels propis processos. En tots aquests casos, és necessària una motivació prolongada per assolir els objectius proposats des de l'autoconfiança en l'èxit del propi aprenentatge.

Respecte a la competència en comunicació lingüística, la música contribueix, com altres àrees, a enriquir els intercanvis comunicatius i a l'adquisició i l'ús d'un vocabulari musical bàsic. També col·labora a la integració del llenguatge musical i el llenguatge verbal, i a la valoració de l'enriquiment que la interacció genera.

Des del punt de vista de la competència en el coneixement i la interacció amb el món físic, la música fa la seva aportació a la millora de la qualitat del medi ambient, identificant i reflexionant sobre l'excés de soroll, la contaminació sonora i l'ús indiscriminat de la música, amb la finalitat de generar hàbits saludables. A més, els continguts relacionats amb l'ús correcte de la veu i de l'aparell

respiratori, no només per aconseguir resultats musicals òptims, sinó també per prevenir problemes de salut, incideixen en el desenvolupament d'aquesta competència.

Objectius

L'ensenyament de la Música en aquesta etapa té com a objectiu el desenvolupament de les capacitats següents:

1. Utilitzar la veu, el cos, objectes, instruments i recursos tecnològics per expressar idees i sentiments, enriquant les pròpies possibilitats de comunicació i respectant altres formes diferents d'expressió.

2. Desenvolupar i aplicar diverses habilitats i tècniques que possibilitin la interpretació (vocal, instrumental i de moviment i dansa) i la creació musical, tant individuals com en grup.

3. Escoltar una àmplia varietat d'obres, de diferents estils, gèneres, tendències i cultures musicals, apreciand el seu valor com a font de coneixement, enriquiment intercultural i plaer personal i interessant-se per ampliar i diversificar les preferències musicals pròpies.

4. Reconèixer les característiques de diferents obres musicals com a exemples de la creació artística i del patrimoni cultural, reconeixent les seves intencions i funcions i aplicant la terminologia apropiada per descriure-les i valorar-les críticament.

5. Utilitzar de manera autònoma diverses fonts d'informació mitjans audiovisuals, Internet, textos, partitures i altres recursos gràfics, per al coneixement i el gaudi de la música.

6. Conèixer i utilitzar diferents mitjans audiovisuals i tecnologies de la informació i la comunicació com a recursos per a la producció musical, valorant la seva contribució a les diferents activitats musicals i a l'aprenentatge autònom de la música.

7. Participar en l'organització i realització d'activitats musicals desenvolupades en diferents contextos, amb respecte i disposició per superar estereotips i prejudicis, prenent consciència, com a membre d'un grup, de l'enriquiment que es produeix amb les aportacions dels altres.

8. Comprendre i valorar les relacions entre el llenguatge musical i altres llenguatges i àmbits de coneixement, així com la funció i el significat de la música en diferents produccions artístiques i audiovisuals i en els mitjans de comunicació.

9. Elaborar judicis i criteris personals, mitjançant una anàlisi crítica dels diferents usos socials de la música, sigui quin sigui el seu origen, aplicant-los amb autonomia i iniciativa a situacions quotidianes i valorant la contribució que la música pot fer a la vida personal i a la de la comunitat.

10. Valorar el silenci i el so com a part integral del medi ambient i de la música, prenent consciència dels problemes creats per la contaminació acústica i les seves conseqüències.

PRIMER CURS

Continguts

Bloc 1. Escolta.

Pràctica d'exercicis d'entrenament auditiu i aplicació de tècniques d'atenció i memorització musical.

Utilització de recursos corporals, vocals i instrumentals, mitjans audiovisuals i tecnologies, textos, partitures, musicogrames i altres representacions gràfiques per a la comprensió de la música escoltada.

Elements que intervenen en la construcció d'una obra musical (melodia, ritme, harmonia, timbre, textura, forma, tempo i dinàmica) i identificació d'aquests en l'audició d'obres musicals.

Classificació i discriminació auditiva dels diferents tipus de veus i instruments i de diferents agrupacions vocals i instrumentals.

Audició i anàlisi elemental d'obres vocals i instrumentals de diferents estils, gèneres, tendències i cultures musicals, incloent-hi les interpretacions i composicions realitzades a l'aula.

Apreciació i gaudi de l'audició d'obres musicals gravades i interpretades en viu.

Curiositat i interès per conèixer músiques de diferents característiques i per ampliar i diversificar les pròpies preferències musicals.

Interès per desenvolupar hàbits saludables d'escolta i de respecte als altres durant l'escolta.

Bloc 2. Interpretació.

La veu i la paraula com a mitjans d'expressió musical: característiques i habilitats tècniques i interpretatives. Exploració i descobriment de les possibilitats de la veu com a mitjà d'expressió musical i pràctica de la relaxació, la respiració, l'articulació, la ressonància i l'entonació.

Els instruments i el cos com a mitjans d'expressió musical: característiques i habilitats tècniques i interpretatives. Exploració de les possibilitats de diverses fonts sonores i pràctica d'habilitats tècniques per a la interpretació.

Pràctica, memorització i interpretació de peces vocals i instrumentals de diferents gèneres, estils i cultures apreses per imitació i a través de la lectura de partitures amb diverses formes de notació.

Pràctica de les pautes bàsiques de la interpretació: silenci, atenció al director i als altres intèrprets, audició interior, memòria i adequació al conjunt.

Experimentació i pràctica de les diferents tècniques del moviment i la dansa, expressió dels continguts musicals a través del cos i el moviment i interpretació d'un repertori divers de danses.

Incorporació de les tradicions populars (jocs, danses, cançons) a la pràctica vocal, instrumental i corporal.

Exploració d'algunes de les possibilitats que ofereixen els dispositius i instruments electrònics per a la interpretació i gravació de peces musicals.

Interès pel coneixement i la cura de la veu, el cos i els instruments.

Acceptació i predisposició per millorar les capacitats tècniques i interpretatives (vocal, instrumental i corporal) pròpies i respecte per altres capacitats i formes d'expressió.

Acceptació i compliment de les normes que regeixen la interpretació en grup i aportació d'idees musicals que contribueixin al perfeccionament de la tasca comuna.

Bloc 3. Creació.

La improvisació, l'elaboració d'arranjaments i la composició com a recursos per a la creació musical.

Improvisació vocal i instrumental, individual i en grup, en resposta a diferents estímuls musicals i extramusicals.

Elaboració d'arranjaments de cançons i peces instrumentals, mitjançant la creació d'acompanyaments senzills (bordó, ostinato, efectes sonors, suport rítmic o harmònic) i la selecció de diferents tipus d'organització musical (introducció, desenvolupament, interludis, coda, acumulació, etc.).

Composició individual o en grup de cançons i peces instrumentals per a diferents agrupacions a partir de la combinació d'elements i recursos presentats en el context de les diferents activitats que es realitzen a l'aula.

Registre de les composicions pròpies utilitzant diferents formes de notació i diferents tècniques de gravació.

Exploració de les possibilitats de diferents recursos informàtics i altres dispositius electrònics en els processos de creació musical.

Sonorització, mitjançant la selecció de músiques preexistents, de representacions dramàtiques, activitats d'expressió corporal i dansa i imatges fixes i en moviment en la realització de produccions audiovisuals.

Construcció d'instruments musicals (inspirats en altres de preexistents o d'invenció pròpia) i utilització de materials i objectes diversos per investigar i descobrir fenòmens propis de la producció sonora.

Sensibilitat estètica davant de noves propostes musicals, valorant els elements creatius i innovadors d'aquestes.

Originalitat i perseverança en la realització de les produccions musicals.

Bloc 4. Contextos musicals.

Coneixement i valoració de les manifestacions musicals més significatives del patrimoni musical propi, de l'occidental i del d'altres cultures.

Utilització de diverses fonts d'informació per indagar sobre instruments, compositors i compositoras, intèrprets, concerts i produccions musicals en viu o gravades.

La música al servei d'altres llenguatges: corporal, teatral, cinematogràfic, radiofònic, publicitari. Anàlisi de la música utilitzada en diferents tipus d'espectacles i produccions audiovisuals.

Valoració dels recursos tecnològics com a instruments per al coneixement i el gaudi de la música.

Criteris d'avaluació

1. Reconèixer auditivament les obres musicals escoltades prèviament a l'aula, interessant-se per ampliar les seves preferències.

Amb aquest criteri es tracta de comprovar en quina mesura l'alumnat és capaç de recordar i identificar un repertori bàsic de peces musicals i de mostrar una actitud oberta i respectuosa davant diferents propostes. L'avaluació s'ha de fer a partir de l'audició de peces musicals conegudes per l'alumnat.

2. Identificar i descriure, mitjançant l'ús de diferents llenguatges (gràfic, corporal o verbal), alguns elements (ritme, melodia, textura, timbre, dinàmica) i formes d'organització (repetició, imitació, variació) d'una obra musical.

Amb aquest criteri es tracta d'avaluar la capacitat per distingir auditivament algunes de les característiques rellevants d'una obra musical i per expressar el que s'ha reconegut a través de diferents llenguatges. El criteri s'aplica mitjançant l'audició de diferents exemples, explicitant prèviament quin o quins són els elements que s'han d'identificar i descriure.

3. Participar en la interpretació en grup d'una peça vocal, instrumental o coreogràfica adequant la pròpia interpretació a la del conjunt.

Es tracta de comprovar si l'alumnat, independentment del grau de desenvolupament tècnic assolit, participa activament i amb iniciativa personal en les activitats d'interpretació, intentant concertar la seva acció amb la de la resta del conjunt i col·laborant en la consecució d'uns resultats que siguin producte del treball en equip.

4. Utilitzar alguns dels recursos tecnològics disponibles per gravar i reproduir música i per realitzar senzilles produccions audiovisuals.

Aquest criteri observa la capacitat per utilitzar funcionalment alguns dispositius electrònics, audiovisuals i informàtics, per a la gravació i reproducció d'àudio i vídeo. No es tracta d'avaluar el grau de domini tècnic d'aquests recursos, sinó d'observar l'interès i la disposició a utilitzar-los en aquelles activitats que ho requereixen.

5. Elaborar un arranjament per a una cançó o una peça instrumental, utilitzant apropiadament una sèrie d'elements donats.

Amb aquest criteri s'observa l'habilitat per seleccionar i combinar diferents elements musicals a fi d'obtenir un resultat adequat en l'elaboració d'un arranjament senzill per a una peça musical. Es parteix sempre d'elements prèviament treballats a l'aula i s'ha de valorar tant el procés com els resultats obtinguts.

6. Llegir diferents tipus de partitures en el context de les activitats musicals de l'aula com a suport a les tasques d'interpretació i audició.

A través d'aquest criteri es tracta de comprovar el grau de compressió d'alguns dels signes i símbols utilitzats per representar la música i la utilització funcional de la lectura musical. El que es valora no és la capacitat per solfejar, sinó la destresa amb què l'alumnat es desenvolupa en la lectura una vegada creada la necessitat de recolzar-se en la partitura per interpretar una peça musical o per seguir millor una obra durant l'audició.

7. Identificar en l'àmbit quotidià situacions en les quals es produeix un ús indiscriminat del so, analitzant les seves causes i proposant solucions.

Aquest criteri intenta avaluar el grau de conscienciació davant les situacions de contaminació acústica, especialment d'aquelles provocades per un ús inadequat de la música i la capacitat per proposar solucions originals i contribuir activament al compte de la salut i a la conservació d'un entorn lliure de sorolls molestos.

TERCER CURS

Continguts

Bloc 1. Escolta.

Aplicació d'estratègies d'atenció, audició interior, memòria comprensiva i anticipació durant la pròpia interpretació i creació musical.

Selecció i utilització de mitjans audiovisuals i tecnologies, textos, partitures, musicogrames i altres representacions gràfiques per a la comprensió de la música escoltada.

Percepció, identificació, comparació i anàlisi dels elements del llenguatge musical presents en músiques de diferents gèneres i estils i utilització d'un vocabulari adequat per descriure'ls.

Audició, anàlisi i apreciació crítica d'obres vocals i instrumentals de diferents estils, gèneres, tendències i cultures musicals, incloent-hi les interpretacions i composicions realitzades a l'aula.

La música en directe: els concerts i altres manifestacions musicals.

Valoració de l'audició com a forma de comunicació i com a font de coneixement i enriquiment intercultural.

Sensibilitat davant els problemes derivats de la pol·lució sonora i contribució a la creació d'ambients més saludables.

Bloc 2. Interpretació.

Exploració i aplicació d'estratègies bàsiques aplicades a la interpretació musical (relaxació, seguretat, control de l'ansietat, control del context, escolta d'un mateix i dels altres, atenció al director) i pràctica d'habilitats tècniques per a la interpretació vocal, instrumental i corporal en grau creixent de dificultat.

La interpretació individual i en grup. Creació de diferents tipus d'agrupacions en el context de l'aula i interpretació de peces musicals de diferents gèneres, estils i cultures per a diverses combinacions de veus o instruments.

Interpretació de diferents tipus de balls i danses apresos per imitació i mitjançant la utilització de coreografies i vídeos.

Utilització dels dispositius i instruments electrònics disponibles per a la interpretació i gravació de peces i activitats musicals i comentari crític.

Aplicació d'estratègies de planificació i tècniques per a l'estudi (anàlisi, digitació, lectura a vista, memorització comprensiva, localització de possibles dificultats) i condicions personals i ambientals (planificació, il·luminació, moment del dia, autocrítica) en la interpretació musical.

Les malalties i molèsties de la professió musical. Importància de la tècnica interpretativa vocal, corporal i instrumental com a prevenció.

Valoració de la interpretació musical com una activitat comunitària i del sentit i la importància de les aportacions personals a aquesta activitat.

Bloc 3. Creació.

Improvisació vocal i instrumental en diferents estils, amb un control creixent de les habilitats tècniques requerides.

Procediments compositius i formes d'organització i estructuració musical: disseny (repetició, imitació, variació), ritme (lliure i mètric), melodia (estructures melòdiques, escales i modes), textura (relacions de simultaneïtat i successió), harmonia (funcions harmòniques bàsiques: tònica, dominant i subdominant), forma, timbre i caràcter. Selecció de fonts sonores i aplicació de diversos procediments compositius en l'elaboració d'arranjaments i composicions musicals.

Utilització i valoració de la lectura i l'escriptura musical i dels diferents mitjans de gravació sonora com a recursos per al registre i la difusió d'una obra musical.

Utilització de recursos informàtics i altres dispositius electrònics en els processos de creació musical.

La música com a recurs per a l'acompanyament de diferents tipus de presentacions i produccions artístiques. Sonorització, mitjançant la creació de bandes sonores originals, de representacions dramàtiques, activitats d'expressió corporal i dansa i imatges fixes i en moviment en la realització de produccions audiovisuals.

Interès per conèixer el procés creatiu i les normes generals i els procediments que regeixen la composició del discurs musical.

Bloc 4. Contextos musicals.

Reconeixement de la pluralitat d'estils en la música actual.

Realització d'investigacions sobre temes d'interès musical, utilitzant les fonts i els procediments apropiats.

El so i la música en els mitjans audiovisuals i en les tecnologies de la informació i la comunicació: història i situació actual.

El consum de la música a la societat actual. Sensibilització i actitud crítica davant el consum indiscriminat de música i la pol·lució sonora.

Criteris d'avaluació

1. Determinar l'època o cultura a la qual pertanyen diferents obres musicals escoltades prèviament a l'aula, interessant-se per ampliar les seves preferències.

Aquest criteri pretén comprovar en quina mesura s'és capaç de relacionar les característiques que permeten situar en el seu context una obra musical. L'avaluació es realitzarà a partir de l'audició de peces musicals conegudes per l'alumnat o, eventualment, d'altres amb característiques molt similars que puguin identificar-se amb facilitat. Així mateix, s'ha d'avaluar la seva capacitat per mostrar una actitud oberta i respectuosa davant diferents propostes.

2. Identificar i descriure verbalment o gràficament alguns elements i formes d'organització i estructuració d'una obra musical interpretada en viu o gravada.

Aquest criteri intenta avaluar la capacitat i autonomia per descriure les característiques més rellevants d'una obra musical. S'aplica mitjançant l'audició de diferents exemples treballats a l'aula o d'altres de característiques similars.

3. Comunicar judicis personals sobre la música escoltada.

Aquest criteri permet avaluar la capacitat per comparar i jutjar diferents tipus de música. Alhora, permet valorar l'assimilació d'alguns conceptes musicals bàsics necessaris a l'hora de donar opinions o «parlar de música».

4. Assumir diferents rols en la interpretació en grup de peces vocals o instrumentals.

Aquest criteri avalua la capacitat per assumir qualsevol dels papers que demana una interpretació musical en grup (solista, cantant, instrumentista, director, etc.). Les observacions s'han de fer utilitzant un repertori divers de peces musicals apreses de memòria, a través de l'audició o observació de gravacions d'àudio i vídeo o mitjançant la lectura de partitures i altres recursos gràfics.

5. Utilitzar amb autonomia els recursos tecnològics disponibles, demostrant un coneixement bàsic de les tècniques i procediments necessaris per gravar i reproduir música i per fer senzilles produccions audiovisuals.

Amb aquest criteri s'observa la utilització funcional d'alguns dispositius electrònics, audiovisuals i informàtics per a la gravació i reproducció d'àudio i vídeo. No es tracta d'avaluar el grau de domini tècnic d'aquests recursos, sinó d'observar l'interès i la disposició a utilitzar-los de forma autònoma en aquelles activitats que ho requereixen, així com la coherència del seu ús en relació amb la finalitat pretesa.

6. Aplicar diferents procediments compositius en l'elaboració d'un arranjament o una composició musical.

Amb aquest criteri s'observa l'habilitat per seleccionar, combinar i organitzar diferents elements musicals treballats prèviament a l'aula a l'hora d'elaborar un arranjament o crear una peça musical.

7. Llegir diferents tipus de partitures en el context de les activitats musicals de l'aula com a suport a les tasques d'interpretació i audició.

A través d'aquest criteri es tracta de comprovar el grau de compressió d'alguns dels signes i símbols utilitzats per representar la música i la utilització funcional de la lectura musical. El que es valora no és la capacitat per solfejar, sinó la destresa amb què l'alumnat es desenvolupa en la lectura una vegada creada la necessitat de recolzar-se en la partitura per interpretar una peça musical o per seguir millor una obra durant l'audició.

QUART CURS

Continguts

Bloc 1. Audició i referents musicals.

La música com un element amb una presència constant en la vida de les persones: l'audició de música en la vida quotidiana, en els espectacles i en els mitjans audiovisuals.

Audició, reconeixement, anàlisi i comparació de músiques de diferents gèneres i estils.

Audició de músiques de l'Estat espanyol i consideració i anàlisi de les influències i mescleres que s'estableixen entre aquestes i les músiques internacionals.

Utilització de diferents fonts d'informació per obtenir referències sobre músiques de diferents èpoques i cultures, incloses les actuals, i sobre l'oferta de concerts i altres manifestacions musicals en viu i divulgades a través dels mitjans de comunicació.

La música en els mitjans de comunicació i la música consumida pels joves: comentari sobre les seves caracte-

rístiques, semblances i diferències amb altres músiques. Factors que influeixen en les preferències i les modes musicals.

La crítica com a mitjà d'informació i valoració del fet musical. Anàlisi de crítiques musicals i ús d'un vocabulari apropiat per a l'elaboració de crítiques orals i escrites sobre la música escoltada.

L'edició, la comercialització i la difusió de la música. Noves modalitats de distribució de la música i les seves conseqüències per als professionals de la música i la indústria musical. Els drets d'autor.

Interès, respecte i curiositat per la diversitat de propostes musicals, així com pels gustos musicals d'altres persones.

Rigor en la utilització d'un vocabulari adequat per descriure la música.

Actitud crítica davant el paper dels mitjans de comunicació en la difusió i promoció de la música.

Posicionament crític davant la discriminació de gènere i ètnia en la interpretació i la composició musical en diferents cultures i moments històrics.

Bloc 2. La pràctica musical.

Pràctica i aplicació d'habilitats tècniques en grau creixent de complexitat i concertació amb les altres parts del conjunt en la interpretació vocal i instrumental i en el moviment i la dansa.

Interpretació de peces vocals i instrumentals apreses de oïda i mitjançant la lectura de partitures amb diversos tipus de notació.

Lectura a primera vista de partitures senzilles, vocals i instrumentals.

Interpretació de jingles, bandes sonores i músiques pròximes a l'alumnat com a referents dels moviments musicals actuals amb els quals els joves s'identifiquen.

Interpretació de músiques de diferents cultures i de músiques de fusió en què s'utilitzin diversos patrons rítmics i melòdics, seqüències harmòniques i altres elements característics.

Utilització de diferents tècniques, recursos i procediments compositius en la improvisació, l'elaboració d'arranjaments i la creació de peces musicals.

Planificació, assaig, interpretació, direcció i avaluació de representacions musicals a l'aula i en altres espais i contextos.

Àmbits professionals de la música. Identificació i descripció de les diferents facetes i especialitats en el treball dels músics (intèrpret, director, compositor, etc.). Trobades amb músics i grups musicals de la localitat per comentar qüestions relacionades amb la seva formació inicial i el seu treball actual.

Disposició per acordar, acceptar i respectar regles que possibilitin l'assoliment de resultats òptims en les activitats d'interpretació. Perseverança en la pràctica d'habilitats tècniques que permetin millorar la interpretació individual i en grup i la creació musical.

Gust per la realització de produccions cada vegada més originals en comparació dels models que hi ha.

Interès per conèixer les possibilitats que ofereix la música en els àmbits personal i professional.

Bloc 3. Música i tecnologies.

El paper de les tecnologies en la música. Transformació de valors, hàbits, consum i gust musical com a conseqüència dels avenços tecnològics de les últimes dècades.

Utilització de dispositius electrònics (micròfons, sintetitzadors, generadors d'efectes), recursos d'Internet i programari musical de diferents característiques (seqüenciadors, arranjadors, editors de partitures, etc.) per a l'entrenament auditiu, l'escolta, la interpretació i la creació musical.

Aplicació de diferents tècniques de gravació, analògica i digital, per registrar les creacions pròpies, les interpretacions realitzades en el context de l'aula i altres missatges musicals.

Indagació sobre diferents formats de registre i preservació de la música (discos, partitures, fitxers d'àudio i MIDI, etc.) i la informació musical en biblioteques i mitjans de comunicació i a Internet.

Anàlisi de les funcions de la música en diferents produccions audiovisuals: publicitat, televisió, cinema, videojocs, etc.

Sonorització d'imatges fixes i en moviment mitjançant la selecció de músiques preexistents o la creació de bandes sonores originals.

Valoració crítica de la utilització dels mitjans audiovisuals i les tecnologies de la informació i la comunicació com a recursos per a la creació, la interpretació, el registre i la difusió de produccions sonores i audiovisuals.

Interès per conèixer noves possibilitats per al registre i la difusió de les pròpies creacions musicals.

Criteris d'avaluació

1. Explicar algunes de les funcions que compleix la música en la vida de les persones i a la societat.

Amb aquest criteri es pretén avaluar el coneixement sobre el paper de la música en situacions i contextos diversos: actes de la vida quotidiana, espectacles, mitjans de comunicació, etc.

2. Analitzar diferents peces musicals, recolzant-se en l'audició i en l'ús de documents impresos com ara partitures, comentaris o musicogrames i descriure les seves principals característiques.

Aquest criteri intenta avaluar la capacitat per identificar alguns dels trets distintius d'una obra musical i per descriure, utilitzant una terminologia adequada, aspectes relacionats amb el ritme, la melodia, la textura o la forma. L'anàlisi s'ha de fer sempre en situacions contextualitzades i a partir de l'audició d'obres prèviament treballades a l'aula o amb característiques similars a aquestes.

3. Exposar de manera crítica l'opinió personal respecte a diferents músiques i esdeveniments musicals, argumentant-la en relació amb la informació obtinguda en diferents fonts: llibres, publicitat, programes de concerts, crítiques, etc.

Aquest criteri pretén avaluar la capacitat per expressar una opinió fonamentada respecte a una obra o un espectacle musical, així com l'habilitat per comunicar, de forma oral o escrita, i argumentar correctament les pròpies idees, recolzant-se en la utilització de diferents fonts documentals.

4. Assajar i interpretar, en petit grup, una peça vocal o instrumental o una coreografia apreses de memòria a través de l'audició o observació de gravacions d'àudio i vídeo o mitjançant la lectura de partitures i altres recursos gràfics.

Amb aquest criteri es tracta de comprovar l'autonomia de l'alumnat i la seva disposició i col·laboració amb altres membres del grup, seguint els passos necessaris i introduint les mesures correctives adequades per aconseguir un resultat d'acord amb les seves pròpies possibilitats.

5. Participar activament en algunes de les tasques necessàries per dur a terme activitats musicals al centre: planificació, assaig, interpretació, difusió, etc.

A través d'aquest criteri es pretén valorar el coneixement de l'alumnat dels passos a seguir en l'organització i posada en marxa d'un projecte musical, la seva iniciativa i el seu interès per la recerca de solucions davant els problemes que puguin sorgir.

6. Explicar els processos bàsics de creació, edició i difusió musical considerant la intervenció de diferents professionals.

Aquest criteri pretén avaluar el coneixement sobre el procés seguit en diferents produccions musicals (discos, programes de ràdio i televisió, cinema, etc.) i el paper que hi juguen en cadascuna de les fases del procés els diferents professionals que hi intervenen.

7. Elaborar un arranjament per a una peça musical a partir de la transformació de diferents paràmetres (timbre, nombre de veus, forma, etc.) en un fitxer MIDI, utilitzant un seqüenciador o un editor de partitures.

Amb aquest criteri s'intenta avaluar la capacitat per utilitzar diferents recursos informàtics al servei de la creació musical. Es tracta de valorar l'aplicació de les tècniques bàsiques necessàries per utilitzar alguns dels recursos tecnològics al servei de la música i l'autonomia de l'alumnat per prendre decisions en el procés de creació.

8. Sonoritzar una seqüència d'imatges fixes o en moviment utilitzant diferents recursos informàtics.

Aquest criteri pretén comprovar els criteris de selecció de fragments musicals adequats a la seqüència d'imatges que es pretén sonoritzar i l'aplicació de les tècniques bàsiques necessàries per a l'elaboració d'un producte audiovisual.

Orientacions metodològiques i per a l'avaluació

Orientacions metodològiques

La música és, en l'actualitat, un art poderosament massiu i la seva presència en la vida de les persones és una característica distintiva del nostre temps. Davant d'aquesta realitat, l'àrea de Música es planteja des d'una perspectiva en la qual, tenint en compte el món musical actual i els interessos de l'alumnat, s'intenta proporcionar una formació bàsica necessària perquè els joves es puguin desenvolupar adequadament en les molt diverses activitats relacionades amb la música que poden realitzar en la seva vida quotidiana. Amb ella es pretén educar-los en l'observació, apreciació i anàlisi de la realitat sonora que els circumda i col·laborar en el desenvolupament de capacitats que els permetin gaudir i participar activament en diferents activitats musicals, ja sigui com a oients, intèrprets o compositors.

Aquest plantejament condicionarà de manera important els suggeriments i les orientacions que es facin sobre la forma com s'ha d'ensenyar i avaluar l'àrea de Música, però exigeix a més algunes consideracions sobre la manera com l'àrea pot donar resposta a altres exigències de l'etapa. En aquest sentit, és necessari tenir en compte les contribucions que des de l'àrea de Música es poden fer al desenvolupament de determinades capacitats i competències bàsiques.

La perspectiva terminal de l'etapa accentua la necessitat d'assegurar aprenentatges funcionals, susceptibles de ser utilitzats en contextos i circumstàncies reals i diferents d'aquells en els quals van ser adquirits. Per a l'àrea de Música això té implicacions molt clares, perquè tant la selecció dels continguts com el de les activitats s'ha de fer intentant afavorir la connexió amb la realitat que viu l'alumnat fora del centre escolar. Les ocasions i possibilitats que ofereix l'àrea en aquest sentit són nombroses.

El treball a l'àrea de Música ha de partir dels coneixements i experiències prèvies de l'alumnat, adquirides tant dins com fora de l'entorn escolar. És important detectar el nivell d'aprenentatge assolit en relació amb diferents continguts i capacitats i conèixer els preconceptes i les idees que els alumnes han anat formant i que són els que, en definitiva, utilitzen per interpretar els nous continguts i assimilar-los als seus esquemes de coneixement, assegurant la consecució d'aprenentatges significatius. Aquesta avaluació inicial permet fer una selecció i una seqüenciació coherent i adequada dels continguts. En aquesta és necessari diferenciar entre els continguts que siguin bàsics i els que es puguin considerar complementaris,

entenent per bàsics els que resultaran imprescindibles per a aprenentatges posteriors (determinats procediments relacionats amb l'audició, la interpretació o la creació o algunes actituds vinculades a l'acceptació i compliment de normes) o que contribueixin al desenvolupament de capacitats fonamentals (la memòria, l'escolta, la coordinació, la recerca i selecció d'informació, etc.) o que tinguin una gran funcionalitat (és a dir, que resultin útils en diverses situacions que es puguin donar tant dins com fora de l'aula). Així mateix, la selecció de continguts ha d'anar acompanyada d'una reflexió sobre el grau de dificultat, tant per establir una seqüència ordenada que permeti anar del que és més simple a la cosa més complexa, com per fer les adaptacions necessàries per atendre la diversitat a l'aula, establint prioritats i fixant uns mínims per a tots els alumnes, sense que això suposi necessàriament que tots hagin d'assolir els mateixos aprenentatges i en el mateix grau per tot tipus de continguts.

En la selecció dels continguts també s'ha de tenir en compte la necessitat que hi hagi un equilibri entre la dimensió pràctica i conceptual de l'àrea, recordant sempre que, per les seves característiques, la metodologia s'hauria de basar en la pràctica com a tret d'acció característic. La pràctica ha de precedir qualsevol intent de fonamentació teòrica, cosa que no significa eludir-la. En canvi, l'alumnat ha d'arribar a la reflexió com a conseqüència d'un contacte, intuïtiu inicialment i reflexiu en una segona instància, amb els elements constitutius del llenguatge musical. La intervenció didàctica ha d'estar orientada cap a un aprenentatge eminentment pràctic que permeti la construcció d'aprenentatges funcionals i significatius. Això suposa dedicar el temps necessari als procediments de percepció i expressió musical i permetre que l'alumnat arribi a assimilar els continguts treballats. En aquest procés, la pràctica compleix una doble funció; d'una banda, permet desenvolupar capacitats específiques i, de l'altra, és una via d'accés a la comprensió i el gaudi de la música, perquè permet interioritzar fets i conceptes.

Per les característiques de l'àrea, la metodologia ha d'adoptar diferents modalitats segons es tracti de guiar l'alumnat en les formes de percepció i expressió musical, d'estimular respostes creatives, d'orientar-lo en la comprensió del llenguatge o de recolzar una presa de contacte amb els diferents contextos en què es manifesta la música, proporcionant recursos per a la recerca i l'organització d'informació.

En les formes de percepció l'aprenentatge està centrat en el desenvolupament de diferents habilitats vinculades amb l'escolta, que constitueix un dels procediments fonamentals de l'educació musical. L'audició es pot considerar com un contingut bàsic vinculat amb tots els altres que conformen l'àrea. Així, té especial rellevància com a via d'accés als continguts conceptuals del llenguatge musical, actua com a element de control musical de la pràctica de conjunt i és el recurs pel qual s'accedeix al coneixement de diferents tipus de música.

En les formes d'expressió musical l'aprenentatge està centrat en les habilitats d'interpretació. Es tracta, per tant, d'ajudar l'alumnat perquè aconsegueixi una correcta afinació, les habilitats tècniques requerides per al cant, els ajustos rítmics i motors necessaris per a la interpretació instrumental i el moviment o la concertació amb altres intèrprets. En tots els casos el professor hi juga un paper decisiu, perquè és el model que han d'imitar els alumnes sense necessitat que l'aprenentatge del repertori passi forçosament per la lectura. És a dir, el que possibilita l'aprenentatge per imitació, on la repetició del model, tant si és vocal, instrumental o corporal, exposat pel professor, constitueix la base de l'activitat pràctica.

La metodologia també s'ha de basar en un enfocament creatiu de l'ensenyament, impulsant els alumnes a aventurar-se, a no tenir por de fallar, a escollir i a descobrir noves possibilitats. Els continguts vinculats amb la

creació, recollits fonamentalment al bloc 3 del currículum, requereixen un procés d'ensenyament i aprenentatge prolongat, constant i ininterromput en el qual l'actitud del docent, obert a les propostes, suggerint possibilitats més que resultats, hi juga un paper fonamental.

El tractament del llenguatge musical requereix un comentari especial ja que, a diferència dels currículums anteriors, no constitueix un bloc aïllat. Els continguts relacionats amb el llenguatge musical són presents en tots els blocs i s'han de treballar vinculats a l'escolta, la interpretació, la creació o fins i tot els contextos musicals (així, per exemple, en treballar amb diferents recursos tecnològics es poden abordar qüestions relacionades amb el llenguatge com ara la combinació de veus o el control de la intensitat en utilitzar un seqüenciador).

Els continguts del bloc «Contextos musicals» també es vinculen amb els anteriors. El repertori elegit per a les activitats d'audició i interpretació constitueix la via d'accés per al coneixement del context polític, social o cultural al qual pertanyen les peces elegides. Els continguts d'aquest bloc no s'han d'abordar des d'un estudi sistemàtic de la història de la música, sinó a partir de la contextualització de les obres treballades a l'aula. Amb la finalitat que l'alumne pugui conèixer un món musical ampli, el repertori ha de ser divers i incloure peces musicals de diferents èpoques, per a diferents agrupacions vocals o instrumentals i de diferents estils i cultures.

L'enfocament metodològic descrit també ha de tenir en compte la necessitat d'utilitzar materials didàctics diversos i un conjunt d'estratègies diverses i adequades a l'ensenyament dels diferents continguts contemplant la necessitat de combinar el treball individual amb el que es fa en petit i gran grup, així com altres agrupaments flexibles que transcendeixin el marc de l'aula. Alhora, en les activitats proposades s'han d'alternar aquelles que es poden considerar de regulació (és a dir, les que permeten gestionar els errors, reforçar els èxits i arbitrar mecanismes de regulació), amb activitats d'autoregulació (les que permeten a l'alumnat una certa apropiació de criteris i la construcció d'un sistema personal d'aprenentatge).

A través dels diferents tipus d'agrupament i activitats es col·labora en el desenvolupament de determinades competències bàsiques com poden ser l'autonomia i iniciativa personal, la competència per aprendre a aprendre o la competència social i ciutadana.

Entre les estratègies i recursos mereix especial menció l'ús de les tecnologies de la informació i la comunicació, elements fonamentals per al treball de l'àrea per la quantitat i varietat de possibilitats que hi ha per a la realització de diferents tasques (d'interpretació, creació, audició, recerca d'informació, etc.) i per la contribució que des de l'àrea es pot fer al tractament de la informació i competència digital.

Les diferents estratègies d'ensenyament, i dins d'aquestes les diverses tècniques didàctiques, comporten necessàriament la presa en consideració de l'espai, els recursos materials i l'organització del treball a l'aula. El bon desenvolupament de la classe de música es veu afavorit per una aula espaiosa, amb un bon condicionament acústic, que eviti els sorolls externs i també les interferències produïdes pel treball que es fa a l'aula. Com que les diferents activitats requereixen diferents formes d'organitzar l'espai, és recomanable que les cadires siguin apilables per possibilitar diferents agrupacions i també un espai diàfan. Quant als recursos, en la mesura que sigui possible l'aula ha d'estar dotada d'instruments musicals diversos i dispositius tecnològics per al desenvolupament de diferents activitats, així com d'una petita biblioteca i fonoteca especialitzada a l'abast dels alumnes. En una aula d'aquestes característiques, és important fomentar actituds i hàbits per al manteniment del material.

Finalment, es pot destacar que entre les finalitats de la matèria hi ha un millor coneixement del món musical

actual, un aprofundiment en el paper de la música en diferents contextos socials i culturals i una valoració del patrimoni musical propi i d'altres cultures; d'altra banda, els continguts aborden aspectes com les funcions que compleix la música en la vida de les persones i la societat, així com la seva presència en la vida quotidiana o en els espectacles. Això implica la consideració de l'especificitat del marc cultural i social en què es desenvolupa la matèria, tant si es refereix a les ciutats de Ceuta i Melilla o als països on s'ubica el centre escolar amb la finalitat d'afavorir la integració dels aprenentatges a l'aula amb les característiques i aportacions del seu propi entorn.

Orientacions per a l'avaluació

L'avaluació no s'ha d'entendre com un instrument per mesurar només els resultats, sinó com un element essencial i indissoluble dels processos d'ensenyament i aprenentatge, ja que en depenen el què, el com i el quan s'ensenya i s'aprèn. Només des d'aquesta perspectiva és possible conèixer el progrés individual de l'alumnat i saber si s'han aconseguit, i en quina mesura, els objectius previstos.

Els criteris d'avaluació serveixen de referència per valorar en quina mesura s'han produït els aprenentatges que es consideren especialment rellevants per a l'adquisició de les capacitats recollides en els objectius. Els criteris són a més l'element que uneix objectius i continguts i on s'observa amb més claredat la contribució de la matèria a l'assoliment de les competències bàsiques, ja que es refereixen a conductes observables que permeten comprovar si s'han adquirit els aprenentatges que es consideren imprescindibles, i en quin grau.

Perquè els aprenentatges que es persegueixen siguin realment significatius per a l'alumnat és necessari fer un diagnòstic inicial, recollint informació sobre els seus coneixements previs, adquirits tant dins com fora de l'entorn escolar, ajudant-lo a conèixer i prendre consciència del seu punt de partida i informant-lo respecte als continguts i objectius establerts.

A partir d'aquests coneixements previs, cada alumne ha d'anar construint i consolidant nous aprenentatges, que han de ser objecte d'una avaluació contínua. Per les característiques de l'àrea, és necessari reflexionar respecte al caràcter cíclic i acumulatiu dels diferents aprenentatges. L'aprenentatge de continguts com ara l'escolta, la interpretació o la creació depèn d'un llarg procés en què, lògicament, els passos posteriors depenen en gran mesura dels aprenentatges anteriors. L'avaluació contínua permet al professor detectar les dificultats dels alumnes, comprendre les seves possibles causes i pensar com regular-les i, si s'escau, reorientar el procés d'ensenyament i aprenentatge, mantenint en tot moment l'alumnat informat. A més, permet al docent valorar altres factors que intervenen en l'ensenyament, com l'adequació dels objectius, activitats, tasques, procediments i recursos utilitzats.

A l'àrea de música hem de destacar, particularment, la necessitat de diferenciar entre procés i producte. Al marge de components com ara el talent, l'habilitat o la pràctica extraescolar, les capacitats musicals de cadascun dels alumnes i les alumnes han de progressar. El producte depèn directament del procés. Un alumne amb estudis de música en una escola o conservatori pot tocar, per exemple, una peça a primera vista. El producte artístic és excel·lent però el procés, possiblement pobre. S'han d'oferir nous reptes. El producte s'ha de diferenciar del procés perquè, per exemple, podem tenir alumnes que no tinguin facilitat ni familiaritat amb la música, però que hagin fet un esforç en la interpretació d'una peça determinada. El procés ha de ser en aquest cas molt ric, encara que el producte sigui una mica pobre comparat amb altres. Per això, un dels aspectes en què la música pot contribuir és,

justament, en l'increment de l'esforç de l'alumnat i de la recerca de les estratègies més adequades per progressar, contribuint així a l'adquisició de la competència d'autonomia i iniciativa personal i la competència per aprendre a aprendre.

El que es pretengui avaluar defineix els tipus d'activitats idonis per a l'avaluació. En aquest sentit, és necessari tenir en compte que no sempre és necessari dissenyar activitats específiques d'avaluació. Qualsevol activitat d'ensenyament i aprenentatge pot servir per comprovar els progressos i els resultats, sempre que es disposi d'algun tipus d'instrument d'avaluació que permeti al docent prendre nota de les conductes observables que permeten corroborar en quina mesura s'han complert els objectius didàctics establerts.

Els tipus d'activitat d'avaluació específics que es poden realitzar, sobretot tractant-se d'un llenguatge artístic com la música, no han de ser necessàriament sobre paper, sinó que poden tenir qualsevol altre caràcter, segons sigui el que s'avalui: interpretacions, composicions, elaboració d'esquemes o musicogrames a partir d'una audició, conferències, mapes conceptuals, taules de registre, etc. L'elecció precisa de l'activitat i l'instrument d'avaluació garanteix, en part, que s'avaluin exactament les capacitats que es volen avaluar. Així, per exemple, si el docent vol saber si l'alumne discrimina els temes que conformen una obra musical, no seria apropiat demanar-li que els canti perquè es podria donar el cas que l'alumne percebi correctament els esmentats temes però que, en canvi, tingui dificultat per entonar-los. En aquest cas, és més encertat demanar-li que indiqui l'aparició dels diferents temes (ja sigui gràficament, corporalment o verbalment) en el moment en què els percep. En aquestes activitats d'avaluació, i ateses les característiques de l'àrea, també és necessari valorar la conveniència que aquestes siguin individuals o grupals, depenent del tipus d'habilitat que s'intenti avaluar.

De la mateixa manera, els instruments d'avaluació han de ser diversos i complementaris: gravacions en àudio i vídeo, taules per registrar les observacions en les activitats d'interpretació i creació musical, revisió de les carpetes de treball o portafolis (que haurien d'incloure, a més de documents escrits, gravacions en àudio i vídeo, arxius informàtics generats en treballar amb seqüenciadors o editors de partitures), registres d'observació o diari de classe del docent, etc.

Com a part del procés educatiu, el caràcter regulador de l'avaluació exigeix que els moments d'avaluació i els seus objectius siguin compartits, i si pot ser consensuats, entre professorat i alumnat. És a dir, tant un com l'altre han de conèixer amb la màxima precisió possible el què, el quan i el com s'avaluaran. L'alumnat ha de ser responsable perquè és el protagonista de la seva pròpia educació i, per tant, avaluació. En aquest sentit, l'autoavaluació de l'alumnat, és una eina molt valuosa per establir relacions comparatives entre el procés educatiu aparent de cada alumne i alumna i el seu procés educatiu real. Una altra eina de gran valor és el contracte d'aprenentatge, on el professor proposa un objectiu general idèntic per a tot el grup i el matisa amb cada alumne. En aquest contracte, l'alumne pot proposar uns compromisos per part del professorat o bé una nota segons les expectatives generades a partir de la proposta.

Un altre aspecte important que s'ha de considerar en l'avaluació és que les dades s'han de recollir dels tres tipus de continguts (conceptes, procediments i actituds), amb la vista posada a l'horitzó dels objectius didàctics i de les competències a assolir. No obstant això, malgrat que cada tipologia de contingut exigeix una avaluació adequada als seus atributs, hem de tenir en compte que sempre afloren a través d'accions, és a dir, de continguts procedimentals. El domini dels continguts procedimentals, implica el saber fer i el coneixement sobre el domini

d'aquest saber fer. És a causa d'això que els continguts procedimentals només es poden conèixer en situacions d'aplicació que permetran detectar si l'alumnat coneix els passos successius d'una habilitat, una destresa, una tècnica i si és capaç de fer-la servir en diferents ocasions. No avaluem correctament un procediment si només tenim en compte el producte final, és necessari seguir els passos i observar el procés. Un contingut procedimental ha d'estar ben après si, a més de conèixer els passos, l'alumna o l'alumne els comprèn i sap perquè serveixen. En aquestes i altres ocasions és necessari que els estudiants participin en la regulació del seu propi procés d'aprenentatge. Per això se'ls ha de donar l'oportunitat de reconèixer i valorar els seus avenços, de rectificar les seves idees inicials o d'acceptar els errors i entendre que són part del procés d'aprenentatge.

Finalment, convé destacar la necessitat que l'alumnat pugui veure que totes les seves realitzacions –des de la interpretació o la composició d'una peça en grup o la construcció d'un instrument musical fins al seu portafolis– i no només aquelles plantejades com a proves específiques, són degudament valorades. D'aquesta manera el docent disposa d'una major varietat de fonts d'informació i l'alumnat percep que tots els seus esforços són reconeguts i valorats.

Tecnologies

Al llarg de l'últim segle la tecnologia, entesa com el conjunt d'activitats i coneixements científics i tècnics utilitzats per l'ésser humà per a la construcció o elaboració d'objectes, sistemes o entorns, amb l'objectiu de resoldre problemes i satisfer necessitats, individuals o col·lectives, ha anat adquirint una importància progressiva en la vida de les persones i en el funcionament de la societat. La formació dels ciutadans requereix actualment una atenció específica a l'adquisició dels coneixements necessaris per prendre decisions sobre l'ús d'objectes, materials i processos tecnològics, resoldre problemes relacionats amb ells i utilitzar-los per augmentar la capacitat d'actuar sobre l'entorn i per millorar la qualitat de vida.

Juntament a això, la necessitat de donar coherència i completar els aprenentatges associats a l'ús de tecnologies de la informació i la comunicació aconsella un tractament integrat en aquesta matèria d'aquestes tecnologies, i es converteix en aquest moment en un instrument essencial en la formació dels ciutadans. Es tracta d'aconseguir un ús competent d'aquestes tecnologies, en la mesura que sigui possible dins d'un context i, per tant, associat a les tasques específiques per a les quals són útils. Aquest objectiu s'aconsegueix a través de la seva presència en el conjunt de les matèries del currículum de l'educació secundària obligatòria. Però aquest tractament requereix, a més, ser completat amb determinats aspectes específics de les tecnologies de la informació i la comunicació, que permeten integrar els aprenentatges obtinguts en cada matèria, donar-los coherència, millorar la comprensió dels processos i, en definitiva, garantir la seva utilització de manera autònoma.

Aquesta matèria tracta, doncs, de fomentar els aprenentatges i desenvolupar les capacitats que permetin tant la comprensió dels objectes tècnics com la seva utilització i manipulació, incloent-hi el maneig de les tecnologies de la informació i la comunicació com a eines en aquest procés.

Una de les característiques essencials de l'activitat tecnològica, amb major incidència en el seu paper en l'educació bàsica, és el seu caràcter integrador de diferents disciplines. L'activitat tecnològica requereix la conjugació de diferents elements que provenen del coneixement científic i de la seva aplicació tècnica, però també de caràcter econòmic, estètic, etc. Tot això de manera inte-

grada i amb un referent disciplinar propi basat en una manera ordenada i metòdica d'intervenir en l'entorn.

El valor educatiu d'aquesta matèria està, així, associat tant als components que integren aquest referent disciplinar com la pròpia manera de portar a terme aquesta integració. El principal component, que constitueix l'eix vertebrador de la resta de continguts de la matèria, és el procés de resolució de problemes tecnològics. Es tracta del desenvolupament d'habilitats i mètodes que permeten avançar des de la identificació i formulació d'un problema tècnic fins a la seva solució constructiva, i tot això a través d'un procés planificat i que busqui l'optimització dels recursos i de les solucions. La posada en pràctica d'aquest procés tecnològic exigeix al seu torn un component científic i tècnic. Tant per conèixer i utilitzar millor els objectes tecnològics, com per intervenir-hi, és necessari posar en joc un conjunt de coneixements sobre el funcionament de determinats fenòmens i sobre els elements principals que constitueixen les màquines. Però també s'adquireixen coneixements a partir de l'anàlisi, el disseny, la manipulació i la construcció d'objectes tècnics.

La comunicació juga, així mateix, un paper rellevant en la relació entre les persones i el fet tecnològic. És necessari incidir-hi des del mateix procés de planificació, en el qual el dibuix facilita el procés de creació i anàlisi de diferents solucions a un problema i la seva comunicació de forma clara i concisa; però també per la necessitat d'aconseguir que s'adquireixi vocabulari i recursos per descriure els problemes, el funcionament, els usos o els efectes de la utilització de la tecnologia. Tot això, a més, permet analitzar també millor la manera que els avenços científics i tècnics han influït en les condicions de vida de l'ésser humà adaptant-se a costums i creences de la societat en la qual s'han desenvolupat.

Els continguts d'aquesta matèria integrats en els diferents blocs no es poden entendre separatament, per la qual cosa aquesta organització no suposa una manera d'abordar els continguts a l'aula, sinó una estructura que ajuda a la comprensió del conjunt de coneixements que es pretén al llarg de l'etapa. En particular, i pel que fa als continguts associats a la tecnologia general, el bloc Procés de resolució tècnica de problemes tecnològics constitueix l'eix al voltant del qual s'articula la matèria, de manera que la resta dels blocs proporcionen recursos i instruments per desenvolupar-lo. Els continguts relacionats amb aquest bloc es tracten de forma progressiva començant per processos molt simples, amb propostes concretes i específiques, per avançar cap a altres més complexos, detallats i oberts en els seus requisits. Els continguts seleccionats i la seva organització han de promoure l'adquisició i aplicació de conceptes i procediments per aconseguir actituds i valors que situïn en bona posició davant la presa de decisions. El context sociocultural i econòmic pot ser font d'informació per a la selecció i elaboració de propostes de treball. S'incideix aquí en la importància d'orientar els comportaments i les propostes de manera que facilitin l'adquisició d'hàbits de reutilització de materials i estalvi energètic.

El segon bloc, Maquinari i sistemes operatius, constitueix també un eix al voltant del qual s'integren els continguts associats a les tecnologies de la informació i la comunicació. Es pretén el coneixement dels elements fonamentals que constitueixen el maquinari d'un ordinador, destacant els continguts de tipus procedimental, tant en les connexions de dispositius electrònics, com en la gestió de documents, instal·lació, manteniment i actualització d'aplicacions. Aquests continguts es poden desenvolupar progressivament, aprofundint en el coneixement i el maneig de diferents eines informàtiques de mica en mica.

En relació amb el bloc Tècniques d'expressió i comunicació, al començament de l'etapa s'inicia l'alumnat en tècniques bàsiques de dibuix i maneig de programes de

disseny gràfic que utilitzen per elaborar els seus primers projectes. Els documents tècnics són bàsics al començament i augmenten el grau de complexitat, especificitat i qualitat tècnica al llarg del temps. En aquest procés evolutiu s'ha d'incorporar l'ús d'eines informàtiques en l'elaboració de la documentació del projecte tècnic.

El bloc Materials d'ús tècnic recull els continguts bàsics sobre característiques, propietats i aplicacions dels materials tècnics més utilitzats en la indústria. Tenen especial importància els continguts de tipus procedimental, referits a tècniques de treball amb materials, eines i màquines, així com, els de tipus actitudinal, relacionats amb el treball cooperatiu en equip i hàbits de seguretat i salut.

Els blocs Estructures, Mecanismes i Electricitat proporcionen elements essencials per a la comprensió dels objectes tecnològics i per al disseny i la construcció de projectes tècnics. Es pretén, amb el primer, formar l'alumne en el coneixement de les forces que suporta una estructura i els esforços als quals estan sotmesos els elements que la formen, determinant la seva funció dins d'aquesta. El segon incorpora els aprenentatges relatius als operadors bàsics per a la transmissió de moviments i el tercer, per la seva part, se centra en el coneixement dels fenòmens i dispositius associats a la font de generació d'energia més utilitzada en les màquines. En els tres casos sembla necessari introduir en primer lloc els operadors més senzills i necessaris per al funcionament d'un objecte i augmentar progressivament el grau de complexitat, per finalitzar aprofundint en els principis físics que regeixen el seu funcionament. S'ha de fomentar l'aplicació pràctica d'aquests continguts mitjançant l'elaboració i construcció de projectes tècnics.

Els continguts corresponents a Tecnologies de la Comunicació. Internet, se centren en la utilització de les tecnologies de la informació i la comunicació per obtenir informació i per comunicar-se amb els altres. Es tracta d'un bloc de caràcter bàsicament procedimental que part del coneixement de l'estructura de la xarxa. Es pretén l'adquisició de destreses en el maneig d'eines i aplicacions bàsiques per a la recerca, descàrrega i intercanvi d'informació. Aquestes destreses han d'anar indissolublement unides a una actitud crítica i reflexiva en la selecció, elaboració i ús de la informació.

El quart curs, de caràcter opcional, incorpora alguns blocs que permeten avançar en els aspectes essencials recollits a la primera part de l'etapa o bé integrar-los per analitzar problemes tecnològics concrets. En tot cas, s'ha d'assenyalar que, encara que no hi ha explícitament un bloc associat a la resolució de problemes tecnològics, segueixen sent vàlides les consideracions anteriors sobre el paper central d'aquests continguts, que han estat apresos al començament de l'etapa.

En el cas del bloc d'Instal·lacions en habitatges, els alumnes han d'adquirir coneixements sobre els components que formen les diferents instal·lacions d'un habitatge entenent el seu ús i funcionament. Han de reconèixer en un pla i en el context real els diferents elements, potenciant-ne el bon ús per aconseguir estalvi energètic.

Els continguts d'Electrònica es fan necessaris en un món que avança a gran velocitat a causa de l'ús de dispositius electrònics. Els alumnes aprendran a partir de diferents components i del seu ús en esquemes prèviament dissenyats les possibilitats que ofereixen tant en el seu ús industrial com domèstic.

El bloc de Control i robòtica integra els coneixements que l'alumne ha adquirit al llarg de l'etapa per dissenyar un dispositiu mecànic, utilitzant materials adequats, capaç de resistir esforços i de produir moviment amb la informació que li transmet l'ordinador a partir de les condicions de l'entorn. L'ús de simuladors informàtics o targetes controladores facilita el procés d'aprenentatge amb muntatges senzills.

L'actual desenvolupament industrial en el camp de la Pneumàtica i hidràulica fa necessari que l'alumne adquireixi coneixements per identificar en esquemes les vàlvules i components dels circuits, així com entendre el seu funcionament dins del conjunt. Aquests continguts estan íntimament relacionats amb els continguts d'electrònica i robòtica atès que en l'actualitat la indústria utilitza robots pneumàtics o hidràulics controlats mitjançant dispositius electrònics.

La importància de la informació fa necessari tractar-la, emmagatzemar-la i transmetre-la. El bloc de continguts de Tecnologia de la comunicació desenvolupa els diferents tipus de comunicació amb cable i sense. Els alumnes adquireixen coneixements sobre l'ús i els principis de funcionament dels dispositius utilitzats en aquest camp.

Amb el bloc de continguts de Tecnologia i societat els alumnes reflexionen sobre els diferents avenços al llarg de la història, sobre les conseqüències socials, econòmiques i mediambientals. A partir de dispositius actuals, analitzant els seus canvis, s'obté informació i idees que es poden plasmar en el disseny i la fabricació de prototips propis, en la comprensió del paper de la tecnologia i en l'anàlisi crítica de l'ús de la tecnologia.

Contribució de la matèria a l'adquisició de les competències bàsiques

Aquesta matèria contribueix a l'adquisició de la competència en el coneixement i la interacció amb el medi físic principalment mitjançant el coneixement i la comprensió d'objectes, processos, sistemes i entorns tecnològics, i a través del desenvolupament de destreses tècniques i habilitats per manipular objectes amb precisió i seguretat. La interacció amb un entorn en què el fet tecnològic constitueix un element essencial està facilitada pel coneixement i la utilització del procés de resolució tècnica de problemes i la seva aplicació per identificar i donar resposta a necessitats, avaluant el desenvolupament del procés i els seus resultats. D'altra banda, l'anàlisi d'objectes i sistemes tècnics des de diferents punts de vista permet conèixer com han estat dissenyats i construïts, els elements que els formen i la seva funció en el conjunt, facilitant l'ús i la conservació.

És important, d'altra banda, el desenvolupament de la capacitat i disposició per aconseguir un entorn saludable i una millora de la qualitat de vida, mitjançant el coneixement i l'anàlisi crítica de la repercussió mediambiental de l'activitat tecnològica i el foment d'actituds responsables de consum racional.

La contribució a l'autonomia i iniciativa personal se centra en la perspectiva particular que proporciona aquesta matèria per abordar els problemes tecnològics i és més gran en la mesura que es fomentin formes d'enfrontar-s'hi de manera autònoma i creativa, s'incideixi en la valoració reflexiva de les diferents alternatives i es prepara per a l'anàlisi previ de les conseqüències de les decisions que es prenen en el procés. Les diferents fases del procés contribueixen a diferents aspectes d'aquesta competència: el plantejament adequat dels problemes; l'elaboració d'idees que són analitzades des de diferents punts de vista per triar la solució més adequada; la planificació i execució del projecte; l'avaluació del seu desenvolupament i de l'objectiu assolit; i finalment, la realització de propostes de millora. A través d'aquesta via s'ofereixen moltes oportunitats per al desenvolupament de qualitats personals com la iniciativa, l'esperit de superació, la perseverança davant les dificultats, l'autonomia i l'autocrítica, contribuint a l'augment de la confiança en un mateix i a la millora de l'autoestima.

El tractament específic de les tecnologies de la informació i la comunicació, integrat en aquesta matèria, proporciona una oportunitat especial per desenvolupar la competència en el tractament de la informació i la compe-

tència digital, i a aquest desenvolupament estan dirigits específicament una part dels continguts. Es contribueix al desenvolupament d'aquesta competència en la mesura que els aprenentatges associats incideixin en la confiança en l'ús dels ordinadors, en les destreses bàsiques associades a un ús suficientment autònom d'aquestes tecnologies i, en definitiva, contribueixin a familiaritzar-se suficientment amb ells. En tot cas, estan associats al seu desenvolupament els continguts que permeten localitzar, processar, elaborar, emmagatzemar i presentar informació amb l'ús de la tecnologia. D'altra banda, s'ha de destacar en relació amb el desenvolupament d'aquesta competència la importància de l'ús de les tecnologies de la informació i la comunicació com a eina de simulació de processos tecnològics i per a l'adquisició de destreses amb llenguatges específics com l'icònic o el gràfic.

La contribució a l'adquisició de la competència social i ciutadana, pel que fa a les habilitats per a les relacions humanes i al coneixement de l'organització i el funcionament de les societats, està determinada per la manera com s'abordin els continguts, especialment els associats al procés de resolució de problemes tecnològics. Els alumnes i les alumnes tenen múltiples ocasions per expressar i discutir adequadament idees i raonaments, escoltar els altres, abordar dificultats, gestionar conflictes i prendre decisions, practicant el diàleg, la negociació, i adoptant actituds de respecte i tolerància cap als companys.

Al coneixement de l'organització i el funcionament de les societats hi col·labora la matèria de Tecnologia des de l'anàlisi del desenvolupament tecnològic d'aquestes i la seva influència en els canvis econòmics i d'organització social que han tingut lloc al llarg de la història de la humanitat.

L'ús instrumental d'eines matemàtiques, en la seva dimensió justa i de manera fortament contextualitzada, contribueix a configurar adequadament la competència matemàtica, en la mesura que proporciona situacions d'aplicabilitat a diversos camps, facilita la visibilitat d'aquestes aplicacions i de les relacions entre els diferents continguts matemàtics i pot col·laborar, segons com es plantegi, a la millora de la confiança en l'ús d'aquestes eines matemàtiques. Algunes d'elles estan especialment presents en aquesta matèria, com el mesurament i el càlcul de magnituds bàsiques, l'ús d'escales, la lectura i interpretació de gràfics, la resolució de problemes basats en l'aplicació d'expressions matemàtiques, referides a principis i fenòmens físics, que resolen problemes pràctics del món material.

La contribució a la competència en Comunicació lingüística es realitza a través de l'adquisició de vocabulari específic, que ha de ser utilitzat en els processos de recerca, anàlisi, selecció, resum i comunicació d'informació. La lectura, interpretació i redacció d'informes i documents tècnics contribueix al coneixement i a la capacitat d'utilització de diferents tipus de textos i les seves estructures formals.

A l'adquisició de la competència per aprendre a aprendre es contribueix pel desenvolupament d'estratègies de resolució de problemes tecnològics, en particular mitjançant l'obtenció, anàlisi i selecció d'informació útil per abordar un projecte. D'altra banda, l'estudi metòdic d'objectes, sistemes o entorns proporciona habilitats i estratègies cognitives i promou actituds i valors necessàries per a l'aprenentatge.

Objectius

L'ensenyament de les tecnologies en aquesta etapa té com a finalitat el desenvolupament de les capacitats següents:

1. Abordar amb autonomia i creativitat, individualment i en grup, problemes tecnològics, treballant de forma ordenada i metòdica per estudiar el problema,

recopilar i seleccionar informació procedent de diferents fonts, elaborar la documentació pertinent, concebre, dissenyar, planificar i construir objectes o sistemes que resolguin el problema estudiat i avaluar-ne la idoneïtat des de diferents punts de vista.

2. Disposar de destreses tècniques i coneixements suficients per a l'anàlisi, intervenció, disseny, elaboració i manipulació de manera segura i precisa de materials, objectes i sistemes tecnològics.

3. Analitzar els objectes i sistemes tècnics per comprendre'n el funcionament, conèixer-ne els elements i les funcions que realitzen, aprendre la millor manera d'utilitzar-los i controlar-los; i entendre les condicions fonamentals que han intervingut en el seu disseny i construcció.

4. Expressar i comunicar idees i solucions tècniques, així com explorar la seva viabilitat i abast, utilitzant els mitjans tecnològics, recursos gràfics, la simbologia i el vocabulari adequats.

5. Adoptar actituds favorables a la resolució de problemes tècnics, desenvolupant interès i curiositat cap a l'activitat tecnològica, analitzant i valorant críticament la recerca i el desenvolupament tecnològic i la seva influència en la societat, en el medi ambient, en la salut i en el benestar personal i col·lectiu.

6. Comprendre les funcions dels components físics d'un ordinador, així com el seu funcionament i formes de connectar-los. Manejar amb fluïdesa aplicacions informàtiques que permetin buscar, emmagatzemar, organitzar, manipular, recuperar i presentar informació, utilitzant de forma habitual les xarxes de comunicació.

7. Assumir de forma crítica i activa l'avanç i l'aparició de noves tecnologies, incorporant-les a la tasca quotidiana.

8. Actuar de forma dialogant, flexible i responsable en el treball en equip, en la recerca de solucions, en la presa de decisions i en l'execució de les tasques encomanades amb actitud de respecte, cooperació, tolerància i solidaritat.

SEGON CURS

Continguts

Bloc 1. Procés de resolució de problemes tecnològics.

Fases del projecte tècnic. Elaboració d'idees i recerca de solucions. Distribució de tasques i responsabilitats, cooperació i treball en equip.

Anàlisi d'objectes. Anàlisi tècnica, funcional i econòmica.

Realització de documents tècnics. Disseny, planificació i construcció de prototips o maquetes mitjançant l'ús de materials, eines i tècniques adequades.

Avaluació del procés creatiu, de disseny i de construcció. Anàlisi i valoració de les condicions de l'entorn de treball.

Bloc 2. Maquinari i sistemes operatius.

Ús del sistema operatiu com a interfície home-màquina. Sistemes lliures i privats. Emmagatzematge, organització i recuperació de la informació en suports físics, locals i extraïbles.

Components de l'ordinador: elements d'entrada, sortida, procés i emmagatzematge de la informació. Connexió d'elements perifèrics.

Instal·lació de programes i realització de tasques bàsiques de manteniment del sistema. Compartir recursos propis i accedir als disponibles en xarxes locals.

Bloc 3. Materials d'ús tècnic.

La fusta, propietats, característiques i aplicacions de les fustes naturals i les seves transformacions industrials. Taulers, paper i cartró.

Materials ceràmics i petris, propietats, característiques i aplicacions en edificació i obra civil.

Els metalls, procés d'obtenció, propietats, característiques i aplicacions en productes d'ús quotidià.

Materials plàstics, propietats, característiques i principals aplicacions.

Identificació d'aquests materials en objectes comuns.

Treball al taller amb materials comercials i reciclats, utilitzant les eines de manera adequada i segura.

Anàlisi de materials i tècniques bàsiques i industrials utilitzades en la construcció i fabricació d'objectes.

Bloc 4. Tècniques d'expressió i comunicació.

Ús d'instruments de dibuix, per a la realització d'esbossos i croquis, utilitzant escales, acotació i sistemes de representació normalitzats.

Utilització de la perspectiva cavallera i les projeccions dièdriques per representar objectes senzills i dissenys propis.

Coneixement i ús d'instruments bàsics de mesura, regla, esquadra i cinta mètrica.

Coneixement i aplicació de la terminologia i procediments bàsics dels processadors de text, les eines de presentacions i programes de representació gràfica mitjançant mapes de bits. Edició de documents amb informació textual i gràfica.

Bloc 5. Estructures.

Esforços als quals estan sotmesos els elements d'una estructura, compressió, tracció, flexió, torsió i cisallament.

Anàlisi dels elements d'una estructura convencional: cimentació i elements resistents a esforços horitzontals i verticals.

Disseny, planificació i construcció en grup d'estructures utilitzant diferents tipus de suport i triangulació.

Bloc 6. Mecanismes.

Descripció i funcionament de mecanismes de transmissió i transformació de moviments: palanques, politges, engranatges, cargol sense fi, pinyó i cremallera, lleva, roda excèntrica, biela i maneta. Anàlisi de la seva funció en màquines i evolució al llarg de la història.

Relació de transmissió.

Ús de simuladors per recrear la funció d'aquests operadors en el disseny de prototips.

Disseny i construcció de maquetes que incloguin mecanismes de transmissió i transformació del moviment.

Bloc 7. Tecnologies de la comunicació. Internet.

Internet: conceptes, terminologia, estructura i funcionament.

Eines i aplicacions bàsiques per a la recerca, descàrrega i intercanvi de la informació, cercadors i correu web.

Actitud crítica i responsable cap a la propietat i la distribució del programari i de la informació: tipus de llicències d'ús i distribució.

Utilització de les tecnologies de la informació i la comunicació per a la confecció, el desenvolupament i la difusió del projecte tècnic.

Bloc 8. Màquines i eines.

Eines i estris de conformació, unió i acabat, manuals i elèctriques presents al taller de tecnologia.

Elecció d'eines en funció del material. Tècniques d'ús i manteniment.

Seguretat en el treball. Normes bàsiques de seguretat al taller.

Bloc 9. Electricitat.

Experimentació dels efectes de la corrent elèctric: llum, calor i electromagnetisme. Determinació del valor de les magnituds elèctriques mitjançant instruments de mesura.

Aplicacions de l'electricitat en sistemes tècnics. Circuit elèctric: funcionament, elements, simbologia i disseny.

Corrent continu. Dinamo, motor.

Magnituds elèctriques: tensió, intensitat i resistència.

Criteris d'avaluació

1. Valorar les necessitats del procés tecnològic, utilitzant la resolució tècnica de problemes analitzant el seu context, proposant solucions alternatives i desenvolupant la més adequada. Elaborar documents tècnics utilitzant recursos verbals i gràfics.

Amb aquest criteri es tracta d'avaluar el coneixement sobre l'activitat tècnica mitjançant l'anàlisi d'objectes dissenyats. Aquesta capacitat es concreta en l'elaboració d'un pla de treball per executar un projecte tècnic: conjunt de documents amb un ordre lògic d'operacions, amb la previsió de recursos materials, amb dibuixos, pressupost, llistes de peces i explicacions. S'ha d'avaluar la cooperació i el treball en equip en un clima de tolerància envers les idees i opinions dels altres. S'ha de valorar, així mateix, l'ús d'un vocabulari específic i de formes d'expressió tècnicament apropiades.

2. Dur a terme les operacions tècniques previstes en un pla de treball utilitzant els recursos materials i organitzatius amb criteris d'economia, seguretat i respecte al medi ambient i valorant les condicions de l'entorn de treball.

Es pretén avaluar la capacitat de construcció, seguint l'ordre marcat en el pla de treball. Les pautes per a assolir el grau de desenvolupament fixat són: la cura en l'ús d'eines, màquines i instruments, l'aprofitament de materials, l'ús d'elements reciclats i el treball respectant les normes de seguretat i salut. El grau d'acabat s'ha de mantenir dins uns marges dimensionals i estètics acceptables.

3. Identificar i connectar components físics d'un ordinador. Manejar l'entorn gràfic dels sistemes operatius com a interfície de comunicació amb la màquina.

Es busca valorar l'adquisició de les habilitats necessàries per administrar un sistema informàtic personal. Els alumnes han de ser capaços de connectar dispositius externs, personalitzar els entorns gràfics, gestionar els diferents tipus de documents emmagatzemant i recuperant la informació en diferents suports. Així mateix, s'han de dur a terme les tasques bàsiques de manteniment i actualització que mantinguin el sistema en un nivell de seguretat i rendiment.

4. Descriure propietats bàsiques de materials tècnics i les seves varietats comercials: fusta, metalls, materials plàstics, ceràmics i petris. Identificar-los en aplicacions comunes i fer servir tècniques bàsiques de conformació, unió i acabat.

Amb aquest criteri es busca avaluar el grau de coneixement de les propietats mecàniques, elèctriques i tèrmiques dels materials utilitzats en els projectes. Relacionar les propietats amb l'aplicació de cada material en la fabricació d'objectes comuns, així com conèixer i utilitzar adequadament les tècniques de conformació, unió i acabat utilitzades en el procés constructiu, mantenint criteris de tolerància dimensional i seguretat.

5. Representar mitjançant vistes i perspectives objectes i sistemes tècnics senzills, aplicant criteris de normalització.

Es tracta de valorar la capacitat de representar objectes i sistemes tècnics en projecció dièdrica: alçat, planta i perfil, així com, l'obtenció de la perspectiva cavallera, com a eina en el desenvolupament de projectes tècnics. L'alumnat ha de ser capaç de prendre mesures d'objectes mitjançant instruments adequats i representar-los utilitzant criteris normalitzats d'acotació i escales. Es pretén

avaluar l'adquisició de destreses per a la seva realització tant a mà alçada, com mitjançant instruments de dibuix.

6. Elaborar, emmagatzemar i recuperar documents en suport electrònic que incorporin informació textual i gràfica.

Es pretén avaluar les habilitats bàsiques per a la realització de documents que integrin informació textual i imatges, utilitzant processadors de text i programes de representació gràfica mitjançant mapes de bits. Per aconseguir-ho s'han d'aplicar els procediments i funcionalitats propis de cada aplicació per obtenir documents, emmagatzemant-los en suports físics locals o remots.

7. Analitzar i descriure en les estructures de l'entorn els elements resistents i els esforços a què estan sotmesos.

Es tracta de comprovar si l'alumne ha aconseguit comprendre la funció dels elements que constitueixen les estructures: bigues, pilars, sabates, tensors, arcs i identificar els esforços als quals estan sotmesos: tracció, compressió, flexió, torsió i cisallament, valorant l'efecte dels esforços sobre els elements estructurals dels prototips fabricats a l'aula taller.

8. Identificar i manejar operadors mecànics encarregats de la transformació i transmissió de moviments en màquines. Explicar-ne el funcionament en el conjunt i, si s'escau, calcular la relació de transmissió.

Es pretén avaluar el coneixement dels diferents moviments utilitzats en màquines: rectilini, circular i de vaivé. Conèixer els mecanismes de transformació i transmissió de moviments, així com la seva funció dins del conjunt de la màquina. Els alumnes han de ser capaços de construir maquetes amb diferents operadors mecànics i de fer càlculs per determinar la relació de transmissió en sistemes de politges i engranatges.

9. Valorar els efectes de l'energia elèctrica i la seva capacitat de conversió en altres manifestacions energètiques. Utilitzar correctament instruments de mesura de magnituds elèctriques bàsiques.

La finalitat d'aquest criteri és valorar el grau de coneixement i habilitat per dissenyar i construir circuits elèctrics. L'alumne ha d'adquirir destreses en l'ús i el maneig del polímetre. Això implica determinar: tensió, intensitat i resistència, utilitzant els conceptes i principis de mesura.

10. Accedir a Internet per a la utilització de serveis bàsics: navegació per a la localització d'informació, correu electrònic i comunicació intergrupals.

Es persegueix valorar el coneixement dels conceptes i la terminologia referits a la navegació per Internet i la utilització eficient dels cercadors per afermar tècniques que els permetin la identificació d'objectius de recerca, la localització d'informació rellevant, el seu emmagatzematge, la creació de col·leccions de referències d'interès i la utilització de gestors de correu electrònic i eines dissenyades per a la comunicació grupal.

TERCER CURS

Continguts

Bloc 1. Procés de resolució de problemes tecnològics.

Elaboració de documents tècnics: memòria descriptiva, documentació gràfica, full de procés de fabricació, pressupost, instruccions d'ús i manteniment del prototip.

Avaluació del procés creatiu, de disseny i de construcció. Anàlisi i valoració de les condicions de l'entorn de treball.

Utilització de les tecnologies de la informació i la comunicació per a la confecció, desenvolupament, publicació i difusió del projecte.

Bloc 2. Maquinari.

Anàlisi dels elements d'un ordinador i les connexions a l'interior de l'ordinador. Components interns, descripció i funció en el conjunt.

Altres dispositius electrònics. Funcionament, maneig bàsic.

Ús d'una xarxa local, protocols de seguretat. Xarxes amb cable i sense.

Bloc 3. Tècniques d'expressió i comunicació.

Ús d'aplicacions de disseny gràfic per ordinador per a la realització de dibuixos tècnics. Representació dels plans del projecte utilitzant projeccions dièdriques i perspectiva. Tècniques d'acotació i d'impressió utilitzant escales.

Coneixement i aplicació de la terminologia i procediments bàsics dels fulls de càlcul. Ús d'operadors aritmètics i funcions. Realització i interpretació de gràfics.

Edició i millora de documents.

Bloc 4. Electricitat i electrònica.

Experimentació dels efectes elèctrics i electrònics. Determinació del valor de les magnituds elèctriques mitjançant instruments de mesura.

Corrent continu i corrent altern. Motor i alternador.

Magnituds elèctriques: tensió, resistència, intensitat, potència i energia.

Ús de simuladors per a la comprovació del funcionament de diferents circuits elèctrics. Realització de muntatges de circuits característics.

Introducció a l'electrònica bàsica: components, simbologia i funció.

Valoració crítica dels efectes de l'ús de l'energia elèctrica sobre el medi ambient.

Bloc 5. Tecnologies de la comunicació. Internet.

Transmissió de la informació: telefonia, ràdio i televisió. Nocions bàsiques sobre el seu funcionament.

Internet: proveïdors, configuració, protocols, transmissió de la informació, tipus de connexió.

Ús de diferents tipus de navegadors.

Actitud crítica i responsable cap a la propietat i la distribució del programari.

Influència del desenvolupament de les noves tecnologies de la comunicació a la societat.

Bloc 6. Instal·lacions en habitatges.

Anàlisi dels elements bàsics que configuren les instal·lacions d'un habitatge: electricitat, aigua sanitària.

Mesures d'estalvi energètic en un habitatge.

Influència del desenvolupament tecnològic en el model d'habitatge.

Criteris d'avaluació

1. Elaborar documents tècnics amb un alt grau de precisió, utilitzant recursos verbals i gràfics amb l'ajuda de les tecnologies de la comunicació i la informació. Establir un pla de treball amb criteris d'economia, seguretat i respecte al medi ambient. Valorar el procés creatiu de disseny i construcció.

Amb aquest criteri es tracta d'avaluar la capacitat d'elaborar un pla de treball per executar un projecte tècnic: conjunt de documents amb un ordre lògic d'operacions, amb la previsió de temps i recursos materials, amb dibuixos, càlculs numèrics, pressupost, llistes de peces i explicacions. Fer servir un vocabulari específic i expressions tècniques apropiades. S'ha d'avaluar la cooperació i el treball en equip en un clima de tolerància cap a les idees i opinions dels altres, creant un entorn de treball saludable i segur. S'ha de valorar, també, la semblança del prototip construït amb el projectat.

2. Identificar i connectar components físics interns d'un ordinador i altres dispositius electrònics. Configurar una xarxa local.

Es busca valorar l'adquisició de les habilitats necessàries per administrar una xarxa local. Els alumnes han de ser capaços de connectar dispositius interns d'un ordinador i interconnectar-los amb altres sistemes. També s'han de dur a terme les tasques bàsiques d'instal·lació d'aplicacions, manteniment i actualització que mantinguin una xarxa local en un nivell de seguretat i rendiment.

3. Representar mitjançant vistes i perspectives objectes i sistemes tècnics senzills, aplicant criteris de normalització.

Es tracta de valorar la capacitat representar objectes i sistemes tècnics en projecció dièdrica: alçat, planta i perfil, així com l'obtenció de la seva perspectiva mitjançant la utilització de disseny gràfic per ordinador com a eina en el desenvolupament de projectes tècnics. Per això s'han de seguir els criteris normalitzats d'acotació i escala.

4. Elaborar, emmagatzemar i recuperar documents en suport electrònic que incorporin informació textual i gràfica.

Es pretén avaluar les habilitats bàsiques per a la realització de documents que integren informació textual, imatges i gràfics, utilitzant fulls de càlcul i processadors de text. Per aconseguir-ho s'han d'aplicar els procediments i les funcionalitats pròpies de cada aplicació per obtenir documents progressivament més complexos i de més perfecció quant a estructuració i presentació, emmagatzmant-los en suports físics locals o remots.

5. Valorar els efectes de l'energia elèctrica i la seva capacitat de conversió en altres manifestacions energètiques. Utilitzar correctament instruments de mesura de magnituds elèctriques bàsiques. Dissenyar i simular circuits amb simbologia adequada i muntar circuits formats per operadors elementals.

La finalitat d'aquest criteri és comprovar la importància de l'energia elèctrica en l'àmbit domèstic i industrial, així com valorar el grau de coneixement i habilitat per dissenyar i construir circuits elèctrics i electrònics. L'alumne ha d'adquirir destreses en l'ús i el maneig del polímetre. Això implica determinar: tensió, corrent, resistència, potència i energia elèctrica, utilitzant els conceptes i principis de mesura i càlcul de magnituds.

6. Accedir a Internet per a la utilització de serveis: navegació per a la localització d'informació, comunicació intergrupala i publicació d'informació.

Es persegueix valorar el coneixement dels diferents navegadors i els principis tècnics d'Internet: configuració, protocols, transmissió de la informació i tipus de connexió. La finalitat és que l'alumne sigui capaç de dissenyar una pàgina web i publicar-la a la xarxa, amb criteris de respecte per la propietat i distribució de la informació i el programari.

7. Conèixer els principis de funcionament bàsics dels sistemes de transmissió d'informació.

Es tracta de valorar el coneixement sobre els dispositius de transformació d'imatge i so en senyals elèctrics en l'emissor i la seva corresponent conversió en el receptor. Així mateix, s'ha de conèixer l'evolució dels diferents sistemes de comunicació i interpretar la seva influència en els canvis socials.

8. Descriure els elements bàsics que componen les instal·lacions elèctriques i d'aigua sanitària d'un habitatge.

Amb aquest criteri es pretén avaluar la capacitat per interpretar en plans la simbologia d'instal·lacions elèctriques i d'aigua sanitària. Analitzar la funció dels elements que les formen i la seva situació en funció de la normativa que les regula. L'alumne ha de conèixer i practicar mesures d'estalvi energètic i identificar-les en el disseny del model d'habitatge actual.

QUART CURS

Continguts

Tecnologia

Bloc 1. Instal·lacions en habitatges.

Anàlisi dels elements que configuren les instal·lacions d'un habitatge: electricitat, aigua sanitària, evacuació d'aigües, sistemes de calefacció, gas, aire condicionat, domòtica, altres instal·lacions.

Empreses, components, normativa, simbologia, anàlisi, disseny i muntatge en equip de models senzills d'aquestes instal·lacions.

Interpretació de plànols d'instal·lacions tècniques en habitatges.

Anàlisi de factures domèstiques.

Estalvi energètic en les instal·lacions d'habitatges. Arquitectura bioclimàtica.

La casa solar com a sistema energèticament eficient: climatització i aigua calenta sanitària mitjançant captadors solars, energia elèctrica fotovoltaica, la seva orientació respecte al sol. Formes d'evitar pèrdues d'energia.

Bloc 2. Electrònica.

Electrònica analògica. Components bàsics, simbologia.

Ús del polímetre en la determinació de paràmetres de dispositius bàsics: resistència, díode, transistor, condensador.

Anàlisi i muntatge de circuits elementals.

Electrònica digital. Aplicació de l'àlgebra de Boole a problemes tecnològics bàsics. Portes lògiques: simbologia, taula de veritat i circuit elèctric equivalent.

Descripció i anàlisi de sistemes electrònics per blocs. Dispositius d'entrada, sortida i procés.

Ús de simuladors per analitzar el comportament dels circuits electrònics.

Bloc 3. Tecnologies de la comunicació.

Descripció dels sistemes de comunicació amb cable i sense i els seus principis tècnics, per transmetre so, imatge i dades. Ràdio, televisió, telefonia.

Grans xarxes de comunicació de dades. Control i protecció de la informació.

Utilització de tecnologies de la comunicació d'ús quotidià.

Bloc 4. Control i robòtica.

Experimentació amb sistemes automàtics, sensors, actuadors i aplicació de la realimentació en dispositius de control.

Anàlisi de sistemes automàtics. Anàlisi tècnica, funcional i socioeconòmica.

Disseny i construcció de robots.

Ús de l'ordinador com a element de programació i control. Treball amb simuladors informàtics per verificar i comprovar el funcionament dels sistemes dissenyats.

Bloc 5. Pneumàtica i hidràulica.

Descripció i anàlisi dels sistemes hidràulics i pneumàtics, dels seus components i principis físics de funcionament. Compressors, sistemes d'accionament, actuadors, elements de comandament i regulació.

Magnituds fonamentals en circuits hidràulics i pneumàtics: força, pressió i superfície.

Disseny mitjançant simuladors de circuits bàsics utilitzant simbologia específica.

Exemples d'aplicació en sistemes industrials.

Desenvolupament de projectes tècnics en grup.

Bloc 6. Tecnologia i societat.

Valoració del desenvolupament tecnològic al llarg de la història.

Influència de la tecnologia en les condicions de vida de les persones.

Repercussió de les característiques de les diferents societats en el desenvolupament tecnològic.

Anàlisi de l'evolució d'objectes tècnics i importància de la normalització en els productes industrials.

Aprofitament de primeres matèries i recursos naturals.

Adquisició d'hàbits que potenciïn el desenvolupament sostenible.

criteris d'avaluació

1. Descriure els elements que componen les diferents instal·lacions d'un habitatge i les normes que regulen el seu disseny i utilització. Realitzar dissenys senzills utilitzant la simbologia adequada i muntatge de circuits bàsics i valorar les condicions que contribueixen a l'estalvi energètic, habitabilitat i estètica en un habitatge.

Es tracta de valorar la capacitat d'interpretar i manejar simbologia i els plànols d'instal·lacions elèctriques, de calefacció, aire condicionat, comunicacions, subministrament d'aigua i sanejament. Per això s'han de posar de manifest els coneixements sobre els elements, normativa bàsica i les destreses per al muntatge i la comprovació d'instal·lacions senzilles. Els alumnes han de ser capaços també d'analitzar els elements components de les factures dels diferents subministraments i conèixer i aplicar les tècniques actuals d'estalvi energètic.

2. Descriure el funcionament i l'aplicació d'un circuit electrònic i els seus components elementals i fer el muntatge de circuits electrònics prèviament dissenyats amb una finalitat, utilitzant simbologia adequada.

Es pretén avaluar la capacitat per comprendre el funcionament de circuits electrònics analògics senzills i intervenir-hi per modificar-los. Per això s'han de conèixer les característiques i la funció dels seus components bàsics: resistència, condensador, díode i transistor, a partir de l'anàlisi, la simulació i el muntatge de circuits, així com la realització de mesuraments de magnituds utilitzant l'instrument adequat.

3. Fer operacions lògiques, utilitzant l'àlgebra de Boole, relacionar plantejaments lògics amb processos tècnics i resoldre mitjançant portes lògiques problemes tecnològics senzills.

Amb aquest criteri es tracta d'avaluar la capacitat de dissenyar circuits amb portes lògiques per resoldre un problema lògic senzill, utilitzant l'àlgebra de Boole per obtenir la funció lògica simplificada que dona solució al problema. S'ha de valorar el coneixement i l'ús de la simbologia i el funcionament de les portes lògiques.

4. Analitzar i descriure els elements i els sistemes de comunicació amb cable i sense, i els principis bàsics que regeixen el seu funcionament.

Es pretén valorar la comprensió del principi de funcionament dels sistemes de comunicació mitjançant la posada en pràctica de diferents dispositius: ràdio, televisió i telefonia. Per això s'han de conèixer els diferents mitjans de transmissió d'informació i les seves característiques, tipus de senyals, elements i processos de transmissió, transformació i protecció de la informació.

5. Analitzar sistemes automàtics, descriure els seus components i muntar automatismes senzills.

Amb aquest criteri es pretén valorar la capacitat d'analitzar el funcionament d'automatismes en diferents dispositius tècnics habituals, diferenciant els sistemes de control en llaç obert i tancat. Es pretén, així mateix, conèixer si se sap representar i muntar circuits senzills, utilitzant aquest tipus de components en sistemes elèctrics, hidràulics, pneumàtics i mecànics.

6. Desenvolupar un programa per controlar un sistema automàtic o un robot i el seu funcionament de forma autònoma en funció de la realimentació que rebí de l'entorn.

Es tracta de valorar si s'és capaç de desenvolupar, mitjançant llenguatges de programació simples, un programa que executi les instruccions en un dispositiu tècnic de fabricació pròpia o comercial.

7. Conèixer les principals aplicacions de les tecnologies hidràulica i pneumàtica, i identificar i descriure les característiques i el funcionament d'aquest tipus de sistemes. Utilitzar amb fluïdesa la simbologia i nomenclatura necessària per representar circuits amb la finalitat de dissenyar i construir un mecanisme capaç de resoldre un problema quotidià, utilitzant energia hidràulica o pneumàtica.

S'ha d'avaluar la capacitat per dissenyar i construir sistemes hidràulics o pneumàtics senzills. Per això l'alumnat ha de ser capaç d'analitzar aplicacions habituals hidràuliques i pneumàtiques, conèixer els elements que componen aquests sistemes, els seus símbols i funció. Representar esquemes utilitzant la simbologia i nomenclatura adequada comprnent els principis físics de funcionament.

8. Conèixer l'evolució tecnològica al llarg de la història i la seva influència en les condicions de vida de les persones. Analitzar objectes tècnics i la seva relació amb l'entorn i valorar la seva repercussió en la qualitat de vida. Reflexionar sobre la influència de les condicions socials en el desenvolupament tecnològic.

Amb aquest criteri es pretén valorar l'elaboració de judicis de valor davant del desenvolupament tecnològic i la seva repercussió en la qualitat de vida de les persones, a partir de l'anàlisi d'objectes tècnics. Es tracta també d'establir la capacitat de relacionar invents i descobriments amb el context en què es desenvolupen interpretant les modificacions tecnològiques.

Orientacions metodològiques i per a l'avaluació

Orientacions metodològiques

La matèria de Tecnologies en educació secundària obligatòria integra continguts relacionats amb els objectes tecnològics, els materials amb què estan elaborats, els elements bàsics que permeten el seu funcionament i els processos associats a la seva construcció, utilització i anàlisi. Encara que aquests continguts apareixen distribuïts de manera separada en els diferents blocs, es tracta d'aspectes que sorgeixen de forma marcadament interrelacionada en el treball amb els objectes i les màquines, de manera que, per exemple, l'aprenentatge dels materials no es pot fer de manera deslligada de la seva utilització, ni es pot aprendre la utilització de dispositius elèctrics prescindint de les solucions mecàniques a què estan associats.

Un dels eixos vertebradors dels continguts d'aquesta matèria, en els aspectes estrictament tecnològics, és el paper assignat als projectes, que constitueix el gruix dels continguts inclosos en el primer bloc dels dos primers cursos. Però l'aprenentatge d'aquests continguts exigeix la incorporació de la resta dels continguts, perquè els projectes es refereixen a solucions tecnològiques que utilitzen determinats materials, exigeixen l'elecció d'operadors i tècniques concretes, i requereixen per a la seva formulació formes específiques de representació i de presentació. Aquesta integració de la resta dels continguts fa que la planificació i elaboració de projectes no només sigui un contingut essencial en aquesta matèria, sinó també un eix organitzador per a l'aprenentatge de la resta dels continguts. D'altra banda, la resolució de projectes i la construcció de prototips facilita la integració de les diferents tec-

nologies, mecànica, electricitat, electrònica, pneumàtica, hidràulica, resistència de materials, etc.

La manipulació dels materials i dels objectes al taller, recolzada per l'adequada selecció d'eines i tècniques, constitueix un element essencial per conèixer-los i utilitzar-los adequadament. D'aquesta manera, els continguts conceptuals sobre els materials, els operadors o els fenòmens que permeten el funcionament de les màquines s'aprenen en un context real i de manera transferible a altres situacions alienes a l'aula.

El procés tecnològic, que porta a la cobertura d'una necessitat o a la resolució d'un problema que es pot abordar per mitjà de la tecnologia, s'inicia amb el plantejament de la situació i la identificació de les condicions de treball. Sorgeix, en primer lloc, la conveniència de tenir més informació per aconseguir avançar en possibles solucions. En aquest punt el professor pot dinamitzar la utilització i ús d'eines informàtiques de recerca d'informació, així com revistes d'ús tècnic i documentació disponible a la biblioteca del centre. La manera com es realitzi aquest procés pot contribuir a l'adquisició d'habilitats relacionades amb la competència del Tractament de la informació i competència digital.

L'alumnat ha de ser capaç, de manera autònoma, de desenvolupar idees que donin solució al problema. En la mesura que la guia d'aquest procés es faci progressivament més distant es contribueix a una major autonomia i iniciativa per part dels estudiants. Configurada la idea o solució, el procés d'exposició a l'equip de treball o al grup complet contribueix a perfilar més bé els coneixements i la seva aplicabilitat per part de qui ho proposa i de qui ho presenta. Per això el docent ha de facilitar la intervenció de cada membre de forma reglada respectant normes bàsiques de participació en un debat i fomentant l'ús de vocabulari específic. Amb tot això s'aconsegueix la selecció de manera consensuada de la idea solució més adequada a partir de l'anàlisi de la informació i els coneixements adquirits en sessions teòriques.

Els coneixements adquirits en l'ús d'eines informàtiques com el processador de text, el full de càlcul i els programes de disseny gràfic faciliten la realització de la documentació tècnica necessària que configura la memòria del projecte. Inicialment el professor dota l'alumne de sabers i habilitats independents de les aplicacions informàtiques, perquè a partir d'aquests l'alumne pugui evolucionar i desenvolupar documentació cada vegada més complexa i elaborada. L'alumne ha de plasmar, en els diferents documents que configuren la memòria, la informació del que vol construir, com ho vol construir, amb quins materials, quant de temps utilitzarà, quant costarà, les eines necessàries i el procés de construcció, sense oblidar detallar les normes de seguretat, ordre i neteja en el lloc de treball. Per això el docent anirà introduint l'alumnat en el procés de representació gràfica pròpia de les diferents tecnologies, i els continguts teòrics seran prèviament desenvolupats, de manera que l'alumne pugui assumir projectes més complexos en anar coneixent la representació de la simbologia mecànica, elèctrica, electrònica, pneumàtica, hidràulica, etc., podent realitzar no només plànols de conjunt sinó plànols de detall, de muntatge i els necessaris segons la tecnologia utilitzada i les necessitats del projecte.

El coneixement de les diferents eines i el seu ús correcte faciliten el procés de construcció clarament lligat amb els plans que l'alumne ha de ser capaç d'interpretar per poder fabricar el prototip dissenyat. Mitjançant les escales i l'ús d'instruments de mesura l'alumne adquireix la competència matemàtica. Dins de l'equip de treball, els alumnes han de distribuir les tasques per aconseguir de manera cooperativa, el fi últim, desenvolupant així la competència social i ciutadana. Aquesta fase del projecte permet a l'alumne afrontar a múltiples problemes i dificultats als quals ha de donar solució; i en el seu desenvolupament,

la perseverança en la recerca de solucions fomenta la competència d'autonomia i iniciativa personal. La manipulació d'eines i materials contribueix a l'adquisició de la competència en el coneixement i la interacció amb el medi físic. El docent dirigeix el procés aportant idees i solucions parcials que els propis alumnes complementen, incita a la reflexió sobre els problemes que sorgeixen en el procés, corregeix el mal ús d'eines o aprofitament de material, i fomenta la utilització de material reciclat.

Finalitzat el procés de construcció i acabat del prototip, el grup d'alumnes n'avalua el funcionament i si aquest dona solució al problema que el va generar. És important que l'objecte dissenyat es correspongui amb el construït i que suporti els esforços mecànics per a una vida útil adequada. També s'ha d'avaluar cadascuna de les fases del projecte comprovant temps, costos, repartiment de tasques, etc. L'anàlisi de tot el procés permet elaborar propostes de millora o fins i tot plantejar solucions alternatives si el prototip no compleix alguna de les característiques de funcionament previstes. Aquesta reflexió i la realització de propostes de millora permeten l'adquisició de la competència per aprendre a aprendre.

L'última fase del procés tecnològic és la difusió i comercialització del prototip, els coneixements adquirits en l'elaboració de presentacions i el disseny de pàgines web permeten donar a conèixer els elements fabricats. El professor, a més de les eines característiques dels programes de presentacions, processadors de text i resta de programes informàtics, ha de dotar els alumnes del coneixement en el maneig dels perifèrics i components interns de l'ordinador. Així, la matèria contribueix a la competència digital i en el tractament de la informació.

L'eix vertebrador de la matèria és el procés de resolució de problemes tècnics, però no s'ha d'entendre com a eix metodològic. La matèria està configurada per diferents tecnologies independents i alhora íntimament relacionades. No totes configuren la solució a un problema tècnic, però sí que ho fa la combinació adequada d'aquestes a partir de l'anàlisi reflexiva del problema i dels coneixements teòrics adquirits. En aquest punt adquireix especial rellevància el coneixement dels avenços tecnològics al llarg de la història, a partir dels quals els alumnes agafen idees i comproven errors i millores en funció de les necessitats socials i econòmiques dels diferents períodes històrics.

Orientacions per a l'avaluació

L'avaluació ha de servir per mesurar el grau d'aprenentatge de l'alumne i valorar el desenvolupament del procés d'ensenyament aprenentatge, de manera que permeti realitzar els ajustos adequats en la programació. Avaluar l'aprenentatge dels alumnes significa conèixer en quina mesura i amb quin grau d'estructuració i elaboració s'han adquirit coneixements, destreses i actituds, previstos en els objectius de la matèria. En aquest procés, els criteris d'avaluació hi juguen un paper nuclear, en la mesura que assenyalen tant els aspectes essencials en què s'ha de centrar l'avaluació, com el tipus d'actuació que s'espera dels alumnes i el grau d'aprenentatge que han de mostrar.

Els criteris d'avaluació serveixen de referència per valorar en quina mesura s'han produït els aprenentatges que es consideren especialment rellevants per a l'adquisició de les capacitats recollides en els objectius. Els criteris són a més l'element que uneix objectius i continguts i on s'observa amb més claredat la contribució de la matèria a l'assoliment de les competències bàsiques, ja que es refereixen a conductes observables que permeten comprovar si s'han adquirit els aprenentatges que es consideren imprescindibles, i en quin grau.

Les pròpies activitats d'aprenentatge, i en particular els processos de planificació, anàlisi i construcció d'objectes i projectes tecnològics suposen una referència molt valuosa per obtenir informació sobre el procés d'aprenentatge i sobre els resultats d'aquest procés. És essencial, en aquest sentit, l'observació per part del professor de la manera com l'alumne interacciona amb objectes tecnològics elementals i analitza els materials, el funcionament i les parts que els constitueixen, i com aplica els coneixements en el procés de disseny i construcció de les pròpies creacions. L'ús de materials reciclables, l'actitud responsable cap al consum racional, la reflexió crítica sobre la repercussió de l'activitat tecnològica i la predisposició de l'alumne a preservar el medi ambient són indicadors útils.

L'avaluació ha de considerar la tasca de cada alumne en el desenvolupament del projecte i durant el procés de fabricació. El prototip ha de complir els condicionants previs, demostrant un nivell de funcionament i un grau d'acabat adaptat a la necessitat que es vol satisfer. La realització del projecte tècnic ha de cobrir els continguts teòrics de les diferents tecnologies que configuren la matèria.

Mitjançant l'observació directa i l'anàlisi dels informes realitzats durant el debat i la presa de decisions, el professor disposa també d'un instrument útil per a l'avaluació. L'activitat tecnològica es presta a aquesta observació en el moment d'expressar idees i raonaments, en la manera d'abordar dificultats i gestionar conflictes, a l'hora de repartir tasques i d'assumir responsabilitats dins del grup de treball i en la realització de documents tècnics, la recerca, anàlisi, selecció i comunicació de la informació mitjançant vocabulari específic.

Un element important que contribueix a l'avaluació d'aquesta matèria és l'autoavaluació de l'alumne de manera contínua durant el procés d'elaboració de solucions a un determinat problema tècnic. Això es manifesta des del moment en què selecciona la idea més adequada, pren les decisions durant el procés de construcció fins arribar al prototip final i el torna a sotmetre a una anàlisi per comprovar si dóna resposta al problema inicial plantejat.

Les habilitats adquirides per l'alumnat en el maneig d'aplicacions i eines informàtiques s'avaluen mitjançant la realització d'activitats que obliguin a utilitzar les funcions pròpies de cada aplicació, vinculades a les fases del projecte tecnològic. Es fa imprescindible que l'alumnat conegui els principis de funcionament d'un ordinador, així com les connexions a l'ordinador de diferents perifèrics i d'aquest a altres ordinadors.

Altres instruments que el professor pot utilitzar són: treballs elaborats pels alumnes, proves objectives, participació a classe, el treball individual i en equip, les habilitats tècniques i socials demostrades pels alumnes i en general totes les possibilitats que presta al docent l'observació al llarg de les activitats d'ensenyament d'aprenentatge.

Història i cultura de les religions

El fenomen religiós ha estat i és una de les dimensions personals de molts homes i dones, ara que un dels elements fonamentals en la configuració dels grups humans i de les societats en el temps i en el món d'avui. A més de constituir un conjunt de creences, preceptes i ritus per als fidels que les practiquen, les religions adquireixen una dimensió cultural per la seva influència en el món del pensament i de l'art, per les arrels religioses de moltes estructures, costums i usos socials actuals, així com per influir en els codis de conducta individual i col·lectiva derivats de les seves respectives concepcions de l'home i del món.

Aquesta perspectiva dota el fenomen religiós d'un paper rellevant en el coneixement de les societats al llarg del temps i de la seva pervivència en elements de la cultura present. Ara bé, en el món actual s'assisteix, més que en altres èpoques, a un pluralisme que afecta també les creences. Simultàniament es dóna una progressiva secularització de la societat i un increment del pluralisme religiós. D'aquesta manera, la realitat contemporània inclou una gran varietat de creences religioses i no religioses i un no menor pluralisme religiós que demostra, a més, canvis en el paper i la importància de les diferents religions.

La matèria d'Història i cultura de les religions, que es cursa amb caràcter voluntari, concep l'estudi de les creences religioses, i més concretament de les religions organitzades, com un element de la civilització. El seu estudi intenta acostar l'alumnat al coneixement de les principals religions i de les seves manifestacions en relació amb altres realitats socials i culturals, així com la comprensió de la influència que cada religió ha tingut en el pensament, la cultura i la vida social en les diferents èpoques i espais.

Aquest coneixement de les característiques fonamentals de les grans religions emmarca l'expressió religiosa en la seva realitat històrica concreta, amb les seves projeccions positives i negatives, tant en la configuració de les societats en les quals sorgeixen i es desenvolupen, com en les relacions entre els pobles. També aborda les claus culturals que configuren les manifestacions de la religió i els condicionaments religiosos que han influït en els fets polítics, socials i culturals de cada civilització.

La matèria fa un estudi de les religions amb un enfocament no confessional, ni de vivència religiosa ni d'apologia de cap d'elles, tampoc des d'una defensa de postures agnòstiques o atees. Es pretén mostrar a l'alumnat el pluralisme ideològic i religiós existent en el món en què viu, des del coneixement dels trets rellevants de les principals religions i la seva presència en el temps i en les societats actuals, ara que es dóna importància a la llibertat de les consciències i a la llibertat religiosa com a elements essencials d'un sistema de convivència. Així mateix, es busca desenvolupar actituds de tolerància cap a les persones amb creences o sense creences, en el respecte dels drets reconeguts en la Declaració universal dels drets humans i en el marc de la Constitució espanyola. Es tracta, en definitiva, de proporcionar un millor coneixement de la realitat del món en què es viu, ara que s'afavoreix la convivència en l'actual societat pluralista.

En els tres primers cursos de l'etapa es parteix de la diversitat de respostes davant el fet religiós i del marc espacial i quantitatiu en la distribució de les religions en el món actual; el nucli fonamental el constitueix la caracterització de les principals religions i el seu reflex en les manifestacions artístiques i en la forma de vida. La importància d'algunes religions històriques concretes en la configuració de la nostra cultura i en la caracterització del món actual exigeix aprofundir en les grans religions monoteïstes, en particular, en aquelles que estan a la base de la cultura del món occidental o que, com passa a Espanya amb la tradició musulmana, la seva presència ha contribuït a configurar en el temps la seva personalitat.

A quart curs s'aborda l'estudi de les religions des d'una anàlisi que ajudi a la comprensió de la influència que han tingut i tenen en la vida social, la interrelació entre les idees religioses i el pensament científic, la posició de la religió en la justificació o el rebuig a l'ordre social establert i les seves relacions amb el poder en diferents moments històrics i en l'actualitat, diferenciant el caràcter dels estats segons sigui la seva relació amb la religió o religions majoritàries en el seu territori i analitzant algunes tensions o conflictes que inclouen entre les seves causes una arrel religiosa.

També es proposa la reflexió sobre la relació de la religions amb els drets humans i amb la Constitució espanyola, que constitueixen els referents comuns dels valors compartits per les persones amb unes determinades creences religioses i per les quals manquen d'aquestes.

Finalment, assenyalar que aspectes com la pervivència del fenomen religiós en elements de la cultura, la comprensió de la influència que les religions han tingut o tenen en la vida social en diferents èpoques i espais o la pluralitat religiosa de la societat a la qual pertany l'alumnat suposen la consideració, en alguna mesura, de l'especificitat en què es desenvolupa la seva vida, tant si es refereix a les ciutats de Ceuta i Melilla o als països i zones on s'ubica el centre escolar. Aquesta consideració pot contribuir a concretar en el marc del currículum que serà objecte prioritari d'estudi, debat i reflexió o, si s'escau, l'enfocament que convé donar a determinats aspectes.

Objectius

L'ensenyament de la Història i cultura de les religions en aquesta etapa té com a finalitat el desenvolupament de les capacitats següents:

1. Conèixer el fet religiós en les seves diferents manifestacions i identificar els trets bàsics de les grans religions com a forma d'ajudar a identificar i comprendre la pluralitat religiosa existent a la societat actual.
2. Reconèixer el dret a la llibertat de pensament, de consciència i de religió manifestant actituds de respecte i tolerància cap a les creences o increences de les persones i de rebuig cap a les situacions d'injustícia i fanatisme, així com davant qualsevol discriminació basada en les creences.
3. Comprendre el naixement i desenvolupament de les religions en el context polític, social i cultural en què van sorgir i relacionar-les amb la trajectòria dels pobles en les diferents facetes de la seva realitat històrica.
4. Valorar les manifestacions culturals i artístiques i les tradicions religioses com a part del patrimoni cultural dels pobles, assumint la responsabilitat que suposa la seva conservació i apreciand-les com a recurs per a l'enriquiment personal.
5. Elaborar un judici raonat sobre les empremtes que el fet religiós ha deixat en la societat i la cultura, reconeixent les religions la influència de les quals té un major significat en l'evolució cultural i social d'Espanya.
6. Adquirir un pensament crític, desenvolupar un criteri propi i habilitats per defensar les pròpies idees, a través de l'argumentació documentada i raonada, així com valorar les raons i els arguments dels altres.

PRIMER CURS

Continguts

Bloc 1. Manifestacions religioses a l'antiguitat.

Caracterització de les creences i manifestacions religioses a la prehistòria, les primera civilitzacions urbanes, Grècia i Roma. Animisme. Totemisme. Politeisme. Culte als morts.

Relació entre les religions i les condicions geogràfiques, històriques i culturals en què sorgeixen.

Els mites com a explicació de la realitat. Lectura d'algunes narracions mitològiques, en particular, de la tradició grecoromana.

Anàlisi i interpretació de produccions artístiques relacionades amb la religió: pintures rupestres, monuments megalítics, objectes i imatges de culte, temples o pràctiques funeràries.

Influència de les religions de l'antiguitat sobre aspectes de la cultura occidental. Exemples del passat o del món actual.

Bloc 2. Religions de l'extrem Orient.

Caracterització de les creences i manifestacions religioses a l'Índia, la Xina i el Japó.

L'hinduisme. Espai i context en què sorgeix. Diversitat de creences, ritus i espais sagrats. La idea de reencarnació. Influència de l'hinduisme en l'organització social.

El budisme. Espai i context en què sorgeix. La figura de Buda. Principis, creences, ritus i espais sagrats.

Bloc 3. Religions monoteistes. El judaisme.

El poble d'Israel. Context geogràfic i cultural en què sorgeix el judaisme.

Abraham i Moisès.

Creences. La Bíblia i altres llibres sagrats. Lectura d'algunes narracions, pregàries i fragments de textos sagrats.

Espais religiosos, símbols, ritus i principals festes.

Pràctiques religioses i moral.

Criteris d'avaluació

1. Descriure alguns mites significatius de diferents creences, establint comparacions entre ells i identificant la seva possible influència en la nostra tradició cultural.

Es tracta d'avaluar si l'alumnat coneix alguns mites presents en diferents religions, per exemple, sobre la creació del món, de l'home, l'origen del bé i del mal, etc.; si identifica elements similars o diferents en ells i coneix algun exemple de la seva pervivència en tradicions, contes o obres literàries.

2. Posar exemples de manifestacions religioses de diferents cultures i èpoques que permetin comprovar la relació existent entre religiositat i una determinada forma de vida dels grups humans.

Aquest criteri pretén avaluar que s'estableixen relacions entre expressions vinculades al fet religiós i característiques del context cultural i econòmic dels pobles, com ara personalització de forces de la naturalesa, espais naturals, ritus de fertilitat, etc. pertanyents a formes religioses de les societats prehistòriques o de l'antiguitat.

3. Identificar algunes divinitats, herois o altres personatges de la tradició religiosa de Grècia i Roma, reconèixer en ells el concepte de politeisme i posar exemples de la seva pervivència o influència en manifestacions culturals del món actual.

Aquest criteri pretén comprovar la capacitat de l'alumne per identificar trets que caracteritzen temes, personatges i motius de la tradició grecoromana i s'és capaç de reconèixer la seva pervivència en obres d'art, literatura, cinema o altres manifestacions de la cultura actual.

4. Analitzar exemples de manifestacions artístiques de diferents èpoques, vinculades a creences, celebracions, ritus o altres expressions religioses, apreciand-les els seus valors estètics i valorant la seva contribució al patrimoni cultural.

Aquest criteri pretén avaluar que l'alumnat reconeix en produccions artístiques de diferents moments històrics, el reflex de determinades creences, o bé per la seva funció, els seus elements, iconografia, etc. Igualment permet comprovar si reconeix en les esmentades manifestacions valors estètics associats a la seva època i les considera part del patrimoni artístic que ha de contribuir a conservar.

5. Situar en l'espai i en el temps les principals religions d'extrem Orient identificant aquells trets que les caracteritzen i, si s'escau, la influència de la religió en l'organització social.

Aquest criteri avalua si es coneix l'espai i el marc temporal en què sorgeixen i es desenvolupen l'hinduisme i el budisme, els seus trets més significatius i alguns elements que influeixen en l'organització social, per exemple, l'existència de castes.

6. Descriure la localització espacial i temporal i el context històric en què sorgeix la religió jueva, identificant els elements que la caracteritzen.

Es tracta d'avaluar que els alumnes i les alumnes situen històricament i en l'espai corresponent el poble d'Israel i la religió jueva, coneixen les condicions que influeixen en la seva aparició, així com els trets fonamentals de la seva doctrina, preceptes i culte.

7. Fer un treball senzill, individual o en grup, sobre algun aspecte nou relacionat amb les creences religioses estudiades, utilitzant informació obtinguda de diferents fonts, incloses les tecnologies de la informació, i presentar les conclusions amb correcció.

Amb aquest criteri es pretén avaluar la capacitat de l'alumnat per abordar, individualment o en grup i seguint pautes del professor, l'estudi d'algun aspecte nou relacionat amb la matèria estudiada. S'ha d'avaluar també la iniciativa per planificar el treball, l'ús de fonts diverses, l'anàlisi de la informació obtinguda i la presentació d'una síntesi clara i amb un llenguatge correcte.

SEGON CURS

Continguts

Bloc 1. Cristianisme.

El judaisme com a origen del cristianisme.

Context geogràfic i cultural en el que sorgeix.

La figura de Jesús.

Dogmes i creences. El llibre sagrat de les religions cristianes: Antic i Nou Testament. Lectura d'algunes pregàries, narracions i fragments de textos sagrats.

Espais religiosos, símbols, ritus i principals festes.

Pràctiques religioses i moral.

Anàlisi i interpretació de produccions artístiques relacionades amb la religió cristiana.

Bloc 2. Islam.

Judaisme i cristianisme com a origen de l'islam.

Context geogràfic i cultural en què sorgeix.

La figura de Mahoma.

Els cinc pilars de l'Islam. L'Alcorà i la llei islàmica. Lectura d'algunes narracions, pregàries o fragments de textos sagrats.

Espais sagrats, símbols, ritus i principals festes.

Pràctiques religioses i moral.

Anàlisi i interpretació de produccions artístiques relacionades amb l'islam.

Bloc 3. Les grans religions monoteistes.

Elements comuns.

Convivència i conflicte.

Pluralitat i unitat religiosa a Espanya al llarg del temps.

Criteris d'avaluació

1. Descriure l'origen, la localització espacial i temporal i el context històric en el que sorgeixen les grans religions monoteistes, identificant els elements que presenten semblances i aquells en què es diferencien.

Es tracta d'avaluar que els alumnes i les alumnes situen històricament i en el seu espai corresponent l'aparició de les grans religions monoteistes i són capaços de descriure les condicions que influeixen en la seva aparició.

2. Explicar les relacions que hi ha entre el judaisme, el cristianisme i l'islam, posant de manifest la seva tradició comuna i els trets característics diferencials.

Amb aquest criteri es tracta d'avaluar si s'identifiquen els elements comuns de les grans religions monoteistes i les tradicions religioses que les impregnen, així com si es coneixen els trets fonamentals de les seves doctrines, els

seus preceptes i el seu culte i s'és capaç de fer explícites les seves diferències.

3. Reconèixer en alguns ritus de les grans religions monoteistes la concepció que subjau sobre aspectes significatius relacionats amb la vida de les persones, com ara el naixement, el matrimoni o la mort i la pervivència d'aquestes creences en la tradició cultural dels pobles.

Es tracta de comprovar que l'alumnat coneix alguns dels ritus que solen estar presents en les diferents religions, identifica les diferències entre aquests i a què responen i reconeix la pervivència de determinades concepcions religioses en les pràctiques i els costums socials actuals de la població en general.

4. Reconèixer els edificis sagrats peculiars de la religió jueva, cristiana i islàmica, identificant la seva funció i caracteritzant els elements rellevants, valorant-los com a manifestacions del patrimoni artístic.

Amb aquest criteri es tracta de comprovar que s'identifiquen els espais sagrats presents en diferents religions –esglésies, sinagogues, mesquites–, es coneix la funció que cada religió els atorga i els elements més característics que els integren. D'altra banda, permet comprovar que reconeix el valor que tenen com a manifestacions artístiques que formen part del patrimoni cultural dels pobles.

5. Posar exemples de produccions escrites, plàstiques o musicals vinculades a creences, celebracions, rituals o altres expressions religioses, apreciand-ne els valors estètics i valorant la seva contribució al patrimoni cultural.

Aquest criteri pretén avaluar que l'alumnat coneix produccions artístiques vinculades al fet religiós, identificant en la iconografia, edificis, fonts escrites o les obres musicals, el reflex de determinades creences, particularment les referides a la religió cristiana. Igualment permet comprovar si reconeix en les esmentades manifestacions valors estètics associats a la seva època i les considera part del patrimoni artístic que ha de contribuir a conservar.

6. Realitzar un treball, individual o en grup, sobre la convivència o conflicte de les comunitats religioses jueva, cristiana i musulmana a Espanya en diferents moments històrics, utilitzant informació obtinguda de diferents fonts, incloses les tecnologies de la informació, i presentar les conclusions amb correcció.

Amb aquest criteri es pretén avaluar la capacitat de l'alumnat per abordar, individualment o en grup, assessorat pel professor, l'estudi d'algun aspecte relacionat amb la presència en el territori espanyol de comunitats jueva, cristiana o musulmana, les seves relacions de convivència o els moments de conflicte, expulsió, etc. Es tracta també de comprovar la iniciativa per planificar el treball, utilitzar diverses fonts, analitzar la informació i presentar una síntesi de manera clara i amb un llenguatge correcte.

TERCER CURS

Continguts

Bloc 1. Les religions en el món actual.

Evolució de les grans religions monoteistes: el judaisme i les seves diferents branques; cristianisme: ortodoxos, catòlics i protestants; les escoles de l'islam.

Distribució de les grans religions en el món actual. Factors que han influït en l'expansió de les religions al llarg del temps.

L'organització interna i l'autoritat en les grans religions.

Actitud de les grans religions respecte als principals problemes del món actual.

El diàleg interreligiós: valors compartits per les religions.

Bloc 2. Pluralisme davant el fet religiós.

La diversitat de respostes davant el fet religiós: persones creients, agnòstiques i atees.

El dret de les persones a les seves creences religioses. Respecte per les diferències com a requisit per a la convivència en un món plural.

Reconeixement del pluralisme religiós. Valoració positiva de la convivència interreligiosa i entre creients i no creients. Anàlisi d'alguns exemples significatius històrics o actuals.

Valoració crítica d'actituds integristes i fonamentalistes relacionades amb les creences religioses.

Influència de la religió en la manera de veure el món, la moral, la vida quotidiana, els costums, etc. Secularització de les societats actuals.

criteris d'avaluació

1. Reconèixer la pluralitat religiosa en el món actual i identificar els trets fonamentals de la seva distribució, explicant alguns factors que han contribuït a aquest repartiment.

Amb aquest criteri es tracta de comprovar que l'alumnat ha pres consciència de la pluralitat religiosa existent, identifica les religions que tenen més presència al món reconeixent la pluralitat existent en els àmbits esmentats, i sap explicar alguns factors que han contribuït, en cada cas, a l'expansió: evangelització, proselitisme, emigració, conquesta, etc.

2. Descriure els aspectes comuns i els trets diferencials de les diferents opcions que s'han configurat en el temps i en l'actualitat, en el marc de les grans religions monoteistes.

Aquest criteri avalua que s'és conscient de la diversitat que s'ha anat produint al si de les grans religions monoteistes i identifica les opcions de més significat (ortodoxos, catòlics i protestants, sunnites i xiïtes, jueus ortodoxos, etc.) i és capaç de caracteritzar-les en els trets fonamentals.

3. Explicar quins trets presenten les principals religions quant a la seva organització i manera de prendre decisions, identificant els aspectes que predominen.

Aquest criteri avalua si es coneix l'estructura i l'organització interna de les principals religions: amb intermediaris o sense, tipus de membres segons la seva funció o estil de vida (rabins, capellans, seglars, Papa i bisbes, imams, aiatol·làs), diferència entre homes i dones, etc. També s'ha de comprovar que se saben explicar els trets que predominen.

4. Identificar i descriure la posició que diferents religions tenen en relació amb temes del món actual –qüestió social, medi ambient, promoció i conservació de la pau o igualtat de gènere, per exemple–, reconeixent els plantejaments que poden tenir elements comuns, així com les diferències.

Amb aquest criteri es pretén avaluar que l'alumnat ha pres consciència que les religions transcendeixen el fet religiós i prenen postura davant situacions del món actual no estrictament relacionades amb la religió, configurant-se des d'elles una visió del món i dels seus problemes. D'altra banda, es tracta d'identificar concretament diferents opinions o fins i tot posicions oficials relacionades amb algun tema concret dels assenyalats o similars.

5. Identificar la diversitat de posicions personals davant el fet religiós i reconèixer el dret de les persones a les seves creences.

Aquest criteri pretén avaluar si l'alumnat és capaç de descriure els trets que caracteritzen el fet religiós i les principals posicions no religioses, així com els seus arguments acceptant la pluralitat de posicions existents, reconeixent el dret de les persones a les seves creences, mostrant una actitud de respecte crític cap a les persones amb diferents formes de vida.

6. Descriure alguns aspectes de la vida quotidiana, costums, ritus, formes de pensar, etc. en què es percep la influència de la religió, explicant raonadament les relacions que s'hi estableixen.

Aquest criteri pretén avaluar que l'alumnat reconeix la pervivència de determinades concepcions religioses, rituals, etc. en les pràctiques i els costums socials actuals de la població en general.

7. Participar en debats sobre aspectes relacionats amb la religió i el pluralisme de creences en el món actual, exposant opinions raonades i adoptant una postura de respecte per les idees dels altres.

Amb aquest criteri s'avalua que l'alumne és capaç de tenir una opinió sobre temes com la secularització, el dret de les persones a les seves creences i manifestacions de la religió, etc., exposar-la i defensar-la raonadament, contrastant-la amb la dels companys utilitzant el diàleg. També permet comprovar l'acceptació de les normes que regeixen el diàleg i la intervenció en grup, així com l'ús adequat del llenguatge oral i de l'argumentació.

QUART CURS

Continguts

Les religions i la societat: influència en l'organització social, en els costums i en els ritus socials.

Les religions i el poder polític. La teocràcia. L'Estat confessional. L'aconfessionalitat de l'Estat. El laïcisme. Tensions i conflictes d'arrel religiosa.

Les religions i el pensament científic i filosòfic. Interrelacions entre els dos àmbits. Coincidències i diferències en la interpretació del món.

La diversitat religiosa, factor de pluralitat en les societats actuals: religions, nous moviments religiosos i creences parareligioses. Convivència plural, tolerància i judici crític.

La religió i els drets humans. La religió en els tractats i els acords internacionals ratificats per Espanya.

Les creences religioses en el marc de la Constitució espanyola: antecedents històrics, consens constitucional de 1978 i situació actual.

criteris d'avaluació

1. Identificar, a partir de l'anàlisi de fets històrics o actuals, situacions d'intolerància o discriminació cap a les persones per les seves creences o no creences religioses, mostrant actituds de tolerància positiva.

Aquest criteri permet comprovar si l'alumnat, davant una situació present o passada, és capaç de reconèixer la discriminació que per motius religiosos han patit o pateixen determinades persones i si manifesta una actitud crítica.

2. Identificar la influència de la religió en algun aspecte concret de l'organització social al llarg del temps.

Es tracta de valorar si l'alumnat és capaç de reconèixer en l'estudi d'alguns elements concrets situacions en què la religió ha estat a la base d'una determinada concepció de la vida social –estaments, castes, etc.– o s'han mantingut posicions de rebuig de l'ordre social establert, cas de l'esclavitud o de determinades posicions davant la situació dels indis a Amèrica, per exemple.

3. Caracteritzar els tipus d'Estat en funció de la seva relació amb la religió, posant alguns exemples de l'esmentada tipologia i explicant la situació de la religió a Espanya.

Amb aquest criteri es tracta d'avaluar si l'alumne emmarca en les relacions entre religió i poder polític les diferents situacions que s'han produït al llarg del temps i en l'actualitat, identificant, per exemple, èpoques o societats en què es defensa l'origen diví del poder, la separació Església-Estat o exemples de països confessionals, acon-

fessionals i laics, etc., si sap explicar la situació del nostre país reconeguda en l'ordenament constitucional.

4. Descriure alguna situació, actual o històrica, en què davant un mateix fet es manifesti divergència entre el plantejament o la posició religiosa i la científica, fent explícits arguments que recolzen una o altra.

Amb aquest criteri s'intenta avaluar que l'alumnat ha pres consciència que la visió d'un determinat fet pot estar condicionada pel punt de referència des del qual s'aborda i els valors que es defensin poden condicionar l'acceptació o no de determinades realitats. D'altra banda, es tracta de valorar que s'és capaç d'identificar, en l'anàlisi d'una situació d'aquest tipus, les raons que avalen les diferents posicions.

5. Fer un treball, individual o en grup, sobre alguna situació de conflicte, actual o del passat, en què es manifesti tensió de tipus religiós, indagant les causes i plantejant, si s'escau, els possibles desenllaços, utilitzant fonts d'informació adequades.

Amb aquest criteri es tracta d'avaluar la capacitat de l'alumnat per abordar, assessorat pel professor, l'estudi d'una situació de tensió religiosa (guerres religioses, conflicte entre comunitats diferents, situacions d'expulsió, genocidi –l'Holocaust jueu, per exemple– o intolerància, etc.), buscant les causes que l'originen i identificant les diferents posicions dels que hi participen. Es tracta també de comprovar la iniciativa per planificar el treball, accedir amb una certa autonomia a diverses fonts d'informació, analitzar aquesta i presentar les conclusions de manera clara i correcta.

Orientacions metodològiques i per a l'avaluació

Orientacions metodològiques

Les orientacions que es presenten intenten aportar alguns suggeriments metodològics que resultin coherents amb el significat d'aquesta matèria:

Atenent les característiques dels continguts dels diferents cursos, la complexitat dels aprenentatges i el nivell previsible de maduració dels alumnes, sembla convenient assignar als dos primers cursos un tractament a l'aula en què predomini la descripció, la identificació i la comparació, referides al coneixement dels trets rellevants del sentiment religiós en diferents societats i, en particular, de les grans religions. A partir de tercer, i especialment a quart, els continguts permeten dissenyar un espai en què les activitats d'aprenentatge ajudin específicament a reflexionar, desenvolupin la capacitat d'anàlisi i l'esperit crític, i s'han d'abordar amb un tractament més explicatiu l'estudi de temes relatius a la presència de les creences religioses a les societats actuals, la seva influència en diferents àmbits, les posicions personals davant la religió o el marc religiós en l'ordenament constitucional espanyol.

En el marc d'aquest plantejament, s'ha d'advertir que l'ordenació dels continguts de cada curs, en especial de primer i segon, no s'ha d'entendre com una cosa tanca, ja que són susceptibles de ser integrats en diferents unitats didàctiques entorn de temes com ara els ritus de naixement, matrimoni i mort, la idea de salvació, etc. en diferents religions.

La mateixa concepció de la matèria exigeix fomentar a l'aula el respecte envers totes les creences, i també envers les persones creients o no creients. En el context de les societats actuals, en què la complexitat cultural és cada vegada més gran, adquireix una especial rellevància el valor del respecte al pluralisme religiós i la llibertat religiosa com a element essencial de la convivència. Per això s'han de promoure activitats que afavoreixin el desenvolupament de capacitats relacionades amb la tolerància, amb la capacitat de veure les coses des del punt

de vista dels altres o amb el respecte a la consciència dels altres.

Convé recordar l'enfocament no confessional de la matèria que s'ha de tenir en compte tant en el plantejament com en el desenvolupament per part del professorat, siguin quines siguin les conviccions i posicions pròpies. D'altra banda, també s'ha d'assegurar el respecte a la privacitat respecte a les creences o increences, dret reconegut a la Constitució (article 16, apartat 2) en la salvaguarda del qual s'ha de especial atenció.

La comprensió de la influència que cada religió ha tingut en la cultura i les seves manifestacions en les diferents èpoques obliga a emmarcar les religions en les societats on sorgeixen i es desenvolupen. En aquest sentit és obvi que es pot aprofitar la relació de la Història i la cultura de les religions amb alguns continguts del currículum de Ciències socials, geografia i història que proporcionen el panorama general en què s'insereixen, a més de tractar específicament alguns temes referits a les grans religions monoteistes, el paper de l'Església a l'edat mitjana o la convivència de religions a Espanya. La Història i cultura de les religions no només es pot recolzar en aquesta matèria, i evitar amb això reiteracions innecessàries, sinó que aporta una visió complementària que permet aprofundir en el coneixement de la realitat històrica i actual.

La importància que adquireix la influència de la religió en les manifestacions culturals de la tradició espanyola i occidental fan d'aquest tema un contingut especialment adequat per reconèixer fàcilment la seva influència en l'art. Activitats d'aprenentatge que acostin l'alumnat a la iconografia cristiana, als temes que utilitza i les seves representacions icòniques –la creació, personatges i episodis de l'Antic Testament, el cicle de la vida de Crist o representacions de la Mare de Déu, per esmentar alguns– narren i descriuen esdeveniments i creences que no només corresponen al coneixement d'una determinada religió o d'obres d'art sinó que resulten fàcils de relacionar amb la pervivència en devocions, romeries, processons o altres manifestacions que fins i tot sent religioses han passat a formar part de la vida social.

Una cosa similar es pot dir de convertir en activitat d'aprenentatge la lectura de mites egipcis, clàssics o bíblics –Osiris, déus i herois grecs, el pecat original i l'expulsió del paradís, la torre de Babel, etc.–, interessants de conèixer-se en si mateixos però també per la seva incorporació a abundants obres artístiques o com a font d'inspiració de produccions literàries o cinematogràfiques. En funció de l'interès de l'alumnat sobre aquests aspectes també es podria abordar el pas de mites i temes d'altres cultures a les pròpies concepcions cristianes, fàcilment identificables si es treballa, per exemple, la santificació per part del cristianisme de festes i ritus pagans o l'establiment d'identitats religioses que fan els missioners amb déus i mites dels pobles en què exerceixen la seva activitat.

Les activitats d'aprenentatge que es proposin han de proporcionar, de la mateixa manera que altres matèries de l'etapa, no només coneixements específics sobre les religions, sinó la possibilitat de desenvolupar estratègies que contribueixen, mitjançant l'ús d'informació, l'anàlisi de realitats o l'aplicació de tècniques associades a un aprenentatge participatiu, al desenvolupament de capacitats tendents que l'alumne, guiat pel professor, aprengui progressivament pel seu compte i en col·laboració amb altres.

Atès que, sobretot, a quart curs els continguts tenen un cert nivell d'abstracció el seu estudi s'ha de realitzar, preferentment, a través de l'estudi d'exemples concrets per facilitar la comprensió dels factors que hi incideixen, les interrelacions que es produeixen o les raons que estan al darrere de determinades situacions o fets. A partir d'aquest estudi concret és més senzill que una vegada

analitzat es pugui transcendir i s'arribi a comprendre les concepcions de tipus general que aborda la matèria en aquest curs.

Orientacions per a l'avaluació

El procés d'avaluació, inseparable dels processos d'ensenyament i aprenentatge de qualsevol matèria i en el marc de qualsevol metodologia, permet al professorat valorar la idoneïtat de la planificació didàctica en els diferents aspectes del currículum i la validesa de les estratègies d'ensenyament utilitzades alhora que a l'alumne li ha de fer evident els èxits i els obstacles en el seu aprenentatge i ajudar-lo en la construcció d'estratègies de superació i millora.

Considerada l'avaluació en un sentit més ampli que la seva funció qualificadora, encara que aquesta també li correspon, té per objecte comprovar l'estat inicial dels coneixements dels alumnes, el grau progressiu d'assimilació dels nous continguts i la verificació de l'assoliment dels objectius previstos d'aprenentatge per anar ajustant les propostes d'intervenció educativa en funció dels resultats.

Les següents idees es refereixen a alguns aspectes que es consideren rellevants en aquest procés vist des de la perspectiva de l'avaluació de l'aprenentatge de l'alumnat:

Els criteris d'avaluació són el referent principal per a l'avaluació de l'aprenentatge de l'alumnat. Encara que poden ser utilitzats pel professor com un referent més de la planificació de la matèria, juntament amb els objectius i continguts, ja que concretar quina i com es pensa avaluar permet sovint definir amb exactitud el que es pensa que els alumnes i les alumnes han d'aprendre. Els criteris d'avaluació serveixen de referència per valorar en quina mesura s'han produït els aprenentatges que es consideren especialment rellevants per a l'adquisició de les capacitats recollides en els objectius. Els criteris són a més l'element que uneix objectius i continguts i on s'observa amb més claredat la contribució de la matèria a l'assoliment de les competències bàsiques, ja que es refereixen a conductes observables que permeten comprovar si s'han adquirit els aprenentatges que es consideren imprescindibles, i en quin grau. No obstant això, el seu enunciat no s'ha de traduir mecànicament en una única activitat d'avaluació ja que ofereixen possibilitats diverses de tasques específiques.

El seguiment del treball, la participació en les activitats habituals de l'aula així com totes les activitats que realitzin els alumnes i les alumnes han de ser avaluades. Proporcionen informació valuosa sobre el seguiment del procés d'aprenentatge de l'alumnat, a més que el fet de fer-ho contribueix que aquests valorin la importància que té la continuïtat en l'aprenentatge.

L'observació periòdica de la pròpia activitat de l'alumne a l'aula és adequada no només per avaluar el seu treball escolar, l'interès, la curiositat o la participació en les tasques col·lectives, sinó que l'observació adquireix més significat en aquesta matèria pel component que inclou de desenvolupament d'actituds de tolerància i respecte, per exemple, o en el cas de la realització de debats, per la valoració que es pot fer de la utilització de l'argumentació en les intervencions o de la pròpia expressió oral. Les activitats diàries recollides en els quaderns de classe, els dossiers o un altre tipus de treballs de més envergadura proporcionen, igualment, informació sobre la manera de fer, l'organització i fins i tot la presentació del que es fa.

A l'hora d'utilitzar proves específiques d'avaluació resulta convenient fer servir tècniques diverses, ja que amb un únic tipus d'instrument és difícil poder mesurar adequadament aprenentatges molt diferents o comple-

xos. Per comprovar la memorització d'informació o la identificació de conceptes es poden utilitzar proves objectives o ampliar-les incloent-hi la justificació de la resposta (serien adequades per identificar els trets de les religions monoteïstes o per comparar-los, per reconèixer el que tenen de similar i de diferent entre elles.). L'exposició d'un tema –«Situació de la religió en el marc dels acords internacionals ratificats per Espanya i de la Constitució de 1978»– permet valorar els coneixements que es tenen sobre el tema, la capacitat d'organització i l'expressió. Un tipus de prova que es considera adequat en molts dels temes, especialment en els cursos superiors, són les proves amb material en què a partir d'una informació, que pot ser plural tant en continguts com en presentació –textos, imatges, dades, etc.– es plantegen preguntes obertes. S'ha d'evitar que es refereixin a temes relacionats amb exemples o situacions vistes a classe ja que d'altra manera es podria estar avaluant exclusivament la recuperació d'informació quan el que es pretenia era avaluar capacitats vinculades a procediments tant de tractament de la informació com d'explicació, o es volia comprovar la capacitat d'aplicar els conceptes adquirits a nous exemples i situacions. Aquesta referència és clara si en relació amb el criteri 1 d'avaluació de tercer curs –reconèixer la pluralitat religiosa en el món actual i identificar els trets fonamentals de la seva distribució explicant alguns factors que han contribuït a l'esmentat repartiment– una prova d'aquest tipus versa sobre la incidència de l'evangelització quan en tractar a classe els factors que influeixen en la distribució de les religions s'ha escollit com a exemple l'estudi de l'expansió del cristianisme a Amèrica.

Finalment, s'ha de considerar que les activitats o proves d'avaluació proposades a l'alumnat haurien de guardar similitud –no ser idèntiques– amb les activitats habituals d'aprenentatge i igualment haurien de permetre comprovar aprenentatges que integrin conceptes i procediments.

ANNEX III

Horari

	1r	2n	3r	4t
Ciències de la naturalesa ...	3	4		
Ciències socials, geografia i història	3	3	3	3
Educació física	2	2	2	2
Educació per a la ciutadania ..		2		2
Llengua castellana	4	4	4	4
Llengua estrangera	3	3	3	3
Matemàtiques	4	4	4	4
Educació plàstica i visual ...	3		2	3
Música	3		2	3
Tecnologies/Tecnologia		4	2	3
Biologia i geologia			2	3
Física i química			2	3
Informàtica				3
Llatí				3
Segona llengua estrangera ..				3
Optativa	2	2	2	1
Religió/ Història i cultura de les religions	2	1	1	1
Tutoria	1	1	1	1
Total	30	30	30	30

9

ANNEX IV

Horari dels programes de diversificació curricular

1. Programes de dos anys de durada

	Primer any	Segon any
Àmbit lingüístic i social	8	7
Àmbit científic tecnològic	8	7
Educació eticocívica		2
Educació física	2	2
Llengua estrangera	3	3
Optativa	2	1
Religió/ Història i cultura de les religions	1	1
Tutoria	2	1
Altres (*)	4	6
Total	30	30

(*) Els centres han de completar l'horari de cada curs amb altres matèries de les indicades a l'article 20.4 d'aquesta Ordre.

2. Programes d'un any de durada

Àmbit lingüístic i social	7
Àmbit científic tecnològic	7
Educació eticocívica	2
Educació física	2
Llengua estrangera	3
Optativa	1
Religió/ Història i cultura de les religions	1
Tutoria	1
Altres (*)	6
Total	30

(*) Els centres han de completar aquest horari amb altres matèries de les indicades a l'article 20.4 d'aquesta Ordre.

riat socials desenvolupats per la Creu Roja Espanyola i altres organitzacions no governamentals i entitats socials sense ànim de lucre, així com els programes i projectes dutos a terme en el camp de la cooperació internacional al desenvolupament a favor de les poblacions més necessitades dels països subdesenvolupats.

D'altra banda, el Reial decret 195/1989, de 17 de febrer, va establir els requisits i procediment per sol·licitar ajudes per a fins d'interès social derivades de l'assignació tributària de l'impost sobre la renda de les persones físiques.

Els últims anys, la protecció del medi ambient s'ha anat convertint en una de les polítiques essencials de les democràcies avançades. En l'àmbit occidental, la Unió Europea ha desenvolupat una intensa activitat legislativa que ha dotat els estats membres d'instruments més eficaços per a la conservació dels seus recursos naturals i la prevenció de les agressions a aquests.

Així mateix, la protecció del medi ambient ha adquirit un lloc destacat entre les preocupacions dels ciutadans. De tota manera, és necessari incrementar la informació i la conscienciació social, ja que només així les polítiques públiques a favor del medi ambient poden assolir la màxima efectivitat. En aquesta línia, el Ministeri de Treball i Afers Socials ha subscrit recentment un acord marc amb el Consell estatal d'organitzacions no governamentals d'acció social en què es fixen un conjunt de prioritats per a l'acció coordinada, entre les quals destaca l'atenció a les necessitats de desenvolupament ecològic i de protecció mediambiental en relació amb la qualitat de vida de les persones.

Per això, és oportú en aquest moment destinar part dels fons obtinguts a través de la recaptació de l'impost sobre la renda de les persones físiques a fins socials de caràcter mediambiental, de la mateixa manera que des de finals dels anys vuitanta s'estan finançant activitats de cooperació i voluntariat socials i de cooperació internacional al desenvolupament.

En virtut d'això, a proposta dels ministres d'Afers Exteriors i de Cooperació, d'Economia i Hisenda, de Treball i Afers Socials i de Medi Ambient, d'acord amb el Consell d'Estat, i amb la deliberació prèvia del Consell de Ministres en la reunió del dia 4 de maig de 2007,

DISPOSO:

Article primer. *Modificació del Reial decret 825/1988, de 15 de juliol, pel qual es regulen els fins d'interès social de l'assignació tributària de l'impost sobre la renda de les persones físiques.*

El Reial decret 825/1988, de 15 de juliol, pel qual es regulen els fins d'interès social de l'assignació tributària de l'impost sobre la renda de les persones físiques, queda modificat de la manera següent:

U. S'afegeix un paràgraf tercer a l'article 2 amb la redacció següent:

«Igualment, tenen la consideració de fins d'interès social els programes que les associacions declarades d'utilitat pública, així com les fundacions adscrites al Protectorat del Ministeri de Medi Ambient, desenvolupin en relació amb la defensa del medi natural i la biodiversitat, la utilització sostenible dels recursos naturals i la prevenció de la contaminació i del canvi climàtic.»

Dos. Els apartats u i dos de l'article 3 queden redactats de la manera següent:

«U. Per al compliment dels fins anteriors s'han de consignar en un concepte específic dels pressupostos dels ministeris de Treball i Afers Socials (Secretaria d'Estat de Serveis Socials, Famílies i Dis-

MINISTERI DE LA PRESIDÈNCIA

14051 REIAL DECRET 599/2007, de 4 de maig, pel qual es modifiquen el Reial decret 825/1988, de 15 de juliol, pel qual es regulen els fins d'interès social de l'assignació tributària de l'impost sobre la renda de les persones físiques, i el Reial decret 195/1989, de 17 de febrer, pel qual s'estableixen els requisits i procediment per sol·licitar ajuts per a fins d'interès social, derivats de l'assignació tributària de l'impost sobre la renda de les persones físiques. («BOE» 174, de 21-7-2007.)

L'aplicació d'un determinat percentatge dels ingressos pressupostaris de l'Estat procedents de l'assignació tributària de l'impost sobre la renda de les persones físiques a fins d'interès social va tenir l'origen a la Llei 33/1987, de 23 de desembre, de pressupostos generals de l'Estat per a 1988.

El Reial decret 825/1988, de 15 de juliol, pel qual es regulen els fins d'interès social de l'assignació tributària de l'impost sobre la renda de les persones físiques, va incloure, a l'article 2, entre la consideració d'«altres fins d'interès social», els programes de cooperació i volunta-